NORVEGIA SACRA

NORVEGIA SACRA

AARBOK
TIL KUNNSKAP OM DEN NORSKE KIRKE
I FORTID OG SAMTID

FEMTENDE AARGANG
1935

STEENSKE FORLAG :: OSLO

Utgitt efter tillak av
den Norske Kirkes biskoper
Redigert av Oluf Kolsrud

Side 37-53 trykt med bidrag av
FRIDTJOF NANSENS FOND TIL VIDENSKAPENS FREMME

JOHANSEN & NIELSENS BOKTRYKKERI, OSLO 1940

NORVEGIA SACRA
1935

INNHOLD

Side

Tre brev fra presten *H. P. S. Krag,* 1824, 1842, 1850. Meddelt av dosent dr. *Leiv Amundsen* 1

Henrik Wergeland foran teologisk embedseksamen, 1829. Ved professor dr. *Oluf Kolsrud* 10

Vaar fyrste koralbok. Fem brev fraa *Ole Andreas Lindeman,* 1834-1841. Ved pastor *Asbjørn Hernes* 15

Brev fra presten *Peder Bjørnson* til prost Carl Wulff, 1871. Meddelt av dosent dr. *Leiv Amundsen* 33

Til forstaaelse av Læstadianismen. Et brevskifte mellem prinsesse *Eugénie* og kyrkoherden *P. O. Grape,* 1880. Meddelt av professor dr. *Oluf Kolsrud.* Med innledning av sogneprest *Kristian Nissen* 37

Beretninger om den Norske Kirke i 1934. Avgitt til det Kgl. Kirke- og Undervisnings-Departement av den Norske Kirkes biskoper 54

I. Oslo bispedømme 1934. Av biskop dr. *Johan Lunde* 54

II. Hamar bispedømme 1934. Av biskop *H. Hille* 58

III. Agder bispedømme 1934. Av biskop *J. Maroni* 60

IV. Stavanger bispedømme 1934. Av biskop *J. C. Petersen* 66

V. Bjørgvin bispedøme 1934. Av biskop *Andreas Fleischer* 72

VI. Nidaros bispedømme 1934. Av biskop *J. Støren* 79

VII. Haalogaland bispedømme 1934. Med 3-aars-oversikt over menighetsforholdene 1932, 1933, 1934. Av biskop dr. *Eivind Berggrav* 89

Den Norske Sjømannsmisjon i 1934. Ved pastor *A. Olsen* 112

De norske misjoner i 1933 og 1934. Ved pastor *A. Olsen* 118

TRE BREV FRA PRESTEN H. P. S. KRAG.

Meddelt av *Leiv Amundsen.*

Christopher Bruun sa engang at han aldri saa godt hadde fattet hvad det ord *eftermæle* betydde, som da han i Vaagaa hørte folks fortellinger om prost Krag og hans familie. Som „Vaagaa-presten" lever Hans Peter Schnitler Krag videre i minnet; de aar han var prest i Vaagaa, fra han var 36 til han fyllte 48 (1830-42), var uten tvil de rikeste i hans liv. Her fant han utløsning for sitt overskudd av virkelyst. Fremfor alt gjorde han her sin største gjerning som lærer og foregangsmann paa skolens omraade. Krags arbeide i folkeoplysningens tjeneste er skildret av O. Arvesen i hans varme og sympatiske lille skrift: „Vaagaa-presten", som utkom i Kristiania 1916.

Men ogsaa i Grong, hvor Krag hadde vært prest i 9 aar før han kom til Vaagaa (1821-30), lever enda muntlig tradisjon om hvor ivrig han tok sig av skolevesenet, og hvor utrettelig han var naar det gjaldt aa hjelpe evnerik ungdom. Om dette forteller M. B. i en artikkel i „Nordtrønderen" 21. des. 1936. Ogsaa av brevene nedenfor er det lett aa forstaa at Krag til alle tider regnet tilsynet med ungdommens undervisning for en meget vesentlig del av sin embedstjeneste.

Biskop P. O. Bugges forskjellige ytringer om Krag i visitasboken (Stod 1820, Grong 1825 og 1829, se Norvegia Sacra 1936, s. 29 og 35) og ellers gir sammenholdt et morsomt billede av hvordan den unge prest utviklet sig i sine læreaar — fra Bugges haardhendte dom over Stod-kapellanens prestasjoner, til bispen i 1827 berettet til Kirkedepartementet om Krags virke i fjellbygdene ved Grong, „at han har faaet Stilhed og Orden istedetfor Støi og Bulder i disse Fjeldmenigheder, og at de holder af ham, saa i ham har man en Prøve paa, hvad et godt og velmenende Hjerte kan udrette, om end Gaverne ikke ere glimrende;" — og til han skrev da Krag søkte Vaagaa sognekall: „Jeg vilde ønske, at De ikke fik det, ikke fordi jeg vilde Dem

ilde, men fordi jeg vilde beholde Dem her i Stiftet." At Krag paa sin side møtte biskopen med sønnlig ærbødighet og beundring, finner han vakkert uttrykk for i sitt brev til rektor Bugge.

Dette brev er skrevet fra Fredrikshald, hvor Krag var sogneprest fra 1842 til 1848. Det siste brev, rettet til hans embedsbror fra Smaalenene, den lærde og originale pastor Wulff i Rakkestad (senere til Trøgstad), er sendt fra Eidsvoll, hvor Krag var sogneprest de siste syv aar, til han døde i 1855. Tilsammen danner de tre brevene, som spenner over et saa langt tidsrum, et charmerende billede av brevskriverens personlighet, hans vide interesser, alltid vaakne initiativ og sunde, praktiske sans, og hans varme hjertelag.

Krags portrett har ingen tegnet bedre enn hans takknemlige elev Paul Botten Hansen: „Det hvasse, flyvende Blik og hans hele urolige Væsen betegnede den rastløse Aand med dens evige Fødsel af Ideer, og det milde Smil over de spændte, bestemte Ansigtstræk talte om Mandens Livsfreidighed og Hjertensgodhed ved Siden af hans Ihærdighed, Ivrighed og Bestemthed. Naar man saa ham med sort Kalot paa de tynde Haar og dette egne Ansigtets „Opsyn", fik man, idetmindste i hans tidligere Alder, Indtrykket af en Prælat, der under Samarien bar Sværd ved Lænd." (Illustreret Nyhedsblad, B. 4, 1855, Nr. 30.)

1.

Til overlærer, senere professor Bernt Holmboe, 1824.

Adressaten Bernt Michael Holmboe (1795-1850) var fra 1818 adjunkt, fra 24. nov. 1821 overlærer ved Kristiania katedralskole; professor i matematikk ved Universitetet fra 5. april 1834.

Brevet blev funnet i et gammelt skatoll som blev solgt paa auksjon i Oslo i 1933. Kjøperen oversendte brevet til Krags sønnesønn, major Hjalmar Krag, som har forært det til Universitetsbiblioteket i Oslo (Brevsaml. nr. 1).

Kjære Ven!

For Dit kjærkomne Brev af 11 Fbr f: A skylder jeg Tak og et Brev; Leilighederne herfra ere saare sjeldne, derfor vil jeg ikke lade denne gode Leilighed, Foged Hegge[1], som boer her og nu skal til Storthinget, være ubenyttet. Ved Hans Schnitler[2] og min broder[3] har jeg ofte sendt Dig Hilsinger fra mig. Og nu modtage Du gjen min oprigtige Tak for Dit Ven-

[1] Jens Severin Bærøe Hegge (1786-1838), foged i Namdalen 1816 og Inderøen 1824, 1ste suppleant fra Nordre Trondhjems amt paa Stortinget i 1824, møtte istedenfor sogneprest H. C. U. Midelfart, som døde før Stortinget traadte sammen; dette holdt sitt første møte 2. febr. 1824.

[2] Hans Rasmus Krag Schnitler (1795-1855), brevskriverens fetter, først sekondløitnant, tok derefter 1820 examen artium, dimittert av Wexels; teologisk embedseksamen jan. 1824, ved sin død sogneprest til Ringsaker.

[3] Sophonias Christian Krag (1803-65), i 1825 kadett, student 1832; litterat.

skab og Din Godhed at give min Broder en Lærer. Sandelig saavist som jeg ønsker det vil Gud lønne Dig derfor. Desværre jeg hører af Bugge[4] og Schnitler at min Broder ikke gjør megen Fremgang, jeg vil forbigaae at tale om hvormeget dette har gjort mig ondt; jeg nærer dog endnu det Haab at der dog vil blive noget af ham og at han for Fremtiden vil gjøre større og hastigere Fremskridt end hidtil; kuns at hans gode Lærere ville vedblive! Skulde de slaae Haanden af ham, — saa er alt forbi — —! Hvad skulde saa min Broder gribe til! Med Længsel venter jeg nu nye Tidender fra Schnitler om ham.

Den Sorg Du har havt[5], siden Du skrev mig til, Saar, som ene Tiden kan læge burde jeg vel ikke berøre, men mig ramte en lignende Skjæbne da jeg var i Xa; jeg kan derfor bedre end mange andre, for hvem saadant kan staae tilbage, vide hvad saadan Sorg er, og har *deeltaget i Din.* Naar nogen Tid er omme træder Veemod istedet for Sørgmod, og det smerter ikke saameget at en Ven fornyer Erindringen.

Jeg lever heroppe fremdeles ret fornøiet, hvortil min Lyst til mit Embede og min huuslige Lykke saa meget bidrager. Vare disse Ting borte, veed jeg ikke, hvorledes nogen her kunde finde det fornøieligt. — Min kjære, huldе Hermana[6] fødte mig for 5 Maaneder siden en rask lille Datter, der trives og voxer. Saaledes har jeg nu baade Søn og Datter. Min lille raske Thomas er nu i næste Maaned 3 Aar gammel allerede. Du maa troe vore Smaae skaffe mig og min Kone mangen Fornøielse. — Vor fælleds Ven og Universitetskammerat Eckhoff[7] har og nu med sin vakkre nordenfjeldske Kone baade en Datter og en Søn. — Vi træffes et Par Gange om Aaret, da jeg enten besøger ham eller han mig. Var ikke den slemme Fjord Folden imellem os, paa hvilken jeg ifjor Vaar nær var kulseilet |: de som den Gang skydsede mig, kulseilede paa Retouren og 3 Mand tilsatte Livet :| vilde jeg oftere sammentræffe med ham, min gamle Contubernal. —

Du ønsker i Dit Brev, at jeg, naar jeg skriver skal fortælle Dig noget om mit Opholdsted. Meget mærkeligt er her just ikke. — Dog vilde Grong og hele Nummedalen ikke just være et frugtesløst Sted at besøge for en reisende Videnskabsmand. Namse Elv og Fiskum Fos er beskrevet i en lille Bog af Gummerus[8][!], udgivet Kjøbh: 1811. — En kort Beskrivelse over

---

[4] Antagelig Frederik Moltke Bugge (1806-53), student 1823, den senere rektor.

[5] Holmboes foreldre, sogneprest til Eidsberg Jens Holmboe og Cathrine f. Holst, døde i samme døgn, 24.-25. april 1823. Krags far, res. kapellan til domkirken i Trondhjem Peter Schnitler Krag, døde 22. nov. 1818, et halvt aar før sønnen tok teologisk embedseksamen (mai 1819).

[6] Hermana Thomine Krag f. Rogneby (1798-1878). De eldste barn var: *Thomas* Peter Krag, f. 27. febr. 1821, død 1887, cand. theol., sproglærer; Sophie *Bolette* Elisabeth Vilhelmine Krag, f. 5. aug. 1823, død 1896, lærerinne.

[7] Christian Martin Eckhoff (1792-1846), student 1814 likesom Krag og Holmboe, cand. theol. 1819; sogneprest til Nærø 15. nov. 1819; død som sogneprest til Norderhov. Gift med Nicoline Johanne f. Luytkis (1796-1886), født i Kolvereid, datter av prost, sogneprest til Skogn Michael Nissen Luytkis og Johanne f. Bech. Deres eldste barn var Hedvig Johanne (Hanna) Eckhoff, f. 9. april 1822, død ugift 1899, og Ernst Fredrik (Frits) Eckhoff, f. 2. aug. 1823, død 1896 som sogneprest til Johanneskirken i Bergen.

[8] Beskrivelse over Namsen Elv og Fiskum Foss i Norge, af H. H. Gunnerus, Auditeur. Kbh. 1811. (26), 47 s. Forf. var senere tollkasserer paa Fredrikshald Hans Henrik Gunnerus (1772-1825).

Nummedalen findes i topogr: Journal, 23de Hefte[9] pag 159. Fiskum Fos, der har et Fald af 155 Fod, Heimdals-Fjeld, det høieste maaske norden for Trondhjem; Galums vand (ved Derga fjeld) hvori Graagaasen om Sommeren opholder sig i Flokketal, hvorved her er godt Kjøb paa Pennefjædre; En Elv i Fjeldene der gaaer ¼ Miil under Jorden; Gufjeld (et Fjeld i Dunsøe) som har i fordumsdage været anseet for en Guds Boelig, til hvem man bragte Offere; Tømraasfjeld, hvorudover en Mængde Svenske nedstyrtede og fandt alle Døden, misledede af en patriotisk Find om Natten, hvilket skal have hendet for henimod 200 Aar siden, er alt ganske mærkeligt. Foruden at jeg har 3 Kirker[10] at forrette i, er jeg og Missionær for en Mængde Finner, som sidde her omkring paa Fjeldene. Om disse var mere forunderligt at fortælle end her vilde blive Rum til. — Deres over al Beskrivelse simple Levemaade og usle Boeliger (nemlig Køier af opreiste Stænger bedækkede med Skind), deres Haardførhed, en Findkone, kjender jeg, som uden Skade, midtvintersdag, ene og allene under aaben Himmel midt paa et Fjeld, fødte sit Barn, tullede noget Skind og Pjalter om det, og fortsatte derpaa sin Reise paa sine Skie Hjem — alt dette med meget mere har ofte sat mig i Forundring. Paa Finnenes vildsomme Veie over de vilde Fjelde hender det ofte desværre at nogen kommer bort. — Saaledes kom en gammel Mand bort i 1822; og i 1823 kom i Begyndelsen af Aaret et Bondebarn 4 Aar gammelt bort, det halve Sogn søgte forgjæves — Spor var ikke at see; og nu afvigte Høst kom atter et Findbarn bort. Alt for sørgelige Hendelser! Ikke sjelden bliver Namseelv nogens Grav. Det er i visse Maader en farlig Elv. Dog jeg har ikke været i nogen videre Fare. Folket her tillands, til at være saa langt fra Kjøbsted, er forunderlig hengivent til Overdaad og Handel; men et rask og tjenstvilligt Folk. Baade Kirkevæsenet og Skolevæsenet, som jo mere forsømt jeg fandt begge Dele da jeg kom her, er blevet desto mere en viid Mark for min Virkelyst. Og hvilken ung Embedsmand har ikke Virkelyst? Stræben at virke i sin Kreds vil og til enhver Tid være nødvendig til at leve fornøiet. „μοχθεῖν αει αναγκη τȣς θελοντας ευτυχεῖν" er mig ofte en kjær Sætning at erindre[11]. —

Du har da og nok at bestille, som foruden hvad Du ellers hjemme kan have at bestille, giver 30 Timer Information ugentlig. At give saamegen Information vil være et trættende Arbeide, dog bliver det stedse en behagelig Syssel; især naar man faaer informere Viderekomne i sin Yndlingsvidenskab. — For at hjælpe min Broder har jeg villet tage Børn i Huset til Information, men desværre *endnu* har jeg ingen faaet; saa at min Broders Smule Arv nu maa bruges. — Gid det dog maatte gaae min kjære Broder vel!

---

[9] Topographisk Journal for Norge. B. 6. (H. 21-23.) Chra. 1797-98. S. 159-81: Forsøg til en topographisk Beskrivelse over Nummedals Fogderie. Forf. var oberst Henrik Christopher Sommerschild (1722-1803).

[10] Grongs sognekall blev dannet ved deling av Overhaldens kall (kgl. res. 28. okt. 1820) og bestod av hovedsognet Grong og de to annekssogn Harran og Høilandet.

[11] Citat fra Euripides: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν, *Tragic. Graec. fragmenta* rec. Nauck², Eur. *Telephus*, 701 (Stob. *Floril.* 29,9). Krag har vel citatet fra en eller annen chrestomati eller sentenssamling.

Herpaa kommer jeg med en Anmodning til Dig. Du maa ei blive vred paa mig for at jeg bryder Dig. Hans Schnitler er ellers min Commissionær, men jeg formoder at han just i denne Tid skal op til Attestaz og derfor vil jeg ikke bryde ham med dette, som jeg nu vil bede Dig om. — Jeg pleier nemlig paa mine forskjellige deels Kirkereiser deels andre Embedsreiser, baade at annotere, hvad mærkeligt jeg kan erfare om Stedet og at føre med mig hjem Planter eller Stene, som jeg kan formode kan være noget at mærke med. Ved den Leilighed maa jeg beklage hvilken Stymper jeg er i Botanik og Mineralogi. Jeg kan ikke andet enn lee naar jeg tænker paa at jeg for en Slump Fuglenavne, som jeg pugede udenad under Rathke[12] i Ornithologien, for Naturhistorie har til 2den Examen Laudab:. — Saaledes er en ExamensCaracter ofte en slet Underretning om en Mands Kundskab. — men til Sagen. Nogle af de Stene jeg har samlet her i Præstegjeldet, følger en Prøve af i hosfølgende Pose; og af indlagte Seddel seer Du Hensigten, hvorfor jeg sender Stenene til Xa. Nu er da min Anmodning til Dig, at Du med Seddelen samt Posen vil gaae hen enten til Professor Rathke eller Professor Esmark[13], hvem helst af dem Du troer vil give mig den forønskede Underretning. Ved hvert Nummer af Stenene som Du een for een foreviser Professoren spørger Du om dens videnskabelige Navn og om noget er at mærke ved den og derpaa anmærker eller skriver Du paa Seddelen for hvert Nummer hvad Professoren siger. Hvorhos Du og bemærker mine NB nederst paa Seddelen. — Naar Du har faaet skrevet det Behørige aflægger Du Professoren min ærbødigste Tak fra mig for havte Uleilighed. Og naar Du da derpaa vil sende mig Seddelen tilbage, (Stenene behøver Du ikke at sende da jeg har lignende nummererede liggende her) saa skal Du have stor Tak for Din Umage og mit Ønske om at jeg her paa nogen Maade kunde være Dig til nogen Gjentjeneste. — Men hvorledes skal jeg kunne være Dig til nogen Gjentjeneste?

Din Broder Christopher[14], fra hvem jeg har modtaget Hilsinger gjennem Eckhoff maa Du paa det flittigste hilse fra mig, og fortælle ham hvordan jeg lever og sige ham at Erindringen om ham, Dig og øvrige kjære Universitetskammerater er mig altid kjær og altid ledsaget med Ønsket om gjen nogen Gang at træffes og sees. —

Lev vel! kjære Ven! Erindre Dig blandt Dine oprigtige Venner

Din hengivne *H: P: S: Krag.*

Grongs Præstegjeld, Nummedals Provsti, Trondhjems Stift, 12te Januar 1824.

S: T: Hr. B: Holmboe, Overlærer ved Latinskolen i Christiania. Logerer hos Professor Maschmann.

Hermed en Lille Pose, mærket B: H:

---

[12] Jens Rathke (1769-1855), professor i naturhistorie 1813-45.

[13] Jens Esmark (1763-1839), professor i bergvidenskap fra 1814 til sin død.

[14] Christopher Andreas Holmboe (1796-1882), stud. 1814, cand. theol. 1818, lektor i østerlandske sprog fra 1. nov. 1822, professor 1825-76.

2.

Til rektor Frederik Moltke Bugge, 1842.

Originalen finnes i Universitetsbiblioteket i Oslo (Brevsaml. nr. 67). Bugge var blitt utnevnt til rektor ved Trondhjems katedralskole 12. sept. 1833, 27 aar gammel; rektor 1833-51.

Fredrikshald, 7de Dcmbr 1842.

Kjære Ven!

Min Oversættelse af Früaufs[15] Tanker om Opdragelse behøver at oplægges paany; da det første Oplag paalidet nær allerede er udsolgt. Nu vil det efter min og Fleres Mening meget bidrage til Bogens end større Udbredelse, om din fordeelagtige Bedømmelse af Bogen i Morgenbladet for 1841 No 273 bliver benyttet som Fortale; især dersom dit Navn nævnes. Baade altsaa for Afsætningens Skyld og for Sagens Skyld ønsker jeg din Tilladelse til i Fortalen at nævne Dig som Forfatter til den nævnte Bedømmelse. Ogsaa Wexels's Dom over Bogen agter jeg at anføre. Udkast til denne Fortale sendes Dig hermed med Bøn om at Du vil sende mig det tilbage med hvilkensomhelst Bemærkning Du maatte finde Anledning til at gjøre. Tjen mig heri. Jeg venter dit gode Svar saasnart som muligt, da Trykningen allerede skal begynde i næste Maaned.

Den 22 Sept. kom jeg hid[16] og Dagen efter holdt jeg min Indtrædelse og har siden daglig været i næsten uafbrudt Virksomhed. Skolerne optage min meste Tid. I Almueskolerne, hvoraf her er to, er endnu for lidet Liv at spore, men jeg haaber med Guds Hjælp at det snart skal blive bedre.

Her er i det Hele Meget at udrette. Gud give mig Kraft og Held!

Den Fredrik Haugen[17], som jeg troer Du saae hos mig, og som jeg

---

[15] Nogle Tanker om Opdragelse af en gammel Opdrager. Overs. fra Tydsk. Chra. 1841. 60 s. I første utgave var hverken forfatterens eller oversetterens navn opgitt. Oversetteren var Krag, forfatteren F. R. Früauf, bestyrer av et opdragelsesinstitut i Zeist i Holland, var høsten 1842, 79 aar gammel, bosatt i Bertelsdorf i Herrnhut og medlem av direksjonen for Brødreuniteten. Originalutgaven av hans lille skrift var trykt i Bautzen 1839. — Paa titelbladet til 2. oplag av Krags overs., Chra. 1843, anføres baade forfatter og oversetter. Fortalen, datert Fredrikshald 16. nov. 1842, citerer F. M. Bugges anmeldelse i Morgenbladet 1841 Nr. 273 Tillæg (30. sept.), som var innsendt under merket „F.", og W. A. Wexels' omtale av skriftet i hans artikel: „Korte Antydninger om Barnets første Underviisning i Christendommen, især med Hensyn til Asylerne", trykt i Asyl- og Skole-Tidende I (1842).

[16] Krag var blitt utnevnt til sogneprest i Fredrikshald 11. mars 1842.

[17] Fredrik Hougen (1820-1911), ansatt som smaaskolelærer ved Vaagaa faste skole høsten 1835, elev paa Klæbo seminar aug. 1841—juli 1842, fulgte i sept. 1842 Krag til Fredrikshald som skyssgutt; lærer og kirkesanger i Fredrikstad høsten 1842—høsten 1844, siden skolebestyrer og kirkesanger i Kragerø (1844-1901). — I et brev (i privat eie), datert Fredrikstad 3. nov. 1842, skriver sogneprest til Fredrikstad Christian Juell Sandberg (1805-43) til sin venn Carl Wulff (se nedenfor): „I Mandags kom Krag fra Fhald her med sin Client Fredr. Haugen, som nu har tiltraadt sin Function som Lærer hersteds. Jeg har godt Haab om, at det vil gaae godt. Den gode Hr. Krag var forøvrigt i mine Øine en meget godlidelig Mand, som det var mig kjært at gjøre Bekjendtskab med. Efter Wexels's Vidnesbyrd i Gaarsbrevet er han „en hjertelig brav, hæderlig og snil Mand, derhos sikkert ogsaa en troende Christen;" og saaledes var det da Skam og Spot, om jeg ikke skulde være tilfreds med saadan Embedsbroder. Maaskee er nogen *Uklarhed* i hans Indsigt, siger W.; deri faae vi da at finde os, skjøndt vi naturligviis ønske god Forandring derved."

antog mig, og, ved hvis Examen paa Seminariet i Klæboe Du var tilstede og ved hvem jeg modtog Hilsinger fra Dig, fulgte mig hid, og søgte herfra Ansættelse. Og det Første, han meldte sig til, fik han. Han er nu Lærer ved Almue- og Garnisonsskolen i Fredrikstad og har 168 Spd at leve af. Det gaaer ham der godt. — Dette veed jeg interesserer Dig.

Min Broder Christian har Løfte paa Ansættelse ved Joh. Dahls Boghandel i Xa. Gud give Dahl maatte blive fornøiet med ham og han med Dahl! En tung Bekymringsbyrde, som har hvilet paa mig i over 20 Aar vil da afveltes mig.

Din Fader[18], hørte jeg af din Broder[19] i Xa, er endnu rask og rørig. Hils ham fra mig. Det er en ærbødig og sønlig Hilsen jeg saaledes sender ham. Du veed, jeg holder meget af ham og jeg erindrer med Taknemmelighed den Tid, jeg stod under ham og jeg glæder mig ved at tænke paa hvor greit han vilde have det og fik det. — Jo flere slige Greikamme der var blandt de overordnede Embedsmænd, des bedre var det. Det skulde da ikke være saa forviklet og livløst som det mange Steder er, og som maa saa være, naar vedk: Præster overlades saameget til sig selv. — Hans høie Alder kræver at han vil hvile; men ellers burde han ikke endnu have gaaet af. Han faaer herfra til Sundalen en Glückstad[20], som jeg troer han og Sundals Menighed vil blive fornøiet med. Det er, saavidt jeg kjender ham, en snild Fyr.

Din Kone[21], hørte jeg af din Broder, var da meget syg. Med Guds Hjælp er hun vel nu forlængst restitueret. Gud bevare hende længe for Dig og dine Børn!

Det Aftenunderholdningsselskab, eller hvad Navn det har, som Du har indrettet i Thjem, ønskede jeg at vide lidt nærmere Besked om. Siig mig, hvad Bestemmelser eller Love dette Selskab har, for at jeg, om jeg eller vi skulde due dertil, kunde faae et lignende her i Stand. Jeg hørte, for et Par Aar siden, en Soelberg[22], nu i Bergen, meget rose det Selskab.

Du faaer ved dette Brev Meget at besvare. Endnu Noget — jeg stoler paa din Livlighed og Lyst at gavne fjern og nær, om det og er udenfor Pædagogikens Gebeet: Siig mig, om den Brandsprøiteindretning, som I i Thjem fik fra Engeland, svarer til sin Hensigt. Hvad koster en saadan Indretning? Hvor tyk i Diameter er Vandstraalen idet den gaaer ud af Røret? og hvormange Alen eller Favne kan det udsprøitede Vand naae

---

[18] Peter Olivarius Bugge (1764-1849), biskop i Trondhjems stift fra 30. des. 1803 til 15. aug. 1842.

[19] Søren Bruun Bugge (1798-1886), 1825-33 professor i det latinske sprog, 1833-47 rektor ved Kristiania katedralskole, derefter sogneprest til Gran (1847-78).

[20] Christian Mamen Glückstad (1806-90), cand. theol. 1829, førstelærer ved Borgerskolen i Fredrikshald fra 1832, utnevnt til sogneprest til Sundalen 2. okt. 1842; senere res. kap. til Modum (1851-62) og sogneprest til Hiterdal (1862-77).

[21] Anne Marie Bugge, f. Magelssen (1811-74). Bugges hadde dengang fire sønner: Christian Gottlob B. (1835-63), senere lærer ved Katedralskolen i Bergen, Frederik Wilhelm Klumpp B. (1838-96), senere prof. theol., biskop i Kristiania stift, Peter Olivarius B. (1840-1918), senere sogneprest til Kvæfjord i Senjen, og Nicolai Jacobus Koch B. (1842-95), senere distriktslæge i Nordfjordeid.

[22] Even Solberg (1787-1874), overrettsprokurator i Trondhjem fra 1823, raadstuskriver i Bergen fra 1840, by- og raadstuskriver i Trondhjem fra 1853.

fra Indretningen o: Sprøiten. Tjen mig i at svare paa alt dette, saa er Du snild.

Rummet byder mig at sige Basta. — Gud med Dig og Dine!

Din Ven *Krag.*

S. T. Hr. Rector Fr: Bugge i Trondhjem. — Betalt.

3.

Til sogneprest Carl Wulff, 1850.

Adressaten er Carl Ludvig Peter Wulff (1803-90), cand. theol. 1829, residerende kapellan i Rakkestad siden 1836. Han blev i 1852 sogneprest til Trøgstad; tok avskjed 1874. Original i Universitetsbiblioteket i Oslo (Brevsaml. nr. 21).

S. T. Hr. Pastor C. Wulff!

Deres høist interessante Brev af 11 f. M. var det mig meget kjært at modtage. Først takker jeg Dem for Underretningen om Mellebye. Jeg har nu spurgt om ham et andet Sted. — Jeg takker Dem dernæst for Deres Deeltagelse i min Velvære. Ja Gudskelov, jeg trives her særdeles vel, hvortil Aarsagen fornemmelig er, at jeg troer mig her temmelig yndet. „De min Eftermand." Jo jeg ønskede det, da jeg flyttede fra Fhald og jeg ønsker det her, hvor jeg tænker at blive Resten af mine Aar. Jeg er allerede op i Aarene og, naar jeg afgaaer, kan det just være Tid for Dem til at faae et saadant Kald. Jeg ønsker just en Mand som Dem til at fortsætte, hvor jeg har begyndt.

Krogstadhistorien[23] skal De glemme. Skuffede Forventninger etc. skal man ei lade sig genere af.

Tak for Beretningen om Deres Udenlandsreise; jeg har læst den med Interesse. — Jeg maa i Anledning af hvad De skriver sige: „de som vide vanke, de meget sanke." — Ak — den der havde kunnet være med!

Det er især en Bemærkning fra Deres Udenlandsreise, som bringer mig til saa snart gjen at tilskrive Dem, nemlig den om Jøderne. „De traf mange Jøder, men ingen Jødernes Tilhængere." Ja, men maaskee disse Ikkejødevenner dømte partisk og af — — Misundelse over Jødernes Handelsdriftighed og -Rigdomme. At der gives meget Pak iblandt dem, er rimeligt, som en Følge af at de leve indskrænkede og berøvede adskillige borgerlige Rettigheder. Man finder jo at jo friere de leve d. e. jo flere Rettigheder de have, desto skikkeligere ere de, saasom, efter som mig er sagt, i Holland. Det er dog haardt at vi støde det Folk fra os, af hvis Slægt vor Frelser var. „De har aldeles forandret Deres Overbeviisning og troer at Spørgsmaalet om at give Jøderne Adgang her i Landet, maa besvares med Nei." Sagen er af Vigtighed, — den skal behandles igjen paa forestaaende Storthing. Skriv derfor offentlig Deres Mening og Grunden for

[23] Kraakstad sognekall var blitt ledig ved Jens Bjerk Aschehougs død 10. jan. 1849. Efter ham utnevntes Johannes Sandberg, som døde allerede 5. nov. 1850 og blev efterfulgt av Carl Ernst Nørregaard, utnevnt 25. febr. 1851.

den, eller, hvis De ikke vil det, saa skriv mig til Deres Grunde, at jeg kan meddele dem til en Tønsager[24] som herfra skal paa Thinget, en yderst human Mand, — en Hædersmand i flere Henseender. Kjære, skriv derom. Det vil have Indflydelse paa Sagen. Føi mig deri!

„Olaves Nielsen og Thrane."[25] „Det varer i Alm: ikke saalænge med slige Messiasser." Jeg giver Dem Ret deri, men imidlertid blive Mange vildledede og Zions Vægtere bør, synes jeg, ved saadan Leilighed ikke tie. Tag De fat paa begge. De er Mand for det.

Deres Hilsen til Holmsen[26] har jeg overbragt.

Venligst Deres forbundne *Krag.*

Eidsvold 19de Dc: 1850. —

---

[24] Lars Thorstensen Tønsager (1788-1873), gaardbruker paa Tønsaaker i Eidsvoll, stortingsmann fra Akershus amt. Jødesaken blev behandlet i Odelstinget 10. sept. 1851 og i Lagtinget 13. sept. Den 30. sept. 1851 blev det meddelt i tinget at grunnlovsendringen som gav jødene adgang til landet, var sanksjonert.

[25] Olaus Nielsen (1810-88), fullmektig i Saugbrugsforeningen, Fredrikshald, utgav en rekke religiøse skrifter og hadde stor innflydelse paa det kirkelige lægfolk. — Marcus Møller Thrane (1817-90) var nettop (11. des. 1850) blitt frikjent av Høiesterett i den sak som var anlagt mot ham for Gudsbespottelse.

[26] Clemet Holmsen (1796-1862), sorenskriver i Eidsvoll 1849-62.

HENRIK WERGELAND FORAN TEOLOGISK EMBEDSEKSAMEN.

Ved *Oluf Kolsrud.*

I et brev fra Eidsvoll 14. april 1829 (Saml. Skr., Brev I, s. 99), hvor Henrik Wergeland meddeler en liste paa sine forretninger, nevner han: „Eksamen, hvortil *petitum* er indleveret". I et senere brev 28. mai 1829 (II, s. 367) oplyser han, at han „efter indleveret *petitum* til det theologiske Facultet er tilstedet Adgang til examen theologicum", og den skriftlige prøve skal holdes 29. mai og 1. og 2. juni.

Wergelands petitum finnes i det Teologiske Fakultets arkiv, blandt arkivsakene vedrørende teologisk embedseksamen; disse er bevart temmelig fullstendig helt fra den første eksamen i 1815. Fakultetets eksamens-arkiv, tillikemed det Praktisk-Teologiske Seminars arkiv, var i sin tid blitt anbragt i det mørke lille rum ved siden av auditorium nr. 4; men da man ogsaa begynte aa bruke rummet til oplagssted for Universitetets koks, blev situasjonen for de gamle nedstøvede papirer kritisk, og efter avtale med Fakultetet blev de i 1923 overført til en da paatenkt Norsk Kirkeminnesamling, som senere er inngaatt i Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt. — Wergelands petitum, som er skrevet paa et ark av usedvanlig høitidelig folioformat, røber med sin blomstrende, ordrike, ekte Wergelandske stil den vordende dikter. Av og til snubler han i stavemaate og bøiningsformer; i avtrykket er W.s tekst gjengitt uforandret, men i bokstavanmerkningene har professor S. Eitrem (a-f) og dosent Leiv Amundsen (g) tilføiet rettelser m. v.

Senatui Theologico, Summe venerando, Salutem plurimam dicit
Henricus Arnoldus Wergeland.

Multiplex profecto, doctissimi ac summe venerandi professores, mihi est materia vestram efflagitandi veniam. Nescio sane, qua miti spongia umbram suspicionis temeritatis aut — o si abfuerit vel tenuissima species! — superbiæ, ex his lineis (mihi atra lineamenta fatidicarum) abstergam. Sermonis elegantia non adjuvor. Nam mihi adhuc fere lautomiis Pompeijanis obruta dormitat; & stylum, ne magis anxietatem quam castam lingvam effundat, timeo. En timeo sane stylum quasi servum, non vernam, sed conductitium (astutum

nostri temporis Neapolitanum, qui nescit beneficia, injurias jamjam inveteratas ulceri recenti rependit[a]) ne proditor sit ipsius domini sui debilitatis, & ruinam ejus voce sua Sibyllina -Canensi[b] præcineret. Ad balbutientem & claudicantem conniveatis!

At vero per strigiblinem[c] (ut dolor per fuscas rugas & lacrymarum nubila fulget) sonat cor, desiderium, optatum. Anxia est lingva, errans stylus; sed rata est mens & propositum valet, prævalet. Decreto animi lingva est præco barbarus, seditiosi tribuni plebis similis supplicationem imperatoris malitiose corrumpentis.[d] Sed supra laudatus amplissimus illi senatus facillimas dabit aures & humanissima probitate sensum excipiet e turbine verborum. Audiatis, faveatis, indulgeatis!

Semen, quod ditissimis manibus vos, ornatissimi mei præceptores, in corde & animo meo insevistis, jam video vel forsan rectius puto videre, Deo salutem & vires benigne mihi suppeditante, rore faustorum votorum vestrorum & studio, cui & apud vos & rustica domuitione perfruens, integre inservivi, tam alte exortum, ut deprimere nequeam optatum pariter ecrescens & efflorescens in propositum: vos doctissimos & illustrissimos sacrarum litterarum professores supplicem adire, ut proximo examine vestro mihi liceat specimen edere scientiæ. Quod, ut fiat Deo annuente, rogo; et, ut benigne vos mihi apertam faciatis viam ad mensam illam, ubi, anniversarie examinando, pactam vestram mercedem & meritam laudem & faustis ominibus professam messem industriæ vestræ publice capitis.

Instat talis messis — albescit ille parvus ager meus: parvus quidem, sed sincerus nec loliis intextum[e] — sterilis sane & furvus inter plures late & alte albescentes, sed tamen in se & per se albescit. Et de Supremo precor, ut spicæ meæ ad coronam in honorem Salvatoris mei, in limine almæ nostræ academiæ devotam pendendam sufficiant. Nam ita erit nec opera vestra a me frustra consumta, sed vivet & vigebit adhuc fortasse diutius ac equidem vixero — non diutius tamen quam durant grates animi immortalis. Et (si hîc dies mihi Deus fuerit largitus): vitam meam strenuam fore præsagiens, promitto & ratum habeo: Deum & veritatem semper metam & cor & centrum & objectum fore nisuum meorum.

Sane jam hodie (læta et renidente conscientia confiteor) ex parte promissis, quamquam malis impubibus, steti, cum coronam laureatam — poëma quoddam «Messias» quod, nescio quo (o sit sancto) afflatu

---

a ɔ: repandit. b ɔ: Cannensem? c ɔ: stribliginem. d Liv. XXII, 25? e ɔ: intextus.

inflammatus contexui & hodie & cras contexam — Deo & Salvatori gratiose offerrem.[1] Quod poema religiosum, sub prelo typographico jam diutius gemens, vellem, ut vobis meis summa doctrina & humanitate imbutis doctoribus, ob oculos ponere licuisset, quo, quantum ex poemate videri potuit, ante discipuli & fidem & character[f] religiosum, quam scientiam theologicam ejus publice perlustraveritis, cognitum haberetis.

Sed et curriculum vitæ meæ perspicuum saltem reddet vobis illustrissimis doctoribus, nullam rationem me indignum gratia vestra, qui frustra tum preces hasce effusurus essem, suspicandi adesse.

At quid scribam? — Peccata? Merita? Peccata mortua sunt & cum sangvine vernali juventutis defluxa. Merita, nata nondum, manent in animo viri ætatem. Hoc erit mihi laus, quod sex annos celeberrimi doctoris quinquagenarii J. Rostedi non abjectior discipulus egi[2]; & fortasse e testimonio illius mei carissimi doctoris patebit, almam nostram universitatem me ex schola illa nutrice mea juvenem, inter alumnos suos, plane non abjiciendum excepisse.[3] Aptius etiam erit, quippe cum jam ea ætate fundamenta & sternantur & se exserant characteris & rationis sentiendi, cogitandi, agendi, commemorare, me, usque ad diem, quo adoptavit me cel: Rosted, ex piis penatibus educatum esse. Examen philologico-philosophicum absolventi nota «haud illaudabilis» adscripta est; quod «illaudabile» tarditati mei euclidici ingenii iterum rescribo.[4] Sed optima utor commendatione dicendo, vos amplissimos & celeberrimos professores in bona memoria esse habituros, me prælectiones vestras laudatissimas sancte frequentasse.[5] Per annum autem rure agens, diversis partibus practicis

[f] ɔ: characterem.

[1] Med „Skabelsen, Mennesket og Messias" — eller „Himmel og Jord", som det het fra først av — arbeidet W. helt fra januar 1828 ved siden av studiet, se Saml. Skr., Brev I, s. 41, 52, 73, 97, 99. Diktet var under pressen i mars 1829, Brev I, s. 97. Det utkom 6. juli 1830.

[2] W. var disipel av Christiania Katedralskole 1819-25. Skolens rektor var professor *Jacob Rosted* (1750-1833), hvis 50-aars-jubileum som lærer ved skolen blev feiret 7. mai 1827.

[3] W.s karakterer til examen artium, se Vidar 1889, s. 763, jfr. Halvorsen VI, s. 402.

[4] Om W.s annen-eksamen, se Vidar 1889, s. 764, og Halvorsen VI, s. 402.

[5] I det Teologiske Fakultets eksamens-arkiv finnes tilhørerlister som viser at Henrik Wergeland har fulgt følgende undervisning av prof. theol. *S. B. Hersleb:* 1826 (II), forelesninger over 3dje bok av Salmene, og examinatorium paa latin over Salmene. 1827 (I?), examinatorium over Salmene, og examinatorium over Moralen. 1827 II, forelesninger over Indledningen til det Gamle Testamente, forelesninger over 1ste bok av Salmene, og forelesninger over Moralen. 1828 I, forelesninger over 1ste bok av Salmene, og forelesninger over Dogmatikken. Fra eksaminatoriene foreligger ogsaa lister med karak-

& præceptivis s: s: ministerii (v: c: concionando, catechizando) patre duce, diligenter inservivi.[6]

Studio sacrarum litterarum incumbenti mihi usui & adminiculis fuerunt: ad N: T: — scholia Rosenmülleri[7]; ad V: T: (Genesin, I & III lib: Psalm:, Oracula Zephan: Hagg: & Habacuci) partim interpretationibus usus sum cel: Herslebi, partim Rosenm:[8], adhibens & recensionem Niemeyeri[9] characterum, quæ nobis ostendit S. S: (Bibliſche Charakteriſtik) & translationem Michaelis[10]. In theologia dogmatica Nath: Morum[11], in theologia morali systema Reinhardti[12] nec non Herslebi, in historia ecclesiastica & Stenersen nostrum[13] & Spittler[14]

---

terer for deltagernes prestasjoner; i 1826 er brukt bokstav-karakterer, som nu ikke kan forklares, i 1827 tall-karakterer; W. har i Salmene 3, i Moral 3½. — Fra prof. theol. *S. J. Stenersen* haves ingen tilhørerlister fra W.s studieaar.

[6] Fra mai 1828 til mai 1829 opholdt W. sig med en kortere avbrytelse hjemme paa Eidsvolls prestegaard.

[7] *Johann Georg Rosenmüller* (1736-1815), prof. theol. i Leipzig: Scholia in Nouum Testamentum, i 5 bind 1777, 5. utg. 1807. Av dette verk kom en utgave i 5 bind i Kjøbenhavn 1790-91 hos Gyldendal, bd. I-II forøket av rektor J. H. Tauber i Roskilde. — J. G. Rosenmüllers Scholia var almindelig brukt ved det telogiske studium i Christiania paa W.s tid. Dessuten leste mange studenter kommentarer av J. B. Koppe og C. G. Kuinoel, enkelte ogsaa av Aug. Tholuck; disse nevner W. ikke.

[8] *Ernst Friedrich Karl Rosenmüller* (1768-1835, J. G. Rosenmüllers sønn), professor i orientalske sprog i Leipzig: Scholia in Vetus Testamentum, 11 deler i 23 bind, 1788-1835, de 3 første deler i 2-3 utgaver. Genesis finnes i Pars I, ed. 2, 1795, s. 1-392. Psalm. lib. I (ps. 1-41) og lib. III (ps. 73-89) i Pars IV, 1798-1804, s. 1-975, og s. 2108-2290. Habacuc i Pars VII. 3, 1814, s. 340-461; Zephanias og Haggaeus i VII. 4, 1816, s. 1-73 og s. 74-112. — Mange studenter fulgte eller leste prof. C. A. Holmboes forelesninger over Zephanias og Haggai; W. nevner ikke Holmboe.

[9] *August Hermann Niemeyer* (1754-1828), prof. theol. i Halle: Charakteristik der Bibel, 5 bind, 1775-82, flere oplag, oversatt til dansk av presten Mag. Jens Bech, efter 2. tyske utg.: August Hermann Niemeyers Bibelske Charakteristik, 5 deler, Kbh. 1779-83 hos Gyldendal.

[10] *Johann David Michaelis* (1717-91), professor i orientalske sprog i Göttingen, utgav en oversettelse med anmerkninger av det Gamle Testamente i 13 bind 1769-86 og av det Nye Testamente i 6 bind 1790-92. Begge verker blev oversatt til dansk av presten Mag. Jens Bech, G.T. 4 deler i 8 bind 1785-91, N.T. 2 deler i 4 bind 1793-97, Kjøbenhavn hos Gyldendal. — W. brukte ogsaa „en hebr. Michaelis Bibel" (Brev II, s. 363), dette er den kritiske haandutgave av G.T.s hebraiske tekst ved prof. theol. i Halle *Johann Heinrich Michaelis* (1668-1738), først utgitt 1720.

[11] *Samuel Friedrich Nathanael Morus* (1736-92), prof. theol. i Leipzig: Epitome theologiae christianae, futuris doctoribus religionis, 1789, 4. utg. 1799, ogsaa trykt i Kjøbenhavn 1790 hos Gyldendal.

[12] *Franz Volkmar Reinhard* (1753-1812), prof. theol. & philos. i Wittenberg, siden overhoffpredikant i Dresden: System der christlichen Moral, 5 bind 1788-1815, bd. 1-3 i 4-5 oplag. At H. W. „studerede Reinhardts bindstærke System", fremheves av Nicolai Wergeland, Vidar 1889, s. 764.

[13] *Stener Johannes Stenersen* (1789-1835), prof. theol. i Christiania: Den christne Kirkes Historie i Udtog, 2 deler 1823.

[14] *Ludwig Timotheus Spittler* (1752-1810), professor i kirkehistorie, siden i politisk historie, i Göttingen: Grundriss der Geschichte der christlichen Kir-

perscrutans secutus sum. In ceteris disciplinis solitis adminiculis usus sum.[15]

Hisce studiis vacanti illustrissimus professor scientiæ naturæ J. Rathke[16] (quod gratiose præ me fero) privatim affuit mihi præceptor.

Ceterum nil de me scio, nisi me certum habere, vos ea, qua sitis, benignitate & clementia supplicem esse excepturos & admissuros — Quod etiam atque etiam rogo.[17]

Eidsvold die XIV mensis Aprilis MDCCCXXIX.

P. S. Huic chartæ adjecta sunt: documentum civis academici, testimonium rectoris scholæ, index caracterum examine artium quæ[g] reportavi. Deest mihi index caracterum examinis philosophici.

---

g ɔ: quos.

---

che, 1782, 5. opl. 1812, oversatt til dansk efter 3. opl., Kbh. 1799 hos Gyldendal.

[15] De ovennevnte verker av Niemeyer, J. D. Michaelis, Morus, Reinhard, Spittler, omtales ikke i petita fra W.s samtidige, og har altsaa neppe været brukt av andre enn ham. Derimot hørte de til den nyere teologiske litteratur dengang H. W.s far Nicolai Wergeland studerte i Kjøbenhavn 1799-1805, og H. W. har dem uten tvil fra farens bibliotek.

[16] *Jens Rathke* (1769-1855), professor i naturhistorie.

[17] De skriftlige spørsmaal ved H. W.s teologiske eksamen var følgende: 1) Brevi de auctore epistolæ ad Hebræos commentario præmisso, exponantur hujus epistolæ cap. 6ti v. 1-8. 2) Psalmi 35ti v. 11-18 expositis, historia Davidis breviter enarretur et cum psalmi argumento comparetur. 3) Qvo sensu docet sacra scriptura hominem fide non factis servari? 4) Num quadam necessitate ad malum patrandum ducitur homo, et si hoc datur, quomodo potest peccatum ipsi imputari? 5) Miraculi notione exposita, an miraculis doctrinæ cujusdam veritas et divina origo probari possint, ostendatur. 6) Origo et indoles theologiæ, quæ scholastica vocatur, enarrentur. H. W.s besvarelser er trykt i Saml. Skr., VI. 2, s. 8-36.

Eksaminasjonen av H. W. ved den muntlige prøve 11. juni 1829 er meddelt efter notarialprotokollen, i Historisk Tidsskrift 5. r. IV, s. 404-8, 1918.

I det Teologiske Fakultets eksamens-arkiv er bevart lister over censuren i de enkelte disipliner ved skriftlig og muntlig eksamen. Eksamen i juni 1829 blev bestaatt av 11 kandidater, hvorav 1 fikk laud., 9 haud, 1 non. For Henrik Arnold Wergeland er anført følgende tallkarakterer, hvorav den første visselig gjelder den skriftlige prøve, den andre den muntlige: Nov. Test. 3¼, 3. Vet. Test. 3¾, 3½. Dogm. 2¾, 2½. Ethica 3, 2¼. Theol. nat. 2½, 2½. Hist. eccl. 4, 3½. Sum 36½. Hovedkarakter 3 (Haud illaudabilis). — Jfr. N. Wergelands bemerkninger om sønnens eksamen, Vidar 1889, s. 764.

VAAR FYRSTE KORALBOK.

FEM BREV FRAA OLE ANDREAS LINDEMAN, 1834-1841

VED

ASBJØRN HERNES.

Hundradaars-minnet for Ole Andreas Lindemans Choralbog er eit av dei fyrste i vaart sjølvstendige kyrkjeliv, og det er verdt umtale baade for det boka *var* og for det ho *varsla.*

Autorisera til „udelukkende Brug" i 1835 kom ho ut i 1838 og i nytt upplag ikkje berre i 1861, men jamvel i 1874 etter at Ludv. M. Lindemans „Melodier til Landstads Salmebog" var utkomne i si fyrste form i 1871. Enno i 1938 var boka i regelmessig bruk ved gudstenestene i Fosnes kyrkja. Tenkjer ein paa kor meiningane har staatt mot kvarandre i koralspursmaalet gjennom desse hundrad aar, maa ein segja ho har vist ei forvitneleg livskraft. Rettvis dom um O. A. Lindemans Choralbog er det kanskje enno for tidleg aa uttala; gamle organist Gansmo sette ho framum *alle* andre koralbøker naar det galdt vakker orgelsats, og folk *song* salmane i Fosneskyrkja. Naar ho paa den andre sida alt i 1857 fekk den attesten av C. G. Døderlein at daa O. A. Lindemans koralbok vart innført „forstummede Kirkesangen"[1], so er det rettvist aa hugsa paa, at Asker Seminarium i 1838 «kan vente at erholde et Orgel"[2], at H. J. Darre same aaret vonar mykje av musikkupplæringa ved Klæbu Seminarium, „saafremt man med Tiden kunde erholde et Orgel anskaffet til Seminariets Brug"[3], og endeleg at Skoleforeningen i Ryfylke prosti aar 1851 i ei fraasegn nemner „de særegne Hindringer, som den religiøse Retning i disse Egne lægge i Veien for Sangens Forbedring, idet nemlig al Instrumental-Musik — følgelig ogsaa Brugen af

[1] Sitert etter O. M. Sandvik, Norsk koralhistorie, 1930, s. 44.

[2] Knud Gislesen i attest til J. A. Lindeman fraa 17. februar 1838.

[3] H. J. Darre i fraasegn fraa 12. mai 1838, daa J. A. Lindeman vilde søkja Melhus residerande kapellani.

Psalmodicon — ansees af Mange for *Synd*".[4] Heller ikkje maa ein gløyma at tonen berre er den *eine* sida av salmen; salmetekstene og enno meir heile det aandelege liv i ein kyrkjelyd avgjer um folk kan lyfta salmen til kyrkjesong.

Er fraasegnene um O. A. Lindemans Choralbog mange gjenom dei lidne hundrad aar, saa er kjeldone sparsame naar spursmaalet er, korleis boka vart til. Stor takk fortener difor doktor *Fr. Lindeman* som har stelt desse breva til raadvelde for „Norvegia Sacra", — saman med fyreordet til koralboka og Departementets fyredrag for autorisasjonen[5] gjev dei eit tolleg godt inntrykk av arbeidet med aa fullføra verket. I fyrste brevet finn ein grunnlaget ikkje berre for fyreordet til koralboka, men òg — og det ofte med same ord og vendingar — for Departementets fraasegn. I den samanhengen maa ein merka seg at koralboka vart autorisert tre aar *fyrr* ho var fullført. Alt dette vitnar sterkt om Ole Andreas Lindemans autoritet som kyrkjemusikar. Adressaten Jacob Andreas Lindeman var den *andre* av sønene hans som var organist ved Vaar Frelsars kyrkja i Oslo, og den *tredje* sat ofte paa same orgelbenken som vikar, det var Ludvig Mathias Lindeman. I si daglege gjerning bar dei bod om kva den gamle organisten ved Vaar Frue kyrkja i Trondheim dugde til som lærar.

Ole Andreas Lindeman, son til sorenskrivaren i Nordmøre, Jacob Madsen Lindeman, var fødd i Surnadal i 1769 og fekk den fyrste musikkupplæringa si i barndomsheimen. I Schønheyders fyrste bispeaar i Trondheim vart han sett i Katedralskulen og hadde alt fyrr han vart dimittert, tent som vikar for organisten i Vaar Frue kyrkja.[6] I 1786 var han òg med og skipa „Det Throndhiemske Musicalske Selskab".[7] I 1789 vart han student ved Kjøpenhamns Universitet, og meininga var at han skulde fylgja far sin som sorenskrivar i Nordmøre.[6] Musikk studerte han i Kjøpenhamn under kapellmeister I. G. Wernicke, ein bergensar som hadde gaatt i læra hos tvo av Joh. Seb. Bachs beste elevar: Kirnberger og Ph. Em. Bach.[8] Nokre maanader seinare finn vi i maanadsskriftet „Minerva" (februar 1790) ein artikkel: „Tanker over Musikens Virkning paa et Folks Dannelse, og over dens Indførelse i Skolerne i de Kongel. danske Sta-

[4] Norsk Almueskoletidende 2. aarg., 1851, s. 299.
[5] Departements-Tidende 1835, s. 421 ff.
[6] Thv. Lindeman, Den trønderske familie Lindeman, 1924, s. 20 ff.
[7] Vedtak om aa skipa og lover for „Det Throndhiemske Musicalske Selskab" fraa 18. 10. 1786 i Selskabets arkiv.
[8] Albert Schweitzer, J. S. Bach, Leipzig 1934, s. 198. Jfr. Nordisk Musik-Tidende, 1885, s. 179.

ter", av kapellmeister J. A. P. Schulz, der forfattaren millom anna ynskjer: „3) En *fuldstændig Choralbog*, som med kongelig Autoritet maatte indføres i hele Landet, paa det at Kirkemelodierne af Ungdommen allevegne kunde læres og synges, og af alle Organister spilles *lige;* hvilket hidtil neppe skeer fra een Kirke til en anden. En Chorals harmoniske Ledsagning, der af alle Musiklærere holdes for en af Compositionens vanskeligste Opgaver, er, saavidt jeg veed, endnu ingen Choralbog heel igiennem hensigtsmæssigen bearbeidet. Om ugrundige Harmonici, der enten ikke indsaae et saadant Arbeids Vanskelighed, eller tiltroede sig flere Kræfter end de virkeligen havde, tales her ikke; men paa den anden Side have de største Harmonici af den *Bachske* Skole, ved den simple Chorals Bearbeidelse, mere søgt at vise en Lærdoms Pomp i uventede og paa hinanden dyngede dissonerende Progressioner, der ofte giøre Melodien ganske ukiendelig, end havt Hensyn paa den Simpelhed, der i dette Slags er saa nødvendig for almindelig Mands Fatteevne. Enhver Choralmelodie har en egen naturlig Grundledsagning (Accompagnement), som almindelig Mand, naar han ei har den til Melodien fornødne Høide, næsten altid træffer rigtig. At opsøge den, og foreene samme med den Harmoniens Kirken anstændige Værdighed og Kraft, maatte i dette Værk være Forfatterens Bestræbelse."[9] Slike artiklar maatte verka paa ein student, som ikkje berre hadde evnor og anlegg for musikk, men og praktisk røynsla i aa leida salmesongen fraa orgelet. — Embetseksamen vart det ikkje noko av, biskop Schønheyder kalla han til organist ved Vaar Frue kyrkja,[6] og „under 24. August 1799 (blev) remitteret Studenten Lindeman i Kjøbenhavn Reisepenge hertil som beskikket Organist til Vor Frue Kirke, efter Resolution af Dags Dato, 50 Rdlr.", melder kyrkjerekneskapen.[10] Musikkteoretiske verk som han har sett um, vitnar um hans studier og undervisning i Trondheim, — mykje av dette ligg enno i Musikkonservatoriet, um nok meir er burtkome ved lauseldar. Utom undervisninga og den daglege kyrkjetenesta viser det hans posisjon i byens musikkliv at han vart *innvald* lagsmann daa „Det musicalske Øvelses Selskab" vart nyskipa i 1815.[11]

Adressaten *Jacob Andreas Lindeman* vart sett til organist ved Vaar Frelsars kyrkja daa han kom til Oslo for aa ta examen artium

---

[9] Minerva, Kbh., Februar 1790, s. 266. Johan Abraham Peter Schulz (1747-1800), kongeleg kapellmeister i Kjøpenhamn 1787-95.

[10] Sitert etter Joh. E. Brodahl, Trondhjems kultur, 1937, s. 18.

[11] Møteprotokoll i „Det Musicalske Øvelses Selskab"s arkiv.

i 1826. Det aaret vart han rejisert,[12] men fullførte eksamen aaret etter og tok teologisk embetseksamen i 1832. Etter ei stutt utanlandsferd vart han i 1839 utnemnd til residerande kapellan i Leiklanger, og i 1844 til sokneprest i Davik, men døydde alt i 1846.[13]

Fraa 1833 var òg *Ludvig Mathias Lindeman* i Oslo. Han tok studenteksamen i 1835 og 2dre-eksamen aaret etter. At han skulde ta paa seg siste korrektur av koralboka, kann vel berre tydast so at faren heldt han for den beste teoretikar av brørne. Det er ei overlag forvitneleg upplysning andre brevet gjev i so maate, naar ein tenkjer paa kor sjølvstendig han staar andsynes faren alt i 1839, det avgjerande aaret i norsk koralhistorie, daa han la grunnen til sitt livsverk, koralboka 1871/77.[14]

1.

S. T. Herr Cand: Theol: Jacob A. Lindeman, Organist ved Vor Frelsers Kirke, Logerende hos Hr Wedøe[15] i Toldbodgaden i Christiania.

Hermed følger Slutningen af Choralsamlingen tilligemed Registeret over Choralmelodierne.

Min kjære Søn, Jacob A. Lindeman!

De allerede ved forskjellige Leiligheder Dig tilstillede Hefter af den af mig udarbeidede Choralbog, haaber jeg, Du rigtig har modtaget. Herved tilstilles Dig endelig det sidste Hefte deraf, hvorved saaledes den hele Samling kommer til at udgjøre 191 Choraler, — hvoraf nogle endog med Hensyn til Længden meget overtræffer de almindelige Choraler, idet de vel stundom ere 3 à 4 Gange saa lange som hine, for ei at sige mere — til hvilke samtlige herved ligeledes følger et Register. Af dette vil erfares, at Choralbogen indeholder de til Kingos, Guldbergs og den nye Psalmebog henhørende Melodier, hvilke her ere samlede, med Hensyn til, at de nævnte 3de Psalmebøger endnu bruges paa forskjellige Steder i Riget. Skulde det med Tiden skee, at en ny Psalmebog vorder udarbeidet og udgivet — en Sag, hvorom der nu og da har været talet — saa indeholder den nævnte Choralsamling et tilstrækkelig Antal af originale og ægte kirkelige Melodier — hvis Forfattere jeg tildeels har angivet i Choralbogen, saavidt jeg har kunnet komme paa Spor derefter — hvoriblandt at vælge, og jeg har med Hensyn dertil kun det ene Ønske at tilføie, at vedkommende Psalmedigter eller Psalmedigtere maatte være heldigere med Henseende til Valg af Melodier til enhver enkelt Psalme, end dette har været Tilfældet med den sidst udgivne nye Psalmebog, idet der i denne ei er taget synderligt Hensyn til den Conformitet, der dog, saavidt mueligt,

[12] A. E. Erichsen, Trondhjems Katedralskoles historie, 1911, s. 295.

[13] Thv. Lindeman, Den trønderske familie Lindeman, 1924, s. 30 f.

[14] Jfr. min artikel i Tidsskrift for Teologi og Kirke, 1937, s. 109 ff.: Ludvig M. Lindeman og hans gjerning i den norske kyrkja.

[15] Kardemakar Anders Wedøe i Christiania. Sonen, Edvard Vilhelm Vedøe (1805-95), cand. theol. 1828, sokneprest i Suldal, Jelsa, Biri, var gift med syster til Henrik Wergeland.

synes at burde existere imellem Psalmens Indhold og den dertil brugte Melodies Aand og Characteer, medens de derimod ofte staae i et contrasterende Forhold til hinanden. Dette være kun sagt i Forbigaaende. I Henhold til hvad ovenfor er yttret angaaende den Plan, hvorefter Choralbogen er indrettet, for at give den en saameget almindeligere Brugbarhed, sees det saaledes, at den i dens nærværende Form vil kunne benyttes i hele Rigets samtlige Kirker og Skoler. Saa let som et saadant Arbeide vistnok var, naar derved ei kom an paa Andet, end blot som Compilator at udskrive de respective Melodier — noget Enhver, der har aabne Øine og kun lidt Øvelse i at skrive Noder lettelig kunde gjøre —, saa forandret Udseende faaer vistnok Sagen, naar Talen er om, med Skjønsomhed at revidere og corrigere disse efter Originalmelodierne — og en slig Revision og Correction var i dette Tilfælde en nødvendig Betingelse, ei mindre med Hensyn til de 2de ældre Choralbøger [16] (: der tildeels endnu bruges til Kingos og Guldbergs Psalmebøger :) end til Zincks Choralbog[17]. Thi saavel i hine som i denne er der kun saare lidet taget Hensyn til de originale Melodier, saavidt disse endnu tydeligen kunne kjendes og bedømmes — og denne Norm er og bliver dog vistnok her at ansee som ufravigelig, dersom de skulle beholde deres oprindelige Characteer —; tværtimod er denne Sag af Zinck behandlet med en paafaldende Vilkaarlighed, for ikke at sige Ligegyldighed, idet han ikke, som det lader til, har været ret saa meget nøie i at undersøge de i Choralbogen optagne Melodiers Authenticitet, ei lagt synderlig Vægt paa den Autoritet, Originalmelodierne have, men ubekymret derom, lagt til og taget fra efter eget Velbehag, eller foretaget slige Forandringer dermed, der enten forekom ham at tage sig bedst ud, eller af andre Aarsager syntes ham antageligere — Friheder, man vist ikke i andre lignende Tilfælde vilde tilstede, eller vide den, der forsøgte derpaa, om end i nok saa velmeent Hensigt, nogen Tak for —. Det er jo dog vel for Enhver, der fordomsfrit vil bedømme Sagen, aldeles klart og indlysende, at hvor Talen er om at udfinde den egentlige Originaltext og gjøre den gjældende imod Vilkaarligheder og Forvanskninger; hvor det blot gjælder om at undersøge hvad der er Originalmelodie eller ikke, det ingenlunde kan tilkomme Nogen at træde Forfatteren deraf for nær, ved (: i musicalsk Forstand :) at lade ham sige Noget, han ei har meent eller sagt, at tillægge eller paadigte ham Tanker og Perioder, der ere ham aldeles fremmede, og som saadanne ogsaa blottede for al anden Hjemmel, end den enhver lignende Vilkaarlighed har at fremvise; men at det derimod er en ligefrem Følge, at denne bør tages saaledes som den er, uden Tillæg, uden Forandringer. Hverken mine egne velbehagelige Indfald eller ligesaalidt, hvad der forhen har været brugt, kunde end en slig Brug legitimere sig som gammel, og visselig allermindst *Menighedernes* saa saare afvigende og forskjellige, ofte hinanden heel ulige og reentud

[16] F. C. Breitendich, Fuldstændig Choral-Bog, som indeholder alle gamle, saavelsom nye Melodier af den nye Kirke-Psalme-Bog [1740], saaledes som de udi den Kgl. Slots Kirke bliver brugte og nu til Kirkernes Brug i Dannemark og Norge med Bass og behøvende Signaturer forsynet, Kbh. 1764. — N. Schiørring, Choralbog, hvori findes alle Melodierne til Psalmebogen af 1778, Kbh. 1783.

[17] H. O. C. Zinck, Choral-Melodier til den evangelisk-christelige Psalmebog, Kbh. 1801.

contraire Sang af de forekommende Melodier, kan saaledes her komme i Betragtning eller tages til Følge som Regel og Rettesnoer, eftersom al gyldig Autoritet mangler — om man end, hvad det sidste Punkt angaaer, undertiden af en og anden Usagkyndig baade har hørt slig urimelig Paastand som læst den paa Prent. At den i Zincks Choralbog beziffrede Bas er saavidt rigtig, kan ikke nægtes; midlertid savnes her ikke sjelden Afvexling i Harmonien, det nødvendige Udtryk, Indhold og Characteer, Egenskaber, hvorved baade Harmonie og Melodie ligesom faae en høiere Betydning, Choralsangen mere Liv og Fylde, og bliver saaledes ikke trættende og kjedende for Øret. I den nye Choralbog har saaledes ogsaa Harmonien — der overalt er udsat — faaet en ganske anden Skik; Zincks er intetsteds bibeholdt, omendskjønt den vel i al Fald kan gaae an. Men videre er det dog ikke heller. I end fuldere Maade gjælder det her Yttrede om den til Kingos Psalmebog [18] udgivne Choralbog af Breitendich. Man kunde næsten staae i Tvivl om man burde tillægge dette Værk Navn af Choralbog; saalidt svarer den til Ideen om et saadant. Men paa hans Tid havdes ei heller nogen bedre, idetmindste ikke hos os. Man vilde tage meget Feil, om man tænkte paa, i denne Choralbog at finde endogsaa kun en eneste ordentlig sat Choral, ei at tale om authentiske Melodier; thi den Sag har han kun bekymret sig saare lidt om; tværtimod er saavel Harmonien som Melodien saa opfyldt af alskens underlige Udziringer og ufornødne Tillæg, saa vanskabt heel igjennem, at det koster megen Møie blot at kunne hitte Rede i dette Chaos, finde sund Mening deri, og endelig faae en nogenledes ordentlig Choral ud deraf. Mange af de der forekommende Choraler ere saaledes, at man virkelig ved første Øiekast maa mistvivle om Mueligheden af, at kunne udbringe noget Sundt deraf, der ikke alene kan passere som Choral, men ogsaa bruges til de dertil svarende Psalmer hos Kingo, i hvilke de saa hyppige Afvigelser fra det strenge Metrum, gjør det saameget vanskeligere at give nogen ordentlig Melodie dertil, da der i disse Psalmer snart i det ene Vers findes Jamber og Trochæer, hvor det derimod i andre Vers, af samme Psalme, findes Dactyler; — en Omstændighed, der virkelig synes at gjøre en egen Melodie til hvert Vers nødvendig, hvilket dog ikke gaaer an —. Efter megen Stræben og Møie med denne barbariske Choralbog, hvis Melodier jeg dog — efter den engang fattede Beslutning — vilde optage med i Samlingen, forsaavidt de ikke allerede fandtes hos Zinck eller Schjøring, troer jeg dog, at de der saaledes ere blevne indførte i Choralbogen, ikke alene, efter dermed foretagne Forandringer og Rettelser, baade bære kirkeligt Præg, hvoraf der hos bemeldte Forfatter ei er Spoer, men at de ogsaa, saavidt mueligt, ere correcte. Samtlige til de respective Psalmebøger henhørende Melodier have saaledes undergaaet ofte betydelige Forandringer, for at de kunne gives efter deres Originaler. Der er saaledes neppe en eneste Melodie, der ikke har lidt nogen Forandring, og mangfoldige, med hvilke stundom en fuldkommen Reform er foretaget, saa at

[18] D. e. Den nye Psalme-Bog, udi hvilken findes ey allene de Psalmer, som udi den forordnede Kirke-Psalme-Bog af D. Kingo have været samlede, men ogsaa mange andre udvalte Psalmer, samlet paa Kgl. Befaling [ved E. Pontoppidan], Kbh. 1740.

vistnok disse saaledes forandrede Melodier ville, i Sammenligning med de hidindtil brugte, sees i et ganske andet Lys, og nogle maaskee neppe gjenkjendes. — Saaledes at samle disse Choraler, gjennemgaae og rette enhver enkelt efter Kilderne dertil, saavidt disse kunne erholdes, har længe været Gjenstand for mit Ønske, og undertiden er ogsaa nogen Tid anvendt paa et saadant Arbeide, dog meest med Hensyn til eget Brug og af blot Interesse for Sagen; thi at udgive dette Arbeide ved Trykken har oprindeligviis ikke været min Hensigt. Imidlertid, saa let som en saadan Idee lader sig fatte, nævne og omtale, saa mange Vanskeligheder møde En, naar man for Alvor tager fat paa Arbeidet, da man neppe ahner Vanskelighederne derved iforud, og kan derfor end mindre vente, at disse tilfulde kunne skjønnes og vurderes af Andre. Just disse med dette Arbeide uundgaaelige Vanskeligheder have ogsaa været Aarsag, at det har gaaet saa langsomt med det, og det havde vist endnu ikke som færdigt kommet fra min Haand, dersom ikke deels det høie Kirkedepartements gjennem Dig deels udtalte Ønske om en ny Choralbogs Udgivelse, deels oftere gjentagne Anmodninger om det intenderede Værks snarest muelige Tilendebringelse, saavelsom lignende Anmodning og idelig Efterspørgen derom fra adskillige Andre, hos hvem Forventningen om en ny Choralbog var bleven vakt ved tilfældige Yttringer om, at jeg for Tiden havde et saadant Arbeide under Hænde, og i hvis Øine saavel Hensigtsmæssigheden som Nødvendigheden af en Choralbog, indrettet efter den Plan og paa den Maade, som her er skeet, var ligesaa indlysende og haandgribelig, som ønskelig, saaledes havde bidraget Sit til at opmuntre mig til at fortsætte og fuldende det paabegyndte Arbeide. Du vil lettelig kunne indsee, at et Arbeide af denne Beskaffenhed ikke er Hastværk, men at det har maattet koste megen Tid og Møie; det vil saameget lettere kunne indsees, naar betænkes, at det her ikke gjaldt om noget Mindre, end at gjennemsee og conferere enhver enkelt Choralmelodie til de respective Psalmebøger og critisk at undersøge Melodietexterne, for at udfinde Originalmelodierne, hvilket stundom var saa meget vanskeligere som de fleste Melodier ere ældgamle — Adskillige endog fra det 5te Aarhundrede — og man saaledes ogsaa her finder variantes lectiones, af hvilke det ikke er en saa let Sag at kunne komme til nogenlunde Vished og Rimelighed om hvad der har været Forfatterens Text og hvad der siden af Andre kan være tilsat eller gjennem Tiderne forandret. Midlertid troer jeg med temmelig Sikkerhed at kunne erklære, at ligesom der fra min Side i denne Henseende ikke er sparet nogen Flid og Umage, for at kunne levere denne Samling saa authentisk som mueligt, saaledes troer jeg ogsaa, man her saavel vil finde de originale Choralmelodier som en til Choralen passende og hensigtsmæssig Harmonie. End een Omstændighed — ihvorvel kun betræffende et Fortrin af mindre væsentlig Betydning — vil jeg ikke lade ubemærket, den nemlig, at der i nærværende Samling af Choraler ei findes — saaledes som hos Zinck og Andre — noget Repetitionstegn, men at Repetitionerne af de første Stropher, hvor Saadanne forekomme i Choralerne, overalt ere udskrevne med forandret Harmonie, hvorved saaledes den let tænkelige Mueligheed af at hine Repetitioner kunde

forglemmes — hvilket saa meget lettere kan skee, naar Psalmen bestaaer af flere Vers — bortfalder af sig selv. Detailleret at opgive de forskjellige Hjælpekilder, hvoraf jeg tildeels har benyttet mig, vil her blive for vidtløftigt, og behøves det vel ei heller in publico at gjøre Regnskab derfor. Saa meget er imidlertid vist, at de bedste, meest brugbare og som classisk anseede Værker, hvilke til dette Øiemed vare af Vigtighed, f. Ex. J. S. Bachs[19] og Kirnbergers[20] Choralsamlinger, saavelsom forskjellige andre Sager, hvoriblant rigtignok ogsaa Adskillige af mindre Betydning og Brugbarhed — hvorvel ogsaa deslige Værker undertiden kunne faae relativ Vigtighed med Hensyn til den subsidiaire og saaledes harmoniske Beviiskraft, som de ved anstillede confererende Undersøgelser ofte afgive for Textens Rigtighed — ere benyttede. Medens jeg saaledes villigen indrømmer, at jeg ved hine Choralsangen betræffende Værker blev tildeels sat istand til at levere nærværende Choralsamling saaledes som den er, og saaledes erkjender den Nytte, disse have ydet mig, er det ogsaa paa den anden Side ligesaa vist, omendskjønt vel overflødigt at erindre, at disse Tid til anden anskaffede musikalske Sager, der tildeels ere ligesaa kostbare som de til nævnte Øiemed vare uundværlige og nødvendige, have medført en efter mine Formuesomstændigheder følelig Udgift.

Skulde dette Arbeide vinde Liebhaberes Bifald og findes værdigt til Indførelse i Kirkerne; skulde det høie Kirkedepartement, efter hvis Anmodning og yttrede Ønske dette Værk nu træder frem for Lyset, ville skjænke mine Bestræbelser dets høie Bifald, og ønske at see den her leverede Choralsamling udgiven ved Trykken, for saaledes at autorisere den til almindelig Brug i Landets Kirker og Skoler: saa er det ogsaa netop i Forudsætning deraf, baade at saamegen Tid og Umage er bleven anvendt paa denne Choralbogs Udarbeidelse som at den herved sendes, for at forelægges og forevises de høie Vedkommende, og som Følge deraf vil jeg naturligviis ogsaa lade mig finde villig til at afhænde nærværende Manuscript til Departementets fuldkomne Eiendom og fri Disposition, saafremt ellers en antagelig og rimelig Godtgjørelse vorder mig tilstaaet derfor. — Jeg kan saaledes ikke antage, at de høie Vedkommende ville ansee 150 Spdlr. at være formeget, naar det Ovenanførte tages i Overveielse. Skulde imidlertid dette være Tilfældet, og man maatte finde en saadan Godtgjørelse for høi, saa har jeg intet Andet dertil at svare, end at jeg ikke agter at afhænde Manuscriptet under noget andet Vilkaar, end den nævnte Godtgjørelse derfor, og maa følgelig ansee Ikke-Antagelsen deraf for en stiltiende Erklæring om, at de høie Vedkommende ei agte at beholde Choralbogen og gjøre den tilsigtede Brug af den, i hvilket Tilfælde Du da ufortøvet ville sende mig Manuscriptet tilbage. Dersom derimod den nævnte Godtgjørelse antages og anerkjendes som aldeles rimelig og billig — det den visselig er —, maa jeg kun herved have Dig erindret om, ei at udlevere Manuscriptet til den forønskede Brug og Af-

[19] Johann Sebastian Bachs vierstimmige Choralgesänge, gesammelt von Carl Philipp Emmanuel Bach, I-II, Berlin u. Leipzig 1765-69.

[20] Johann Philipp Kirnberger (1721-83), læresvein av J. S. Bach, hev harmonisert koralane i den koralboki, som etter K.s død er utgjevi av J. F. W. Kühnau, Vierstimmige alte und neue Choralgesänge, I-II, Berlin 1786-90.

benyttelse, med mindre den her nævnte Betaling er erlagt eller ogsaa Anviisning derpaa er modtaget. —

Trondhjem, den 30te Juli 1834. Din hulde Fader,

O. A. Lindeman.

2.

S. T. Herr Cand: Theol: Jacob A. Lindeman, Organist ved vor Frelsers Kirke, logerende hos Hr Wedøe[15] i Toldbodgaden i Christiania.

Hermed følger Manuscriptet til Choralbogen.

Trondhjem, den 10de August 1836.

Min kjære Søn!

Herved være Dig min hjerteligste Tak bevidnet for Dine os Alle saa kjærkomne Breve af 1ste og 26de Juni. Det glæder os hjertelig at erfare Dit og Din kjære Kones Velbefindende, her leve vi og Alle friske og vel, Gud forunde os Alle fremdeles sin Naade og Velsignelse!

For Laanet af Alberts Choralbog[21], Copien af Din Skrivelse til Kirke-Inspectionen angaaende Orgelets Reparation, og Bryderiet med at see mig tilsendt mit egenhændige Manuscript til Choralbogen og Din deraf tagne Gjenpart aflægges herved skyldigst Tak. Tillige maa jeg herved udbede mig, Du vilde have den Godhed at tilføie i Din Copie af mit Manuscript de i mit egenhændige Manuscript tilføiede Signaturer, hvoraf adskillige vare forglemte og nogle feilskrevne, nogle faa Steder har jeg vel endog forandret i Harmonien. Alt dette kunde sagtens gjerne skee ved Correcturen, men bedst var det dog nok, om Du vilde iforveien gjøre dig Ulejlighed ved denne Rettelse. Rigtignok skrev jeg Ludvig[22] til, og udbad mig, at han ved Correcturen vilde tilføie, hvad jeg kunde have glemt, og rette hvad der kunde være feilskrevet, hvilket han og lovede at skulle skee; men da jeg veed, han er overlæsset med Arbeide, især da han nu skal studere til Examen, vilde jeg gjerne skaane ham saavidt muligt for den megen Møie; naar Du og derefter Ludvig paatage sig Correcturen, troer jeg, den bliver godt besørget og kommer da derefter Touren til mig at gjennemsee det da saaledes Corrigerede. Roverud[23] eller nogen Anden maa ikke befatte sig med Correcturen; thi Roveruds Spørgsmaal, eller, som han kalder det, Ankeposter, kan ingen Forstandig besvare, f. Ex. hvorfor Tersqvartaccorden ei er bleven brugt, og om den ei bruges i streng Stiil, (: denne Accord forekommer dog ofte nok :) hvorfor Bindebuer ere anbragte, hvorfor $\frac{4}{4}$ Takt er betegnet med ₵ (: i mit Manuscript findes dog ingen Choral i $\frac{4}{4}$ Takt :) ei at tale om, hvilke Noder, der skulle vende opad eller nedad, med flere slige lærde Anmærkninger. En Gal kan spørge mere, end 10 Vise kunne besvare, hedder det gamle Ord-

[21] Heinrich Albert (1604-56) gav ut: Arien, Etliche theils Geistliche, theils Weltliche, zur Andacht, guten Sitten, keuscher Liebe und Ehren-Lust dienender Lieder, Zum Singen und Spielen gesetzt, 1642-50. I seinare utgaavor er aandelege og verdslege songar skilt aat.

[22] Ludvig Mathias Lindeman (1812-84), son til O. A. Lindeman, student 1835, spela cello ved Christiania Theater 1834-40, organist ved Vaar Frelsars kyrkja i Christiania 1839-84.

[23] Lars Roverud (1777-1850), songlærar i Christiania.

sprog. At Componisterne ofte have, for Beqvemmeligheds Skyld eller for at spare Taktstreger, sammenslaaet 2 eller flere Takter er en bekjendt Sag; herom kan ogsaa læses Kirnberger[24] og Sulzers Theorie d. schön: Künste[25]. I de Choraler, jeg saaledes har skrevet, maa Du gjerne tilføie en Taktstreg, undtagen de Steder, hvor en Longa ⊏┐ er bleven brugt; men Bogtrykkeren maa ikke komme med nogen Bessermachen eller nach Belieben trykke een Choral med en enkelt Takt mellem Taktstregerne, og en anden Choral ved at slaae 2 eller flere Takter sammen, eller trykke alle Choraler ved at slaae 2 eller flere Takter sammen. Man kunde ogsaa spørge: hvorfor har een og samme Componist skrevet engang:

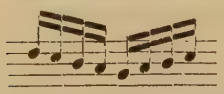 en anden Gang 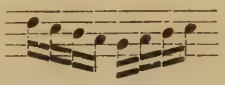 og atter en anden Gang 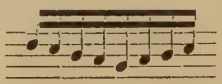 eller 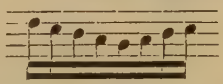

Lad Choralerne trykkes i de Tonearter, Du har skrevet dem, eller transponeret dem, dermed er jeg vel tilfreds; derimod har jeg aldrig ønsket, de skulde trykkes i de usædvanlige eller saa kaldte svære Tonearter, hvori de findes i mit egenhændige Manuscript; jeg skrev dem dengang saaledes blot af de Aarsager og i den Hensigt, jeg den Gang meldte Dig; men cessante causa, cessat effectus heder det jo. Bogtrykkeren har altsaa blot Din Copie af mit Manuscript at rette sig efter.

I Zincks Choralbog N° 11 «Den prægtige Soel, som hele Verden glæder» — har jeg rigtignok tilføiet den der manglende 10de Takt, men i «Nu bede vi den Hellig Aand» havde jeg dog glemt at tilføie den af Zinck i sidste Strophe forglemte Node, hvorfor Du skal have Tak for at have gjort mig opmærksom derpaa, at den kunde blive rettet inden Choralbogens Udenlandsreise til Kjøbenhavn, Stokholm, Hamborg &c &c.

Du kunde gjøre mig en stor Tjeneste, om Du vilde være af den Godhed at underrette mig om Jacob Christian Bulls[26] Øiensvaghed, hvorledes den var beskaffen, om det var den graa eller sorte Stær, eller hvad Andet? om han blev helbredet fuldkommen eller ufuldkommen, og af hvilken Læge? Underret mig endelig, det snareste muligt herom, og om muligt endog med første Post. Consul Lorentz Lorcks[27] Øine ere ikke endnu blevne helbredede, end ikke forbedrede ved de ham af Lægerne i Xania foreskrevne Midler. — Jeg haaber, Du ved Dine Reiser vil opnaa en fuldkommen god Helbred. Vi hilse Dig og Din kjære Kone Alle kjærligst og henlever jeg stedse Din hulde Fader *O. A. Lindeman.*

[24] J. Ph. Kirnberger gav ut fleire musikkteoretiske skrifter; hans hovudverk var „Die Kunst des reinen Satzes", 1774-79.

[25] Johann Georg Sulzer, Allgemeine Theorie der schönen Künste, Leipzig 1771-74, 2. utg. 1792-94. For dette verket har J. A. P. Schulz (note 9) gjenomarbeidt musikkartiklane fraa S til Z.

[26] Jacob Christian Lindeman Bull (1800-83), underrettsprokurator i Stavanger amt, sidan sorenskrivar i Ryfylke; han var systerson til Ole Andreas Lindeman.

[27] Lorentz Lorck (1789-1842), direktør for Trondhjems Sparebank, gift med brordotter til landraadinne Rantzow, f. Frølich; medlem av „Den Musicalske Forening" og „Harmonien".

P. S. Tobias's[28] Brev skal med første Leilighed blive besvaret, han hilses midlertid kjærligst fra os Alle.

Utanpaa med J. A. Lindemans hand:

Dat. 10 Aug. modt. 15 do. Besv. 17 Aug. (sendt med Kaurin). J C. Bulls[26] Øiensvaghed. Peters[29] Frak til Trondhjem. Orgelet i Garnisonskirken. Tante Fredrikssen[30]. Homøopatiske Apothek. Homøopatisk og All(opatisk) Cour i Asker. Albrechtsens[31] Bryllup 2 Aug. i Garnisonskirk. Wedøe[15] skjender og smelder den hele Dag. Alkohol vini uncia 1. Liqv. ammonii caust. drachma 1. mixt.

Bugges[32] Reise til Danmark. Peters[29] og Ludvigs[22] Reise skal F betale. Möhnes[33] Tilbagekomst. Sandbergs[34] Skrift. Hvorledes Holm[35] lever, Reuss[36] ligesaa. Nachrichten[37] 1835. Pengen til Malthe[38].

3.

S. T. Hr Cand: Theol: Jacob A. Lindeman, Organist ved Vor Frelsers Kirke, logerende hos Hr Wedøe[15] i Toldbodgaden i Christiania.

Medfølge endeel Choraler.

Trondhjem, den 3die Juni 1837.

Min kjære Søn!

Det glæder mig, Du nu har overstaaet Din Sygdom og befinder Dig vel. Gud bevare Dig og Din kjære Hustrue fremdeles! Jeg har en 5 Ugers Tid maattet holde mig inde formedelst et Anfald af Lungebetændelse, men er nu fuldkommen restitueret, og befinde vi os Alle, Gud være Lov! vel. Just som jeg ionsdags skulde begynde et Brev til Dig, kom gamle Kammermusicus Paulsen[39] og hindrede mig med al sin Snak, saa at jeg maatte udsætte mit Skriverie til idag. Paulsen kom hertil med sin Familie for nogle Dage siden; han agter at give en eller maaskee to Concerter her i

---

[28] Tobias Madsen Lindeman (1811-92), son til O. A. Lindeman, bakar i Christiania, utvandra seinare til Amerika.

[29] Peter Tangen Lindeman (1810-88), son til O. A. Lindeman, student 1834, sidan lækjar i Trondheim.

[30] Jacob A. Lindemans moster Laurine Jensine Hickmann (1786-1848), g. 2. m. Anders Michael Stub Fridrichsen (1789-1860), marinekaptein, sidan tollinspektør i Drammen.

[31] Peter Albrechtsen, orgelbyggjar, innvandra til Noreg fraa Holstein. I Trondheim bygde han nytt orgel i Hospitalskyrkja 1841 og i Bakke kyrkja 1846.

[32] Frederik Moltke Bugge (1806-53), rektor ved katedralskulen i Trondheim, gjorde i 1836-37 med offentleg stipendium ei reisa for aa studera skulestell i utlandet.

[33] Johann Heinrich Möhne (1795-1867), forstandar for Brødremenigheten i Christiania.

[34] Christian Juell Sandberg (1805-43), sokneprest i Haa paa Jæren, utgav i 1836 „Meddelelser angaaende sværmeriske og secteriske Vildfarelser i vort Fædreland", i Tidsskrift for Kirke-Krønike og christelig Theologie, bd. III.

[35] Niels Johannes Holm (1778-1845), forstandar for Brødremenigheten i Christiania 1821-34, sidan busett i Christiansfeld.

[36] Johannes Christian Reuss (1778-1835), forstandar for Brødremenigheten i Kjøpenhamn 1815-35, flutte til Christiansfeld og døydde der 9. juli 1835.

[37] Gemein-Nachrichten der evangelischen Brüder-Unität.

[38] Johan Ludvig Malthe (1807-96), cand. jur. 1834, sidan postmeister i Mandal, namngjeten samlar.

[39] Johan Henrik Paulsen eller Paulson (1770-1838), dansk violinist, elev av Viotti og „russisk keiserlig Kammermusicus", konsertmeister i det Harmoniske Selskab i Bergen 1805-6 og 1809-20, ein av Ole Bulls fyrste lærarar, gav konsertar i Trondheim 12. juni og 5. juli 1837.

Byen. Hans Stedsøn, Steen[40] med Kone og endeel Dyr, en anden Æqvilibrist Nymann og en Jongleur og en Liredreier ere ogsaa for nogle Dage siden arriverede her i Byen; her vil saaledes blive opvartet med mange Rariteter. At den stakkels Paulsons Conserter ville blive meget indbringende, er vel mere at ønske end haabe. Paulsons Udseende er blevet meget forandret i de 12 Aar, siden han sidst var her; men ingen Under, da han vel har holdt sig altfor meget til Blaatraad og Finkeljokum. — Lovtaler over Roveruds[23] ypperlige Underviisning paa Psalmodicon og Sang har man flere Gange seet i Morgenbladene, og for ei ret længe siden et Avertissement, hvori yttres et Ønske om denne talentfulde og sjeldne Mands Reise til Christiansand og Bergen, hvor man høiligen trænger til hans Underviisning paa det svære Instrument Psalmodicon og tillige i Sang, samt et Ønske om, at Regjeringen vilde føie en bedre Anstalt, end hidindtil, til en saa værdig Mands bedre Modtagelse. Der har og tilforn være klaget over, at Regjeringen ei paa en skjønsom Maade har foranstaltet det Fornødne til hans Modtagelse paa vedkommende Steder. Etsteds skal man i en Kirke have sunget Choraler, Fryd Dig ved Livet &c til almindelig Tilfredshed og Opbyggelse. At han selv skulde have skrevet alt saadant, bør dog ei formodes. Hvis Regjeringen vilde lade ham reise om paa Landet for at undervise i Sang, vilde vel Ludvig[22], formoder jeg, gjerne modtage hans Embede i Byen, ved at undervise tilkommende Præster og Andre i Choralmusik, samt bestride Cantoratet; derved kunde da Peter[29] og Ludvig faae Noget at leve af; thi af de 10 Spdlr, Ludvig erholder i Theatret[22] i de Maaneder Comoedier opføres, og som deelte mellem ham og Peter udgjør 5 Spdlr maanedlig for hver af dem, kan dog ei blive det Tilstrækkelige til Logis, Føde og Klæde &c: og i de Maaneder Comoedierne ophøre, haves Intet. Roverud maatte, efter mine Tanker, være vel tilfreds med at reise om paa Landet, hvor han allevegne har været saa meget yndet, at man ved hans Afsked har været rørt indtil Taarer, og derfor gjerne kunde give Slip paa sin Lærerpost i Byen. Doctor Roll[41] var af den Formening, at Friskyds til Asker Seminarium[42] vilde sikkert blive Dig tilstaaet, hvis Du søger Regjeringen derom; men Diætpenge tilstaaes ikke, og vilde være aldeles unyttigt at søge om. — Jeg haaber, Du nu har rigtig erholdet Frederiks[43] Brev, hvori vedlagt 30 Spdlr til hans Gjelds Afbetaling i Kjøbenhavn, saa og Orgelstykkerne; Alt blev afsendt med en Tobaksfabriqeur Jørgensen. Naar Du udsøger blot lette Orgelstykker af Knecht[44] og andre Componister[45], behøves ingen Anbefaling[46]. At anmode Tellef-

[40] Kunstselskabet, Fr. Steen, gav 8 fyrestellingar i Trondheim 2. juni-4. juli 1837, og H. Paulsen saman med Kunstselskabet „en stor, brillant Forestilling" 9. juli.

[41] Gottlieb Christian Roll (1778-1844), brigadelækjar i Trondheim.

[42] Jacob A. Lindeman var musikklærar ved Asker seminarium 1836-39.

[43] Frederik Christian Lindeman (1803-68), O. A. Lindemans eldste son, religionslærar ved Døvstummeinstituttet i Trondheim, i mange aar organist ved Hospitalskyrkja (truleg mest som vikar), fraa 1857 organist ved Vaar Frue kyrkja.

[44] Justin Heinrich Knecht (1752-1817), kgl. kapellmeister i Stuttgart, namngjeten organist og kontrapunktikar.

[45] Jacob A. Lindeman gav ut „Smaa og lette Orgelpræludier, uddragne af de fortrinligste Componisters Værker til Brug ved Gudstjenesten." Chra. u. aa.

[46] Roverud skreiv ei fyremæling for denne samlinga, dagsett Chra. 10. juli 1837, likeeins E. Møinichen, dagsett Chra. 11. juli 1837.

sen[47] eller Berg[48] om Anbefaling, skjøtter jeg ei om, da dette kunde volde Ubehageligheder. For Dit meget Bryderie med at corrigere Choralerne, takkes skyldigst. I de tilsendte Choraler fandt jeg Intet at rette, naar disse derfor ere trykte, kunde Du dog sende mig de sidst corrigerede trykte Ark, som jeg igjen skal sende strax tilbage. Ved saadan Leilighed kunde vi da ogsaa imellemstunder skrive hinanden et Brev til. For Dine os kjærkomne Breve, seneste af 22de f. M. bevidnes herved min og Moders hjerteligste Tak. At kunne faae Orgelbygger Albrechtsen[31] herop vare saare ønskeligt, maatte man kun kunne drive det igjennem. Det er 38 Aar, siden Fruekirkes Orgel blev repareret, og det meget slet repareret af en Orgelbygger Wroblebsky[49]; jeg var dengang endnu i Kjøbenhavn[50].

Vore Skuespillere og Skuespillerinder ere her endnu, men give denne Sommer kun een Comoedie maanedlig, men have dog kun faa Spectatores. Forhen have de havt temmelig fuldt Huus, og haabe vel det Samme til Høsten igjen. Jeg veed nu intet videre at melde, og vil derfor slutte med en kjærligst Hilsen fra os Alle, henlevende stedse Din hulde Fader

O. A. Lindeman.

Den 2- og 3stemmige Choralbog vil nok medtage megen Tid, og synes mig 350 Spdlr ei kan være ubillig Betaling, da ogsaa tillige nogle 4stemmige Choraler for Syngestemmer maae tilføies. Det er vanskeligt at bestemme Prisen, førend Arbeidet er færdigt. I dette Øieblik erholdte jeg Din Skrivelse af 29de f. M. og skal jeg næste Gang sende Dig min Bevidnelse om Gavnligheden af Din Samling af de letteste Præludier af de gode Componisters vidtløftige og kostbare Værker. Af den Samling, Boghandler Andersen forskrev for Dig strax efter Din Reise til Xania, kunde vel og uddrages korte og lette Præludier. Ludvig hilses og takkes for han vil have umage med Correcturen, uagtet (han) kun kan have saare liden eller ingen Tid tilovers.

Utanpaa med J. A. Lindemans hand:

dat. 3 Juni. besv. 9 Juni. Fader restitueret. Paulsen. Anmodning til Roverud om at komme til Christiansand og Bergen. R. Ziffer Choralbog. Præludierne. Orgelets Reparation. Ansøgning om 100 Spdl Tillæg til Reiseomkostninger. Afsendt 2det Hefte af Choralbogen til Gjennemsyn. Grøndahl bortreist til Hamborg og Leipzig. Lad de indesluttede Breve være saa tynde som muelig.

---

[47] Johan Christian Tellefsen (1774-1857), O. A. Lindemans læresvein i orgelspel, organist ved Domkyrkja i Trondheim.

[48] Andreas Berg (1788-1844), stadsmusicus i Trondheim fraa 1815, stiftar av „Det Musicalske Øvelses Selskab" (etter rekonstruksjonen i 1831 kallast selskapet „Den Musicalske Forening").

[49] Daniel Wroblewsky (1744-1818), polakk, musikkinstrumentmakar i Danmark, ein søkt orgelbyggjar, som m. a. bygde orgelet i Skien (22 hovudstemmor) i 1784.

[50] Jfr. Joh. E. Brodahl, Trondhjems kultur, 1937, s. 18.

4.

S. T. Hr. Cand: Theol: Jacob A. Lindeman, Organist ved vor Frelsers Kirke, i Christiania.

Trondhjem, den 23de Juli 1837.

Min kjære Søn!

Efterat have afsendt hvad jeg havde skrevet, for at faae det afsted med Student Wolff, fik jeg at høre, hans Reise var udsat til imorgen, hvorfor jeg nu iler at fremsende Dig min hjertelige Tak for Dine os Alle saa behagelige Breve, (: og for Gratulationen til vor 35te Bryllupsdag aflægger Moder og jeg hjertelig Tak :) hvoraf til vor Glæde erfares Din og kjære Kones Velbefindende. Vi leve og her Alle, Gud skee Lov! vel. Kammermusicus Paulsen[39] reiste for 8 Dage siden herfra til Røraas, for. efter et Ophold af 8 eller 14 Dage dersteds, at fortsætte Reisen til Xstiania. Den 1ste Concert, han her gav i den Borgerlige Klub, skal have indbragt ham omtrent 60 Spdlr; den 2den Concert opførte han i Dramatiken med omtrent 16 Spdlrs Tab, da det just den Dag var Frue Lorenz Lorcks[27] Geburtsdag og ianledning deraf stort Selskab paa Lorcks Avlsgaard Rønningen, som Fruen arvede efter Frue Landrodinde Ranzow, og desuden flere Selskaber samme Dag. Stedsønnen Steens Kunstselskab[40] gav en Forestilling i Exercerehuset til Indtægt for Paulsen, hvor Paulsen og selv tillige viiste nogle chymiske Kunster. Her gaves sagtens et temmelig stort Antal Spectatores, men da Prisen var 24 ß for Voxne, og 12 ß for Børn og Tjenestefolk, kunde Indtægten kun blive af ringe Betydenhed; han nødedes derfor til at sælge sin Violin for 50 Spdlr til Doctor Schultz's[51] Søn. Violinen skal have kostet Paulsen 56 Spdlr. Det var vel at ønske, denne gamle Mand nu ei længere skulde nødes til at føre et omvankende Liv, men at han kunde blive engageret ved det nye Theater i Xania, for at han med Kone og 4 Børn dog maatte erholde Noget at leve af. En Skolemester, der skal blive Klokker paa Landet, spurte mig om Betyd-

ningen af 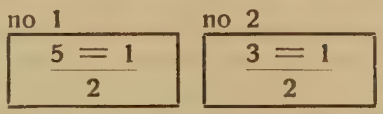

&c: men jeg kjender ikke disse Rowerudske Tegn i hans Ziffer-Choralbog[52]; Du ville derfor, naar Du skriver mig til, være saa god at underrette mig herom, for at jeg kunde sige ham hvad Roverud forstaaer ved dette Tegn, de øvrige Tegn vare ikke uforstaaelige. Roveruds 46 Zifferchoraler vare sendte til Skolerne, sagde denne Mand, og var det paalagt Skolemesterne eller Klokkerne paa Landet at undervise Børnene ved at synge disse Choraler efter Psalmodicon. Roverud[23] er en grov og ubehøvlet Mand; det var mig ret særdeles kjært, Du høvlede

[51] Carl Schultz (1789-1861), stadschirurg i Trondheim, medlem av „Den Musicalske Forening; hadde fem søner.

[52] Choral-Melodier, udsatte i Ziffre efter den ved Kgl. Resolution af 15de Juni 1835 anordnede Choralbog, til det Udvalg af Psalmer, som den Kgl. Norske Regjerings Departement for Kirke- og Underviisnings-Væsenet har foranstaltet udgivet. Chra. 1836. Etter kgl. resol. av 26. august 1836 vart det ytt eit tilskot paa 160 spd. av Oplysningsvæsenets Fond til denne utgaava.

og børstede ham tilgavns og ønsker jeg, Du saaledes immerfort vedbliver at feie ham af, saasnart at han vil yttre nogen, end den ringeste Uartighed. Hos Ludvig[22] har han faaet Børst tilgavns. Med hvem, der saaledes har givet ham det glatte Lag, vil han nok vogte sig for at binde an en anden Gang. At faae Friskyds til Asker maa Du drive paa det Bedste, Du kan, thi de gode Herrer og norske Mænd ville dog vel ei, Du skal arbeide for Intet. Naar Du kunde være befriet for at holde Hest og Foder til Hesten, samt Staldkarl eller Gaardskarl vilde vist Betydeligt spares. At love de gode Herrer, at Du vil dueliggjøre En af Seminaristerne til Musiklærer i Dit Sted[53], kunde nu saa passere, hvis Friskyds eller Forøgelse i Gagen derved erholdtes; thi Nød bryder jo alle Love; men for Ludvig vilde sligt Løvte rigtignok være til Skade, hvis han, naar Du erholdte et Pastorat, ønskede at succedere Dig som Musiklærer ved Seminariet. Desuden er det og, efter mine Tanker, at nedværdige Kunsten, om man vilde indbilde Godtfolk at Sligt, nemlig i en saa kort Tid og ved saa liden Information at danne en duelig Musiklærer, kunde lade sig gjøre. En Lærer i Kunster og Videnskaber maa kunne Meget, for at lære Andre som oftest kan Lidet. For at faae Brevet afsted maa jeg slutte hilsende kjærligst fra os Alle Dig selv med kjære Kone og Brødre.

Din hulde Fader *O. A. Lindeman.*

P. S. Ved at tilbagesende Choraler under Departementets Couvert skriver jeg ei herefter noget Brev til Dig, med mindre Nødvendigheden skulde byde at skrive Lidet angaaende Choralerne, og skal Brevet da blive sendt uforseglet.

At skrive Tellefsen[47] til angaaende Domkirkens Orgels Reparation ved Albrechtsen[21], troer jeg ei Umagen værd; thi jeg veed ei, om han ønsker det nok meget ødelagte Orgel istandsat, da han vel neppe formoder, at Peter Tellefsen[54] kunde blive hans Successor. Peter Tellefsen er jo nu i Xstiania. Gamle Tellefsen har nu faaet et Fortepiano af Wangberg i Hamborg, det er 6½ Octav og koster med Told og Fragt &c: noget over 140 Spdlr.

Utanpaa med J. A. Lindemans hand: besv. 31 Oct. Kuhlaus[55] Concert den 14. Aug. Prælud. Samling. $\frac{5 = 1}{2}$

[53] Ei paaskrift paa søknad fraa Jacob A. Lindeman um løns-auke, dagsett 27. mars 1837, nemner at „den vigtigste Hensigt af Hr. Lindemans Ansættelse, at faae en af Seminariets dueligste Elever forberedet til efter Hr. Lindemans Fratrædelse at blive 3die Lærer ved Seminariet, overensstemmende med § 19 i Reglementet for Samme, og da tillige at overtage Musikunderviisningen, endnu ei er opnaaet".

[54] Peter Tellefsen var ei tid organist i Skogn.

[55] Fredrik Kuhlau, pianist fraa Kjøpenhamn, gav 14. august 1837 „en musicalsk Aftenunderholdning" i Hotel du Nord's store sal i Christiania.

5.

S. T. Herr Pastor Jacob A. Lindeman, Lunde Præstegaard i Leganger Sogn i Bergens Stift. — Betalt.

Min kjære Søn!

For Dine os saa særdeles kjærkomne Breve af 11te Dec: f. A. og 21de Mai d. A. bevidnes Dig herved min og Moders hjerteligste Tak. Mere end eengang har Moder rigtignok mindet mig om at fremsende det Svar, jeg saalænge har skyldet Dig, men ei destomindre er Svaret dog fra Tid til anden blevet udsat, og det langt længere, end jeg havde formodet. Denne Glemsomhed ville Du paa det Bedste undskylde! At Du, min elskelige Søn, med kjære Kone og adoptive Søn befinde Eder ved god Helbred og vel tilfredse, glæder os inderligen. At Du har truffet en saa retskaffen og brav Sognepræst[56], med hvem Du kan leve i den venskabeligste Forbindelse, er os særdeles kjært. Kjært er det os tillige, at I nu ere flyttede ind i den nye Bygning paa Lunde, hvormed vi herved gratulere. Din Kones, vor elskelige Svigerdatters Fødselsdag, der tillige er Eders Bryllupsdag, erindrede vi her med bedste Ønsker for Eders Fremtids sande Vel! For Dine Gratulationer til Moders Geburtsdag og vor Bryllupsdag takkes hjertelig. For Dit gode Tilbud, at ville modtage et Besøg af mig og Moder i den nye Præstebolig, aflægges vor hjerteligste Tak, men vi ere nu for gamle til at paatage os en saa lang Søetour, og glæde os heller her hjemme ved gode Efterretninger fra Eder. At Formanden[57] maa tilsvare den af uvillige Mænd taxerede Aabod er vel udenfor al Tvivl; men mon ikke det tilkommer Almuen at bygge eller istandsætte Vaaningshusene, samt anskaffe en Deel af Gaardens Besætning? Det forekommer mig, som var det fordum saaledes; dog tilvisse, veed jeg det ikke. — Nu er formodentlig Provste-Visitatsen tilende. Et saadant Besøg er vel sagtens forbundet med endeel Bryderier og Omkostninger, men dog nok mindre, end om Biskopen selv hadde visiteret; men at Biskop Neumann[58] skulde paatage sig en saa lang og besværlig Visitatsreise, naar den kunde undgaaes, og Alt kunde lige godt udrettes ved en brav og retskaffen Provst, er vel ei at formode. Vor Biskop Bugge[59] kom ikke, efter Bestemmelsen, til at visitere paa hiin Side af Trondhjems Fjorden, navnlig Frosten, Stadsbygden &c:, men maatte formedelst Modvind vende tilbage. Han afreiste herfra 3die Pintsedag, men maatte samme Dag vende tilbage. Om en 3 Ugerstid agter han at gjøre en Visitatsreise til Bynæsset, 3 Mile herfra, om jeg husker ret. Saadanne Visitatsreiser koste gjerne en god Gjødkalvsteeg &c: item god Viin, item en rund Haand stundom, hvor Præsten ei er aldeles uformuende. Madbommen til Reisen maa sagtens heller ikke forglemmes med behørigt Proviant, item haves Tilsyn til Flaskefoderet, at ei Flaskerne maatte befindes tomme. — At modtage i Huset endeel Børn

---

[56] Søren Wilhelm Thorne (1804-78), sokneprest i Leikanger 1840-48, sidan paa Kongsberg.

[57] Truls Krogh Koch (1808-84), residerande kapellan i Leikanger 1835-39, sidan sokneprest i Hamarøy og i Verdal.

[58] Dr. Jacob Neumann (1772-1848), biskop i Bergen 1822-48.

[59] Dr. Peter Olivarius Bugge (1764-1849), biskop i Trondheim 1803-42.

til Underviisning i Musik &c: haaber jeg, vil svare Regning; en brav Lærerinde til Hjælp vil vist og betydelig lette Byrden. Til Agerdyrkningen eller Jordbruget, behøves vel en duelig og brav Raadsdreng; da Du, der bestandig har opholdt Dig i Byen, maa være fremmed for deslige Sysler, og levnes desforuden vel heller ei megen Tid dertil. — Angaaende Ildebranden heri Byen skriver maaskee Frederik idag, hvis han faaer Tid at skrive dennegang. Vi takke Gud, som skaanede vort Huus og vore Eiendele. Det saae ud til, at den hele Bye skulde være bleven Ilden til Bytte. I Stiftsgaarden var 8 Gange Ildløs og maatte slukkes indenfra isynderlighed, da denne svære Bygning var allerede stærkt antændt indvendig; men ved indvendig og udvendig Sprøitning fik man dog omsider Ilden slukket. Havde man ei faaet reddede Toldcasserer Schults[60] og Hoës[61] Gaard samt Otto Beiers[62] Vognremisse paa Hjørnet af vor Gade[63], saa og den af afgangne Falck[64] opbygte Gaard, der nu beboes af Kjøbmand Thaulow[65], var vist slet intet af hele Byen, Fruekirke, Baklandet og Skibene i Elven blevet reddet; thi i den stærke Storm fløi Ilden i alle Retninger, i Nord, Syd, Vest og Øst. Førend Holck's[66] Gaard brændte, havde allerede Ilden antændt Bryggerne ved Søen. Kjøbmand Piene[67] har leiet hos os, 5 Kakkelovnsværelser, Kjøkken, Spisekammer, Halvdelen af Kjelder, Stabbur, Rulleboden og Veedlemmerne for 12 Spdlr maanedlig. Maaskee faaer man ogsaa bortleie Salen og det Sideværelse, Just[68] havde, men saaledes ville vi blive altformeget sammenstuvede. At sælge Gaarden denne Tid, tilraade sagtens Adskillige; den vilde formodentlig blive godt betalt, men naar man vilde kjøbe en anden liden Gaard, fik man vel betale den godt. Svære Skatter og Paalæg ere at befrygte; det vil saaledes være uvist, om man høster Gavn eller Skade af at have Logerende denne Tid; men Pligt var det dog for enhver, der havde Værelser tilovers, at modtage brandlidte Folk, især deleshed brave Folk. — Det var Skade, Roverud[23] skulde faae Choralerne i sine Kløer; hvorvidt han er kommen med at udsætte af disse

[60] Aage Claudius Schult (1790-1868), tollkasserar i Trondheim, styresmann i „Det Musicalske Lyceum" i Oslo, var ei drivande kraft daa „Det Musicalske Øvelses Selskab" i Trondheim vart rekonstruera i 1831 under namnet „Den Musicalske Forening". Daa Foreningen vart uppløyst etter branden i 1841, fekk Schult fullmakt til aa disponera det Foreningen aatte; ved testamente fraa 1864 fastsette han, at desse verde og 500 spd. som han sjølv gav, skulde vera grunnlaget for „en fast og selvstændig Understøttelses- og Pleieanstalt for den frie Dyrkelse af Tonekunsten i Trondhjem og Omegn". Britannia Hotell ligg no der Schults hus laag i Dronningens gate nr. 5.

[61] Gerhard Frederik Hoë (1799-1877), kjøpmann i Trondheim, konsul, stortingsmann, fraa 1821 medlem av „Harmonien". Garden hans var i den noverande Kjøpmannsgata' nr. 26.

[62] Otto Beyer jun. (1796-1870), var ei tid eigar av garden Halset paa Strinda. Bygarden, som far hans, Otto Beyer sen. (1772-1830), hadde aatt, og som brann i 1841, laag i Dronningens gate nr. 8.

[63] Noverande Søndre gate, O. A. Lindeman budde i Søndre gate nr. 6.

[64] Peder Andersøn Falk († 1823), kjøpmann i Trondheim.

[65] Christian Thaulow (1806-88), kjøpmann i Trondheim, konsul, medlem av „Den Musicalske Forening" og „Harmonien". Garden han budde i, laag i „Ravnkloa".

[66] Johan Christopher Holck (1780-1847), kjøpmann i Trondheim. Garden hans var i Strandgata, no Olav Tryggvasons gate nr. 29.

[67] Caspar Christian Piene (1805-85), kjøpmann i Trondheim.

[68] Just Riddervold Lindeman (1822-94), son til O. A. Lindeman, organist ved Domkyrkja i Trondheim etter J. C. Tellefsen.

for Psalmodicon[69], har jeg endnu ei hørt; den Mand søger at skrabe Alt til sig; jeg troede, Ludvig kunde faaet Lidt at fortjene ved dette Arbeide[70]; det kunde saaledes, om det blev godt betalt, have været en liden Erstatning for den skammelige Formindskning af hans Organistgage, m. m. For Dine Bestræbelser for Choralernes Antagelse takkes skyldigst, thi for det erholdte Honorar fik jeg dog min Gjæld paa Noget nær afbetalt. Albrechtsen[31] forlangte vel altformeget for at bygge et Orgel til Stavanger Kirke, maaskee befrygtet man og en Efterslæng: at naar Arbeidet var færdigt, det da vilde hedde, han var kommen til nogle hundrede Spdlrs Tab ved at indgaae en ei noksom overlagt og ham skadelig Contract. I Bergen faaer han vel ingen nye Orgler at bygge, eller gamle at reparere, da endnu Intet høres desangaaende. I Tydskland, eller vel og i Stockholm, turde vel findes Mestere i Kunsten, dem Bergenserne maaskee holde sig til. Orgelet til Hospitalskirken skal nu være færdigt og i Brug Søn- og Helligdage. Fruekirkes Orgel vil Albrechtsen nu efter Løvte stemme og betage Rørstemmerne noget af deres Skraal, hvorved de øvrige Stemmer saa aldeles overdøves. At Tasterne blive hængende, saa at man et Par Gange ei har kunnet bruge Overværket, og eengang endog baade Hovedmanualet og Overværket hylede overalt saa forfærdelig, at Orgelet slet ikke kunde bruges til Høimesse, er Noget, der aldrig tilforn har indtruffet i de 42 Aar, jeg har været Organist; thi at en enkelt Taste kunde blive hængende, var ei saa vanskelig en Feil at afhjælpe. Efter 2½ Times Forløb fik dog Albrechtsen og Jensen[71] Alt istandbragt, saa at Orgelet dog blev brugt til Aftensang.

Jeg faaer hermed slutte, da Brevet skal strax paa Posthuset. Vi hilse Dig Alle med Hustrue og Søn og ønske Eder fremdeles at leve vel. Kjøbmand Piene[66] beder og at hilse Eder. Din huldе Fader

O. A. Lindeman.

Trondhjem, den 18de Juni 1841. Peters[29] Geburtsdag.

---

[69] Roverud gav ut „30 Choraler for Sopran og Tenor, bearbeidede af O. A. Lindeman, udsatte i Ziffer af L. Roverud", Chra. 1841-43.

[70] O. A. Lindemans Choralbog kom ut for salmodikon, sett i siffer av Jacob A. Lindeman, Chra. 1841, 1850, 1859 og 1862.

[71] Claus Jensen, orgelbyggjar, innvandra til Noreg fraa Danmark, læresvein av Albrechtsen; † 1892. F. C. Lindeman fortel i brev av 22. september 1861 um, at han reparerte orgelet i Domkyrkja, og brevskrivaren gjev der ein utførleg kritikk av dette arbeidet. Jfr. Norsk Musikkgranskning, Årbok 1939.

Merknadene 1-14, 42, 45-48, 50, 53, 54, 63, 69, 70 er av pastor *Asbjørn Hernes*, 15-21, 23, 24, 26, 28-30, 32-41, 44, 49, 52, 55-59, 64, 67 av professor dr. *Olaf Kolsrud*, 22, 25, 27, 31, 43, 51, 60-62, 65, 66, 68, 71 av baae saman.

BREV FRA PRESTEN PEDER BJØRNSON TIL PROST CARL WULFF, 1871.

Meddelt av *Leiv Amundsen.*

Original i Universitetsbiblioteket i Oslo (Brevsamling nr. 21). Peder Bjørnson (1798-1871) og Carl Wulff (1803-90) hadde begge tatt teologisk embedseksamen i 1829. Bjørnson tok avskjed og flyttet fra Søgne til Kristiania 1869.

Jfr. Bjørnstjerne Bjørnsons brev til Carl Wulff ved Peder Bjørnsons død 25. aug. 1871, trykt i Edda XXXII (1932), s. 465.

Hr. Provst C. Wulf

Trykstad

Tak, megen Tak, kjære Wulf, for din hyggelige Skrivelse, der forvissede mig om dit vedvarende Venskab. — Ja, det er nu meget over 20 Aar siden jeg modtog den, og med det samme erfarede din venlige Opfyldelse af det givne Løfte, og jeg vilde da ogsaa strax derpaa opfylde mit, og ved skriftlig Meddelelse give et ligesaa fuldstændigt Pant paa mit uforandrede Venskab; men ihvorvel dette altid har levet i mig, troer jeg ikke Du alligevel har modtaget nogen Skrivelse fra mig. — Nei desværre! der har ligesom hvilet en uheldig Stjerne over dette Forsæt. — Saa mange hundrede Breve har jeg nu uden videre Vanskeligheder skrevet, men naar jeg skulde til at skrive til Dig ere Hindringer altid indtrufne. I Førstningen tænkte jeg paa blot med nogle Ord at underrette herom ved at erkjende Modtagelsen af dit Venskabelige, og tilføie, at jeg saasnart Tid og Leilighed tillod det vilde give et omstændeligt Svar, men heller ikke dette vilde gaae, og da saa længere Tid var hengaaet, maatte jeg følgelig opgive denne Tanke, og være fattet paa at skrive nogenlunde fuldstændigt med eengang. — Men dermed blev det ogsaa; thi hver Gang det skulde fuldføres er altid noget, som sagt, kommet iveien. —

Jeg er ikke overtroisk, men dette er dog begyndt at blive mig noget underligt og paa en vies Maade foruroligende. — I Aftes sagde jeg til den ene af mine Sønner, der med sin Kone kom til os ganske uventet: Det skal vist ikke forundes mig at besvare et hyggeligt Brev, som jeg engang for mange, mange Aar siden modtog fra min kjæreste Ungdomsven Provst Carl Wulf. I 3de Aftener skulde jeg nu givet mig af med at skrive til ham, og hver Aften er Nogen kommet. Saaledes kom Du i Aften, og saaledes har det bestandig været lige siden jeg modtog Brev fra ham. —

Han raadede mig da til at bryde overtvert med Alt, slaae en Streg saa godt som over alt Mellemliggende, og blot give nogle Meddelelser om mig selv og min nærværende Tilstand, om Børnene og om at mit Hjerte for ham, trods alle Forandringer, dog uforandret er det samme. Nu saa lad det da i Guds Navn gaae dermed. —

Ja, kjære Wulf, jeg har oplevet meget siden vi mundtlig toge det venlige Farvel med hinanden. Livet har for mig været en alvorlig Skole, hvori Ondt og Godt har vexlet, men hvori dog det indvortes Menneske er voxet, og skal nu ventelig snart skilles fra det Udvortes. — Gamlemanden er kommen med sit graahviede Haar, sin skjelvende Haand, sit tunge Bryst og sin sagte Gang, og taler i enhver Henseende om, at Livets sidste Akt er kommen, men om den vil blive meget kort eller længere, vil jeg da ikke formaste mig til at sige. — Han krævede Hviele og Roe, og derfor maatte jeg aftræde fra Embedets Møie og Gjerning, og har nu taget Bopæl her i Christiania i Theatergaden No 7, Eier Maler Holtfodt, for at være de fleste af Børnene nærmere. Her komme vi til at forblive til Høsten, men da ville vi skifte Bolig, og see til at faae det baade smukkere og hyggeligere til omtrent samme Priis 160 Spd.

Du har ventelig hørt, at jeg har en Galning af en Søn her i Byen, nemlig Bjørnstjerne, og Du har maaskee ogsaa fundet det noget underligt, at jeg ikke har givet ham en anden Skik. Jeg svarer: jeg har ikke kunnet. Han er slaaet saaledes, at han ikke lader sig ommynte. Sverdrup skal efter Forlydende for nogle Dage siden have sagt til ham: Der er ikke mere end to Stormagter her i Landet, og den ene er De og den anden er jeg. — Nu, om Bjørnstjerne ville vel Mange sige, at er han en Stormagt, saa maa det være paa galeviis. Men hvorom alting er, saa er han et særdeles godhjertet Menneske, varm, vennekjær, trofast og godgjørende, saa han gjerne bortgiver alt hvad han kan faae fat i, og aldrig har for Øie at gjøre noget for timelig Fordeels Skyld, men altid farer afsted efter sin Lyst eller Retfærdighedsfølelse og det ofte paa en ubændig Maade, især naar han mener, at der er galt paa Færde. — Han har Kone og 4 Børn og faaer om nogen Tid ogsaa det 5te[1]. Men her maa jeg fortælle Noget, som altid har været mig meget behageligt at lægge Mærke til, og det er at hans Kone, der hedder Caroline, har i mange Henseender en reent slaaende Lighed med Dig i dine yngre Dage. Ofte naar hun leer, minder hun mig saa reent livagtig om Dig, og ligesaa ved mange af sine Lader og Fakter, at jeg ved enhver saadan Anledning ikke kan andet end tænke paa denne Liighed. — Jeg har sagt dette til hende, og hun ønsker derfor meget at gjøre dit Bekjendtskab, hvad da ogsaa Bjørnstjerne ønsker. Det er tvende uforknytte Mennesker, og jeg troer for vist Du vilde faae dig mangenen god Latter ved at være noget sammen med dem.

Næst Bjørnstjerne havde vi en Datter[2], der i enhver Henseende gav de bedste Forhaabninger til hun naaede en Alder af omtrent 12 Aar. Da blev hun sygelig, og for flere Aar siden fandtes hun en Søndagsmorgen ved Kirketid i død Tilstand knælende foran sin Seng. Hun var from og

[1] Bjørn f. 1859, Einar f. 1864, Erling f. 1868, Bergliot f. 1869; Dagny f. 1871.
[2] Mathilde, 1835-65.

Gud hengiven, og havde før om Morgenen siddet ved Kaffebordet sammen med sin Moder. —

Saa fik vi atter en Datter[3], der som Barn havde en Snev af den engelske Syge. Hun er derfor mindre end vakker og lidet begavet. Imidlertid bragte vi det dertil med hende, at hun blev Telegrafistinde og fik Ansættelse; men efter omtrent 2 Aars Forløb fik hun Brystsygdom, og maatte forlade Tjenesten. Om hendes endnu vedvarende Sygdom fører til Død eller om den giver sig, som det næsten lader til, kan ikke for viessere siges. Hun er nu hos os. —

Saa fik vi igjen en Søn[4], der som Saul er voxet op til at være et Hoved høiere end alle Andre. Han er til enkelte Tider noget sær af sig og hastig tilsinds, men forresten et eiegodt Menneske. Han hedder Petter, men har gjerne været kaldet Guten, — et Navn, som hans Ven Bye[5] gav ham, i det han sagde, at han maatte passe paa Guten, ellers gav han gjerne sine Klæder bort, og blev gaaendes nøgen. Han er forresten saa omtrent middels begavet, er Kandidat med Laud, er Kopist og gift. —

Nu vilde vi ikke have flere Børn, men Vorherre gav os alligevel tvende til, nemlig først en Pige, der blev kaldet Emilie[6]. Hun har adskilligt til felleds med Bjørnstjerne, men er mere praktisk, er tillige huusholderisk og en raffineret Ting. — Hun er gift med den flinke Presten Christensen i Christianssand, — en Mand, som Du vistnok kjender ifra hans mange Opsatser i forskjellige Blade, hvoriblandt tildeels i Kirketidenden. Han er tillige Famulus hos dette Stykke af Bisp[7], som vi have i Christianssand, og som uagtet al sin utidige Herskerlyst er nødsaget til at bøie sig for denne sin Tjener om han skal faae nogen Hjelp af ham naar det kniber, hvilket som oftest er Tilfældet. —

Nu har jeg kun igjen at nævne den 6te af vore Børn[8]. Inden han saa Dagens Lys havde jeg ved forskjellige Leiligheder hørt om Dig, og navnlig om, at Du vedblev at leve i eenslig og ugift Stand, og hvorfor jeg, da Du fremdeles stod for mig som min kjæreste Ungdomsven, besluttede at give Barnet dit Navn. Det blev Gut, og det var da givet, at han skulde kaldes Carl. Han er os meget kjær og er en from og elskelig Gut. — Han veed, at han er opkaldt efter Dig, og har ofte udladt sig med, at [han] ønskede at gjøre dit Bekjendtskab. — Hans ret gode Evner syntes at gaae i praktisk Retning, og jeg samtykkede derfor i, at han skulde uddannes til Civielingenieur, og Hannover blev da valgt som det Sted, der i denne Henseende tilbød den bedste Skole. — Men Carl taalte ikke den derværende fugtige Luft, og blev efter hvert mere og mere brystsyg. Han vilde dog gjerne holde ud og gjøre sig ganske færdig; men i det sidste Aar blev han efter nogle Maaneders Forløb sengeliggende, og kom omsider hjem som Dødens Kandidat. Vi ventede da heller ikke andet end

---

[3] Anine Louise Ambrosia, 1837-79.

[4] Peter Elias, 1838-1906, byfoged. G. 1870 m. Laura Mathilde Marie Larsen.

[5] Skuespiller Ivar Bye, 1824-63.

[6] Caroline Emilie, 1841-1929. G. 1864 med Kristen Nikolai Kristensen, 1838-1916, prost, Stavanger.

[7] Jacob von der Lippe (1797-1878), biskop i Kristianssand 1841-75.

[8] Carl Fredrik, 1845-80, ingeniør. Gift med Elise Hansen.

snart at see hans Endeligt, i det han afvexlende laa og gik iblandt os som en Skygge, og vor eneste Trøst var, at han syntes moden til Hengangen; men alligevel tog det dog ikke for det første den Vei med han. Han bedredes omsider Noget, tog saa her ind til Christiania, og fandt saa efter omtrent et Aars Forløb Anledning til at komme i Virksomhed. For-tiden virker han som Veiinspecteur i Modum, Hallingdal og en Deel af Ringeriget. Dette stemmer imidlertid ikke med hvad Lægerne have til-raadet, i det de have lignet hans Livsfrist med en vis Galgenfrist; — thi hans ene Lunge er fortæret og en god deel af den anden; men Carl troer at kjende sin Sygdom bedre end Lægerne, og vil virke, saalænge han be-finder sig nogenlunde vel derved. — Det gjør især paa Moderen et tungt Indtryk, naar hun efter den Dom, som hans Kammerater fra Tydskland udtaler om ham, hører: Det er synd paa den flinke og brave Gutten, at han snart maa døe. Guds Villie maa skee, og dermed er da ogsaa Carl tilfreds. Jeg har her været for omstændelig, men jeg kom til at være det, siden han bærer dit Navn.

Nu spørger Du vel hvordan jeg synes om mig her i Christiania, og jeg svarer: saa som saa. Dog er det bedre nu end det var i den første Tid. Jeg har ellers været meget sygelig, og allerede af den Grund maattet re-noncere paa mange Fornøielser. Jeg siger allerede af den Grund, men det kunde været usikkert om jeg ogsaa ellers vilde deeltaget i dem. — Jeg har ved mine Sønner Anledning til at kunne faae megen Omgang, men jeg ønsker det ikke. Hvad der derimod skulde være mig inderlig kjært, skulde være at see Dig igjen. — Kommer Du ikke snart her ind til Byen, saa jeg her kunde see Dig hos mig, og faae Anledning til at gjøre Dig bekjendt med nogle af mine Børn? Lad mig høre hvad Du svarer herpaa og hvordan Du har det, jeg mener især hvordan det er med din Helbred, og modtag hjertelige Hilsener fra din gamle uforander-lige Ven

P. Bjørnson.

Christiania 5 Marts 1871.

TIL FORSTAAELSE AV LÆSTADIANISMEN.

ET BREVSKIFTE MELLEM PRINSESSE EUGÉNIE OG P. O. GRAPE, 1880.

Meddelt av *Oluf Kolsrud.*

Med innledning av *Kristian Nissen.*

I forbindelse med redegjørelsen fra læstadianske predikanter i Troms fylke om deres lære, i Norvegia Sacra 1934, blev der (s. 90-91) henvist til to brev om Læstadianismen, som i 1880 var vekslet mellem prinsesse Eugénie av Sverige og Norge og kyrkoherden i Över-Torneå P. O. Grape. Disse brev meddeles her som et bidrag til forstaaelse av Læstadianismen. De er velvillig stillet til raadighet for Norvegia Sacra av P. O. Grapes datter, folkeskolelærerinne frøken Sigrid Grape i Över-Torneå. Prinsesse Eugénies brev foreligger i egenhendig original, P. O. Grapes i en samtidig avskrift av Grape selv.

Brevvekslingen er tidligere offentliggjort i finsk oversettelse paa Isak Julins forlag i Tammerfors 1898 under titlen: Ruotsin ja Norjan Prinsessa Eugenian sekä Pastori P. O. Grapen välinen kirjevaihto. Utdrag av Grapes brev er ogsaa gjengitt paa finsk i Kaarlo Castréns bok om Lars Levi Læstadius, Helsinki 1932, s. 84-87 og s. 92-95.

Paa originalsproget har brevene derimot ikke tidligere været offentliggjort. Den nu forlengst utsolgte finske utgave, som ogsaa av sproglige grunner var tilgjengelig kun for et faatall utenfor Finnlands grenser, inneholdt dessuten ikke nogen oplysninger om de to brevskrivere eller om de i brevene nevnte personer og forhold.

Da endel nærmere oplysninger herom vil være nødvendige eller ialfall av interesse for Norvegia Sacra's norske lesere, har sogneprest Kristian Nissen paa min anmodning skrevet en innledning til brevene. *O. K.*

Prinsesse Eugénie, eller som hennes fulle navn egentlig lød: Charlotta Eugenia Augusta Amalia Albertina, var født paa Stockholms slott 24. april 1830 som eneste datter av kong Oscar I. og dronning Joséphine. Hun var med andre ord ogsaa eneste søster av de senere konger Carl XV. og Oscar II. og av arveprinsene Gustaf og August. — Allerede fra ungdomsaarene av hadde hun en svak helbred. Hun forblev ugift og døde i Stockholm 23. april 1889.

Som flere av sine brødre var hun meget kunstnerisk begavet. Hun elsket musikken og gjorde sig fordelaktig bemerket baade som komponist og som malerinne og billedhugger.[1]

Det som dog særlig bevirker, at hennes navn vil minnes til sildige tider, er den maate hvorpaa hennes dype, samtidig lyse og alvorlige kristelige fromhet gav sig uttrykk i selvopofrende virksomhet til hjelp for vergeløse barn og hjelpeløse syke. Hennes tro var i en fremtredende grad virksom i kjærlighet. Og det var ikke bare Stockholm, som fikk godt av dette, eller Gotland, hvor hun siden 1862 hadde sin sommerbolig Fridhem. Men ogsaa lappene i det nordligste Sverige omfattet hun med varm interesse, hvilket gav sig utslag i, at hun i 1880 tok initiativet til en ny foreningsvirksomhet for indremisjonsarbeide blandt lappene i Sverige. I denne forening, som antok navnet „Lapska Missionens Vänner", var prinsesse Eugénie den ledende kraft helt til sin død i 1889.

Da prinsessen i januar 1880 tok det første skridt til aa sette i gang et særlig arbeide til beste for lappenes aandelige behov, gikk hennes plan ut paa aa knytte en lappemisjon til Fjellstedtska skolan i Uppsala. Dette læreverk hadde først havt til formaal aa gi teologistuderende utdannelse til misjonærer i hedningeland, men var senere omdannet til en forberedelsesskole for unge menn som vilde bli prester i den svenske kirke. Prinsessen tilkalte skolens første leder, dr. Peter Fjellstedt, og dens daværende rektor, presten Johannes Kerfstedt, for aa raadføre sig med dem. Nogen dager senere samlet prinsessen „nogen for Guds rikes utbredelse interesserte menn" hos sig, grunndragene for en misjonsvirksomhet blandt lappene blev opgjort, et styre blev tilsatt med prinsessen som ordfører, og der blev besluttet aa danne den nyss nevnte forening, „Lapska Missionens Vänner", en forening av damer som prinsessen ved egenhendige skrivelser innbød til medlemmer. Sammen med dronning Sophie stillet hun penger til raadighet for aa sende ut et par av Fjellstedtska skolans elever som reisepredikanter til sommeren. Rektor Kerfstedt, som hun stadig raadførte sig med, innhentet oplysninger fra prestene i Lappmarken om forholdene, og efter at disse var innkommet, blev saken videre drøftet i et nytt møte hos prinsessen om høsten 1880, hvori bl. a. deltok rektor Kerfstedt og efter særlig

[1] Om prinsesse Eugénies liv og personlighet, se L. S. [d: Lina Sandell]: Bibliotek för kristliga Lefnadsteckningar, Stockholm 1892, s. 209-288, og Ellen Hagen: Prinsessan Eugénie, Stockholm 1929.

innbydelse biskopen i Härnösand, dr. Lars Landgren. Ifølge et brev fra Kerfstedt til biskop A. F. Beckman 5. november 1880 fant møtet sted nogen uker før denne dag.[1] — Særlig verdifulle oplysninger hadde Kerfstedt mottatt fra kyrkoherden i Över-Torneå, P. O. Grape, som ogsaa tilbød aa hjelpe prinsessen i den sak som laa henne paa hjerte. Dette var foranledningen til at prinsesse Eugénie kort efter skrev til Grape, 10. november 1880, og fremsatte flere spørsmaal, som Grape besvarte i en utførlig redegjørelse, 17. november 1880. Denne brevveksling, som har blivende interesse som et vigtig bidrag til bedømmelse av læstadianismen, meddeles nedenfor.

Til aa begynne med virket foreningen Lapska Missionens Vänner mest ved reisepredikanter og spredning av kristelig litteratur paa lappisk blandt lappene, fortrinsvis i de nordligste lappmarker, men delvis ogsaa videre sydover i Lappland. Fra 1883 fikk virksomheten et centrum i en skole for lappiske barn, som foreningen oprettet i Lannavaara i Jukkasjärvi, og hvortil der fem aar senere blev knyttet et barnehjem. Skolen blev i de første aar drevet i leiet lokale, inntil der for skolen og det nye barnehjem blev opført et eget hus som blev innviet 26. februar 1888 av presten P. O. Grape. Prinsessen skrev selv innvielsestalen og sendte den til Grape med anmodning om, at han paa hennes vegne vilde lese den op ved innvielsen, hvilket ogsaa skjedde. — Dette barnehjemmet brente ned i 1898. Men nogen aar derefter var et nytt barnehjem opført igjen paa samme sted. Og dette blev 28. februar 1904 innviet av prinsesse Eugénies brorsønn og sjelsfrende prins Oscar Bernadotte, som da var foreningens ordfører.

Pehr Olof Grape, til hvem prinsesse Eugénies brev av 10. november 1880 er rettet, var født i Över-Torneå 1. september 1844. Efter universitetsstudier i Uppsala, blev han i 1868 presteviet i Stockholm, men fikk all sin prestetjeneste i sine hjemlige trakter, i Tornedalen. Da han mottok og besvarte prinsesse Eugénies brev, var han kyrkoherde i Över-Torneå, altsaa i sin fødebygd. I 1893 blev han utnevnt til kyrkoherde i Neder-Torneå, tiltraadte dette embede 1894 og virket i denne stilling til sin død 27. mai 1901. Fra 1890 var han tillike kontraktsprost.

Allerede i sine første presteaar sluttet Grape sig til den læstadianske bevegelse og kom efterhaanden til aa innta en meget fremtredende

---

[1] Erik Stave, Johannes Kerfstedt, en lefnadsteckning, Uppsala 1924, s. 240-241, 166-167.

stilling blandt læstadianerne i de svensk-finske grensetrakter. „Nitisk och verksam gynnade han kanske lästadianerna väl mycket, men blev därför allmänt uppburen i hela Torneådalen", heter det om ham i Bygdéns verk „Härnösands stifts herdaminne".[1]

„Grape var stillfarende og fredsommelig av lynne", sies det fra læstadiansk hold — av Väinö Havas i „Laestadiolaisuuden historia" [Læstadianismens historie] s. 73. — „Men i hans prekener, hvorav en liten samling er utgitt i 1901, og i sjelesorgen var der dog et helsebringende salt. Ogsaa sine trosfeller søkte han aa holde under tukt, naar han merket ensidighet. Av den grunn blev han ogsaa forkastet især av de saakaldte førstefødte [ɔ: av den kirkeligt radikale vestlæstadianske retning]." „Arbeidsom var Grape i en ganske sjelden grad", tilføier Havas. Og han citerer følgende uttalelse av Grapes finske kollega baade som prest og som læstadiansk lederpersonlighet, prosten Laitinen: „Han reiste meget paa embedsreiser i fjelltraktene i svensk Lappland, preket, belærte, trøstet og advarte, idet han særlig med Aandens visdom tilretteviste opbleste og overmodige trettebrødre."

Av prinsessens brev fremgaar, at hun var bekjent med at Grape hadde læstadianernes tillit. Men hun har tydeligvis ikke helt forstaatt, at han selv hadde sluttet sig til bevegelsen og paa det tidspunkt vel maatte sies aa være en av de svenske læstadianeres fremste menn.

Prinsesse Eugénies raadgiver, pastor *Johannes Kerfstedt*[2], som hadde satt prinsessen i forbindelse med kyrkoherden Grape for aa faa hjelp til aa finne kolportører skikket til det planlagte arbeide i Lappmarken, var prestesønn fra Härnösands stift, født i Häggdånger 1841. Han vokste op i Medelpad og i Jämtland og var efter universitetsstudier i Uppsala et par aar prest i Ström i Jämtland, men gikk saa i skolens tjeneste som folkeskoleinspektør i Delsbo i Hälsingland, hvor den barske, men varmhjertede prost dr. Lars Landgren var hans nærmeste overordnede. Paa forslag av biskopen i Härnösand dr. A. F. Beckman foretok Kerfstedt i 1870 en reise til Lappland for aa inspisere Svenska Missionssällskapets virksomhet i de sydlige deler av denne landsdel, og fikk paa reisen et førstehaands inntrykk av den aandelige tilstand, som han skildret i mørke farver, særlig for prestestandens vedkommende. Missionssällskapet ønsket aa

[1] II, s. 253-254.

[2] Ang. Kerfstedt se Erik Stave, Johannes Kerfstedt, en lefnadsteckning, Uppsala 1924. Om forbindelsen med prinsesse Eugénie særlig s. 92, 166-167, 239-257, 288-289. — Se ogsaa B. Sundkler, Svenska Missionssällskapet 1835-1876, Uppsala 1937.

ansette ham som fast inspektør for skolene og barnehjemmene i Lappmarken, men Kerfstedt, som en tid hadde tumlet med planer om aa gjøre noget stort for aa skaffe kirken tilstrekkelig tilgang paa virkelig gode prester, mottok i 1870 kall til leder av Fjellstedtska skolan i Uppsala. Her virket han, om enn under mange ytre vanskeligheter, trofast og opofrende for denne opgave gjennem et langt liv, som rektor til 1909 og som forstander til 1920, et aar før sin død i 1921.

I prinsesse Eugénie, med hvem Kerfstedt var kommen i forbindelse allerede i 1870 under et sommerophold paa Gotland, hadde skolen en varm og virksom venn og støtte, som med levende interesse arbeidet for dens økonomi og fremgang. Og nu møttes de to edle personligheter ogsaa i omsorgen for lappefolkets aandelige ve og vel.

Blandt dem som med raad og daad støttet og tok aktiv del i prinsesse Eugénies arbeide for lappemisjonen, var Kerfstedt den virksomste. Forbindelsen med prinsessen gav sig uttrykk dels i et meget livlig brevskifte, dels i jevnlige besøk som Kerfstedt efter kallelse avla i Stockholm. I organisasjonen og den praktiske ledelse av misjonen var Kerfstedt prinsessens og hennes efterfølgeres høire haand, fra 1881 til 1911. Tre ganger, 1883, 1884, 1889, foretok han tilsynsreiser til nordre Lappmarken for misjonen.

Hvorledes Kerfstedt i 1880 saa paa den læstadianske bevegelse, vites ikke. Har han da hatt noget nærmere kjennskap til den, kan han neppe ha sett paa den med uvilje, naar han anbefalte prinsessen aa rette sin henvendelse om bistand nettop til kyrkoherden Grape. Fra aaret 1883 har man derimot bestemte uttalelser av Kerfstedt, under en reise i Tornedalen, som viser at han vurderte Læstadius meget høit, og at han blandt hans tilhengere hadde funnet „många levande, allvarliga och älskliga kristna, som både med ord och vandel pryda sin Frälsares namn". Men samtidig betraktet han „den skrovliga och hårda læstadianska sekten" med kritikk, særlig for „dess rigorösa bikt och exklusiva dömande samt befängda rörelser", og det var hans „avsikt at söka reformera" sekten. Det kan saaledes tildels være fra Kerfstedt at prinsessen har faatt det syn paa læstadianismen, som hun gir uttrykk for i sitt brev til Grape. Forøvrig kan hennes opfatning av læstadiansk lære og praksis være grunnet paa lesning av prosten *J. A. Englund*'s ennu for studiet av Læstadius og læstadianismen betydningsfulle artikkelserie i svensk Teologisk Tidskrift 1874-1876: „Lars Levi Læstadius, en kyrklig tidsbild". Med all sin anerkjennelse av Læstadius personlig er nem-

lig Englund paa flere punkter meget kritisk overfor læstadianismen, saaledes som den artet sig efter Læstadius's død i 1861.

Men det som særlig kan tenkes aa ha formet prinsessens syn paa læstadianismen og begrunnet hennes engstelse for aa faa læstadiansk sinnede kolportører og predikanter inn i den virksomhet, som Lapska Missionens Vänner vilde sette i gang, er en artikkel av biskop *Lars Landgren*[1]: „Några ord om Læstadianismen och bigtlären", offentliggjort i Teologisk Tidskrifts femte hefte 1880. Denne artiklen, som altsaa var nyeste nytt paa dette omraade, da prinsessen skrev sitt brev av 10. november 1880 til Grape, er meget skarp i sin kritikk av læstadianismen. Biskopens kritikk er fornemlig bygget paa et tidligere samme aar utgitt skrift om eller rettere mot læstadianismen av den finske prest *J. Tanskanen:* „Hihhulilaisuus oikeassa karvassansa; sen esitys ja tarkastus", d. v. s. „Hihhulismen [et finsk økenavn paa læstadianismen] i sitt rette lys, en fremstilling og undersøkelse av den", et skrift som vel er det mest ensidige og mest forstaaelsesløse motskrift mot læstadianismen, som er gitt av nogen teolog, det skulde da være, om Tanskanen maaskje kan sies aa ha funnet sin overmann i erkebiskop Johansson, som senere, i 1892, søkte aa gjøre det av med baade Læstadius og læstadianismen i sin store bok: „Laestadiolaisuus" [læstadianismen].

Det var dog ikke først efter lesning av Tanskanens bok, at biskop Landgren saa med kritisk uvilje paa læstadianismen. Allerede i sitt bekjente misjonshistoriske arbeide, „Öfwersigt af de Protestantiska missionernas uppkomst och närwarande tillstånd", utgitt i 1871, mens Landgren ennu var kyrkoherde i Delsbo i Hälsingland, fremkom han med en skarp kritisk bemerkning om Læstadius. Og i sin første offisielle „embetsberättelse" som biskop, avgitt paa prestemøtet i Härnösand i 1877, uttalte han sig likeledes meget kritisk om læstadianerne, men kunde dog tilføie: „Att rörelsen från grunden är ett Guds verk, lider intet tvifvel, ehuru mycket syndigt och orent blandat sig deri." Den ellers saa høit fortjente prest og teolog har, synes det mig, været for gammel — han var da 66 aar — til aa kunne se paa den læstadianske vekkelsesbevegelse med friske øine og yde den rettferdighet og positiv forstaaelse i videre omfang, da han var blitt biskop over de strøk i det nordligste Sverige, hvor den læstadianske bevegelse var gaatt seierrikt frem.

[1] Ang. Landgren, se bl. a. forannevnte bok av Lina Sandell, s. 563-576, og B. Sundklers bok om Svenska Missionssällskapet.

Bemerkes bør det, at biskop Landgren i nevnte „embetsberättelse" med anerkjennelse omtaler „Pastor Grape, som utan tvifvel utöfvar ett helsosamt inflytande på secten", d. v. s. paa læstadianerne. Ogsaa i ovennevnte tidsskriftartikel nevnte Landgren kyrkoherden Grape som en „allvarlig kristen".

At biskop Landgrens opfatning baade i den ene og den annen henseende maa ha innvirket direkte paa prinsesse Eugénie, er klart, naar man erindrer, at han sammen med Kerfstedt deltok i det ovennevnte møte hos prinsessen om høsten 1880, kort før han skrev til Grape. I dette møte har Landgren jo havt anledning til muntlig aa fremholde sine betenkeligheter ved aa faa læstadiansk sinnede menn inn i den nystiftede forenings arbeide.

Prinsesse Eugénies brev til Grape kan maaskje i visse stykker sies aa være litt naivt. Det er dog isaafall en naivitet, som heller bør betegnes som en barnslig og troskyldig, ærlig og likefrem tillitsfullhet til en mann som hun vel ikke kjente personlig, men som var anbefalt henne som en kristen personlighet, der hadde alle forutsetninger for aa kunne bistaa henne i den sak, som nu laa henne paa hjerte.

Og kyrkoherden Grapes svar gjorde ikke hennes tillitsfullhet til skamme. Hans svarbrev av 17. desember 1880 er saavel avsenderen, den høit aktede prest, som mottageren, den høivelbaarne fromme prinsesse, verdig.

Grape stikker ikke under stolen, at han tilhører den læstadianske retning. Han forteller enkelt og likefremt, hvorfor han har sluttet sig til læstadianerne, og hvorfor han alltid vil regne sig for en av dem.

For sitt syn paa absolusjonen og paa „rörelserne" gir han en klar, positiv redegjørelse uten noget som helst sidehugg til anderledes tenkende. Og hvad spesielt rørelserne angaar, gjengir han til støtte for sin holdning til dem nogen uttalelser fra et par kjente svenske prester utenfor læstadianernes krets.

Den første av disse, doktor Fjellstedt, er den kjente misjonær og prest *Peter Fjellstedt*. Født i Värmland 1802 blev han presteviet i 1828 og virket derefter inntil midten av 1840-aarene som misjonær i det engelsk-episkopale misjonsselskaps tjeneste, dels i India, dels i Tyrkia. Fra 1846 virket han i hjemlandet Sverige som leder av arbeide for misjonen, først fra 1846 til 1856 i Lund, senere i Stockholm og Uppsala, herunder 1856-61 som medlem av direksjonen for Svenska Missionssällskapet. Senere tilbragte han endel aar i Württemberg, men vendte saa tilbake til Sverige, og tilbragte sine siste

aar i Uppsala, hvor han hadde sin bolig i Fjellstedtska skolan til sin død 4. januar 1881.[1]

I slutten av 1870-aarene stiftet prinsesse Eugénie personlig bekjentskap med dr. Fjellstedt. En av hennes biografer sier herom følgende: „Prinsessan fick då genom sammanvaro med honom under några veckor dels på Stensnäs i Småland och dels på Fridhem en mera kyrklig åskådning än förut samt mera blick för kyrkans behof af troende prester."[2] Som ovenfor nevnt, var dr. Fjellstedt ogsaa en av de menn prinsessen i 1880 tilkalte for raadslagning om det planlagte misjonsarbeide i Lappmarken.

Naar dr. Fjellstedt gav den av Grape citerte uttalelse om „rörelserne", vites ikke. Men da den var skrevet paa foranledning av et brev fra Læstadius, maa den være avgitt forut for Læstadius's død i februar 1861.

Naar nu Grape kan citere en saadan uttalelse av dr. Fjellstedt om rørelserne, har den ikke kunnet undlate aa gjøre inntrykk paa prinsesse Eugénie, for hvem dr. Fjellstedt visselig og med rette har været en stor autoritet i kristelige spørsmaal.

Det samme gjelder utvilsomt ogsaa den av Grape citerte uttalelse fra hovpredikanten *Carl Henrik Bergman*.

Bergman var født i Stockholm 1828. Efter universitetsstudier i Uppsala blev han i 1856 presteviet for aa gjøre tjeneste i Härnösands stift. Hans tjeneste deroppe blev dog kortvarig, for allerede i 1858 blev han pastorsadjunkt i Finska församlingen i Stockholm. Men under hans tjenestetid i Härnösands stift falt da den virksomhet i Över-Torneå, som han nevner i den i Grapes brev citerte erklæring. Erklæringen blev avgitt 15. juni 1859 til Svea Hovrätt i en rettssak mot Eva Kajsa Henriksdotter, en tjenestejente fra Över-Torneå, som efter altergang i kirken hadde ropt, hoppet og danset i koret paa læstadiansk vis.[3]

Fra 1869 til 1898 var Bergman i Stockholm tillike tjenestegjørende ekstraordinær hovpredikant. Av lynde var han en stillfarende, dyptpløiende mann med sterk dragning til mystikk og kontemplasjon. Hans anseelse i Stockholms presteskap var meget stor. Og om der

---

[1] Ang. Fjellstedt, se Carl Anshelm, Peter Fjellstedt, I-II, Stockholm 1930-35. Fremstillingen i disse to bind gaar dog kun til utgangen av aaret 1855. I et bebudet bind III har forfatteren til hensikt aa skildre Fjellstedts liv i den følgende tid.

[2] Lina Sandell i nevnte bok s. 250.

[3] Se Carl J. E. Hasselberg, Under Polstjärnan, Uppsala 1935, s. 274-5. 284-5. 295. 296.

enn ikke foreligger noget direkte vidnesbyrd om fortrolig samarbeide mellem Bergman og prinsesse Eugénie, saa er det dog sannsynlig, at en uttalelse saadan som den av Grape citerte fra den fine og fromme hovpredikant om de læstadianske rørelser maa ha spillet en rolle for prinsessens vurdering av disse og av læstadianismen og læstadianerne i det hele tatt.[1]

At en saa flittig brevskriver som prinsesse Eugénie har besvart Grapes innholdsrike, noble og verdifulle brev av 17. desember 1880, skulde man ta for givet. Noget svarbrev fra prinsessen forekommer dog ikke blandt Grapes papirer. Men han sees aa ha mottatt en kallelse til aa innfinne sig paa Stockholms slott under sitt tilfeldige ophold i hovedstaden ved den tid, uten tvil for at prinsessen personlig kunde muntlig faa drøfte med ham det emne som var behandlet i brevene.

At hun gjennem brevveksling og samtaler med Grape vant frem til et friere og rummeligere syn paa læstadianismen, derom synes det aa være et talende vidnesbyrd, at hun i brev av $^{13}/_{12}$ 1887, som ovenfor nevnt anmodet Grape om paa hennes vegne aa lese op den talen hun hadde skrevet til innvielsen av barnehjemmets bygninger i Lannavaara i februar 1888.

Dette barnehjemmet blev ogsaa snart et av de faste støttepunkter for den læstadianske bevegelse i det nordligste Sverige. Hvilket igjen henger sammen med, at den mann, som styret for „Lapska Missionens Vänner" i 1885 ansatte som lærer ved skolen i Lannavaara og senere som forstander for skolen og barnehjemmet, meget snart sluttet sig til den læstadianske retning og til og med blev en av bevegelsens fremste ledere.

August Lundberg var hans navn. Han var født i Dalarne 1863 og var elev av Fjellstedtska skolan i Uppsala, da styret for L. M. V. i et møte paa Stockholms slott hos styrets ordfører, prinsesse Eugénie, ansatte ham som lærer ved Lannavaara efter anbefaling av Fjellstedtska skolans rektor, ovennevnte Johannes Kerfstedt, der tillike var viseordfører i L. M. V.'s styre.

Miljøet var vel medvirkende til, at den unge barnehjemslærer med det dypt alvorlige kristelige sinn, kom til aa slutte sig til læstadianerne, innen hvis krets han ogsaa fant sin hustru, der selv var en brorsønnsdatter av Lars Levi Læstadius. Og Lundberg gikk med liv

[1] Ang. C. H. Bergman, se Edv. Rodhes biografi av ham i Svenskt biografiskt lexikon, III, Stockholm 1922, s. 646-50, og Rodhes bok: Svenska kyrkan omkring sekelskiftet, Stockholm 1930 (se registret).

og sjel inn i bevegelsen. Fra 1890 av blev der hver vinter holdt et stort stevne i Lannavaara, som samlet prester og predikanter og læstadianske kristne i stort antall baade fra Sverige, Finnland og Norge. Efter endel aars forløp blev Lundberg løst fra lærertjenesten, senere ogsaa fra tjenesten som barnehjemmets forstander, forat han skulde faa friere hender til aa virke som predikant.

Da prins Oscar Bernadotte i 1898 overtok hvervet som ordfører i L. M. V. — hvilket hverv dronning Sophie hadde innehatt siden prinsesse Eugénies død i 1889 — blev spørsmaalet om Lundbergs stilling som predikant i foreningens tjeneste, samtidig med at han virket som læstadiansk leder, uttrykkelig godkjent av styret, hvori forøvrig satt bl. a. saa fremtredende menn i det kristelige arbeide i Sverige som rektor Kerfstedt, general Rappe og oberst Melander.

Barnehjemmet og misjonsskolen i Lannavaara blev nedlagt i 1916 efterat der var kommet baade en vanlig folkeskole og en „nomadskola" for lappiske barn i Lannavaara. Men virksomheten forøvrig fortsatte inntil Lundbergs død i desember 1930.[1]

L. M. V. besluttet da aa bygge en minnekirke for prinsesse Eugénie i Lannavaara og derefter aa overdra sin virksomhet og sine midler til Svenska Missionssällskapet, som ogsaa i lang tid hadde hatt og fremdeles har svensk Lappland som sitt virkefelt. Overdragelsen fant sted i 1934, efter at det vakre kapell var innviet 6. januar samme aar. Kapellet staar der som et minne om den edle prinsesse, som av hele sitt hjerte og av all sin evne arbeidet for Guds rikes fremme.[2]

Og de nedenfor gjengitte brev reiser ogsaa et æresminne saavel for henne som for hennes medarbeider, den fromme og virksomme prestemann, prosten Pehr Olof Grape.

Kristian Nissen.

---

[1] Ang. Lundberg, se J. E. Eklund: Lundberg i Lannavaara, i Luleå stifts julbok 1931, s. 32-51, i noget endret form også utgitt i særtrykk under titlen: August Lundberg i Lannavaara, en ödemarksprofet, Stockholm 1931. Se ogsaa Hasselbergs forannevnte bok s. 241-243, jfr. Norvegia Sacra 1934, s. 85. — Carl Edquist har i sin bok: Ropande röster i ödemarken, Stockholm 1916, s. 90-147, gitt en innholdsrik og livlig skrevet skildring av „Februarmötet i Lannavaara". Skildringen gjelder nærmest møtet i 1916, men har sin gyldighet for disse møtene i det hele tatt.

[2] Ang. sammenslutningen av Lapska Missionens Vänner med Svenska Missionssällskapet og reisningen av kapellet i Lannavaara, se L. M. V.s Berättelse och redovisning för 1933 og S. M.s Berättelse för året 1934. — Se ogsaa O. Bergquist: Ämbetsberättelse till Luleå stifts prästmöte år 1934, Umeå 1934, s. 5 (i Handlingar rörande prästmötet i Luleå 14-16 augusti 1934, Luleå 1934).

1. *Prinsesse Eugénie til P. O. Grape.*

Stockholms Slott den 10 Nowbr: 1880.

Gode Kyrkoherde!

För Eder torde icke wara obekant, att Herren lagt på mitt hjerta, wåra landsmän, Lapparnes andeliga nöd och att jag, om Han gifver mig nåd, och kraft dertill, will söka komma dem till någon hjelp. Framför allt synes det mig wara ett trängande behof att de få rikare tillfälle att höra Guds Ord, hwarföre jag tänkt att i första hand kunna få några troende och nitiska Predikanter, som wandrade omkring, dels på Fjellen, dels i skogsbygderna med lifsens budskap till dem. Men härwid framstår, såsom en särskild swårighet, att få fullt lämpliga personer dertill, när, utom det första och wigtigaste willkoret att wara af Kristi kärlek eldad, och af Hans Ande ledd, det äfven fordras insigt uti Lappska och Finska språken, samt en kropp som uthärdar de ansträngningar och försakelser, som arbetet deruppe kräfver. Det har derföre synts mig wara bäst, att åtminstone nu till en början kunna få några allwarliga, erfarna och fullt pålitliga Lekmän af ortens egna söner. Genom Pastor Kerfstedt, som å mina wägnar sökt inhemta upplysningar om ställningen innom Lappmarken, och som för detta ändamål wändt sig äfwen till Eder, samt erhållit wärdefulla upplysningar, för hwilka jag hjertligt tackar Eder, har jag hört att Ni wälwilligt erbjudit Eder att hjelpa mig uti denna wigtiga angelägenhet. Innerligt glad och tacksam för allt understöd och hjelp som erbjudes mig för denna dyrbara uppgift, är jag ock på det högsta tacksam för Edert wälwilliga anbud. De upplysningar jag om Eder erhållit, låta mig hoppas, att uti Eder finna en man, som af hjertat will älska och tjena Herren Jesus, samt af Honom blifvit utrustad med särskilda gåfwor för en sådan hjelp. Men gode Herr Kyrkoherde, så glad jag än är häröfwer och så gerna jag än skulle wilja räcka Eder handen till gemensamt arbete, så håller mig dock en wiss betänklighet tillbaka, hwilken jag härmed wågar med fullt förtroende framlägga för Eder. Jag har någorlunda kännedom om den Læstadianska rörelsens ensidigheter och ytterligheter, samt om den makt den utöfwar innom wårt lands nordligaste församlingar. Man har ock sagt mig, att de fleste Kolportörer der, äro s. k. Læstadianer, och att folket i allmänhet icke har förtroende för några andra Predikanter, hwadan, om wi ditsända icke-Læstadianska Predikanter, desse skulle mötas med misstroende och föga kunna uträtta. Detta måste djupt bedröfwa och bekymra mig, som af själ och hjerta älskar wår Kyrka, dess lära och ordning och som dessutom till följd af min ställning, omöjligen kan ens till skenet arbeta i en sekterisk riktning. När jag nu tillika hört att Ni åtnjuter Læstadianernas förtroende samt synes wara rätte Mannen att kunna utöfwa ett stort inflytande på dem, så wille jag härmed wänligen fråga, om Ni icke skulle wilja begagna detta Edert anseende och förtroende, till att söka motwerka deras skefheter i läran, särskildt deras ju förwridna bigtwäsende och deras anstötliga uppträden, wid andakts-stunderna. Jag menar deras skrikande och tjutande. Skulle Ni wilja wara mig behjelplig genom att så söka reformera

den Læstadianske rörelsen, der under den skrofliga ytan helt wisst finnes mycken kärna, samt söka få några lekmanna predikanter, som wille werka i samma anda och syfte — predika den korsfäste Frälsaren, men utan alla menniskokonster — huru glad och tacksam skulle jag icke då blifva!

Jag har med det förtroende jag wågar hysa för Eder, öppet framlagt mine bekymmer och skulle känna mig synnerligen tillfreds ställd, om Ni förklarade Eder willig, att på antydda sätt hjelpa oss samt ville söka skaffa några allwarliga, trogna och erfarna kolportörer, som *icke* werkade på Læstadianskt manér, utan på ett sundt kristligt och kyrkenligt sätt, så att wår werksamhet icke gåfve någon anstöt eller blottställdes för rättwist klander.

Låt mig få bewekande lägga denna angelägenhet på Edert hjerta, på samma gång jag beder wår barmhertige, himmelske Konung, hwilkens sak äfven detta är, i nåd se till wåra swaga bemödanden och hjelpa oss, samt gifva oss Sin Ande som upplyser och leder oss på Sin wäg. Honom den trofaste Frälsaren, ware denna sak anbefald.

Wille min gode Kyrkoherde hugna mig med ett tillmötesgående swar, så wore jag mycket tacksam, och detta directe till mig och råder jag Eder att Recommendera detsamma, liksom nu sker med detta mitt bref att undwika att det kommer bort och i andras händer.

Eugénie
Prinsessa af Sverige och Norige.

2. *P. O. Grape til Prinsesse Eugénie.*

Högborna, allernådigsta Prinsessa!

Eders Kongl. Höghets skrifvelse af den 11 sistlidne November har jag bekommit och vill nu härmed i ödmjukhet besvara densamma.

Af allt hjärta önskar jag framgång åt Eders Kongl. Höghets sträfvanden för missionen bland våra lappar, och då detta arbete är ett arbete i Herrens vingård, vill ock jag, som ju af vingårdens Herre är kallad till samma verksamhet, gärna villfara Eders Kongl. Höghets önskan att efter den kraft o. insigt Herren gifver mig, medverka för samma mål.

Men på det Eders Kongl. Höghet måtte kunna bedöma, huruvida jag med min uppfattning af bigten o. den s. k. laestadianska rörelsen kan anses i någon mon kunna befordra eller motverka det mål, som satts för lappska missionen, vill jag härmed i ödmjukhet öppet o. uppriktigt uttala min uppfattning af dessa frågor, samt tillika angifva den ställning, jag antagit o. äfven fortfarande anser mig böra intaga till sagde religiösa rörelse, äfvensom orsaken dertill.

Jag är född härstädes o. har sålunda från min barndom vistats ibland „laestadianska" kristna och sålunda ända från den tid vant mig att anse dem såsom sanna Guds barn. Då jag år 1868 prestvigdes, var jag ännu en från det rätta fadershemmet bortlupen, förlorad son, skildt från allt andligt lif, en verdsmenniska. Så mycket hade dock Herren verkat hos mig, att, ehuru jag af rent jordiska bevekelsegrunder valt den prestliga banan, jag likväl insåg o. kände min ovärdighet och oduglighet till detta

vigtiga ämbete, hvilket jag ock helt öppet erkände i den inträdespredikan, som jag höll i Hietaniemi församling, dit jag först missiverades, hvarjämte jag ock anhöll, at Guds folk ville bedja för mig, att jag ock blefve ett Guds barn och en herde efter Guds sinne. Detta äfvensom den omständigheten att jag började deltaga i de väcktas andaktsstunder, gjorde, att de genast från början bemötte mig, icke med hårda domar, utan med en uppriktig kärlek, hvarigenom jag ock kände mig allt mera dragen till dem. Och då Herren fick väcka äfven mig till andligt lif, blef naturligtvis föreningsbandet emellan oss ännu starkare o. innerligare. Då jag sålunda innom den laestadianska syskonkretsen kommit till andligt lif; då Herren begagnat dessa kära nådesyskon såsom redskap i sin hand för min omvändelse och då de dessutom troget o. ömt vårdat mig i min andliga barndom, samt varit mig till mycken hjälp i själavården, o. då slutligen min erfarenhet och öfvertygelse af denna väckelse är, att den värkat kraftigt till väckande af andligt lif och burit rika o. goda frukter till det råa o. okunniga folkets lyftning i både lekamligt o. andligt hänseende, öfver allt der den fått insteg, så har jag väl icke kunnat ställa mig i opposition mot densamma, utan tvärtom hyllat, försvarat o. understödt densamma. Så har jag sett att de prester, som börjat i ovisligt nit eller af annan orsak, att polemisera mot dessa väckta, förlorat allt förtroende hos befolkningen och i följd däraf kunnat föga värka.

Möjligt är ju, att denna min kärlek till dessa kristna, gjort mig blind för många deras fel och skefheter, hvilka bjärt stuckit dem i ögonen, hvilka stått utanför denna rörelse; men så blind har jag dock icke varit, att jag icke sett åtminstone en del skefheter o. ytterligheter, som från ett eller annat håll velat insmyga sig i läroframställningen. Sant är, att en del laestadianer till en skadlig ytterlighet drifvit bigtläran; sant är ock, att några velat underskatta det skrifna ordets verkan, äfvenså hafva åtskilliga haft en mycket grumlig uppfattning af den enskilda bönens betydelse, men emot dessa skefheter har höjts en kraftig opposition och det just inom det s. k. laestadianska lägret. Och efter hvad jag tror mig veta, är sagde rörelse åtminstone inom denna och angränsande församlingar luthersk och ingalunda fiendtlig mot vår landskyrka, om ock dessa kristna icke alltid tyckt så särdeles mycket om alla des prester, hvilka visat sig fiendtliga mot dem, eller ock i sitt lefverne varit ogudaktiga.

Hvad bigt frågan vidkommer, så vill jag härmed ödmjukast framställa min och, såsom jag tror, flertalets af laestadianernas uppfattning af densamma.

Inför Gud, den allvetande o. rättfärdige, står den väckte själen blott o. uppenbar, samt bekänner sig saker till alla synder, både kända o. okända. Ock själfva ordet „väckelse" innefattar väl just det, att en *ångerfull* syndare genom Guds lag kommit till medvetande, att han har syndat mycket, att han med sin synd o. otro mördat härlighetens Herre, hvarföre han ock i sitt samvete känner Guds vrede och lagens dom. En sådan menniska söker icke dölja sina synder, eller försvara sig mot samvetets anklagelser, utan hon står bäfvande o. ångerfull med sorgen i hjärtat inför Herrens thron, bekänner sina synder o. anropar om nåd och förlåtelse för Kristi skull. Denna syndabekännelse o. detta framträngande till

nådathronen behöfver en kristen icke allenast i början af väckelsen, utan äfven sedermera under vandringen, och det icke allenast en och annan gång, utan rätt ofta, ty synden låder vid oss, så länge vi äro här i detta främmande landet.

Likaså bekänner och den väckta menniskan inför sin nästa, mot hvilken hon brutit, sitt brott, samt afbeder och godtgör detsamma, om brottet är af sådan beskaffenhet, att det kan godtgöras, och det annars står i den felandes förmåga. Lydnaden mot Guds bud och kärleken till sanningen fordra denna syndabekännelse.

Om vi nu alltid under syndabekännelsen och under bönen inför Gud kunde frimodigt tillegna oss tröst af Guds nådelöften i ordet, så skulle vi ju icke behöfva någon annan syndabekännelse, än denna, ej heller något predikoembete, utan allenast bibeln. Sant är ock att Herren otaliga gånger under ordets bruk på ett outsägligt sätt tröstat sina barn; men om ock mången under ordets bruk o. bönen vunnit förvissningen om syndernas förlåtelse och barnaskapet, så lära dock de flesta, isynnerhet hårdt väckta personer hafva den erfarenheten, att det icke gick så lätt att komma till tron och friden, utan att de nödgades vända sig til någon ordets tjenare eller annan beprövad kristen, samt öppna sitt hjärta för honom med frågan: hvad skall jag göra at jag måtte blifva salig? Då syndasåren svida, då samvetet förskräcker för lagens dom och skuldregistret står uppslaget för ögonen, då bäfvar hjärtat för den Rättfärdige; det vill bedja, men kan icke och vågar icke nalkas Herren. Då är det ju en stor nåd att vi i Guds församling hafva den dyra rättigheten och heliga pligten att i kraft af Guds ord och löfte och på Guds befallning tillsäga i Jesu namn syndernas förlåtelse åt en dylik ångerfull o. botfärdig syndare. Så lärer ock äfven hvarje sådan, som under ordets bruk kommit till förvissningen om Guds kärlek och syndernas förlåtelse, hafva haft behof att för en förfaren[1] kristen omtala sina erfarenheter både af synd och nåd, för att höra, huruvida erfarenheterna öfverensstämma, att han icke på något sätt måtte bedraga sig. — Och om det i början var svårt att tro, så vill det nog allt framgent vara svårt att bibehålla trons frimodighet. Guds folk får icke alltid vandra genom solbelysta nejder till sitt hemland, utan ganska ofta genom mörka dalar, och då blir hjärtat försagdt. Dels är det någon hemlig synd eller syndaböjelse, som binder samvetet och betungar hjärtat, dels ock påkommande olust till ordets bruk o. bönen, dels ock sorger o. motgångar eller annat dylikt, genom hvilket tvifvel vinna insteg i hjärtat. Huru godt är det icke då, att få öppna sitt hjärta, bekänna sina synder och omtala sina bekymmer för en broder eller syster, som ock haft samma bekymmer och blifvit tröstad, och därföre också kan på grund af egen erfarenhet trösta med Guds ord o. löften? Huru ofta har icke ock den uppståndne Frälsaren under sådana samtal låtit oss förnimma sin nåd, och Guds frid har på ett förnimbart sätt utgjutits i det bedröfvade och försagda hjärtat? Sådana stunder hafva varit högtidsstunder här på jorden. Men jag behöfver icke vara mångordig, ty Eders Kongl. Höghet har utan tvifvel själf samma erfarenhet, och jag

[1] I Grapes avskrift staar ved skrivfeil: faren.

är därom öfvertygad, att jag icke kan tillönska Eders Kongl. Höghet någonting bättre, än att E. K. Höghet måtte hafva rätt många sådana högtidsstunder äfven här på jorden.

Sådan är nu i korthet min och de flesta laestadianers uppfattning af bigten, och jag vågar tro, att den är såväl biblisk som luthersk.

Hvad slutligen angår de s. k. rörelserna, så har jag om dem den uppfattningen, att, där det tveeggade svärdet, Guds ord, får tränga inn i menniskohjärtat, förorsakar det förvisso i hjärtat rörelser och känslor af sorg eller glädje, och att dessa hjärtats rörelser understundom äro so öfverväldigande, att äfven kroppen beröres af dem och det isynnerhet hos mera känsliga personer. Syndasorgen, känslan af Guds vrede o. lagens dom frampressar åfta klagorop o. tårar äfven hos kraftiga naturer — huru mycket mera då hos känsliga? Jag har ofta sett, huru personer, som blifvit hårdt väckta, fallit till marken, vältrat sig, och under hjärtslitande ångestrop vridit sina händer af förtviflan. Om nu lagen verkar sådant, — huru mycket mera då evangelium? Nu minnes ju hvarje benådad själ, huru hjärtat ville brista af glädje, huru glädjetårar runnu ur ögonen och tungans band frigjordes att tacka o. prisa Herren för Hans nåd, och det icke allenast då, när vi först blefvo delaktige af syndaförlåtelsens nåd, utan äfven sedermera under vandringen, när de mörka molnen skingrades och solen blef åter synlig för evighets-vandraren. Och jag har ofta sett huru väckte själar blifvit så uppfyllda af glädje, då de fattat den fria nåden, att de utbrustit i fröjderop, klappat händerna tillsamman och hoppat af glädje. Ingalunda anser jag, att dessa yttre rörelser äro väsentliga kännetecken på ett sant kristligt lif, eller att de äro af synnerligt värde. — Nog kan man vara ett sant nådebarn äfven utan dylika rörelser och de flesta laestadianer hafva icke heller sådana rörelser och anses ändå för sanna kristna, blott de hafva de kännetecken, som den heliga Skrift tillägger Guds barn. — För öfrigt har jag om dessa rörelser den uppfattning, som finnes uttryckt i följande skrifvelser, som jag tager mig friheten att här anföra. Den ena är af Doktor *Fjellstedt,* som i anledning af en skrifvelse af prosten Laestadius utlät sig om dessa rörelser på sätt, som följer: — „Om den särskilda beskaffenheten af känsloyttringar af de väckta i Norden har jag aldrig vågat yttra mig, ty därtill är min erfarenhet otillräcklig. Att påstå i allmänhet, att de äro djäfvulens verk, visar en af djäfvulen verkat blindhet; men icke heller tror jag, de äro bevis på nogot högre verk af Guds Anda, än vanlig nåderörelse, som tillfölje af särskild psychisk beskaffenhet hos nordbor (och stundom annorstädes) visar sig uti en sådan form. — Men säkert är att det gick lifligt till i Corinth: 1 Cor. 14. Den arme, kortsynta menniskan gör bäst att därvid tänka på orden till Mose (Mos. 3 : 5) att icke sätta sig till doms öfver det hon ej förstår. Guds ord är rättesnöret." — Den andra skrifvelsen utgör en af Hofpredikanten *C. H. Bergman* författad bilaga till en till Kongl. Hofrätten inlemnad besvärskrift öfver[1] Neder Kalix Häradsrätts utslag, hvarigenom en kristen flicka pliktfäldes för att hon haft rörelser i Nederkalix kyrka, och är nämnda bilaga af följande lydelse:

[1] I Grapes avskrift staar ved skrivfeil: äfven.

„Undertecknad, som under vintern 1856-57 tjenstgjorde såsom pastors adjunkt i Öfver-Torneå församling, hvarest pigan Eva-Kaisa Henriksdotter har sin hembygd, har därvid haft tillfälle att göra bekantskap med den religiösa väckelse, som för mer än ett årtionde sedan uppstått i Lappmarkens nordligaste pastorater, och efterhand allt mera utbredt sig bland den, på Svenska sidan af Torneå elf bosatta finska befolkningen, och vågar på grund däraf i ödmjukhet framställa följande, i hopp, att detta i sin mon skall tjena till belysande af det emot nämnda flicka anhängiggjorda mål. — Alltsedan det i förening med en genomgripande sedlig förbättring inträdda återvaknandet af religiöst lif bland lappar o. finnar i Sveriges nordligaste trackter hafva bland dem företett sig egendomliga s. k. „rörelser", hvilka visserligen icke sakna sine motstycken i andra länders religiösa företeelser, men hvilka såsom det vill synas för vårt land hittils varit främmande, åtminstone för offentligheten. Ehuru öfverraskande dessa rörelser förekomma den främling, som bevittnar dem[1], så ingifva de honom dock, om han är oväldig, den öfvertygelsen, at de äro af *andelig natur,* följder af ett religiöst själstillstånd, men icke af godtycket framkallade, eller självgjorda. Djupt gripne af ordets makt, och med hela sin själ hängifna åt dess innehåll, men utan förmåga att genom det reflekterande förståndet bibehålla jämnvigten och förebygga känslornas öfvermagt, förlora åhörarena, synnerligen bland qvinnorna, dels vid enskilda andaktsstunder och dels äfven vid den offentliga gudstjensten, sin självbehärskning och utbrista i en egenartad veklagan, eller ock afbrutna glädjerop och ofta äfven i en sprittande kroppsrörelse, som i protokollet blifvit kallad „dans". I några församlingar, särdeles de lappska äro dessa tildragelser så vanliga, att [2]intet afseende[2] fästes vid dem; i andra åter är det sed att kyrkoväktaren förhjälper ur kyrkan dem, som synas för häftigt uppskakade o. högljudda, men först i Neder-Kalix, där den i fråga varande finska flickan för närvärande har sin tjenst, och hvarest dylika yttringar af andelig sinnesrörelse icke tillförene i kyrkan förekommit, har saken blifvit inför borgerlig domstol beifrad. Öfvertygat att den icke kan rättvist bedömas, med mindre afseende fästes å det djupt religiösa allvar, [3]som ligger til grund för dessa känsloutbrott, ett allvar,[3] som bevisar sin äkthet genom en sällsynt samvetsgranhet i handel o. vandel, men hvarom Vällofliga Häradsrätten icke synas hafva tagit tillbörlig kännedom vid frågans behandling, har jag icke velat neka mig, att genom dessa vördsamma meddelanden till Kongl. Hofrätten söka lemna ett bidrag till sanningens tjenst." C. G. Bergman.

Af hvad jag ödmjukast andragit, torde framgå, att jag är innerligt tillgifven den s. k. laestadianska rörelsen, hvilken jag anser vara ett helsosamt salt för vår kyrka. — Äfvenså anser jag att orsaken till, att den på några orter antagit en separatistisk karaktär är, att en del prester ovisligen behandlat dessa väckta. Jag har därföre ansett mig böra intaga till dem samma ställning, som hittils, d. v. s. icke polemisera mot dem, ty därmed vinnes intet; utan att med saktmod och efter den gåfva, som

[1] I Grapes avskrift mangler: dem.
[2-2] Hasselberg s. 285: ingen särskild uppmärksamhet.
[3-3] disse ord mangler hos Hasselberg.

Herren gifver mig, forsöka leda dem efter Guds ord. Och såsom mit arbete hittils icke gått i separatistisk riktning, vill jag icke heller hädanefter göra det, ty äfven jag älskar vår lutherska kyrka, om jag ock önskar att mycket inom densamma vore annorlunda än det är. Om nu Ed. Kongl. Höghet efter denna min bekännelse anser sig kunna anförtro åt mig, att i första hand skaffa några kolportörer för lappmissionen, så vill jag gärna efterkomma Ed. K. Höghets önskan och utbeder mig i sådant fall vidare instruktioner.

Denna min skrifvelse har blifvit temmeligen lång, men E. K. Höghet torde sällan få bref från höga Norden, därföre vågar jag hoppas, att E. K. Höghet ursäktar mig för min vidlyftighet.

Herren Gud gifve E. K. H. en glad jul och många sorgfria stunder, men om ock sorger möta, kraft att bära desamma, samt slutligen en evig frid i det rätta fridshemmet.

Med djupaste vördnad framhärdar

Eders Kongl. Höghets underdånigste tjenare

P. O. Grape.

Öfver-Torneå den 17 Desember 1880.

BERETNINGER OM DEN NORSKE KIRKE I 1934.

AVGITT TIL DET KGL. KIRKE- OG UNDERVISNINGS-DEPARTEMENT AV DEN NORSKE KIRKES BISKOPER.

I. OSLO BISPEDØMME 1934.

Kirkeinnvielser. Jeg har hatt den glede i dette aar aa kunne innvie 2 nye kirker i bispedømmet. Onsdag 26. september innviedes under stor tilslutning av menigheten Herad kapell i Gol prestegjeld. I flere aar har der været arbeidet for aa faa reist en kirke i den tett bebyggede Herad grend, som hadde lang og tung vei til hovedkirken. Ved stor offervilje fra bygdefolkets side var det omsider lykkedes aa faa arbeidet gjennemført. Det var en glad og takknemmelig menighet, som møtte frem til innvielsen av den vakre lille kirke, som hadde faatt en utmerket plass midt i den fagre bygd. — Det samme var tilfelle med Veikaaker kapell i Krødsherad. Ogsaa her hadde det funnet sted et langt, trofast arbeide før det lykkedes aa faa kapellet reist. Innvielsen fandt sted fredag 28. september, og det var godt aa merke at den tallrike forsamling som var møtt frem, gledet sig opriktig over at det lenge nærede ønske nu var blitt opfylt.

Kirkefester. Søndag 11. november feiret Gamlebyens kirke i Oslo sitt 200-aars-jubileum med en festgudstjeneste som forrettedes av Oslo biskop. — I Halden kirke feiret Halden søndagsskole sitt 50-aars-jubileum ved festgudstjeneste av biskopen søndag 25. februar. — I Grønlands kirke i Oslo feiret Grønlands søndagsskole sitt 70-aars-jubileum ved en festgudstjeneste av biskopen 23. september. — I Bragernes kirke holdtes festgudstjeneste av biskopen i anledning av en kirkelig sangerfest søndag 3. juni.

Ordinasjoner. I aaret 1934 har jeg utført 1 bispeordinasjon og 4 presteordinasjoner av tilsammen 18 teologiske kandidater. — Søndag 16. september innviedes i Vaar Frelsers kirke biskop i Hamar Henrik Hille. — Onsdag 10. januar innviedes i Vaar Frelsers kirke: 1. Einar Johan Ludwigsen for aa tjenstgjøre efter Oslo biskops nærmere bestemmelse. 2. Einar Sælid, hjelpeprest i Sarpsborg. 3. Sverre Jakob Johannes Sletten for aa bistaa sin far stiftskapellan Sletten. 4. Albert Johan Holsen for aa virke efter biskopens nærmere bestemmelse. 5. Harald Begby for aa

virke i Santalmisjonen. — Søndag 15. april innviedes i Vaar Frelsers kirke: 1. Albert Kristian Rødser for aa virke i Santalmisjonen. 2. Jens Albert Thori for aa virke i Kongsberg indremisjon. 3. Gunnar Bjarne Gundersen, hjelpeprest i Gamle Aker. 4. Isak Hoel for aa virke i Indremisjonen. 5. Wilhelm Færøvik for aa virke i Norges Kristelige Ungdomsforbund. — Fredag 24. august innviedes i Vaar Frelsers kirke: 1. Harald Slyngstad for aa virke i Landsindremisjonen. 2. Hans Høivik for aa virke i Norges Kristelige Studentlag. 3. Jens Hartvig Svae for aa virke i Oslo indremisjon. 4. Leon Brevik, hjelpeprest i Aukra. 5. Knut Hol, hjelpeprest i Sør-Odal. 6. Asbjørn Hernes for aa virke i Nidaros krets av frilynde ungdomslag. — Onsdag 21. november ordinertes i Heggen kirke, Modum: 1. Birger Christoffersen, hjelpeprest i Modum. 2. Kaspar Edvin Alnæs, hjelpeprest i Hønefoss.

Presteskapet. I aarets løp er 3 av bispedømmets prester avgaatt ved døden: sogneprest, prost A. Bonde, Sandar, sogneprest Alfred Eriksen, Vaalerengen, og sogneprest H. Evje, Sandefjord.

6 prester har faatt avskjed i naade: sogneprest, prost E. Ingebrektsen, Aal, sykehusprest Fr. Stabell, Ullevaal, sogneprest A. H. Nilssen, Eidsberg, sogneprest J. Kjølstad, Trøgstad, sogneprest, prost N. Christie, Ø. Fredriksstad, og sogneprest P. Stabell, Ramnes.

Innen bispedømmet har følgende forflyttelser funnet sted: Konstituert sogneprest i Mattæus menighet R. Indrebø til residerende kapellan i Jakob menighet. Kallskapellan i Vaalerengen J. Mjørud til sogneprest sammesteds. Sogneprest i Petrus I. Welle til sogneprest i Ø. Aker. Sogneprest i Aas H. Leganger til sogneprest i Petrus. Sogneprest i Frogner Johs. Hygen til domprost og sogneprest i Vaar Frelser. Kallskapellan i Ø. Aker A. Bugge til hovedprest ved Ullevaal sykehus. Sogneprest i Vaaler F. Haugen til sogneprest i Aremark. Hjelpeprest i Vaar Frelsers menighet Bredo Lund til sogneprest i Røyken. Kallskapellan i Sandar O. A. B. Prytz til sogneprest i samme menighet.

Ansettelser fra andre bispedømmer: Ordinert prest Th. Hofstad utnevnt til sogneprest i Rolvsøy. Sogneprest i Folden G. M. Brabrand til sogneprest i Onsøy. Forstander R. Tolnæs til sogneprest i Vestby. Sjømannsprest Johs. Smidt til kallskapellan i Ullern. Sogneprest i Vefsen K. O. Mollestad til residerende kapellan i Bragernes. Sogneprest i Risør Finn Bader til sogneprest i Botne. Misjonsskoleforstander H. K. Ljostveit til residerende kapellan i Larvik.

Dessuten er bestyrer av Menighetsfakultetets Praktisk-Teologiske Seminar G. Skagestad utnevnt til sogneprest i Markus menighet, Oslo, sekretær i Oslo K. F. U. M. Jakob S. Natvig utnevnt til kallskapellan i Aas, og lektor C. A. E. Traaen ansatt som prest ved Oslo kretsfengsel og Rikshospitalet.

Fraflyttet fra bispedømmet er domprost H. Hille, utnevnt til biskop i Hamar.

Følgende midlertidige hjelpeprester er ansatt: Lyder Verne i Bragernes, T. Riise-Hansen i Ullern, L. Brunvand i Sandefjord, Einar Sælid i Sarpsborg, G. B. Gundersen i Gamle Aker.

Salmebokskiftet. Den reviderte salmebok er innført i følgende 7 sogn:

Konnerud, Nore, Rokke, Vestby, Vaaler, Undrumsdal og Raade med Tomb kapell.

Statistikk.	1933.	1934.
Døpte	10 793	10 663
Konfirmerte	14 829	15 809
Underviste, men ikke konfirmerte	83	137
Kirkelig viede ekteskaper	5 781	6 215
Borgerlig stiftede ekteskaper	937	1 052
Nattverdgjester	101 791	114 818
Jordfestelser	8 603	8 567
Innmeldte i Statskirken	264	217
Utmeldte av Statskirken	1 162	1 292

Særlig bemerkelsesverdig og gledelig er den fortsatte økning av nattverdgjestenes antall. I 1934 utgjør økningen ikke mindre enn 13 027. Denne fordeler sig saaledes paa de forskjellige prostier: Oslo domprosti 7 550, Mellem Borgesyssel prosti 103, Vestre Borgesyssel prosti 608, Øvre Borgesyssel prosti 283, Øvre Romerike prosti 246, Asker prosti 1 667, Drammen prosti 1 731, Kongsberg prosti 177, Ringerike prosti 154, Nord-Jarlsberg prosti 702, Sør-Jarlsberg prosti 51. — I følgende 4 prostier er antallet sunket: Nedre Borgesyssel prosti 126, Nedre Romerike prosti 519, Hallingdal prosti 27, og Larvik prosti 51.

Antallet av døpte har holdt sig jevnt, mens antallet av konfirmantene har steget med ca. 1 000. Antallet av ekteskaper har steget med 549. Av ekteskapene blev 14,5 % stiftet ved borgerlige vigselmenn, en stigning paa ½ %.

Inn- og utmeldelser av kirken fordeler sig nogenlunde jevnt over hele bispedømmet. Der er dog adskillige prestegjeld hvor saadanne ikke har forekommet. Utmeldelsene har steget med 130. Som foregaaende aar er de fleste av disse skjedd til Pinsevennene eller andre baptistsamfund. 18 har meldt sig inn i den Romersk-Katolske Kirke, derav 12 i Oslo, mens 4 fra den Romersk-Katolske Kirke har meldt sig inn i vaar kirke. Fra Adventistenes side har der været utøvet en sterk propaganda, som har ført til 38 utmeldelser. Ogsaa Mormonene har drevet en del virksomhet, som har ført til 4 utmeldelser.

De ordinære gudstjenesters antall: 13 179 (344 flere enn i 1933). Messefall 233 (10 flere enn i 1933).

Opbyggelsesmøter ved prestene: 25 749 (1 296 flere enn i 1933). Dessuten er avholdt 795 skolebesøk, 4 063 besøk i gamlehjem og andre anstalter, og ca. 38 530 sykebesøk.

Preken ved legmenn ved ordinære gudstjenester 281 ganger, i 1933 252 ganger.

En meget gledelig stigning viser de ved offer og kollekter i kirkene innkomne beløp, en stigning paa ikke mindre enn kr. 24 359,50. I 1933 innkom kr. 260 014,00, mens beløpet i 1934 er kr. 284 373,50.

For de forskjellige prostier stiller det sig saaledes:

	1933.	1934.	Stigning.	Synkning.
Oslo domprosti	kr. 86 098	kr. 93 831,42	kr. 7 733,42	
Nedre Borgesyssel prosti	» 26 588	» 24 265,28		kr. 2 322,72
Mellem Borgesyssel prosti	» 6 026	» 7 203,18	» 1 177,18	
Vestre Borgesyssel prosti	» 12 685	» 16 950,10	» 4 265,10	
Øvre Borgesyssel prosti	» 8 627	» 10 876,89	» 2 249,89	
Nedre Romerike prosti	» 7 517	» 8 341,34	» 824,34	
Øvre Romerike prosti	» 7 252	» 7 171,84		» 80,16
Asker prosti	» 33 912	» 34 868,52	» 956,52	
Drammen prosti	» 15 658	» 17 063,45	» 1 405,45	
Kongsberg prosti	» 4 336	» 5 702,15	» 1 366,15	
Ringerike prosti	» 3 393	» 3 808,65	» 415,65	
Hallingdal prosti	» 4 143	» 4 087,70		» 55,30
Nord-Jarlsberg prosti	» 11 195	» 13 377,12	» 2 182,12	
Sør-Jarlsberg prosti ..	» 15 949	» 17 742,51	» 1 793,51	
Larvik prosti	» 16 629	» 19 083,35	» 2 453,35	

Sykehuser og asyler. Ved Ullevaal sykehus har 12 teologiske kandidater og 11 Oslosprester hjulpet til med andakter paa de forskjellige avdelinger. Et par fellesgudstjenester er avholdt ved biskopene Støylen og Lunde. Frelsesarméen har paa anmodning spilt ute i anlegget enkelte søndagsmorgener. Ved aarets utgang fratraadte paa grunn av aldersgrensen pastor Fr. Stabell, som siden 1921 har nedlagt et overmaate dyktig og samvittighetsfullt arbeide blandt de syke. — Ved Rikshospitalet og Kvinneklinikken er den i forrige aarsmelding bebudede forandring gjennemført, saaledes at denne stilling nu er forbundet med stillingen som prest ved Oslo kretsfengsel. Den kombinerte stilling er besatt med lektor C. A. E. Traaen. — Krohgstøtten sykehus, Adamstuene, Christian Augusts Minde og Tøien pleiehjem er som tidligere betjent av pastor Bøhmer, som til hjelp har antatt pastor Kristian Dysthe som sin hjelpeprest, likesom praktikumskandidater og legmenn har været medarbeidere. — Sykehuser og asyler utenfor Oslo har været betjent som i tidligere aar. — Det samme gjelder fengslene i og utenfor Oslo. Ved fengslene i Oslo har oftere teologiske kandidater og legmenn tatt del i prestetjenesten.

Visitaser. I 1934 har jeg visitert følgende 21 prestegjeld: Oslo domprosti: Uranienborg, Fagerborg, Hauge, Mattæus og Gamle Aker. — Vestre Borgesyssel prosti: Tune, Onsøy. — Øvre Borgesyssel prosti: Vestby, Nesodden. — Nedre Romerike prosti: Enebakk, Aurskog, Sørum. — Øvre Romerike prosti: Gjerdrum. — Asker prosti: Vestre Aker. — Drammen prosti: Strømsø. — Kongsberg prosti: Sandsvær. — Nord-Jarlsberg prosti: Hoff, Holmestrand, Vaale, Borre. — Sør-Jarlsberg prosti: Stokke.

Idet jeg henviser til vedlagte visitasberetninger, skal jeg bemerke: Visitasene har forløpet efter reglementet. Alle kirker er besøkt. Alle møter har været omfattet med levende interesse og tilslutningen har alltid været meget god. En visitas betraktes overalt som en stor festlighet i bygden,

og bygdens myndigheter viser all ønskelig imøtekommenhet. De forskjellige kirker og kirkegaarde har været vel vedlikeholdt og i god stand. Gravkapeller finnes nu i mange bygder.

Forholdet mellem prest og menighet har stort sett overalt været broderlig og godt, og der er ikke fremkommet klage paa nogen av kirkens funksjonærer. Menighetsraadene faar mer og mer øie for den aandelige side av sin virksomhet. Beundringsverdig er menighetenes vilje til økonomisk aa støtte all kristelig virksomhet i bygden. I alle menigheter er der en mer eller mindre rik foreningsvirksomhet, søndagsskoler finnes der nu praktisk talt i alle sogn, i mange sogn er det søndagsskole i hver skolekrets.

Av *større møter* jeg i aarets løp har tatt del i skal jeg nevne: Gjeilomøtet, Edruelighetsraadets aarsmøte, Stavanger 90-aars-jubileum for søndagsskolen, Søndagsskoleforbundets landsmøte i Trondheim, den Norske Presteforenings generalforsamling i Oslo, det frivillige bispedømmemøte i Oslo, det frivillige kirkemøte i Oslo.

Det aarlige bispemøte holdtes paa Oslo bispegaard i oktober maaned.

Forøvrig har min tid været sterkt optatt av gudstjenester, stevner og møter av forskjellig slags rundt om i bispedømmet. En særlig glede var det mig paaskedag aa holde gudstjeneste i sportskapellet paa Slaktern i Nordmarken, hvor det samledes en veldig forsamling av sportsungdom. Dette tiltak av det Kristelige Studentlag fortjener stor anerkjennelse.

Bispedømmeraadet har havt 2 møter i 1934.

Jeg vil avslutte denne aarsmelding med aa uttale, at aaret 1934 har været et mer enn almindelig godt arbeidsaar her i bispedømmet, hvad der ogsaa vil fremgaa av den ovenfor anførte statistikk. Det har været god vekst og fremgang i kirkens arbeide. Det gir haap for fremtiden. Soli Deo gloria.

11. mars 1935. *Johan Lunde.*

II. HAMAR BISPEDØMME 1934.

Biskop Bjønness-Jacobsen fratraadte 1. mai 1934 som biskop i Hamar bispedømme efter aa ha naadd aldersgrensen. Bispeembedet bestyrtes fra 1. mai av domprost Thronsen. Undertegnede overtok embedet fra 1. oktober.

Da mitt virke i bispedømmet bare omfatter aarets siste kvartal, vil jeg ikke i større utstrekning kunne omtale forholdene ut fra personlig kjennskap og personlige erfaringer, men maa vesentlig innskrenke mig til aa gjøre innberetning om de data som foreligger for mig.

Ingen *presteordinasjon* har funnet sted i 1934.

Presteskifte. 3 prester har faatt avskjed: sogneprest Egede Nissen i Sollia, paa grunn av sykdom, sogneprest J. Smemo i Sør-Fron, for aa overta stillingen som hovedlærer ved Menighetsfakultetets Praktisk-Teologiske Seminar, residerende kapellan Th. Boman i Snertingdal, Biri, for aa overta stillingen som forstander ved Misjonsskolen i Stavanger.

5 prester fra andre bispedømmer er utnevnt til kall i bispedømmet: prost F. Grønningsæter i Stranda til sogneprest i Ringsaker, prost J. M.

Rongved i Vinje til sogneprest i Eidskog, sogneprest P. Christensen i Vaar Frue, Trondheim, til sogneprest i Vinger, fhv. sogneprest i Vik, Helgeland, sekretær i den Kristelige Studenterbevegelse G. Gundersen til sogneprest i Sør-Fron, prost K. A. Nordby i Herad til sogneprest i Lunner.

I Faaberg kallskapellani, som lenge har staatt ubesatt, er konstituert pastor S. O. Fougner. — Det residerende kapellani i Vardal (Gjøvik) har fremdeles staatt ubesatt og har været bestyrt midlertidig, i paavente av mulig utskillelse av Gjøvik som eget sognekall. — Kateketembedet i Kongsvinger har ogsaa staatt ubesatt med midlertidig bestyrelse.

Forøvrig staar ved aarsskiftet ledig: Sollia sognekall og Biri residerende kapellani (Snertingdal).

Visitaser. Ingen bispevisitas er avholdt paa grunn av biskopskiftet. Hele oktober maaned var jeg i Oslo til bispemøte og andre møter. Da jeg i november overtok bispeembedet, var tiden for fremskredet til aa holde nogen visitas innen jul. Med Kirkedepartementets samtykke blev der holdt to visitaser ved prosten: I Vaaler, Solør, blev den i 1933 paabegynte bispevisitas, som maatte avbrytes paa grunn av sogneprestens sykdom, fullført av prosten. I Nordre Land blev en tidligere utsatt visitas avholdt av prosten. Innberetninger om disse to visitaser vedlegges. De gir ikke anledning til nogen særlig bemerkning.

Kirkeinnvielse. Hodal kapell i Tolga blev i juli maaned innviet av den konstituerte biskop, domprost Thronsen. Det er den syvende kirke i Tolga prestegjeld. Den offervilje som folket, ikke minst i Østerdalen, legger for dagen for aa faa kapeller bygget i avsides grender, er et meget gledelig tegn paa kjærlighet til kirken og dens gjerning. Denne kjærlighet til kirken viser sig ogsaa i den økende trang til aa smykke kirkene og feire deres minnedager. — I oktober maaned deltok jeg i Jevnaker kirkes 100-aars-jubileum og prekte ved festgudstjenesten.

Statistikk. Efter de opgaver som ved aarsskiftet er mottatt fra samtlige prester i bispedømmet, gis følgende *sammendrag:*

Gudstjenester	4 599	Undervist uten aa bli konfirmert	14
Messefall	160	Konfirmanter til alters	5 135
Religiøse og kirkelige møter ved prestene	6 378	Ekteskap kirkelig	1 654
Legmenn talt ved ordinære gudstjenester	81	Ekteskap borgerlig	54
Sykebesøk	9 835	Nattverdgjester i alt	24 264
Anstaltbesøk	1 481	Derav i kirken	20 965
Skolebesøk	372	» ved møter utenfor kirken	1 394
Fri tekst brukt	55	» ved sognebud	1 905
Fødte	4 820	» ved godkjente legmenn	0
Derav utenfor ekteskap	409	Jordfestede	2 795
Døpte	4 631	Innmeldt i kirken	33
Konfirmerte	6 514	Utmeldt av kirken	331

Offer og kollekt i kirkene kr. 50 000,21.

En sammenligning med forrige aar viser paa viktige punkter en gledelig fremgang. Særlig betydningsfullt er det at nattverdgjestenes antall er gaatt betydelig frem, nemlig med 2 495, fra 21 769 i 1933 til 24 264 i 1934. Ogsaa det ved offer og kollekt i kirkene innkomne beløp viser en betydelig økning, over kr. 10 000, fra kr. 39 626 i 1933 til kr. 50 000 i 1934. Det er saa meget gledeligere som de økonomiske forhold i bispedømmet fremdeles de fleste steder er meget vanskelige.

Uttredelsene av Statskirken er flere enn forrige aar, 331 mot 246 i 1933. Det kan dog ikke sies aa være store tall. De fleste gaar over til Pinsevennene.

Antallet av barn født utenfor ekteskap er enkelte steder sørgelig stort, optil 18 % av de fødte. For hele bispedømmet utgjør de ca. 8 % av de fødte.

I de fleste menigheter i bispedømmet er der adskillig *frivillig virksomhet* for indre og ytre misjon, sjømannsmisjon, ungdomssak og humanitære formaal.

Bispedømmeraadet hadde i 1934 sitt første møte. Der foreligger i dette bispedømme utvilsomt et behov for et saadant nytt kirkelig organ, som kan styrke kirkebevisstheten og kirkens arbeide i bispedømmet ved aa ta op eller støtte konkrete kirkelige opgaver. Av saadanne opgaver er den nærmeste og mest paatrengende den aa skaffe *øket geistlig betjening*. Mange av bispedømmets prestegjeld er uoverkommelige for *en* prest. Et særlig grelt eksempel er Tolga med meget lange avstander, 7 kirker og bare én prest.

Jeg har i den korte tid jeg har innehatt bispestillingen, faatt inntrykk av at der ogsaa i dette bispedømme er en opgangstid for kristendom og kirke. Der er en økende religiøs interesse, en sterkere trang til aa høre Guds ord. Om der enn ikke har været større vekkelsesbevegelser, er dog folket mer aapent for kirkens budskap enn før. Det er da særlig om aa gjøre at kirken har arbeidshjelp nok.

18. februar 1935. *H. Hille.*

III. AGDER BISPEDØMME 1934.

I bispedømmets geistlige betjening er inntraadt følgende forandringer:

Fire prester er meddelt avskjed i naade, nemlig: prost i Bamble prosti og sogneprest til Bamble Carl Peter Østbye, der fratraadte sine embeder 31. mars; sogneprest til Porsgrunn Erik Olsen Feet, fratraadt 31. august; prost i Otredal prosti og sogneprest til Oddernes Nils Tønnes Tønnessen; sogneprest til Eidanger Einar Johan Braëm Amlie. Begge disse siste fratrer først i 1935.

Fem prester er forflyttet fra bispedømmet, nemlig: sogneprest til Rauland Christian Thorvald Dahlen, utnevnt til sogneprest til Vestre Gausdal; prost i Lista prosti og sogneprest til Herad Karsten Arnold Nordby, utnevnt til sogneprest til Lunner; sogneprest til Risør Finn Bader, utnevnt til sogneprest til Botne; prost i Vest-Telemark prosti og sogneprest til Vinje John Magnesen Rongved, utnevnt til sogneprest til Eidskogen;

midlertidig hjelpeprest i Bygland I. Aartun, ansatt som midlertidig hjelpeprest i Jelsa.

Fire prester er forflyttet innen bispedømmet, nemlig: sogneprest til Notodden Ludvig Daae Zwilgmeyer, utnevnt til sogneprest til Porsgrunn; sogneprest til Hjartdal Halvor Bernhard Sigurdsen, utnevnt til sogneprest til Barbu; sogneprest til Seljord Aasulv Lande, utnevnt til sogneprest til Drangedal; sogneprest til Aamli Hjalmar Birger Svennevik, utnevnt til sogneprest til Lyngdal.

Fem prester er forflyttet hit fra andre bispedømmer, nemlig: sogneprest til Sunnylven Nils Simonsen Høimyr, utnevnt til sogneprest til Bamble; sjømannsprest Kristoffer Halvorsen, utnevnt til sogneprest til Froland; sogneprest til Lurøy Steen Meum, utnevnt til sogneprest til Risør; hjelpeprest til Frogner i Oslo Odd Godal, utnevnt til sogneprest til Rauland; hjelpeprest til Domkirkens menighet i Bergen Agnar Sandvik, utnevnt til sogneprest til Vinje.

Sogneprest til Søndeled Wilhelm Alexander Steffens er utnevnt til prost i Aust-Nedenes prosti.

Ved utgangen av aaret stod følgende embeder ledige: Eidanger sognekall, Notodden sognekall, Hjartdal sognekall, Seljord sognekall, Aamli sognekall, Oddernes sognekall, Mandal kallskapellani (besatt ved konstitusjon), Lista kallskapellani, Herad og Spind sognekall.

To embeder er nedlagt, nemlig Kviteseid kallskapellani fra 31. desember 1934, og Lyngdal kallskapellani fra 31. mars 1935.

Presteordinasjon er forrettet for cand. theol. Nordgaren, midlertidig hjelpeprest i Bygland, og cand. theol. Tormod Andreas Gilje, sekretær i Grimstad ungdomsforening.

Hverken i 1934 eller overhode fra min tiltredelse av embedet 1. april 1931 er der foretatt nogen kirkeinnvielse.

Visitas er foretatt i følgende sogn: Domkirkens menighet i Kristiansand, Langesund, Kragerø, Eidanger, Brevik, Porsgrunn, Solum, Lunde, Bø, Dyvaag, Froland, Herefoss, Oddernes, Kvinesdal.

Biskopen har dessuten deltatt i en rekke større møter som bispedømmemøte, to helligtrekongersmøter, pinsemøte, og ved en rekke kirkejubileer. Dessuten utenfor bispedømmet: bispemøte, landsmøte, Presteforeningens generalforsamling m. m.

Interessen for kirkenes restaurering og verdige utsmykning er fremdeles stor i hele bispedømmet og gir sig vakre uttrykk. Spesielt er Domkirken blitt restaurert paa en særlig vakker maate dels ved privat innsamlede midler, dels ved kommunal bevilgning. I alt er der kostet paa den for en sum av ca. 110 000 kr. Der er innsatt vakre glassmalerier, blyinnfattede vinduer, hele kirken er opmalt paa kunstnerisk skjønnsom vis, og gammelt kirkeinventar bragt paa plass igjen. Kirkens interiør er nu meget tiltalende.

I 1934 er de offisielle bispedømmeraad traadt i virksomhet for første gang. Man tør haape de vil tjene til fremme av kirkelig samhold og vaakent initiativ.

De aandelige forhold i bispedømmet er fremdeles i god utvikling, — hvad der tildels ogsaa kommer til uttrykk i aarets kirkelige statistikk.

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Sognekall	Gudstjenester	Messefall	Møter ved presten	Antall ganger legmenn prekt ved ordinære gudstjenester	Sykebesøk (inklusive sognebud)	Anstaltbesøk	Skolebesøk	Antall ganger brukt fri tekst	Fødte	Derav utenfor ekteskap	Døpte
Domkirken	148	0	376	2	1239	369	0	0	344	22	276
Bamble	75	0	162	6	62	20	4	1	84	3	79
Langesund	69	2	40	3	122	5	0	0	24	0	22
Skaatøy	59	4	91	1	124	20	3	0	41	5	38
Kragerø	71	1	117	8	95	2	3	0	33	2	34
Sannidal	60	2	69	2	54	6	5	0	36	1	30
Drangedal	67	2	77	3	172	4	3	1	71	5	67
Eidanger	64	2	65	1	47	3	4	2	71	2	74
Brevik	70	3	184	7	235	29	2	0	27	0	20
Porsgrunn	143	6	156	7	785	106	0	0	114	3	77
Gjerpen	116	13	212	3	334	19	17	0	59	1	108
Skien	191	3	401	3	1288	72	1	4	182	6	147
Siljan	60	2	84	2	99	0	8	0	15	0	18
Solum	130	11	185	1	345	132	1	3	136	10	82
Holla	71	1	91	5	274	10	0	0	69	1	64
Lunde	68	4	88	3	55	0	1	1	46	0	40
Bø	57	8	88	1	16	0	0	0	60	7	69
Sauherad	64	0	46	5	172	10	28	0	58	1	57
Heddal	61	2	32	3	186	4	8	0	62	2	43
Notodden	65	2	64	3	212	16	0	1	62	0	58
Tinn	131	3	165	2	187	52	7	0	110	5	109
Gransherad	60	1	71	0	134	0	4	0	27	0	30
Hjartdal	65	5	90	4	90	0	2	2	41	6	37
Seljord	64	5	85	1	74	9	4	0	62	1	45
Kviteseid	125	5	171	6	442	42	17	9	39	4	35
Laardal	61	5	41	2	99	8	8	0	25	2	22
Rauland	51	3	44	0	33	0	0	0	21	0	24
Vinje	56	5	28	1	33	0	3	1	31	1	29
Mo	55	5	18	0	31	1	6	0	29	6	29
Fyresdal	59	1	43	7	36	10	3	1	15	2	12
Nissedal	71	3	55	3	38	0	6	0	20	0	19
Aamli	65	0	126	1	93	3	10	0	40	0	32
Gjerstad	61	3	95	3	36	8	11	0	60	1	60
Søndeled	65	1	130	2	126	8	37	1	33	0	30
Risør	74	0	242	0	539	104	0	0	35	2	26
Dyvaag	61	4	66	0	104	8	11	0	46	2	42
Tvedestrand	70	2	39	1	110	69	5	5	12	0	19
Holt	61	3	103	5	176	10	10	9	45	0	37
Østre Moland	63	5	76	2	103	7	3	0	30	0	44
Tromøy	69	1	113	2	50	0	8	0	19	0	23
Trefoldighet, Arendal	73	2	223	2	252	57	0	0	166	7	73
Barbu, Arendal	77	2	158	3	298	55	0	0	51	2	64
Hisøy	65	1	136	2	104	10	7	0	12	1	15
Øyestad	69	3	65	2	44	0	18	0	79	4	72
Froland	64	1	187	1	207	11	8	0	33	0	35
Herefoss	61	5	65	2	68	0	8	2	48	2	42
Fjære	60	2	115	3	105	10	3	0	64	2	61

AGDER BISPEDØMME FOR 1934.

Konfirmerte	Underviste, men ikke konfirmerte	Konfirmanter til alters (ɔ: ikke spesiell konfirmantaltergang)	Ekteskap ved kirkelig vigsel	Ekteskap ved borgerlig ekteskapsstiftelse	Nattverdgjester i kirken	Nattverdgjester ved møter utenfor kirken	Nattverdgjester ved sognebud	Nattverdgjester ved godkjente legmenn	Nattverdgjester ialt	Jordfestede	Innmeldte i Statskirken	Utmeldte av Statskirken	Innkommet ved offer og kollekter i kirken
279	1	0	124	21	4515	0	247	0	4762	189	4	35	13396,32
115	0	0	35	1	622	485	23	18	1148	53	0	13	1125,00
41	0	0	5	1	223	0	12	0	235	14	3	9	796,72
76	0	3	20	0	152	143	8	0	303	35	0	3	356,67
69	0	9	23	1	621	0	26	0	647	51	1	15	1742,44
39	0	0	19	0	70	142	15	0	227	27	0	1	469,81
79	0	0	18	0	337	91	15	0	443	44	0	6	710,72
89	0	30	32	4	276	5	31	0	312	49	3	24	689,88
48	0	2	15	1	394	0	23	0	417	22	2	8	1504,20
210	0	18	69	5	999	0	46	0	1045	99	5	36	3593,38
146	2	0	70	6	633	8	28	0	669	83	2	37	1896,61
234	0	14	109	4	1597	0	71	0	1668	127	13	66	5261,94
38	0	9	9	1	86	0	2	0	88	11	0	1	
163	0	0	50	3	312	84	36	0	432	56	3	29	815,07
89	0	42	24	1	468	0	36	0	504	43	1	4	1187,05
48	1	0	16	2	642	0	15	0	657	18	0	12	1005,01
71	3	0	13	2	578	0	11	0	589	35	0	11	1410,63
79	0	42	11	3	406	23	26	0	455	36	3	4	1227,81
78	0	72	14	0	256	51	52	0	359	32	0	7	471,14
144	0	25	23	3	447	0	6	0	453	32	8	10	2150,00
224	0	36	43	8	252	0	13	0	265	48	0	8	943,77
30	0	30	13	1	167	10	32	0	209	19	0	1	324,39
29	0	27	11	0	351	0	12	0	363	22	1	2	602,77
63	2	49	6	1	685	46	18	0	749	25	1	2	458,90
77	0	23	16	1	499	37	53	0	589	44	2	13	613,32
28	0	8	6	0	16	12	4	0	32	9	0	4	164,28
17	0	10	4	2	76	14	9	0	99	21	0	1	271,80
30	3	0	10	0	116	15	12	0	143	20	0	0	22,00
33	0	0	16	0	22	0	14	0	36	17	1	5	49,19
32	0	0	4	0	213	147	41	0	401	21	1	6	331,37
39	0	0	6	0	286	16	5	0	307	11	0	2	151,49
69	0	0	15	0	369	56	34	0	459	23	0	5	1068,12
68	1	0	19	0	455	0	59	0	514	36	19	14	738,92
44	0	6	15	0	278	224	40	0	542	35	2	6	1129,43
42	1	0	11	1	662	0	10	0	672	24	1	2	1073,30
60	0	0	8	0	444	82	18	0	544	49	0	1	1830,26
30	0	0	7	1	127	0	17	0	144	11	0	7	565,50
56	0	24	1	0	363	203	26	0	592	25	0	2	227,04
70	0	7	21	3	213	12	26	0	251	22	1	9	887,90
47	0	0	10	0	605	0	14	0	619	27	0	3	1927,93
81	0	12	44	5	1500	0	29	0	1529	73	2	16	4699,39
91	0	4	24	2	1253	0	21	0	1274	41	7	11	2923,67
44	0	0	11	2	185	37	28	0	250	30	0	4	1349,45
91	0	0	24	0	275	49	31	0	355	52	0	2	1972,13
39	0	0	13	0	532	114	32	0	678	23	0	1	662,96
48	0	0	6	0	595	101	31	26	753	21	2	0	615,99
93	0	20	27	1	340	80	64	0	484	47	3	10	633,94

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Sognekall	Gudstjenester	Messefall	Møter ved presten	Antall ganger legmenn prekt ved ordinære gudstjenester	Sykebesøk (inklusive sognebud)	Anstaltbesøk	Skolebesøk	Antall ganger brukt fri tekst	Fødte	Derav utenfor ekteskap	Døpte
Grimstad	72	4	71	3	249	44	4	0	22	1	28
Hommedal	89	0	81	5	140	14	3	2	50	1	54
Vestre Moland	81	2	135	3	118	19	0	0	42	4	32
Birkenes	59	6	84	2	115	4	5	1	19	0	27
Høvaag	56	8	190	3	68	0	4	6	19	0	21
Oddernes	70	1	47	5	27	55	1	0	73	0	70
Tveit	58	6	103	2	88	0	4	0	24	0	26
Vennesla	60	4	19	0	100	0	3	1	84	1	81
Evje	65	1	38	1	33	2	5	0	49	0	50
Bygland	79	2	138	5	91	0	17	0	27	1	26
Valle	62	2	96	3	42	0	3	0	39	1	37
Aaseral	56	0	100	4	33	0	0	0	16	0	18
Bjelland	60	2	83	0	65	0	7	1	36	0	35
Holum	83	0	64	5	15	0	6	0	47	1	49
Søgne	66	1	87	1	31	4	14	0	59	3	65
Mandal	103	2	155	4	353	75	3	0	74	0	83
Nord-Audnedal	64	4	114	5	98	0	3	1	20	2	17
Sør-Audnedal	66	2	114	3	164	0	9	0	68	2	55
Lista	105	2	101	1	85	14	6	0	99	3	100
Herad	59	0	94	6	17	0	5	0	19	1	18
Lyngdal	138	1	262	8	221	14	13	0	65	0	65
Hægebostad	62	6	78	2	65	0	10	5	32	1	29
Fjotland	61	1	118	10	38	0	11	0	29	0	27
Kvinesdal	69	4	101	6	111	17	10	0	84	1	82
Flekkefjord	147	0	269	9	313	17	4	1	113	1	84
Bakke	65	0	163	7	28	0	3	0	40	2	36
Sirdal	58	0	55	2	30	0	7	1	10	0	9
Tilsammen	5578	208	8308	231	12266	1588	447	62	4046	147	3693

Over hele bispedømmet spores sterk kristelig interesse, sund vekkelse, aapne sinn for Guds ord. Spesielt merkes, at ungdommen kommer med i store skarer, fyller kirker, nattverdbord, bedehus og blir virksomme lemmer av det kristelige foreningsarbeide. Den kirkelige sans og samfølelse er i vekst. Mennene møter frem i stigende tall. I det hele har der neppe nogensinde tidligere i vaar kirkes historie været saa aapne døre for det kirkelige arbeide, saa sterk en aandelig hunger og saa stor en tilslutning. Kravene til den kirkelige betjening er derfor meget store, og det maa sies til prestenes ros, at de med iver og levende interesse gaar op i sin gjerning. Men det føles ogsaa saart, hvor knapp arbeidsflokken er paa den vidstrakte kirkemark, og hvor der trenges øket kirkelig betjening. Det er derfor et stort tap med skadelige følger, at to embeder er besluttet nedlagt og intet nytt er kommet til.

AGDER BISPEDØMME FOR 1934.

Konfirmerte	Undervist, men ikke konfirmerte	Konfirmanter til alters (o: ikke spesiell konfirmantaltergang)	Ekteskap ved kirkelig vigsel	Ekteskap ved borgerlig ekteskapsstiftelse	Nattverdgjester i kirken	Nattverdgjester ved møter utenfor kirken	Nattverdgjester ved sognebud	Nattverdgjester ved godkjente legmenn	Nattverdgjester ialt	Jordfestede	Innmeldte i Statskirken	Utmeldte av Statskirken	Innkommet ved offer og kollekter i kirken
52	0	25	4	0	1010	0	39	0	1049	33	2	1	2709,30
39	0	23	15	0	450	0	49	0	499	35	2	1	1255,12
50	0	0	14	1	640	26	100	0	766	46	5	0	2288,30
28	0	4	13	0	1256	147	74	0	1477	23	0	1	1480,85
34	0	0	6	1	535	164	27	0	726	16	8	0	1063,13
106	0	0	50	1	1093	691	25	0	1809	53	0	7	2450,16
31	0	0	4	0	265	38	14	0	317	17	0	2	865,30
106	0	0	28	0	693	0	0	0	693	46	0	13	1993,99
89	0	0	20	0	460	0	19	0	479	30	0	6	1236,31
32	0	0	0	0	658	45	50	0	753	18	1	1	1064,00
40	0	40	4	0	1023	28	32	0	1083	23	0	0	557,77
22	4	0	3	0	109	44	5	0	158	16	0	0	760,98
43	0	7	8	0	290	36	44	0	367	24	0	0	607,88
84	0	0	26	0	332	0	6	0	338	40	0	6	1215,35
95	0	69	21	0	825	0	28	0	853	41	1	3	2065,59
120	1	0	39	1	1802	0	128	0	1930	78	0	2	5770,15
35	0	0	6	0	458	0	24	0	482	22	0	0	1285,28
77	0	0	17	0	349	55	22	0	426	49	0	1	1392,64
126	11	20	35	0	978	166	49	0	1193	79	5	16	3569,01
24	2	3	4	0	360	19	9	0	388	26	0	3	569,54
90	0	0	0	0	712	79	56	0	847	53	0	0	1185,93
44	0	0	3	0	198	121	44	0	363	30	0	0	586,59
35	0	9	5	0	323	40	39	0	402	12	0	0	629,89
102	0	0	14	0	459	49	12	0	520	53	0	1	1812,83
110	0	0	32	1	532	0	22	0	554	56	4	27	4872,12
43	0	0	16	0	401	0	19	0	420	22	1	3	1200,00
44	0	0	5	0	72	2	5	0	79	9	0	4	488,76
5411	32	722	1476	92	40796	4037	2360	44	47238	2802	120	566	111025,48

Kirken har vind i seilene. Den antikirkelige agitasjon blir aar for aar spakere, forstaaelsen av hvad vi eier i vaar norske folkekirke, stigende. Tross sekterisk virksomhet av intens art i enkelte dele av bispedømmet, viser tallet paa utmeldelser av kirken synkende tendens, innmeldelsene økende.

Det kristelige foreningsarbeide holdes oppe paa en beundringsverdig maate. Der er godt forhold mellem kirken og organisasjonene. Den kristne næstekjærlighet er vaaken og virksom i kristelig-sosialt arbeide for de nødlidende i samfundet. De ved offer og kollekter i kirkene til kristelig og sosial virksomhet innkomne midler er tross de vanskelige økonomiske forhold øket med et betydelig beløp.

Hvad edruelighetsforholdene angaar, betegnes de som gode, skjønt der her og der klages en del over en del gamle vanedrankere og udisiplinert

ungdom. Der er dog utvilsomt fremgang, særlig i den almene opinion mot all misbruk av berusende drikke, og stort sett maa ungdommens forhold betegnes som rosverdig.

Ogsaa om den sedelige tilstand maa det sies, at den, saavidt den lar sig kontrolere, er meget god. Antallet av barn født utenfor ekteskap er synkende.

Kristendomsundervisningen i skolene er meget god og omfattes omtrent uten undtagelse med stor interesse av hjemmene. Kristendommen har et sterkt og fast tak i folkets hjerte, og man vil verne om den av all evne i forstaaelse av, at vaart folks timelige og evige velferd avhenger av, hvordan dens rike skatte forvaltes og nyttiggjøres for den enkelte som for det hele folk.

28. februar 1935. *J. Maroni.*

IV. STAVANGER BISPEDØMME 1934.

1. Prestene og deres virke. — I aaret 1934 blev 4 kandidater innviet til det geistlige embede: Søndag 21. januar innviedes følgende 3 kandidater til prestetjenesten ved høimessegudstjenesten i Stavanger domkirke: 1. Cand. theol. Morten Andreas Lerø, der ved kgl. resol. av 8. desember 1933 hadde faatt tillatelse til aa motta kirkens ordinasjon for aa utføre virksomhet efter biskopens bestemmelse. 2. Cand. theol. Theodor Ingemann Engeland, der ved kgl. resol. av 20. desember 1933 hadde faatt innvilget ordinasjonstillatelse for aa virke som prest ved Opstad tvangsarbeidshus paa betingelse av at han m. h. t. utførelse av kirkelige handlinger skal være undergitt saadan instruks som fastsettes av Stavanger biskop med Kirkedepartementets samtykke. 3. Cand. theol. Nils Tobias Bowitz Øygarden, der ved kgl. resol. av 20. desember 1933 hadde faatt innvilget ordinasjonstillatelse for aa utføre geistlig virksomhet efter biskopens nærmere bestemmelse. Det forutsettes at han gir biskopen beretning om sin virksomhet i vedkommende bispedømme, idet han er ansatt i Omstreifermisjonens tjeneste. — Ved ordinasjonsgudstjeneste i Stavanger domkirke fredag 27. april 1934 innviedes til prestetjenesten cand. theol. Arne Varden, der ved kgl. resol. av 6. april 1934 hadde faatt innvilget ordinasjonstillatelse for aa utføre geistlig betjening efter vedkommende biskops nærmere bestemmelse. Da han er ansatt i Finnemisjonens tjeneste, forutsettes det at vedkommende biskop holdes underrettet om virksomheten innen hans bispedømme.

Innen bispedømmets geistlighet fant følgende forandringer sted: Ved kgl. resol. av 9. februar 1934 blev sogneprest til St. Johannes menighet i Stavanger Alf Arvid August Bjerk-Amundsen utnevnt til residerende kapellan i Aarstad menighet i Bergen. Han fratraadte St. Johannes sogneprestembede 30. april 1934. — Ved kgl. resol. av 6. april 1934 blev sogneprest til Hjelmeland Sigurd Langeland utnevnt til sogneprest i Lyngdal i Agder bispedømme. Imidlertid blev det ved kgl. resol. av 15. juni 1934 bestemt, at den til Lyngdal utnevnte sogneprest Sigurd Langeland forblir i sitt tidligere embede Hjelmeland, saaledes at han i det hele er aa betrakte som om han ikke var utnevnt

til førstnevnte embede. — Ved kgl. resol. av 4. mai 1934 blev fhv. sogneprest til Haaland, nu forstander ved Misjonsskolen, Kristian Ljostveit, utnevnt til residerende kapellan i Larvik. — Ved kgl. resol. av 13. juli 1934 blev sogneprest i Haugesund og prost i Karmsund prosti Kornelius Olsen Kornelius utnevnt til sogneprest i St. Johannes menighet i Stavanger. Han tiltraadte sitt nye embede 13. november 1934. — Ved kgl. resol. av 9. november 1934 blev sogneprest til Sokndal og prost i Dalane prosti Gunnar Flaatten utnevnt til Os prestegjeld i Bjørgvin bispedømme. Med Kirkedepartementets samtykke forblir han i sitt nuværende embede ut april 1935.

Fra andre bispedømmer forflyttedes i aarets løp: Sogneprest til Kistrand i Haalogaland bispedømme Johan Svendsen blev ved kgl. resol. av 11. mai 1934 utnevnt til Vikedal sognekall i Ryfylke prosti. Han overtok embedet allerede 27. juni nestefter, da han i nogen tid hadde været tjenestefri paa grunn av sykdom.

Ogsaa i 1934 har ordinert prest Leif Kloster bestyrt de ledige embeder i bispedømmet, nemlig: Vikedal, St. Johannes hjelpepreststilling, og hjelpepreststillingen i Haugesund. Bispedømmets stiftskapellan Ola Sande har ogsaa i det forløpne aar hatt sitt virke i industricentret Sauda.

Ved aarsskiftet stod to embeder ubesatt: Haugesund og Sokndal sognekall.

De særskilte prestestillinger ved Stavanger sykehus og Hillevaag aldershjem som i aarsberetningen for 1931 blev omtalt som henlagt under de 3 hjelpeprester i Stavanger by, betjenes fremdeles av disse.

Hvad prestenes arbeide innen bispedømmet i det hele angaar, henvises til medfølgende skjematiske fremstilling.

Denne viser bl. a. at i aaret 1934 er der ved prestene avholdt 2 661 ordinære gudstjenester og 4 690 religiøse og kirkelige møter. Der har været 47 messefall. Ved gudstjenester har legmenn preket 80 ganger. Forøvrig har prestene avlagt 7 634 sykebesøk, 1 083 anstaltbesøk og 195 skolebesøk. Fri tekst har været benyttet ved 31 gudstjenester.

Sammenlignet med statistikken for 1933 viser det sig at der i 1934 er endel nedgang i antallet av gudstjenester og religiøse og kirkelige møter. Dette har visstnok sin vesentlige aarsak i at det er ferre prester som har hatt anledning til aa delta i den av Stavanger bispedømmeraad iverksatte evangeliske virksomhet.

Ogsaa prestenes syke- og anstaltbesøk samt skolebesøk viser endel nedgang for 1933, som forresten viste en betraktelig stigning fra tidligere aar.

Nattverdgjestenes antall som i 1933 utgjorde 28 795, er i 1934 sunket til 27 824, en nedgang paa 971. I 1932 gikk der vekkelse over flere menigheter og følgen var øket nattverdsøkning.

Antallet av ekteskaper med kirkelig vielse er steget fra 1 148 i 1933 til 1 164 i 1934, men samtidig viser ogsaa antallet av borgerlig stiftede ekteskaper stigning, nemlig fra 70 til 94. Utmeldelser av Statskirken har ogsaa øket i det forløpne aar, idet der i alt var 260 utmeldelser mot 191 i forrige aar. Innmeldelsene i Statskirken var ogsaa færre i 1934 — 25 mot 31 i 1933.

Derimot viser ytelsene i offer og kollekt til kristelige gjøremaal ikke

KIRKELIG STATISTIKK FOR

	Fødte	Derav utenfor ekteskap	Døpte	Konfirmerte	Underviste, men ikke konfirmerte	Konfirmanter til alters	Ekteskap med kirkelig vigsel
Sokndal	40	1	36	74	0	15	15
Lund	35	1	43	62	2	3	15
Helleland	50	2	50	66	1	0	11
Egersund	136	3	110	159	0	0	42
Haa	114	2	119	133	0	3	32
Klepp	85	2	83	99	0	0	25
Time	68	3	57	101	6	9	23
Gjestal	41	1	40	43	1	0	16
Høyland	149	5	152	186	0	19	57
Sandnes	44	0	37	57	0	4	18
Haaland	91	1	90	100	0	18	40
Stavanger, Domkirken	296	10	180	295	1	58	166
— , St. Petri	203	26	181	208	0	15	96
— , St. Johannes	203	10	239	316	0	0	137
Hetland	177	5	162	395	2	7	64
Høgsfjord	38	1	37	53	0	12	7
Strand	60	0	47	75	0	15	21
Finnøy	19	0	21	26	0	0	10
Rennesøy	52	0	53	58	0	3	10
Skudenes	77	1	64	96	2	0	25
Koparvik	155	4	152	211	2	0	36
Avaldsnes	55	0	53	76	0	28	19
Torvastad	45	0	44	58	0	30	8
Haugesund	308	13	277	525	0	62	159
Tysvær	64	0	56	79	1	34	8
Skjold	52	2	51	70	0	31	20
Vikedal	46	0	46	40	0	20	8
Nedstrand	47	0	41	46	0	6	11
Jelsa	39	0	35	43	0	0	5
Hjelmeland	54	1	44	54	16	7	28
Sand	89	4	87	99	0	0	30
Suldal	19	1	17	38	1	38	2
I alt	2951	99	2704	3941	35	437	1164

liten stigning, nemlig fra kr. 65 285,11 til kr. 70 302,57, en stigning paa vel kr. 5 000.

Antallet av fødte er fremdeles synkende: 2 951 fødte i 1934 mot 3 093 i 1933.

Forøvrig viser den til bispekontoret innsendte statistikk over prestenes virke at der i menighetene utføres et flittig og godt arbeide.

2. *Biskopens tilsyn.* — I 1934 holdtes følgende visitaser: Sokndal prestegjeld 10.-14. juni, Helleland 15.-20. juni, Tysvær 12.-16. september, Finnøy 19.-24. september, Time 27.-30. september.

STAVANGER BISPEDØMME FOR 1934.

Ekteskap med borgerlig stiftelse	Nattverdgjester i kirken	Nattverdgjester ved møter utenfor kirken	Nattverdgjester ved sognebud	Nattverdgjester ved godkjente legmenn	Nattverdgjester i alt	Jordfestede	Innmeldte i kirken	Utmeldte av kirken	Innkommet ved offer og kollekt
1	562	51	31	0	644	40	1	2	1700,00
0	166	0	15	0	181	25	0	9	950,25
0	252	0	9	0	261	16	1	0	1028,98
0	875	0	42	0	917	88	3	10	3469,70
0	643	58	35	0	736	51	0	0	3071,34
1	508	128	12	0	648	22	2	2	4178,35
2	709	0	47	0	756	31	0	3	1610,29
0	343	0	43	0	386	21	0	2	1038,06
5	1400	99	104	0	1603	62	3	23	3957,51
4	1361	0	12	0	1373	25	1	7	5466,11
1	326	33	113	0	472	40	0	7	750,00
25	1700	0	144	0	1844	179	0	15	6227,33
9	1854	0	86	0	1940	162	1	17	6796,71
26	2274	34	67	0	2375	131	4	21	4513,97
4	874	0	69	0	943	65	7	4	1604,08
0	287	14	5	0	306	36	0	6	1291,91
1	107	27	9	0	143	33	0	0	704,03
0	126	0	6	0	132	9	0	0	472,25
0	400	24	47	0	471	24	0	11	2073,52
0	691	16	72	0	779	53	0	5	1749,00
0	563	98	0	222	883	74	0	7	1947,60
0	624	210	59	0	893	35	0	6	1299,14
0	636	55	44	0	735	31	0	5	918,26
12	4707	15	145	0	4867	170	2	67	5878,28
0	558	27	67	0	652	27	0	1	825,45
0	700	27	74	0	801	34	0	3	1414,68
0	248	0	12	0	260	24	0	1	926,42
0	68	77	26	0	171	22	0	2	511,61
0	441	18	9	0	468	14	0	0	729,46
0	191	0	26	0	217	23	0	3	863,61
3	794	10	23	0	827	42	0	21	1522,07
0	124	0	16	0	140	21	0	0	812,60
94	25112	1021	1469	222	27824	1630	25	260	70302,52

Visitasene i Sokndal og Helleland var utsatt fra forrige aar. Dels p. g. a. tjenestefrihet et par maaneder, dels p. g. a. deltagelse i bispedømmemøte, bispemøte, 2 større kirkelige møter i Oslo, samt raadslagningsmøtet for det Norske Misjonsselskap og prestemøtet for bispedømmet, maatte 3 visitaser utsettes til 1935, da det p. g. a. den fremskredne aarstid vilde være ubeleilig aa avholde dem i 1934. Der er dessuten bare 5 aar mellem visitasene.

Ved disse visitaser holdtes 16 gudstjenester, barnegudstjenester iberegnet. Der holdes gudstjeneste i hver av prestegjeldets kirker og dess-

uten barnegudstjeneste i hovedkirken. Biskopen preker saaledes alltid ved to gudstjenester, sognepresten ved en, og hvis der er saa mange kirker, prosten ved en. Her i bispedømmet deltar nemlig alltid vedkommende prost i visitasene uten nogen særskilt godtgjørelse.

Der holdtes 6 menighetsmøter, hvorav de 4 innlededes med menighetsforedrag av biskopen, de 2 av vedkommende prost. (Se utskriften av visitasprotokollene.) I overensstemmelse med visitasreglementet ordnes menighetsmøtene saaledes at der blir god tid til forhandling. Derfor henlegges de i regelen til søndag eftermiddag. Et par steder blev de holdt en hverdagseftermiddag og fikk da meget god tilslutning. Forøvrig var alle gudstjenester og møter under aarets visitaser godt besøkt.

Efter barnegudstjenestene holdtes lærermøter. Der blev holdt 1 lærermøte i hvert prestegjeld med foredrag av biskopen og paafølgende samtale. Denne blir i regelen livligst naar der er anledning til aa henlegge den til prestegaarden.

Under lærermøtet avtales ogsaa besøk paa skolene for aa høre paa kristendomsundervisningen. Da bare endel av skolene kan naaes paa en dag, utvelges skoler som ikke har faatt besøk ved tidligere visitas. Under fjoraarets visitaser besøktes 7 skoler, og kristendomsundervisningen paahørtes i alle klasser. Besøket avsluttes alltid med en tale til barnene. Ofte former den sig som en samtale der knytter sig til lærerens undervisning. I landsskolene meddeles i regelen en god og grundig, ofte varmhjertet undervisning i kristendom.

Ved Bryne landsgymnas fikk jeg efter endt skoletid anledning til aa tale til samtlige elever, som blev samlet i gymnastikksalen. — I prestegjeld hvor der er gamlehjem, barnehjem eller andre sosiale innretninger, avlegges ogsaa disse et besøk. I 4 gamlehjem holdt jeg andakt for de gamle og betjeningen. I ett var ogsaa en stor forsamling naboer til stede.

Forøvrig henvises til vedlagte avskrifter av visitasprotokollene.

Utenfor visitasene har jeg ogsaa i forløpne aar deltatt i kristelige stevner og møter i forskjellige deler av bispedømmet. — Bispedømmemøte holdtes i Sandnes dagene 4.-6. mai under god deltagelse. Enstemmig besluttedes aa henstille til det nye lovfestede bispedømmeraad aa overta det frivillige bispedømmeraads virke. — I juli holdt jeg aapningsgudstjeneste ved det i Stavanger avholdte landsturnstevne 1. juli og følgende dager, hvor bl. a. Hans Majestet Kongen var tilstede. — Forøvrig har jeg som nevnt deltatt i flere kirkelige møter og kristelige stevner.

3. *Kirker og kirkegaarder.* — Nogen ny kirke blev ikke innviet i aarets løp. — Derimot feiret Nærbø kirke i Haa prestegjeld, Jæren, 100-aarsjubileum søndag 4. november. I dette deltok jeg med preken ved høimessen om formiddagen og med tale under en festlig tilstelning i kirken om eftermiddagen.

I flere av de menigheter som visitertes, var kirkene dels restaurert, dels oppusset siden siste visitas.

Sokndal kirke i Dalane hadde saaledes i anledning av sitt 125-aarsjubileum 1928 gjennemgaatt en omfattende restaurering og hadde faatt tilbake sitt gamle, vakre interiør. Se forøvrig den utførlige beskrivelse i aarsberetningen for 1928.

Oppusset siden siste visitas var Helleland og Bokn kirker. Helleland i anledning av 75-aars-jubileet i 1932. Bokn kirke hadde gjennemgaatt en større oppusning høsten 1933. Samtidig var der tilbygget preste- og barnesakristi. Kirken mangler nu bare et godt orgel, noget jeg under menighetsmøtet opmuntret menigheten aa anskaffe.

Tysvær kirke trenger fremdeles maling. Like siden 1850-aarene er der ved hver visitas henstillet til sognestyret aa faa kirken malt. Saaledes ogsaa av mig ved visitasen i 1929. Den fremlagte erklæring om kirkens tilstand pekte ogsaa paa nødvendigheten av maling. Under menighetsmøtet gjentok jeg innstendig henstillingen. Men det hindres av en del innflytelsesrike menn i herredstyret som finner trefarven vakrere enn maling. Søiler og listverk er hvitmalt. Den friske trefarve har nok sin skjønnhet, men nu begynner treverket aa bli noget gammelt og graalig.

De ca. 800 aar gamle stenkirker i Finnøy prestegjeld, Hesby og Talgøy kirker, trenger begge reparasjoner. I Hesby kirke er man allerede begynt paa oppusning og restaurering. Talgøy trenger en hovedreparasjon. Som medlem av Fortidsminneforeningens Stavangeravdeling har jeg deltatt i en nøiere undersøkelse av denne. Ifølge senere meddelelser vil Fortidsminneforeningens styre ta sig av begge disse kirker.

I Time kirke var der siden siste visitas anskaffet nytt orgel og innlagt elektrisk opvarmning.

I det hele viser det sig at interessen for restaurering og utsmykning av kirkene fortsetter.

Men sansen for aa holde kirkegaardene i vakker og sømmelig stand er ikke saa utbredt, om den enn er i vekst. Man søker dog nu mest mulig aa opfylle lovens bestemmelser med hensyn til gravningen. Men dens paabud om vei rundt kirken og en aapen plass foran denne synes helt aa være oversett.

4. De kirkelige og sosiale forhold i bispedømmet. — Ogsaa om de i aarets løp visiterte menigheter kan det som tidligere sies om de kirkelige og sosiale forhold at de i det store og hele er gode.

Hvad kirkesøkningen angaar, tillater jeg mig aa henvise til de almindelige bemerkninger i aarsberetningen for 1933. Siden siste visitas var der ikke inntraadt nogen særlig forandring i kirkebesøket. Innen samme prestegjeld kunde det være forskjellig i de forskjellige sogn. Best er den i de mer avsides liggende sogn. I et prestegjeld hvor kirkesøkningen tidligere hadde været mindre god, blev den nu betegnet som god og i fremgang.

Det kommer forresten an paa maalestokken man bruker. Tar man hensyn til folketallet, burde og kunde kirkesøkningen jevnt over være meget bedre. Der er nu saa mange forhold som trekker bort fra kirkens gudstjenester. De mange stevner og tilstelninger rundt om nesten hele aaret, kristenfolkets opdeling i de mange organisasjoner og dets deltagelse vesentlig i de av disse foranstaltede møter, m. m. Lange veier vil folk i vaare dager heller ikke gjerne gaa til kirke. Aa bruke rutebil eller motorskyss hver søndag faller for kostbart. Kringkastingen av gudstjenester holder ogsaa endel borte fra jevnt kirkebesøk.

Naar alt dette tas i betraktning, maa det allikevel sies at kirkesøkningen i det store og hele er god.

Nattverdsøkningen blev betegnet som god og tildels økende, undtagen i ett prestegjeld hvor den var mindre god. Aarsaken er at der praktiseres i stor utstrekning fri nattverdnytelse. I de fleste prestegjeld var den blitt brukt, og i ett fantes ingen fri nattverdnytelse. I Helleland var der beskikket kirkelige nattverdforvaltere.

Salmesangen er i det hele god og i bedring. Derimot er det mindre deltagelse i menighetssvarene, paa et par undtagelser nær, hvor deltagelsen er ganske bra og i fremgang.

Hvad konfirmasjonsordningen angaar, saa bruktes dels den gamle, men uten haandslag, dels den nye, og i et prestegjeld var der innført fullstendig valgfrihet.

Misjonsinteressen var som nesten overalt i bispedømmet meget stor, og der arbeides for de fleste av de større misjonsorganisasjoner, indre og ytre.

Nogen ordnet dissentermenighet fantes ikke, bare enkelte dissentere.

Sedelighets- og edruelighetstilstanden var som de fleste steder i bispedømmet god.

I de fleste prestegjeld er der en sanitetsforening som holder en sykepleierske.

Forøvrig henvises til vedlagte utskrifter av visitasprotokollene.

Juli 1935. *J. C. Petersen.*

V. BJØRGVIN BISPEDØME 1934.

Aaret som nyst er fare framum, hev vore meir uppteke med reiseverksemd enn dei tvo fyrre aari i Bjørgvin bispedøme.

Eg hev halde visitas i 20 soknekall med 49 sokner, og dessutan vitja 6 sokner med tilhøve av kyrkjevigslor, kyrkjejubileum og stemnor. Dessutan tok bispemøtet i Oslo og andre kyrkjelege møte der mest heile oktober maanad. Det hev vore eit stridt og strevsamt, men samstundes eit gildt og rikt arbeidsaar.

Aaret tok til med fyrste møte av det nye lovfesta bispedømeraad for Bjørgvin bispedøme. Dei menn som er valde med i dette raadet: redaktør Johannes Lavik, ungdomsskulestyrar Halvor Fottland, stortingsmann Per Hovland og sokneprest Olaf Strømme, er gode og dugande menn, som er brennhuga for Guds rike og for vaar kyrkja. Samarbeidet med deim hev vore ein hugnad og ei gleda. Men raadet kann ikkje faa gjort so mykje — serleg med auka presteverksemd i bispedømet —, avdi me ikkje hev noko budgett, ingi pengemedel til aa arbeida med.

I april hadde me òg det friviljuge bispedømemøte i Bergen, med umlag 300 utsendingar, og med stort frammøte av folk fraa by og fraa bygder. Folket her er aandeleg vakne og ansvarsmedvetne, og er difor ihuga med i arbeidet for Guds rike og for Guds kyrkja i vaart folk.

Kyrkjevigslor. Det hev vore tvo kyrkjevigslor i dette aaret: Helgatorsdag, 10. mai, vigsla eg Hildrestrand kapell i Haram paa Sunnmøre. Kapellet rømer 400 menneskje, er bygt etter teikning av Statens bygningsinspektør Crawfurd-Jensen, og kosta kr. 18 000. Veret var sers ruskut og

stormfullt; men der var daa samla umlag 500 menneskje. Assisterande prestar var: prost Sev. Eikrem, sokneprest Lars Frøyland, residerande kapellan Nils Ofstad, sokneprest Roger With, residerande kapellan Haakon Birkeland, sokneprest Peter Hove, og hjelpeprest Karl Johan Fausa. Vigsletalen vart halden yver Efes. 4, v. 7-10. Det var òg uppbyggjingsmøte i kyrkja um ettermiddagen, med talar av sokneprest Frøyland, residerande kapellan Birkeland og biskopen. — Onsdag den 19. desember vart Olden nye kyrkja i Olden sokn i Nordfjord vigsla. Kyrkja er sers ven og prydeleg, bygd i modifisera stavkyrkjestil, etter teikning av arkitekt D. J. Muri, Bergen, med 450 sitjeplassar, og hev kosta umlag kr. 85 000. Assisterande prestar var: prost R. Nybø, sokneprest Z. Brekke, sokneprest O. Kvaale, sokneprest R. J. Slaattelid, sokneprest A. Løvold, sokneprest E. Eriksen, sokneprest N. T. Eide, og residerande kapellan F. A. Helland. Vigsletalen vart halden yver Esai. 28, v. 16 og Rom. 9, v. 32. Umlag 600 til stades. Um ettermiddagen prestevigde eg i denne kyrkja cand. theol. Hans Paul Eide. Dette var truleg fyrste prestevigsla i Nordfjord, sidan bispestaden for 800 aar sidan vart flytta fraa Selja til Bergen.

Prestevigslor. I aaret 1934 er 6 prestar ordinera her ved 3 vigsletenestor, medan det i 1932 ved Bjørgvin-bispen vart ordinera 20 prestar og i 1933 vart ordinera 12. Personleg hev eg i desse tri aari her allereide ordinera 29 prestar. Den 11. februar 1934 prestevigde eg: Thorvald Leonhard Eriksen til hjelpeprest hjaa soknepresten i St. Markus kyrkjelyd i Bergen, og Olav Duesund til reiseprest og ferdatalar for Israelsmisjonen. Den 11. november prestevigde eg: Viktor Emmanuel Høstmark til hjelpeprest i Haram paa Sunnmøre, Johan Hanssen Vatne til ferdatalar og ungdomsprest i Sogn Ungdomslag, og Sigurd Nilsen til hjelpeprest i Skodje. Og den 19. desember var — som fyrr nemnt — Hans Paul Eide prestevigd i Olden kyrkja. Alle dei andre ordinasjonstenestor er haldne i Bergens domkyrkja.

Paa ei vis er det rett og riktig, — som òg siste bispemøte talde til —, aa halda att med ordinasjonsløyve, da me hev meir enn nokk av ordinera prestar for dei offisielle soknekall. Men paa andre sida maa ein òg hjelpa dei ledige teologar, naar dei kann koma i arbeid og tenesta, og ein maa taka umsyn til at ogso desse unge „clerici vagi" tidt gjer godt og verdfullt arbeid for Guds rike og for vaar kyrkja.

Presteskifte. I det framfarne aaret er to av prestane i Bjørgvin bispedøme avlidne, sokneprest E. Hove ved Mariakyrkja i Bergen, og residerande kapellan A. Bjerk-Amundsen ved Aarstad kyrkja i Bergen. Sokneprest Hove var ein serleg fin og dugande teolog og ein god forkynnar. Han stod nett og preika ved ei stemna for Indre Sjømannsmisjonen i Vadheim, daa han seig saman og døydde av hjartelaaming. Residerande kapellan Bjerk-Amundsen var òg sers velvyrd som forkynnar, som alltid samla store flokkar um forkynningi av Guds ord. Han hadde arbeidt umlag 20 aar som skulemann — som lektor og som skulestyrar i den høgare skulen —, seinare umlag 10 aar som prest i Stavanger, og hadde berre gjort tenesta som kapellan i Aarstad vel ein maanads tid, daa han òg døydde av hjartesjukdom, den 13. juni.

Forutan desse kall vart Aalesund sokneprestembete ledigt, daa sokneprest Lars Andreas Frøyland den 12. januar vart tilsett som sekretær i Oslo Indremisjon. Vidare: Stranda soknekall, daa sokneprest og prost Fr. Grønningsæter den 24. januar vart utnemnd til sokneprest i Ringsaker. Vidare: hjelpeprestumbodet i Aalesund, daa pastor Nils Rosef vart sett til sekretær i Israelsmisjonen. Hjørundfjord soknekall vart ledigt, med di sokneprest Peder Olsen vart tilsett som assisterande prest ved Diakonissehuset i Oslo den 12. mai 1934. Sokneprestembetet ved Mariakyrkja i Bergen vart ledigt, daa sokneprest Endre Hove døydde den 20. mai. Stord sognekall vart ledigt, med di sokneprest Arthur Kordt Olsen den 4. mai vart utnemnd til residerande kapellan ved Domkyrkja i Bergen. Aarstad residerande kapellani vart ledig, daa residerande kapellan Bjerk-Amundsen døydde den 13. juni. Fjelberg soknekall vart ledigt, med di sokneprest Peter Madland den 15. juni vart utnemnd til residerande kapellan paa Voss. Aalesund residerande kapellani vart ledigt, med di pastor Nils Ofstad vart utnemnd til sokneprest i Aalesund den 13. juli. Ørsta soknekall vart ledigt, med di prost Karl Roald vart utnemnd til sokneprest i Stranda den 17. august. Sunnylven soknekall vart ledigt, med di sokneprest Nils Høimyr vart utnemnd til sokneprest i Bamle den 14. september. Det residerande kapellani ved Nykyrkja, Bergen, vart ledigt, med di sokneprest Peter Cornelius Astrup den 16. november vart utnemnd til sokneprest ved Mariakyrkja i Bergen. Kvinnherad sokneprestembete vart ledigt, med di prost Ole R. Weibust den 16. november vart utnemnd til residerande kapellan i Aarstad i Bergen. Hjelpeprestumbodet ved Domkyrkja vart ledigt, med di pastor Agnar Sandvik vart utnemnd til sokneprest i Vinje i Telemark den 30. november. Bremanger soknekall vart ledigt, med di sokneprest Hans Vaage Gjeitanger den 20. desember vart utnemnd til sokneprest i Hemnes paa Helgeland. — Dette vert for aaret 1934 ein fraagang av 8 prestar fraa Bjørgvin bispedøme.

Me hev fenge ein tilgang av 5 nye prestar: sokneprest Nils Thorvald Eide, utnemnd til Hornindal den 24. januar, prost Gunnar Flaatten, utnemnd 9. november til sokneprest i Os, pastor Bjerk-Amundsen, utnemnd 9. februar til residerande kapellan i Aarstad, avliden allereide den 13. juni, pastor Leif Winsnes, tilsett som hjelpeprest i Aalesund den 12. juni, og pastor Asbjørn Skram, utnemnd til sokneprest i Hjørundfjord den 30. november.

6 prestar hev flytta fraa eit embete til eit anna innum bispedømet: residerande kapellan Peter Madland, Voss, utnemnd 15. juni, sokneprest Ofstad, Aalesund, utnemnd 13. juli, residerande kapellan Kordt Olsen ved Domkyrkja, utnemnd 4. mai, sokneprest Karl Roald i Stranda, utnemnd 17. august, sokneprest Peter Cornelius Astrup i Mariakyrkja, utnemnd 16. november, og residerande kapellan Ole R. Weibust i Aarstad, utnemnd 16. november.

Ledige kall. Ved aarsskiftet var 11 kall ledige her i bispedømet: Hospitalsprestembedet i Bergen, framleis styrt av pastor Birger Lerche Dahl Brekke (han er no i aar konstituera av Kyrkjedepartementet i dette embetet); Strandebarm soknekall som framleis er styrt av pastor Olaus Barkve;

Stord soknekall som er styrt av pastor Alfred Lunde; Fjelberg soknekall som er styrt av pastor Ole Lauvaas; Aalesund residerande kapellani som er styrt av pastor Jostein Hatlebrekke; Ørsta soknekall som er styrt av pastor Steinar Digernes; Sunnylven soknekall som er styrt av stiftskapellan Nils Trengereid; det residerande kapellani ved Nykyrkja, Bergen, som er styrt av pastor Finn Skaar; Kvinnherad soknekall som prost Ole R. Weibust enno styrer; hjelpeprestumbodet ved Domkyrkja, Bergen, som sokneprest Sandvik enno styrer; og Bremanger soknekall, der sokneprest Hans Vaage Gjeitanger enno er.

Stiftskapellanar. Stiftskapellan Gudtorm Kallhovd hev heile aaret vore hjelpeprest i Høyanger og Lavik, der han er umissande for arbeidet og for tilhøvi skuld. Stiftskapellan Anton Strøm Nilsen hev styrt Aarstad residerande kapellani til mai. Fraa mai ut juni hev han vore sjukevikar for prost Anker, Ullensvang. Fraa juli til 15. august var han vikar for sjukehusprestane Munch og Brekke. Fraa 15. august til 30. oktober var han sjukevikar for prost Th. Hovda, Sveio. Og fraa desember av er han sjukevikar for sokneprest Freihow, Nykyrkja. Stiftskapellan Nils Trengereid styrte Hornindal soknekall til mai, var sjukevikar for sokneprest Berg-Rolness, Kinn, fraa 15. mai til 15. august, og fraa 15. august ut aaret for prost Th. Gunnarson, Aurland. Han styrer no Sunnylven soknekall.

Kyrkjor, kapell, prestar. Her skal no vera 109 prestar i fast tenesta i bispedømet, 3 stiftskapellanar og 16 hjelpeprestar, i alt 128 prestar ved aarsskiftet. Her er 202 sokner med 227 kyrkjor (ei ny i Hildrestranda, i Olden var det kyrkje fyrr òg). Her vantar framleis kyrkjor for Frøyset sokn i Masfjorden, for St. Olav og St. Markus sokner i Bergen; kyrkjesakene i Vikebygd i Sveio, og paa Reksteren i Tysnes, er enno ikkje greidde. Her trengst dessutan tvo nye kyrkjor i Aarstad sokn og ei i Sandviki sokn. Truleg vert det no fyrst gjort noko ved kyrkjebygnad for St. Markus sokn i Bergen.

Liturgi og salmebok. Nynorsk liturgi vart i 1934 innført i: Tjugum i Balestrand, Vilnes og Bulandet i Askvoll, Dale i Sunnfjord, Guddal i Fjaler, Førde i Sunnfjord. Nynorsk salmebok vart i 1934 innført i: Kvinnherad (Rosendal), Eid sokn i Fjelberg, Hosanger med Vike kapell, Mæland i Alversund, Manger, Vilnes og Bulandet i Askvoll, Dale i Sunnfjord, Guddal i Fjaler, Sande i Gaular, Bygstad i Gaular, Viksdalen og Hestad i Gaular, Naustdal i Sunnfjord, Lekanger i Herøy, Sunnmøre. — Landstads reviderte salmebok er i 1934 innført i Domkyrkja i Bergen, og i Johanneskyrkja i Bergen.

Nynorsk liturgi vert no brukt i 157 kyrkjor, og bokmaalsliturgi i 70 kyrkjor. Nynorsk salmebok er no innført i 132 kyrkjor (medrekna den nye kyrkja paa Hildrestranda), Landstads reviderte salmebok i 14 kyrkjor, Landstads gamle salmebok er i bruk i 80 kyrkjor og Hauges salmebok i ei kyrkja.

Visitasar. I aaret 1934 hev eg halde visitas i Domkyrkja, Mariakyrkja og Nykyrkja i Bergen, og i bygdene: Finnaas, Etne, Fusa, Austevoll, Laksevaag, Hamre, Alversund, Evanger, Vossestrand, Gulen, Askvoll, Førde i Sunnfjord, Selja, Davik, Vanylven, Sande paa Sunnmøre og Norddal, i alt 20 soknekall.

I Bergen hev det aandelege livet halde seg godt ved lag. I haust fekk me eit friskt tilskot og framdriv ved vitjing av dei fremste menn og kvinnor innum Oxford-grupperørsla, Dr. Frank N. Buchman, Laudon Hamilton m. fl. Frammøtet til kyrkjetenestor og til uppbyggjingsmøte hev i det siste halvaaret vore aukande. Folk stundar og lengtar etter uppattnying, etter Guds nyskaping og etter Guds inngrep til frelsa. Søknaden til gudstenestor — med undantak av kveldsmessone stundom — hev vore god. Og til dei „utvida kveldsmessor", med vitnemaal av fleire, hev det tidt vore stor tilstrøyming. Serleg festlege var barnegudstenestone ved visitasane, daa dei store bykyrkjone her kunde vera fylde med 12-1500 born. Yverlærarane og lærarane hev vore ihuga med ved desse barnegudstenestone som baade borni, lærarane og prestane hev vore fegne for og hev sett pris paa.

Ved nedsetjing av lønene for hjelpeprestane i byen vil det verta pengar nok i løningskassa for Bergen til aa løna ein hjelpeprest til i Aarstad sokn, der ein mest treng um aa faa ein prest til, men òg enno ein hjelpeprest til for heile byen. Ein hev rett som det er bruk for ein hjelpeprest til. Ei munaleg hjelp til kyrkjearbeidet i Bergen er det, at me det siste aaret hev fenge ordinera til prestar dei tvo teologane som er klokkarar i St. Markus og i St. Olavs kyrkjelydar, pastor Thv. Eriksen og pastor Olaf Totland. I Laksevaag er dei kyrkjelege tilhøvi vesentleg dei same som i Bergen for hovudsokni, — daa soleis at dei økonomiske tilhøve, med stor arbeidsløysa, er noko tyngre. Men trass i krisa og naud stend kyrkjearbeidet sterkt. I Loddefjord er det meir jamne, gode landstilhøve. I Sunn- og Midhordlandsbygdene Finnaas, Etne, Fusa og Austevoll hev vaar kyrkja stendigt samla heile folket under kyrkjekvelven, og gjenom ljoset og livet i Guds Ord gjeve born og vaksne tru og von og kjærleik til godt og truge arbeid med aand og hand, paa sjø og paa land. Skjønt fisket vart heller eit vonbrot ifjor, tyktest folket vera ved godt mod. Dei held framleis uppe ein høg levestandard og sender mange ungdomar paa ungdomsskular og andre vidaregaaande skular. Det same gjeld um folket i Hamre og i Alversund i Nordhordland. Her er ikkje *kyrkje*kjærleiken so sterk og sikker. Men kristelege vekkjingar hev havt stor makt her, og hev òg gjort sitt til aa samla folket til kyrkja og um nattverdbordet. Paa ungdomsskulane paa Frekhaug i Nordhordland samlast kvar vetter umlag 200 unge til kristeleg upplæring. Og her er det kvar sumar store stemnor med tusundtal av folk, og her er det alltid ein hugnad og ei gleda aa faa tala.

I Gulen, Askvoll og Førde var det òg gode kyrkjelege tilhøve. Prestens arbeid vert i desse bygdene meinka ved dei serleg vidgreinte og sundkløyvde bygder som gjer det sers brysamt og kostesamt for prestane aa koma kring til alle krinsar og grender. Like fullt ferdast desse prestane òg mykje kring i soknene sine. Til den øvste fjelldalen i Førde, Haukedalen, er det no bygt fin og breid bilveg upp fraa Førde og Holsen, — samstundes med at bygdi hev vegsamband med Viksdalen og Sande i Sunnfjord til Vadheim. Men so er der òg her dyrkingsjord og levevilkaar for 4 gonger saa mange menneskje som dei 250 menneskje som bur der no. Og folket dér tyktest hava god framtaksvilje og paagangsmod.

I Selje og Davik var visitasane òg sers festlege, og møti og gudstenestone var vitja av sers mykje folk. Men her er det den vansken med kyrkjearbeidet, at det baade i Selja med 4 kyrkjor, og i Davik med 4 kyrkjor og med ei femte kyrkja paa-emna, er god bruk for tvo prestar i kvart av desse soknekalli. Og baade soknepresten i Selja og soknepresten i Davik held no hjelpeprest; men baae stader er det berre personlege hjelpeprestar som er løna av soknepresten. Men her *burde* i baae desse soknekall verta tilskipa *kommunale* hjelpeprestumbod, — berre at dei økonomiske vanskane no er til hinder og til meins for ein slik skipnad.

Paa Sande i Sunnmøre hev dei ein kommunal hjelpeprest, som det òg der er trong til, med 4 kyrkjor og eit innvigt skulehus. Men heller ikkje *denne* hjelpepresten hev løn som til eit heilt og sjølvstendigt umbod, so han maa taka anna arbeid ved sida. Kyrkjetilhøvi er elles baade her og i Vanylven og i Norddal gode. Men det vart nemnt, at edrugskapstilhøvi no ikkje var so gode, som dei hev vore. — I Vanylven vil dei no freista aa faa restaurera den fine gamle marmorkyrkja paa Aaheim.

I Norddal fall visitasen i mai, nett etter Tafjord-ulukka. Me vitja daa òg Tafjord og Fjøraa og heldt møte med folket dér. Dei er rolege, trauste folk som tek lagnads-støytane med tolugt mod, og dei var daa no i ferd med aa byggja upp grendene sine atter. Liket av ein av deim som bleiv i fjorden ved denne ulukka, vart gravlagt paa Sylte kyrkjegard under visitasen. Ulukka hadde sjølvsagt gjort eit sterkt inntrykk paa folket i Norddal; men religiøst set hev ho ikkje verka nokon skilnad i folkets stoda, — dei er gode, støde kyrkjefolk, utan sterke kjenslerørslor, no som fyrr.

I Evanger og Vossestrand er det smaa fjellbygder med jamne, men snaude livevilkaar. Men søknaden til kyrkja og til Guds Ord er òg her god, naar ein tek umsyn til det laage folketalet, i heile det vidgrendte Evanger soknekall berre 1 700 menneskje, og i Vossestrand umlag 1 900 menneskje. Til Evanger høyrer òg øvste luten av Eksingedalen, med Nesheim kapell. Dit kom me ikkje ved visitasen, daa prosten og soknepresten fann det betre og laglegare, at me tok denne visitasen i samband med ei visitasferd uppetter Eksingedalen som det er meiningi aa taka iaar, med møte baade i Eksingedalen kyrkja paa Flatekvaal og i Nesheims-kyrkja.

Under Bjørgvin-bispens tilsyn ligg òg *Sjømannsmisjonen*, serleg *prestane* i Sjømannsmisjonen, med di tilsetjingi av desse sjømannsprestane skal godkjennast av Bjørgvin biskop. Sjømannsmisjonens hovudstyre, med formann sokneprest John Ekeland, varaformann kjøpmann Thorvald Kjerland og generalsekretær pastor Vilhelm Vilhelmsen, gjer eit godt og vist arbeid, og deira tilsetjingar av prestar i Sjømannsmisjonen hev det aldri vore høve til aa gjera nokon merknad ved. Trass i den store krisa som hev raaka vaar skipsfart, som alt anna næringsliv i dei seinste aari, hev arbeidet til signing og hjelp for „vaare landsmenn paa havet og i framande land" vore halde uppe og jamvel havt ein sterk framvokster. Soleis er det sagt so fint og raakande i aarsmeldingi fraa Tunsberg krins: „Han — Gud — staar over og bakom baade i gode og daarlige tider. I Hans haand kan de onde dager likesaa vel som de gode bli redskaper til aa fremme Hans verk. Er det ikke det vi faar erfare nu i

disse tider, naar kjærligheten til Guds sak og offerviljen for Hans rike vokser omkapp med tidens trykk."

Medan Sjømannsmisjonen i 1931 hadde 2 632 foreiningar i alt, er det no meldt inn 3 114. Og Sjømannsmisjonen hev framleis eit aarsbudgett paa vel kr. 550 000. Sjømannsmisjonen tek serleg mange unge teologar i si tenesta. Og dei fær i arbeidet for vaare sjøfolk i dei framande hamnane stor dugleik og røynsla i kristelegt og sosialt arbeid. Baade gjer dei ei stor og gagnleg tenesta for vaare sjøfolk ved aa vara og verna deim og deira surt fortente pengar for heim og fedreland, og sjølv vert dei serleg dugande arbeidarar for Guds rike, ute og heime.

Arbeidsaaret 1934 hev — liksom 1933 og 1932 — vore eit stridt arbeidsaar, med *mykje* aa gjera heile aaret. Eg hev i 1934 tala til i alt umlag *63 000* menneskje. Visitasruta for 1935 vil verta mykje *mindre,* avdi reiseverksemdi for i aar vil svara til 1930, daa biskop Hognestad var sjuk det meste av aaret, og difor *ikkje* fekk halda so mange visitasar som vanleg. Men so hev det vore halde nokre fleire visitasar enn vanleg dei tri siste aari.

Kyrkjeleg aarsstatistikk for Bjørgvin bispedøme 1934.

Gudstenestor		8 000
Messefall		142
Møte ved presten		10 908
Lekmenn preika ved gudstenestor		234
Sjuke- og husvitjingar, soknebod		25 733
Vitjingar i sjukehus, gamleheimar og fengsel		1 928
Skulevitjingar		620
Kor ofte brukt „fri tekst"		82
Fødde		7 244
Utanum ekteskap		209
Døypte		6 774
Konfirmera		8 633
Upplærde, men ikkje konfirmera		12
Konfirmantar til altars		5 744
Ekteskap ved kyrkjeleg vigsle		2 518
Ekteskap ved borgarleg vigsle		282
Nattverdgjester i kyrkja	78 360	
Nattverdgjester ved soknebod	4 670	
Nattverdgjester ved møte utanum kyrkja	2 079	
Nattverdgjester ved godkjende lekmenn	67	
Nattverdgjester i alt		85 376
Jordfesta		4 397
Innmelde i kyrkja		50
Utmelde or kyrkja		393

Innkome ved offer og kollekt i kyrkja kr. 159 485,85.

14. februar 1935. *Andreas Fleischer.*

VI. NIDAROS BISPEDØMME 1934.

Bispedømmets geistlighet. I 1934 *avgikk* 1 av bispedømmets prester *ved døden,* nemlig sogneprest Johan Arnt Ofstad, født paa Geitastrand i Børsa 1880, student 1904 og cand. theol. 1911. I 1912 blev han konstituert stiftskapellan i Haalogaland, 1913 sogneprest i Flatanger og var fra 1921 sogneprest i Ytterøy. Han døde paa sykehus i Trondheim efter en kort tids sykdom. Han var en stillfarende mann, hvis hele arbeide blev nedlagt innen hans menigheter i det vidstrakte og besværlige Ytterøy prestegjeld.

Avskjed i naade blev meddelt 1 prest, sogneprest i Steinkjer og prost i Nord-Innherad prosti, Andreas Benoni Myrstad, født 1884. Han blev utnevnt til Steinkjer 1920. Han oppebærer for tiden invalidepensjon.

1 prest blev *befordret til nytt embede utenfor bispedømmet,* nemlig sogneprest til Vaar Frue menighet i Trondheim, Peder Christensen, der blev utnevnt til sogneprest i Vinger.

Befordret til nytt embede innenfor bispedømmet blev 2: sogneprest i Surnadal og prost i Indre Nordmøre prosti, Aune, utnevnt til sogneprest i Melhus, og sogneprest i Flatanger, Opdahl, utnevnt til sogneprest i Sunndal.

Utnevnt til embeder i bispedømmet uten før aa inneha saadant blev følgende 6: de ordinerte prester Høyem, utnevnt til residerende kapellan i Nedre Stjørdal, Hals, Pedersen, Steinarson og Torset, utnevnt til sogneprester henholdsvis i Nesset, Surnadal, Flatanger og Nærøy, samt sogneprest i Maalselv, Lynum, utnevnt til sogneprest i Steinkjer.

Det var saaledes en avgang paa 3 prester og en tilgang paa 6. Ubesatte embeder var ved aarets begynnelse 6, ved dets utgang 3, nemlig Ytterøy sognekall og Vaar Frue kirkes sogneprestembede samt hjelpepreststillingen i Grong og Lierne. Den siste har været ubesatt i en lang aarrekke, men har ogsaa i 1934 i 6-7 maaneder været betjent av pastor Johannes Halten; da han i oktober blev utnevnt til sogneprest i Kistrand, blev betjeningen i juletiden overtatt av ordinert prest Arne Sandvei.

Av nye prestestillinger er oprettet en midlertidig hjelpepreststilling ved de Døves menighet i Trondheim, hvortil av biskopen med Departementets godkjennelse blev beskikket ordinert prest Stokke, samt en midlertidig hjelpepreststilling i Strinda prestegjeld, oprettet ved Departementets skrivelse av 12. desember 1934. Denne stilling er ennu ikke besatt. Samtidig stilledes et beløp av de overskytende embedsinntekter i Strinda til raadighet for øket geistlig betjening i dette prestegjeld med henimot 20 000 innvaanere og 5 kirker. Hjelpepresten i de Døves menighet trenges særlig den tid av aaret da døvepresten, hvis distrikt ogsaa omfatter hele Nord-Norge, er fraværende paa reiser. Døvemenigheten er nu traadt i et nærmere forhold til bispedømmets administrasjon enn før, og visitas vil bli avholdt for første gang i denne menighet i inneværende maaned. — Med de 2 nye stillinger er nu antallet av geistlige embeder i bispedømmet 99. Hertil kommer de personlige hjelpeprester hos sogneprestene i Aafjord, Støren og Aukra og om kort tid i Strinda.

Prostebestalling er utferdiget for sogneprest Hestmann i Ørland som prost i Sør-Fosen prosti, og for sogneprest Fjær i Tingvoll som prost i Indre Nordmøre prosti.

Til aa betjene ledige embeder og som vikarer for permitterte prester har, foruten de før nevnte ordinerte prester der i aarets løp blev utnevnt til embeder i bispedømmet, ogsaa fungert de ordinerte prester P. G. Furberg, A. Sandvei, O. A. Knarlag, J. Hatlebrekke, samt en ganske kort tid Olav Skarstein. Det har i aarets løp været ikke liten sykelighet blandt prestene, saa stiftskapellanene nesten stadig har været beskjeftiget som sykevikarer. Prost Trædal, Aukra, har den meste tid av aaret hatt tjenestefrihet paa grunn av Stortings-arbeide; som hans vikar fungerte i 1. halvaar en stiftskapellan, senere blev cand. theol. Leon Brevik ordinert som hans hjelpeprest.

Geistlighetens arbeide. Biskopen. Ogsaa i 1934 blev det kun avholdt 1 *presteordinasjon*, nemlig 7. februar, da de 3 kandidater Ole Bjørseth, Alf Bull-Hanssen og Lars Stokke, der alle hadde erholdt særskilt ordinasjonstillatelse, i Domkirken blev innvidd til prester.

I *kirkeinnvielse* fant sted: Harøy kapell i Sandøy sogn, Aukra prestegjeld, tillatt opført ved kgl. resolusjon av 24. februar 1933, blev innvidd 9. juni. Det er en stor og vakker kirke med rum i kjelleretasjen til bruk for menighetsarbeidet.

Visitaser. I aaret blev avholdt ialt 16 visitaser, nemlig i Bakklandet menighet, Grytten, Fræna, Edøy, Øre, Tingvoll, Bjugn, Børsa, Meldal, Rennebu, Støren, Strinda, Skogn, Verdal, Sparbu og Fosnes prestegjeld.

Under visitasene blev holdt gudstjeneste i samtlige kirker og kapeller samt enkelte andre steder, ialt 68 gudstjenester og opbyggelige møter. Ved 53 av disse blev det samtalt med konfirmanter og (eller) skolebarn; ialt deltok her 5 578 barn og unge. Samtalen blev som regel innledet av en av menighetens prester eller en lærer og fortsatt og avsluttet av biskopen. Med barnenes frimodighet til aa svare kan det være noksaa forskjellig. De gjorde dog gjennemgaaende et godt inntrykk. Det blev avholdt 17 menighetsmøter, 1 i hvert prestegjeld eller bymenighet, dessuten et ekstra menighetsmøte i Byaasen sogn av Strinda prestegjeld, spesielt foranlediget ved spørsmaalet om ansettelse av en ny prest i prestegjeldet med dette sogn som sitt særlige virkefelt. Det blev holdt 13 lærermøter. I Bjugn bortfalt dette, fordi næsten alle lærere og lærerinner var bortreist i ferie; i Bakklandet menighet og Strinda prestegjeld besøktes istedenfor tilsammen 23 klasser i folkeskolen. Ogsaa i Tingvoll fikk jeg anledning til aa paahøre undervisningen i 3 klasser. I de 13 lærermøter deltok ialt 215 lærere og lærerinner; i almindelighet var det næsten fulltallig fremmøte. Som vanlig var det fra menighetens side meget god tilslutning under visitasene. Om disse henvises forøvrig til de vedlagte utskrifter av visitasprotokollene.

Som vanlig har jeg ogsaa i det forløpne aar ved forskjellige leiligheter forrettet gudstjeneste i stiftsstaden og i ikke liten utstrekning deltatt i det frivillige kristelige arbeide, særlig ved alle større anledninger, samt i Presteforeningens møter. Om det første lovfestede bispedømmeraads

møte 14.-16. mars og det frivillige bispedømmemøte vil nedenfor bli utførligere berettet. Ute i bispedømmet har jeg deltatt i og prekt ved Kinamisjonsforbundets kretsmøte i Molde i pinsen, ved kirkejubileum paa Røros 19. august, dessuten besøkt og talt paa de kristelige ungdomsskoler Høgtun i Øre og Bakketun i Verdal i forbindelse med visitasene sammesteds. 28. august - 13. september var jeg permittert til en utenlandsreise, hvorunder jeg 3.-6. september deltok som den Norske Kirkes representant i møtet av fortsettelseskomiteen for Faith and Order-bevegelsen i Hertenstein i nærheten av Luzern. 9.-30. oktober deltok jeg i bispemøtet i Oslo, avbrutt ved Presteforeningens generalforsamling 17.-21. oktober, det frivillige kirkemøte 23.-25. oktober og kirkejubileum i Singsaas 28. oktober. Dessuten deltok jeg her i byen i Søndagsskoleforbundets landsmøte paa Fredly 29. juni - 1. juli og ved sammenslutningen av Trondhjems Indremisjon og Nidaros Indremisjon i de samme dager. 7. og 8. november deltok jeg i høstmøtet av Trøndelag krets av Bekjennelsestro Presters Broderkrets, og endelig besøkte og talte jeg paa Østmarken og Rotvold sinnssykeasyler i forbindelse med visitasen i Strinda.

Prostene. Ogsaa i 1934 gav det kongelige Departement sitt samtykke til at prostene deltok i en flerhet av visitasene mot aa faa sine reiseutgifter dekket. Skal visitasene bli tatt grundig, er dette ogsaa paakrevet, likesom prostene ogsaa uten deltagelse i visitasene har vanskelig for aa faa det rette kjennskap til prostiets menigheter.

Prestene. Om prestenes arbeide har jeg intet særlig aa tilføie til hvad jeg har uttalt i forrige aarsberetning. Det synes dog som om vekkelsene i menighetene og i den siste tid ogsaa Oxford-gruppebevegelsen har virket opmuntrende og ansporende paa flere av prestene.

Av visitasberetningene vil det fremgaa at kirkesøkningen i de fleste sogn er omtrent uforandret, men i en rekke sogn betegnes den dog som øket siden siste visitas, og kun i et enkelt tilfelle blev den betegnet som avtatt. Som nettop nevnt var det ogsaa i 1934 vekkelser, dog av mindre omfang, i en rekke bygder, og det blir sagt at det ikke minst er menn og ungdom som kommer med. Fra Baptistenes og særlig fra Pinsevennenes side har det ogsaa i det siste aar været øvet en temmelig paagaaende virksomhet. Det samme gjelder Frimisjonen i forbindelse med den virksomhet som her i Trondheim under stor tilslutning blev øvet av den finske prest Frank Mangs. Hans arbeide har dog sikkert været til velsignelse for mange. Utmeldelsene av Statskirken har dog ikke steget synderlig; en del har dog latt sig døpe paany uten aa melde sig ut.

Nattverdgjestenes antall steg fra 38 004 til 40 177. Det er overmaate gledelig aa se den stadige stigning av nattverdgjestenes antall. I løpet av de siste 7 aar er stigningen over 10 000. Det henger sammen med at hvor det blir vekkelse samles nu ikke minst de unge flittigere om nattverdbordet enn før. Nattverdutdeling utenfor kirkehuset fant sted i samme utstrekning som tidligere. Her er fremdeles ingen legmenn beskikket som nattverdforvaltere. Fri nattverd uten forbindelse med kirken forekommer flere steds, men ikke i nogen stor utstrekning.

Statistikken over det kirkelige arbeide viser følgende tall for det hele bispedømme for de 3 siste aar:

	1934.	1933.	1932.
Gudstjenester	6 394	6 335	6 184
Religiøse og kirkelige møter ved presten	7 773	7 335	6 934
Sykebesøk	10 702	10 806	8 883
Anstaltbesøk	2 308	2 070	1 815
Skolebesøk	521	530	529

Det er en liten stigning i gudstjenestenes antall, en større stigning i antallet av religiøse og kirkelige møter som presten har holdt enten alene eller som hovedtaler. Antallet av messefall var 206, ubetydelig mindre enn aaret forut og langt mindre enn antallet av de ekstraordinære gudstjenester som prestene har holdt. Tallet paa sykebesøk er omtrent uforandret, antallet av anstaltbesøk er steget. Skolebesøkenes tall holder sig omtrent uforandret fra aar til aar.

De offentlige bidrag til prestenes arbeide har i 1934 været:

Reisebidrag til endel prester i vidtstrakte og vanskelige distrikter til rikeligere betjening av menighetene med Guds ord og nattverd var ogsaa for siste budgettaar bevilget med kr. 800,00, fordelt mellem 11 prester. Herav blev brukt kr. 790,80.

Til geistlig betjening i fiskevær var ogsaa 1933/34 kun bevilget kr. 700,00. Det blev delt mellem 12 prester, og kr. 659,75 blev opbrukt. I Leka prestegjeld blev bevilgningen ikke anvendt, da det ikke blev nogen samling av fiskere.

Til geistlig betjening av militære øvelsesplasser blev kun bevilget kr. 300,00. Det var imidlertid en uanvendt bevilgning fra 1932/33, saaledes at der sommeren 1934 kunde anvendes ialt kr. 467,80. Denne bevilgning er, som tidligere fremhevet, meget utilstrekkelig.

Regnskap for ovennevnte 3 bevilgninger er innsendt til Departementet 27. september 1934.

Menighetsraadene. Om menighetsraadenes arbeide er intet særlig nytt aa berette. Jeg har dog det inntrykk at de efterhaanden vil komme til aa opvise større aktivitet, ikke minst som følge av oprettelsen av bispedømmeraad, som setter sig i forbindelse med menighetsraadene og peker paa nye arbeidsopgaver. Av prostimøter for menighetsraadene blev, saavidt vites, i aarets løp kun avholdt ett, nemlig i Innherad.

Salmebokbytte. Landstads reviderte salmebok blev i 1934 innført i Bud hovedsogn, Frei annekssogn, Ørland hovedsogn og Agdenes annekssogn. Nynorsk salmebok blev innført i Kvam annekssogn og Føling annekssogn. Stillingen er derfor nu følgende: Av de 175 sogn og menigheter har 117 Reviderte Landstad, 39 gamle Landstad og 19 Nynorsk salmebok. Nynorsk liturgi er i aarets løp ikke innført i noget nytt sogn og brukes nu ordinært i 22. Flere steder holdes dog regelmessig enkelte gudstjenester med nynorsk liturgi.

Bispedømmeraadet. Det ved lov av 16. juni 1933 innførte og i slutningen av 1933 valgte bispedømmeraad traadte sammen til konstituerende møte 14.-16. mars i Trondheim. Innberetning herom blev sendt Departementet 20. mars. Foruten aa ha innledet forbindelse med bispedømmets menighetsraad, fikk bispedømmeraadet i dagene 31. mai - 3. juni avholdt 4

offentlige foredrag her i byen om „Den kristne tro" ved hovedlærer, sogneprest Smemo, med særdeles god tilslutning. Bispedømmeraadets formann er f. t. biskopen, varaformann skolebestyrer Nordset.

Det frivillige kristelige arbeide. Ved ofring og kollekt til kristelig arbeide innkom i 1934 i kirkene tilsammen kr. 86 309,22, en stigning paa kr. 10 000,00 fra 1933. Dette gledelige resultat skyldes først og fremst den troskap hvormed vaart kristenfolk omfatter arbeidet, men det utmerket gode aar for jordbruket har vel ogsaa gjort sitt.

Ved forespørsler til det Norske Lutherske Indremisjonsselskap, det Vestlandske Indremisjonsselskap, Norges Kristelige Ungdomsforbund, Norsk Søndagsskoleforbund, det Kirkelige Landslag, Lutherske Menighetssøstres Forening, den Indre Sjømannsmisjon, den Norske Sjømannsmisjon, Norges Finnemisjonsselskap, det Norske Misjonsselskap, Kinamisjonsforbundet og Santalmisjonen angaaende arbeidet i det forløpne aar har disse meddelt at inntektene i almindelighet har holdt sig, for enkeltes vedkommende er de steget noget, saa arbeidet har kunnet utvides. Paa en undtagelse nær har de forskjellige kretsstyrer likesom prestene gitt uttrykk for at aaret har været et godt arbeidsaar hvad trangen til aa høre Guds ord og virkningen av forkynnelsen angaar. Fra flere steder meldes ogsaa i 1934 om vekkelser.

Frivillig bispedømmemøte blev holdt i Trondheim 26.-28. april efter innbydelse fra det frivillige bispedømmeraad, tiltraadt av det lovfestede, med biskopen som dirigent og varaformennene i de to raad som visedirigenter. Møtet hadde stor tilslutning, idet det ialt møtte 320 utsendinger fra menighetene. Man behandlet spørsmaalet om hvorvidt de frivillige bispedømmeraad skulde overlate sitt arbeide og særlig sammenkallelsen av frivillig bispedømmemøte til de lovfestede, og uttalte sig for dette. Dessuten behandledes reglene for menighetsraadsvalg; beslutningen herom er innsendt til det kongelige Departement. Endelig behandledes av opbyggelige emner: „Bli fylt av Aanden", Efes. 5, 18b, „Kristendommen og vaar tid, vanskeligheter og muligheter", og „Min menighet".

Under biskopens ledelse konstituertes i februar et *Kirkesangforbund for Nidaros bispedømme.* Til dets formann valgtes residerende kapellan Pharo. Det har satt sig i forbindelse med menighetsraadene og gjennem dem med skolene og med de kirkekor som finnes. Vi har haap om at det skal virke til fremme for kirkesangen. En kirkesangfest aktes holdt iaar.

Kirkene. Som ovenfor meddelt er 1 ny kirke, Harøy kapell i Aukra prestegjeld, kommet til, saa antallet av kirker og lokaler innviet til gudstjenestlig bruk nu er 217. Foruten de i forrige aarsberetning nevnte arbeider med kirker er arbeidet enten under forberedelse eller delvis paabegynt paa Gjøra i Sunndal og i Kopperaaen i Meraaker. Av kirkerestaureringsarbeider maa særlig nevnes den overmaate vellykkede restaurering av Meldal kirke, ledet av arkitekt Tverdahl under samarbeide med riksantikvaren. Interesse for kirkenes utsmykning er fremdeles levende rundt om i bispedømmet. Vedlikeholdet er stort sett bra. Med hensyn til kirkegaardene er en stor fremgang aa merke. Flere og flere kirkegaarder blir ordentlig oparbeidet, og det almindelige vedlikehold av gravene bedres i de fleste bygder. Trangen til aa faa hjelpekirkegaarder hvor avstanden til sognets

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Prestegjeld eller menighet Prosti	Fødte		Døpte	Konfirmanter	
	ialt	utenfor ekteskap		deltatt i forberedelsen	konfirmert
Domsognet	33	3	50	283	283
Vaar Frue kirke	31	4	37	147	146
Ilen	48	2	30	137	137
Bakklandet	59	6	75	257	257
Lademoen	64	8	65	260	260
Hospitalskirken	0	0	2	0	0
Døvemenigheten	0	0	2	17	17
E. C. Dahls stiftelse	516	68	456	0	0
Nidaros domprosti	751	91	717	1101	1100
Vestnes	57	1	66	86	86
Eid	17	0	19	33	33
Grytten	57	1	55	71	71
Nesset	56	5	57	47	47
Veøy	37	1	41	28	28
Indre Romsdal prosti	224	8	238	265	265
Bolsøy	61	0	55	81	81
Molde	40	1	28	56	56
Aukra	78	4	93	120	120
Fræna	72	3	65	52	52
Bud	61	5	62	94	94
Ytre Romsdal prosti	312	13	303	403	403
Kvernes	127	4	107	148	148
Kristiansund	166	25	155	356	355
Halsa	43	1	39	60	60
Aure	80	5	64	84	84
Edøy	70	4	64	81	81
Ytre Nordmøre prosti	486	39	429	729	728
Øre	36	2	33	38	38
Tingvoll	62	4	64	89	89
Øksendal	13	0	14	20	20
Sunndal	17	0	18	32	32
Stangvik	61	4	58	64	64
Surnadal	56	1	50	60	60
Rindal	34	1	37	47	47
Indre Nordmøre prosti	279	12	274	350	350
Hemne	104	13	108	100	100
Hitra	86	5	82	110	110
Frøya	129	9	119	159	159
Ørland	92	5	85	98	96
Sør-Fosen prosti	411	32	394	467	465
Stadsbygd	93	18	79	118	118
Bjugn	79	14	76	99	94
Aafjord	88	8	80	96	96
Bjørnør	98	9	86	97	97
Nord-Fosen prosti	358	49	321	410	405

NIDAROS BISPEDØMME FOR 1934.

Ekteskap		Nattverdgjester		Jordfestede	Innmeldt i kirken	Utmeldt av kirken	Innkommet ved offer eller kollekt	Antall menighets-lemmer ved folketellingen 1930
kirkelig	borgerlig	ialt	utenfor kirken					
203	9	1530	126	139	3	13	5296,83	11265
60	12	1287	110	156	1	14	3407,76	10251
38	6	364	21	66	1	2	1255,62	7042
125	11	1563	76	111	6	8	3056,87	12717
97	13	1120	49	119	1	13	1870,64	13502
0	0	1219	28	18	0	0	0,00	(efter folketellingen 1/11 1932)
2	0	107	0	0	0	0	110,81	
0	0	0	0	0	0	0	0,00	—
525	51	7190	410	609	12	50	14998,53	52842[1]
28	0	685	84	44	0	0	151,98	4022
4	0	251	10	19	0	0	622,08	1457
28	0	659	20	45	0	0	2366,34	3728
16	1	523	20	56	0	1	915,92	3163
12	0	214	14	21	1	1	691,98	2188
88	1	2332	148	185	1	2	4748,30	14558
31	0	1259	25	45	2	2	1913,61	5044
45	3	398	44	30	2	1	3589,91	3132
29	0	643	11	30	0	0	659,51	4665
20	0	190	9	44	0	0	202,41	3032
13	0	237	66	29	0	0	800,25	3573
138	3	2727	155	178	4	3	7165,69	19446
25	0	642	54	94	0	1	1536,26	8675
82	5	2550	69	183	5	18	4677,41	15777
10	0	511	68	27	0	1	586,74	2892
25	0	545	37	41	0	0	1549,79	4622
20	0	795	117	37	2	2	722,81	3933
162	5	5043	345	382	7	22	9073,01	35899
12	0	925	117	46	0	0	1042,92	2493
33	0	698	85	44	0	0	2040,63	4221
2	0	103	8	9	0	0	117,96	925
13	0	187	25	20	0	0	396,75	1759
14	0	349	0	33	0	6	290,00	3047
13	0	499	7	37	0	2	875,64	3088
9	0	777	48	27	0	0	730,24	2457
96	0	3538	290	216	0	8	5494,14	17990
26	0	609	12	59	0	0	1165,51	5102
19	0	536	36	58	0	11	453,95	5267
20	1	739	28	68	0	5	542,59	6989
31	0	332	28	39	1	12	898,44	4706
96	1	2216	104	224	1	28	3060,49	22064
13	0	602	28	71	0	0	1867,15	5935
32	0	353	13	68	1	18	631,58	4823
13	0	341	9	38	0	6	1063,17	4329
20	0	527	23	47	2	40	1030,25	4991
78	0	1823	73	224	3	64	4592,15	20078

[1] I statistikken for 1933 (Norvegia Sacra 1934, s. 139) skal tallet rettes til: 52842.

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Prestegjeld eller menighet Prosti	Fødte		Døpte	Konfirmanter	
	ialt	utenfor ekteskap		deltatt i forberedelsen	konfirmert
Børsa	58	8	55	68	68
Orkdal	112	19	125	130	130
Meldal	86	9	84	95	95
Rennebu	37	6	36	48	48
Opdal	69	7	67	105	105
Orkdal prosti	362	49	367	446	446
Røros	64	6	62	114	114
Holtaalen	85	7	80	104	104
Støren	111	8	111	155	155
Melhus	114	13	110	139	138
Gauldal prosti	374	34	363	512	511
Byneset	42	3	45	40	40
Strinda	196	18	152	334	334
Malvik	37	3	38	57	57
Klæbu	40	3	41	27	27
Selbu	60	1	59	101	101
Strinda prosti	375	28	335	559	559
Øvre Stjørdal	68	5	70	116	116
Nedre Stjørdal	101	12	98	126	126
Frosta	83	9	80	93	93
Leksvik	39	4	45	77	77
Stjørdal prosti	291	30	293	412	412
Skogn	53	2	58	81	81
Levanger	85	5	64	111	111
Verdal	100	8	110	173	172
Vterøy	51	1	51	68	68
Sør-Innherad prosti	289	16	283	433	432
Inderøy	66	3	72	92	92
Sparbu	82	2	78	93	93
Steinkjer	58	2	55	110	110
Beitstad	103	10	111	103	103
Stod	35	0	36	42	42
Nord-Innherad prosti	344	17	352	440	440
Snaasa	47	0	46	33	33
Lierne	26	2	23	28	28
Grong	102	9	101	138	138
Overhalla	51	2	52	43	43
Namsos	145	12	97	129	129
Indre Namdal prosti	371	25	319	371	371
Flatanger	34	3	26	39	39
Fosnes	39	3	38	54	54
Kolvereid	54	4	49	59	59
Nærøy	41	3	40	40	40
Vikna	77	3	56	73	70
Leka	45	4	40	35	35
Ytre Namdal prosti	290	20	249	300	297
Nidaros bispedømme	5517	463	5237	7198	7184

NIDAROS BISPEDØMME FOR 1934.

Ekteskap		Nattverdgjester		Jordfestede	Innmeldt i kirken	Utmeldt av kirken	Innkommet ved offer eller kollekt	Antall menighets-lemmer ved folketellingen 1930
kirkelig	borgerlig	ialt	utenfor kirken					
23	0	324	21	30	1	14	1087,74	3224
55	0	498	101	92	1	0	2037,30	7264
27	2	835	49	63	0	1	1481,03	5013
14	0	505	35	22	0	0	1013,98	2398
21	0	383	22	51	0	17	1150,00	4224
140	2	2545	228	258	2	32	6770,05	22123
19	2	425	9	41	0	3	720,00	5025
16	0	806	39	49	0	1	1945,85	5052
41	1	748	42	83	1	0	1868,18	7151
31	1	538	38	57	3	18	2561,59	7019
107	4	2517	128	230	4	22	7095,62	24247
7	0	193	49	28	0	0	609,64	2570
78	6	340	30	120	2	5	1533,80	17185
18	0	174	6	29	0	0	522,18	3460
16	0	91	10	17	0	0	1525,70	2497
19	0	573	30	73	0	1	798,74	5146
138	6	1371	125	267	2	6	4990,06	30858
36	0	640	24	45	0	0	1437,40	5302
42	0	645	92	75	0	8	1053,63	7109
29	0	301	26	55	0	5	1133,15	4695
16	0	1328	240	35	0	3	781,91	2886
123	0	2914	382	210	0	16	4406,09	19992
20	0	230	35	34	0	0	805,05	3629
24	1	689	30	36	1	4	1972,75	4323
33	1	451	52	73	1	7	641,52	7108
9	1	201	19	43	0	1	410,78	3343
86	3	1571	136	186	2	12	3830,10	18403
28	0	460	89	50	0	4	549,22	4456
27	2	357	25	38	0	1	846,02	4514
38	2	376	36	51	0	1	1418,98	4679
23	0	325	64	53	0	0	527,52	5068
12	0	95	3	18	0	0	264,30	2388
128	4	1613	217	210	0	6	3606,04	21105
16	0	69	11	28	0	1	65,55	2743
4	0	295	9	15	0	0	324,13	1793
28	1	333	6	44	0	0	905,22	5814
17	0	140	20	30	0	0	373,86	3128
49	1	502	25	61	2	34	1981,69	6514
114	2	1339	71	178	2	35	3650,45	19992
5	0	115	4	20	0	6	327,57	1881
9	0	166	17	32	1	1	459,30	2658
17	0	338	80	28	0	3	585,20	3201
11	0	253	27	32	2	12	472,03	2163
24	0	329	59	46	1	9	543,00	3503
7	0	237	16	24	0	2	441,40	2059
73	0	1438	203	182	4	33	2828,50	15465
2092	82	40177	3015	3739	44	339	86309,22	355062

kirkegaard er stor, er fremdeles tilstede, og det er paa dette omraade vist ikke liten offervillighet. Gravfortegnelsene føres i regelen med god orden, og antallet av kirkegaarder som ikke er kartlagte er nu ikke stort.

Kirkens bruk. Om kirkesøkningen henvises til det foran uttalte. Bispedømmeraadet har, idet dette skrives, nettop rettet en henstilling til menighetsraadene om aa faa istand „kirkeruter" med bil, motorbaat eller jernbane. Efter tillatelse fra menighetsraadet har prester utenfor menigheten og legfolk ialt 440 ganger holdt gudstjenester eller opbyggelige møter i kirken. Dette viser en fortsatt svak nedgang fra 1933, da tallet var 459. Dette henger dog tildels sammen med at bedehusenes og forsamlingshusenes antall økes.

Legmenn holdt preken i prestens sted ved forordnede gudstjenester ialt 134 ganger, atter en betydelig stigning fra det foregaaende aar. Forøvrig forekommer det jo ikke sjelden at en legmann taler ved siden av presten.

Fri tekst for prekenen ved forordnet høimesse blev benyttet ialt 66 ganger, aaret før 61.

Offentlig nattverdutdeling utenfor kirkehuset er innberettet aa ha foregaatt 45 ganger. Dette er omtrent som i foregaaende aar baade hvad antall ganger og antall nattverdgjester angaar.

Dissentersamfundene. Se herom hvad foran er uttalt paa side 81. Antallet av utmeldelser av Statskirken steg fra 295 til 339, mens antallet av innmeldelser sank fra 49 til 44. De fleste utmeldelser har funnet sted i Trondheim og Strinda og Kristiansund, i Fosen-distriktene og i Hølonda i Melhus.

Innmeldelsene i og utmeldelsene av Statskirken fra og til de forskjellige samfund stiller sig saaledes:

Inn fra.	Ut til.	Hvilket samfund.	Inn fra.	Ut til.	Hvilket samfund.
3	1	Den Lutherske Frikirke.	2	47	Adventistene.
1	0	Den Svenske Kirke.	0	1	Russellianerne.
0	2	Det Norske Misjonsforbund.	2	7	Den Romersk-Katolske Kirke.
7	14	Metodistkirken.			
7	82	Baptistkirken.	0	6	Mormonene.
12	151	Pinsemenigheten.	0	2	De Gudløses Forening.
1	0	Det Apostoliske Trossamfund.	7	26	Intet bestemt samfund.
			2	0	Ikke opgitt.

Kirkelig statistikk. Statistiske opgaver for bispedømmets prestegjeld og bymenigheter vedlegges. Til statistikken bemerkes:

Fødslenes antall er igjen sunket, dog mindre enn i de foregaaende aar, nemlig fra 5 552 til 5 517 i 1934. Antallet av barn født utenfor ekteskap er gledeligvis sunket fra 531 til 463.

At de døptes antall kun er 5 237 er ikke lett aa forklare, men beror formentlig paa en tilfeldighet. Muligens henger det dog sammen med dissenternes agitasjon mot barnedaapen.

Tallet paa konfirmanter er steget betydelig, nemlig fra 6 924 til 7 184. Kun 14 av dem der deltok i forberedelsen lot sig ikke konfirmere. Konfirmasjonens betydning for vaart folk synes altsaa ikke aa være i nedgang. Ansøkningene om fritagelse for forpliktelsen til aa fremlegge vaksinasjonsattest før konfirmasjonen steg til omtrent det dobbelte og vil vistsnok fremdeles stige og skaffer meget arbeide ikke bare for biskopen, men ogsaa for stadsfysikus i Trondheim hvor de fleste andragender om fritagelse fremkommer. Maatte denne forbindelse mellem vaksinasjonen og konfirmasjonen snart bli ophevet, saa biskopene kan slippe dette arbeide og — hvad der har mere aa si — dette irritasjonsmoment i vaar kirke bli fjernet.

Antallet av kirkelige stiftede ekteskap steg fra 1 980 til 2 092, antallet av borgerlig stiftede fra 73 til 82.

Antallet av jordfestede sank fra 3 809 til 3 739.

Fra kirkens side har vi all grunn til aa se med takk paa de arbeidsmuligheter som var gitt oss i det forløpne aar og som fremdeles møter oss i aaret vi nu er gaatt inn i. Maatte vi ogsaa vite aa utnytte dem, saa de ikke skal gaa tapt.

14. februar 1935. *J. Støren.*

VII. HAALOGALAND BISPEDØMME 1934.

MED 3-AARS-OVERSIKT OVER MENIGHETSFORHOLDENE 1932, 1933, 1934.

I. *Prestene og deres virke.*

1. *Ordinasjoner* var der — i likhet med de siste aar — ikke mer enn to av; den 8. oktober ordinerte jeg i Prestenes kirke i Oslo Asbjørn Flokkmann som skulde virke i Norsk Finnemisjon; 19. desember i Tromsø Andreas Notø som var antatt til assistent hos sognepresten i Lenvik.

2. *Presteskifte.* a. Flyttet fra Haalogaland har i 1934 sogneprestene Brabrand (fra Folda til Onsøy), Synnes (fra Bø til det residerende kapellani i Eidsberg), J. E. Svendsen (fra Kistrand til Vikedal), Steen Meum (fra Lurøy til Kragerø), Knut Mollestad (fra Hemnes til det residerende kapellani i Bragernes).

b. Byttet stilling innenfor bispedømmet har prost Alf Wiig, som fra Karasjokk kom til Sortland.

c. Sydfra kom heller ikke i aar nogen prest i embede til Haalogaland. Det er en sjeldenhet at saa skjer!

d. Nye prester i fast embede fikk vi fire stykker av: M. E. Sæther som i 4 aar har styrt ledige kall her nord, blev sogneprest i Kjerringøy; O. Ansteensen, som i 1932 blev assistent i Tjøtta og fra høsten 33 bestyrte kallet, blev nu utnevnt dit. Egil Sæbøe som en tid hadde været privat assistent i Tysfjord, blev sogneprest i Dverberg. Fra Finnemisjonens tjeneste kom Henry Slotten, som blev sogneprest i Alta.

e. Nye assistenter var Notø hos sognepresten i Lenvik (se foran) og K. O. Mathiesen hos sognepresten i Loppa.

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Prestegjeld	Fødte	Utenfor ekteskap	Døpte	Konfirmerte	Underviste, men ikke konfirmerte	Konfirmerte til alters	Ekteskap kirkelig	Ekteskap borgerlig
1. Bindal	35	8	25	61	0	61	4	0
2. Vik	51	8	53	67	0	62	10	0
3. Brønnøy	68	7	63	82	0	80	25	0
4. Velfjord	31	7	25	31	0	31	15	0
5. Vega	50	1	47	45	0	45	14	0
6. Tjøtta	58	7	58	62	0	61	21	0
7. Vefsn	143	16	152	164	0	164	65	0
8. Hattfjelldal	37	0	37	29	0	28	7	1
9. Hemnes	67	7	74	105	0	105	25	0
10. Mo	92	11	99	87	0	87	45	1
11. Herøy	86	11	79	85	0	85	14	2
12. Alstahaug	119	10	91	119	0	119	28	1
13. Nesna	81	9	89	80	0	80	23	0
14. Lurøy	70	7	66	48	0	48	19	0
15. Rødøy	48	4	45	52	0	27	13	0
16. Meløy	75	13	83	77	0	72	24	4
17. Gildeskaal	93	11	92	79	0	79	31	1
18. Beiarn	46	8	33	44	0	44	10	0
19. Skjerstad	25	4	26	50	0	50	15	0
20. Fauske	92	12	96	174	0	141	48	1
21. Saltdal	53	4	55	66	0	66	21	0
22. Bodø	126	11	82	88	0	88	56	3
23. Bodin	94	10	89	122	0	122	48	0
24. Kjerringøy	12	3	13	12	0	12	2	0
25. Folda	105	15	88	98	0	98	30	0
26. Steigen	55	12	59	59	0	59	16	0
27. Hamarøy	53	5	41	69	0	69	14	0
28. Tysfjord	78	13	69	76	0	76	20	0
29. Ofoten	197	14	162	233	2	233	71	0
30. Narvik	166	22	139	161	0	159	83	12
31. Lødingen	76	8	63	87	0	87	23	0
32. Vaagan	135	9	144	124	0	124	65	0
33. Gimsøy	37	8	42	48	0	48	9	0
34. Buksnes	164	14	153	114	0	114	43	1
35. Borge	96	17	66	89	2	89	27	1
36. Flakstad	73	5	85	40	0	40	0	3
37. Værøy	47	5	36	35	0	35	5	0
38. Hadsel	145	39	168	160	0	160	42	2
39. Bø	111	13	118	92	10	92	47	2
40. Øksnes	106	7	84	87	0	87	24	0
41. Sortland	81	11	71	93	0	78	24	0
42. Dverberg	83	6	92	85	0	85	36	3
43. Kvæfjord	67	1	48	36	0	33	24	1
44. Trondenes	246	20	191	224	0	224	86	5
45. Bjarkøy	28	0	22	38	1	38	3	0
46. Ibestad	136	9	133	143	0	143	36	2
47. Salangen	69	7	69	91	0	91	21	1

HAALOGALAND BISPEDØMME FOR 1934.

Nattverdgjester i kirken	Nattverdgjester utenfor kirken	Nattverdgjester ved sognebud	Nattverdgjester ved godkjente legmenn	Nattverdgjester ialt	Jordfestede	Innmeldte i kirken	Utmeldte av kirken	Offer og kollekt i kirken
120	0	0	0	120 (4,6 %)	24	0	0	117,07
206	0	19	0	225 (8,9 »)	28	0	1	374,02
305	58	20	0	383 (9,4 »)	37	1	2	506,96
108	7	8	0	123 (7,8 »)	8	0	0	22,00
200	0	22	0	222 (9,2 »)	29	0	3	224,10
232	6	9	0	247 (7,6 »)	26	0	5	364,59
479	0	23	0	502 (6,5 »)	76	0	1	548,56
74	0	24	0	98 (1,9 »)	11	0	0	56,23
359	0	30	0	389 (7,6 »)	47	0	5	396,30
324	0	10	0	334 (5,6 »)	53	3	7	736,70
78	36	16	0	130 (3,1 »)	35	0	1	150,22
360	11	38	0	409 (7,1 »)	50	0	4	491,25
376	59	10	0	445 (9,1 »)	46	0	0	625,64 [1]
228	52	16	0	296 (8,9 »)	41	0	0	401,63
111	0	12	0	123 (4,2 »)	31	0	14	180,75
265	31	12	0	308 (6,6 »)	22	4	6	461,84
183	20	9	0	212 (4,8 »)	47	0	6	320,61
117	0	18	0	135 (6,5 »)	20	0	2	59,64
212	4	16	0	232 (12,0 »)	18	0	5	455,00
491	7	30	0	528 (7,4 »)	69	0	10	566,02
374	0	19	0	393 (10,4 »)	44	0	0	
1121	0	42	0	1163 (22,6 »)	50	0	1	2040,29
769	92	44	0	905 (14,5 »)	63	1	1	532,88
122	0	30	0	152 (20,9 »)	11	0	0	244,32
529	0	25	0	554 (12,5 »)	45	0	0	505,00
228	0	11	0	239 (7,1 »)	34	0	0	579,70
686	15	40	0	741 (22,4 »)	44	0	8	565,75
144	80	15	0	239 (7,8 »)	33	0	3	246,45
1882	298	85	0	2265 (21,6 »)	74	0	12	1282,55
464	0	32	0	496 (5,0 »)	66	1	43	545,64
348	64	14	0	426 (8,7 »)	27	0	2	262,00
400	56	38	0	494 (6,9 »)	64	1	4	
129	16	6	0	151 (9,5 »)	18	1	5	121,00
1063	0	44	0	1107 (16,7 »)	58	0	16	237,70
550	98	47	0	695 (13,4 »)	53	2	26	410,09
83	0	2	0	85 (2,5 »)	17	1	2	123,00
597	43	8	0	648 (38,7 »)	14	0	1	367,37
301	16	26	0	343 (3,5 »)	81	0	3	374,02
696	260	37	0	993 (20,3 »)	57	1	23	296,97
222	0	54	0	276 (6,8 »)	24	1	1	713,35
296	0	29	0	325 (6,9 »)	45	5	5	639,89
196	109	32	0	337 (6,1 »)	53	5	1	524,15
83	5	15	0	103 (3,3 »)	29	0	8	318,97
1000	381	50	0	1431 (11,1 »)	125	1	22	1656 76
171	3	12	0	186 (9,5 »)	20	0	13	289,68
418	9	35	0	462 (7,4 »)	62	0	0	342,49
319	0	41	0	360 (8,4 »)	51	0	0	275,76

[1] + 5 £.

KIRKELIG STATISTIKK FOR

Prestegjeld	Fødte	Utenfor ekteskap	Døpte	Konfirmerte	Underviste, men ikke konfirmerte	Konfirmerte til alters	Ekteskap kirkelig	Ekteskap borgerlig
48. Tranøy	127	23	126	144	0	144	31	1
49. Berg	55	11	58	41	0	41	17	0
50. Lenvik	169	27	166	144	0	144	25	2
51. Maalselv	97	11	131	118	0	111	40	0
52. Balsfjord	133	24	82	96	0	96	40	0
53. Tromsøysund	144	27	159	140	0	140	68	3
54. Tromsø	210	36	170	168	0	137	95	5
55. Lyngen	164	23	203	174	0	174	33	1
56. Karlsøy	102	17	93	58	0	57	16	0
57. Skjervøy	163	30	192	188	0	188	45	0
58. Loppa	89	14	91	52	1	52	17	0
59. Talvik	67	11	62	45	0	45	13	0
60. Alta	103	5	102	87	0	40	30	1
61. Kautokeino	38	7	19	15	0	15	6	0
62. Karasjok	46	2	50	36	0	36	4	0
63. Hammerfest	183	37	169	160	0	153	47	0
64. Maasøy	74	7	66	37	0	28	17	0
65. Kjelvik	113	26	97	61	0	61	29	0
66. Kistrand	70	6	61	23	0	23	11	0
67. Lebesby	60	7	47	48	4	48	15	1
68. Tana	124	21	98	84	0	82	30	0
69. Nesseby	43	12	37	55	1	55	7	0
71. Vardø	147	31	86	69	0	47	29	5
70. Vadsø	69	5	82	55	0	55	19	0
72. Sør-Varanger	148	25	176	154	0	149	72	3
	6744	894	6338	6363	21	6140	2088	69

Av tidligere antatte assistenter sluttet i aarets løp alle, undtagen Havig i Hattfjelldal (fra 1931), idet enten det korte engagement ikke blev fornyet, eller sognepresten blev forflyttet, eller assistenten fikk embede. Ingen lengere sykepermisjoner har været nødvendig, men et par prester har hatt tjenestefrihet i 3 maaneder til studier.

3. *Stillinger og opgaver.* — *Nye stillinger* er ikke blitt oprettet, men som klokker i Vaagan blev ansatt ordinert prest J. Berling, som har faatt Svolvær til sitt særlige virkefelt. — Vi har nu to klokker-prester, nemlig foruten i Svolvær ogsaa i Narvik.

Fiskeværbetjeningen omfattet 24 sogneprester som blev beordret til reiser i fiskevær innenfor sine prestegjeld, dessuten 6 emissærer (i Lofoten, i Vesteraalen og paa Helgeland), og tre prester som var plasert for fisketiden i Lofoten: W. S. Castberg i Reine og omliggende vær, R. Tønder i Henningsvær og J. Berling i Svolvær.

Med *reisebidraget* (kr. 8 000) blev forholdt som før. Det er stadig en

HAALOGALAND BISPEDØMME FOR 1934.

Nattverdgjester i kirken	Nattverdgjester utenfor kirken	Nattverdgjester ved sognebud	Nattverdgjester ved godkjente legmenn	Nattverdgjester ialt	Jordfestede	Innmeldte i kirken	Utmeldte av kirken	Offer og kollekt i kirken
394	28	33	0	455 (6,9 %)	59	0	0	342,09
122	0	26	0	148 (5,0 »)	20	0	0	127,79
368	89	10	49	516 (5,9 »)	66	11	2	274,85
292	9	15	0	316 (5,2 »)	61	0	1	322,10
260	60	25	0	345 (5,6 »)	40	0	10	179,62
934	95	21	0	1050 (13,7 »)	47	0	8	587,09
1266	0	136	0	1402 (13,5 »)	107	0	15	1346,26
1383	62	55	0	1500 (18,1 »)	102	0	0	221,90
86	33	18	0	137 (3,3 »)	33	1	1	177,10
1039	137	52	0	1228 (15,5 »)	78	0	0	217,08
447	102	29	0	578 (17,2 »)	40	0	3	94,50
593	113	31	0	737 (25,3 »)	30	0	0	332,21
418	68	25	0	511 (14,7 »)	41	0	6	491,23
197	28	9	0	234 (20,8 »)	15	0	0	133,72
321	36	17	0	374 (33,5 »)	17	0	0	265,66
567	0	88	0	655 (9,1 »)	72	3	2	912,54
77	80	7	0	164 (6,7 »)	26	0	0	
278	37	30	0	345 (8,9 »)	43	2	26	136,00
370	86	26	0	482 (18,8 »)	30	0	2	
187	27	7	0	221 (12,4 »)	27	0	0	
456	60	17	0	533 (10,5 »)	69	0	4	250,45
295	0	33	0	328 (16,8 »)	27	0	0	77,09
263	38	13	0	314 (5,9 »)	60	0	2	319,37
337	53	18	0	408 (10,9 »)	45	2	4	
420	25	39	0	484 (6,2 »)	54	3	8	257,44
29389	3102	1955	49	34495	3188	50	366	27621,00 + £ 5

vanskelighet at der er for lite aa reise for. At adskillige prester ikke engang faar sin lovbefalte skyss av kommunen og ved gjeldsopgjør bare mottar en brøkdel av hvad de har lagt ut, er en utrolig ting som ikke kunde hende i nogen annen etat. Folk venner sig ogsaa til ved private rekvisisjoner (sognebud og begravelser) aa la det skure med aa godtgjøre presten hans utlegg til skyss. Ikke engang takk har prestene for sine tap til kommunen og andre. — Da en prest som hadde lagt ut privat i embedsskyss mange hundre kroner, telefonerte at nu nektet han aa utføre de forordnede anneksreiser, blev der svart at dette kunde han ikke nekte.

Feltprester blir der ikke mere tale om, naar 400 kroner skal fordeles paa 5 ekserserplasser. Derfor blev to soldaterhjemsbestyrere antatt paa hver sin mo (en ordning som de militære finner lite heldig), og to sogneprester gitt skyss til de moer som laa i deres prestegjeld. Men saken er den at den Norske Kirke, hvis den hadde den rette elastisitet, skulde se at disse ukene paa moen gjelder det aa skaffe spesielt kvalifiserte prester

Kirkelig statistikk for Haalogaland bispedømme.

Aaret 1934 sammenlignet med de 4 foregaaende aar:

	1934	1933	1932	1931	1930
Døpte	6338	6225	6557	6410	7055
Derav født utenfor ekteskap	894	851	955	928	686
Konfirmerte	6363	6520	6731	6114	6422
Ektevidde par	2088	1874	1913	2021	2146
Nattverdgjester (ialt)	34495	30042	29989	27996	27184
Jordfestede	3188	3231	3332	3543	3412
Innmeldte i Statskirken	50	55	59	42	56
Utmeldte av Statskirken	366	322	309	260	151

Sammenligning mellem bispedømmets forskjellige hoveddeler i aaret 1934.

Landsdel	Hjemmehørende folkem. 1/12 930 tilh. Statskirken	Døpte	Derav født u. ekteskap	% av alle døpte	Konfirmerte	Ektevidde par	Nattverd-gjester ialt	% av hele folketallet	Jordfestede	Innmeldte i Statskirken	Utmeldte av Statskirken
Helgeland	59974	1086	126	11,6	1194	394	4354	7,8	564	8	49
Salten	69789	1107	152	13,7	1418	488	8680	12,2	645	2	93
Lofoten og Vesteraalen	51659	1089	134	12,4	967	322	5454	10,6	484	17	87
Troms fylke	94744	1843	266	14,1	1383	580	9639	10,2	900	13	80
Finnmark fylke	52494	1243	216	17,6	981	346	6368	12,1	595	0	57
Hele bispedømmet	328660	6338	894	14,0	6363	2088	34495	10,5	3188	50	366

Sammendrag av alle dagsregistre i de 5 siste aar.

	1934	1933	1932	1931	1930
Gudstjenester	5312	5091	4863	4805	4719
Messefall	241	247	212	274	356
Møter ved prestene	5170	4700	4090	3764	3476
Antall ganger legmenn prekt ved ordinære gudstjenester	107	89	97	96	
Sykebesøk (inklusive sognebud)	5659	5635	5123	5326	2828
Anstaltbesøk	1884	1707	1474	1376	1404
Skolebesøk	280	294	256	237	270
Antall ganger brukt „fri tekst"	70	76	75	79	

som kan utrette noe med ungdommen, ogsaa utdanne eller opøve særlige folk til en slik spesiell gjerning.

Radiotjenesten er blitt ordnet slik at biskopen fungerer som en slags central for de tre nord-norske programsekretærer og ordner med de kirker og prester som skal ha gudstjeneste kringkastet. Vi tar da ogsaa inn en og annen søndag fra riksprogrammet. Et eksperiment som falt heldig

ut, var det at vi kringkastet fropreken kl. 7 juledag fra Tromsø over Finnmark og Troms. Det er vel den tidligste kringkasting som har været! (Om radioens plass i menighetslivet, se avdeling IV.)

4. *Statistikken* vedlegges, som vanlig utarbeidet i tre skjemaer.

II. *Biskopens arbeide.*

Visitaser blev holdt i 12 prestegjeld, nemlig Tromsø, Ofoten, Vaagan, Bodø, Salangen, Lyngen, Skjervøy, Karlsøy, Tjøtta, Øksnes, Loppa og Vardø.

Under disse visitaser blev det holdt 52 gudstjenester, hvorav biskopen selv preket ved de 28 og ved de andre talte fra kordøren. Der blev holdt 24 visitasforedrag (i 12 hovedsogn og i 12 (d. v. s. ikke alle) annekser, aldri i kapellene). Der var 30 overhøringer av barn. 4 693 barn møtte, derav 2 025 gutter og 2 668 piker. Der blev holdt 12 lærermøter og 14 møter med menighetsraad. Utenfor alt dette holdt biskopen 14 foredrag i andre lokaler under visitasene. Dessuten blev sykehusene, tuberkulosehjem etc. besøkt med andakter. En rekke skolebesøk blev gjort. — Prost deltok i tre av visitasene.

Lærermøtene var ofte livlige, især naar spørsmaal med krutt i kom op. Det er svært ofte det Gamle Testamentet de tar fatt paa. Det mangler heller ikke paa radikale meninger om hele kristendomsundervisningen. Men lærerne er saklige, det er en fryd aa tale ut med dem. De forstaar. Det inntrykk lærermøtene gir, er særdeles opmuntrende. Et sted, en by, oplevde jeg det særsyn, at ingen annen mannlig lærer møtte enn klokkeren. Alle de andre hadde bedt sig fritatt for aa undervise i religion! Lærerinnene maatte ta deres timer. Ellers er det nettop lærerne som er de ivrigste til aa delta i samtalene, og der er meget aa lære av dem. Vi skulde bare ha en enda mer nær kontakt mellem kirken og lærerne! Under bispedømmemøtet i Hammerfest uttalte skoledirektør Hellebust at skolens folk nu ventet paa kirkens besøk og ønsket samarbeidet mer fruktbart.

Klager er ikke blitt fremført ved nogen visitas. Ønsker kommer de derimot ofte med: om flere gudstjenester i anneksene, om at presten maa faa mer reisebidrag saa han kan komme rundt i avsides strøk, om bidrag til nye kapeller o. s. v.

Været var ogsaa iaar saa straalende at alle visitaser fikk ekstra stor tilslutning.

Utenfor visitasene faller det vanlige arbeide i Tromsø by og besøk ellers i bispedømmet. Bl. a. deltok jeg i tre prostimøter. I august blev det frivillige bispedømmemøte holdt i Hammerfest under biskopens ledelse. Det var et møte hvor man var blitt enige om aa holde administrative og kirkepolitiske spørsmaal vekk og istedet samle sig om det byggende kristen- og menighetsliv. Det var første gang at et slikt møte holdtes i Finnmark, men tilslutningen var likefullt meget stor „sydfra", og møtet var glimrende ordnet fra menighetens side.

Sammen med prost Frøland holdt jeg en rekke bibeltimer paa hverdager i Tromsøysund kirke, og sammen med kallskapellan Sverre Husebye en ungdomsuke i Tromsø, hvor ogsaa menighetens prester deltok.

Under bispemøtet i Oslo falt baade prestenes generalforsamling og det frivillige kirkelige landsmøte. Jeg besøkte ogsaa et „house-party" paa Høsbjør.

Kontor-arbeidet er det ikke nogen fornøielse aa skrive om. Den eneste riktige glede man har, er at det gaar unda og at haugen minker naar man har pusterum mellem visitasene, saa treverket i pulten igjen blir synlig før man reiser ut paa næste tur.

Det nye *bispedømmeraad* hadde konstituerende møte i Tromsø 15.-16. mars. Første dag blev brukt til gjennemarbeidelse av de kirkelige og menighetsmessige forhold i bispedømmet, idet biskopen la frem den oversikt som nedenfor i det vesentlige gjengis i tre-aars-beretningen. — En henvendelse blev besluttet sendt til alle menighetsraadsmedlemmer. Heri anmodet man ogsaa om svar paa enkelte spørsmaal angaaende arbeidet. Det viste sig at ytterst faa menighetsraad hadde reagert paa henvendelsen og i det hele besvart spørsmaalene. — Med det frivillige bispedømmeraad hadde man en sammenkomst hvor det blev avtalt at det nye raad overtok det frivilliges funksjoner, i første rekke aa ordne med sammenkallelse av de frivillige bispedømme*møter* hvert tredje aar. — Saksbehandling i bispedømmeraadet foregikk senere paa aaret derved at papirene blev sendt i cirkulasjon.

Prostevisitaser var i 1934 forordnet i Gimsøy i Lofoten og i Balsfjord.

III. *Kirker og kirkegaarder.*

1. *Kirkevigsler.* Det gaar — merkelig nok — jevnt fremover med reisning av kirker og kapeller. Finnes der noget sterkere bevis for at det er alvor i kirkeinteressen, enn dette at folk ofrer penger i disse tider for aa faa kirkehus? Tre kirker blev viet i 1934.

Onsdag 25. april var det *Svolvær* — den første murkirken siden Narvik blev bygget. I Svolvær er det blitt en riktig merke-kirke. Høit ligger den og med et bredt bryst ut mot fiskehavet, traust og lysende. Her viste det sig igjen hvad det betyr at kirkesaken har en lang historie. Det som først lever i folkets drøm, blir siden aarsak til dets daad. Det folk har ofret for, faar de for alvor kjær. Saa mørkt som det saa ut i 1920, og saa daarlig som økonomien har utviklet sig i Lofoten siden da, var det et under at kirken nu stod der, reist utelukkende med frivillige bidrag — over halvannet hundre tusen. Arkitekt Harald Sund har med enkle midler skapt en egenartet forening av helligdom og fest. Sjelden har man slikt inntrykk av at vigslen kom fra menigheten som her. Den som førte ordet hadde bare aa være hjertenes instrument.

Svanvik oppe paa finskegrensen i Sør-Varanger staar i en annen stilling. Her var det ingen menighet som kunde bygge. Det var Norge som skjøt sig frem mot nyland og reiste kirken for aa legge grunn under nybygget samfund. Ennu er det jo spredt og lite med folk, men de gode veiene gjør at de kan komme langveis fra. Den 5. september, i høstsol, dro jeg tidlig om morgenen første gang i klokketaugene i taarnet som løfter sig over den herlige furuskogen og er synlig langt ut over Svanvatnet og Salmijärvi over til Finnland. Det var klokker som hadde klang! De hadde disse innskriftene:

(Den ene:) Norske mann i hus og hytte,
takk din store Gud!
(Den andre:) Over fjell og sjø og mo
bær jeg bud om kristen tro.

Til vigslen var alle Varanger-prestene møtt, og dessuten var innbudt den finske naboprest, Auno fra Petsamo. Da det viste sig at han ikke maktet aa lese sitt skriftstykke paa svensk eller norsk, gjorde han det paa finsk. (I samtalen blev brukt engelsk.) Der var mange møtt frem fra den finske side. Fra norsk hold møtte fylkesmann og skoledirektør, autoritetene fra Sør-Varanger kommune samt representanter for A/S Syd-Varanger som har vist saa stor interesse for kirken og har skjenket den altertavle og kunstnerisk utsmykning. Altersølvet kom fra H. M. Kongen.

Naar man ser Svanvik kapell, vet man at det er Norge man er i. Dette laftverk — i korsform — og dette spiret bærer aarhundreders norske signatur. Harald Sund kan bygge kirker som er broer mellem jord og himmel.

Men saa *Makkaur!* Dere vet knapt hvor det er. Ytterst paa en odde mot Ishavet der hvor Norge bøier sydøst-over, 80 km. fra Vardø. Et av Europas sterkeste fyr staar ytterst. Innenfor er der et gammelt fiskevær, hvor der bor 102 sjeler. Det fins ingen strand eller havn, alt er bare fjell og steinblokker. Det kan gaa hele uken som det ikke er raad aa komme paa land eller av land. Men i gamle dager var det kirke der, — til og med to har de hatt i aarhundrenes løp. De vet om tomten til den siste. Jord fins ikke. De har maattet bære frem paa ryggen eller frakte i baat hver eneste moldklump. Nu er der fôr til et par kuer. Det er det hele. Men en gammel fiskerkone, *Peroline* het hun, gikk for en 30-40 aar siden og ryddet stein paa en plass og sa: Her skal kirka staa!

Og nu stod den der. Jeg trodde de var uten vett da de for et par aar siden begynte aa snakke om kapell paa Makkaur. De skulde greie aa samle 1 500 kroner, mente de. Saa kom presten, *Stange* i Vardø, som er snekkerutdannet, og sa at de skulde kombinere med skolebygg og se aa faa nogen bidrag i den anledning. Det blev virkelig 8 000 i alt paa denne maaten. Og for dette klarte de aa reise et hus som inneholder selvstendig skolesal og eget kapell-rum (altsaa ingen kombinasjon av rummene). De la sig i selen alle sammen og presten var alt-mulig-mann. Til og med taarn og klokke hadde de faatt sig.

Det var en stor dag den 11. september, ikke minst for alle oss som kom utenfra og saa stedet og blev betatt av livskaarene og folkelivet. Der satt paa første benk den gamle stenrydderskes 70-aarige sønn. Under prekenen sa jeg: „Gaa nu du, Peroline Hanssens sønn, op til alteret med livets ord og legg Bibelen paa den grunn som din mors strev og bønn har ryddet for Guds hus!" Under stillhet gikk den gamle op til alteret. Videre sa jeg: „Kom saa, dere unge i Makkaur, og bær daapens kar op i Eders kirke!" To smaapiker vandret med døpefatet mellem sig op til fonten og satte det paa plass. Og endelig: „Du gamle byggmester Aasjord, som har staatt vaktsom og signende over hver planke dere la til huset, gaa nu frem og tend alterets lys." Skjelvende strøk han fyrstikken, tendte først det ene, saa det andre, mens vi i stillheten i kirken merket hvad der blev tendt i sinnene hos oss alle i den stund.

Slik vigslet de kirken sin selv, generasjonene som hadde lengtet efter den og bygget den. Efterpaa døpte jeg 13 barn — det var 12 % av hele befolkningen.

— — Folk sydpaa sier: er det ikke aa være langt unda livet aa ha sin gjerning der oppe i nord? — Hvor fins livet, om ikke her!

2. *Kirkenes tilstand.* Det har vært en del sørgelige erfaringer aa gjøre iaar om slendrian og slurv med kirkenes vedlikehold. Heldigvis er *Sørfjord* i Lyngen helt enestaaende i bispedømmet, kanskje i landet. Der er ikke satt en spiker eller malt et strøk der paa 50 aar. Huset er gaatt fra hverandre, i takmønet er der en sprekk saa stor at De kan stikke hele armen op gjennem. Vannbord under vinduene er falt av — det hadde kostet 50 øre aa slaa det paa, nu har det staatt aapent inn til tømmeret i aarevis og hele veggen er raatnet nedover. Det nytter ikke aa snakke om trange kaar til aa forsvare slikt. Det er rett og slett vrangvilje og spekulasjon i at „det offentlige" skal maatte overta hele stasen naar det bare blir ilde nok til slutt. Nettop derfor er det saa farlig, om det offentlige *lar sig* lure. For saa vil jo andre komme efter, og vi har undergravet hele margen i folks ansvar for sine ting. Ved visitasen gav jeg grei beskjed om alt. De maa selv ta fatt og vise sin vilje. Det er dessuten grov urett overfor alle de sogn i Haalogaland, hvor de, i like trange kaar, endog greier aa bygge sig nye kirker, — hvis man skal la det offentlige premiere efterlatenheten, mens man avslaar hjelp til dem som har lagt sig i selen. Det skal nok gaa i Sørfjord, for det fins ogsaa der folk som vil. Vi har erfaringer andre steds fra om at det nytter aa være fast og derved reise ansvar og vilje.

Ogsaa i Skjomen og i Helgøy var det daarlig. I Helgøy kjøpte de inn 10 kg. ferdiglaget maling i 1928; boksene har staatt urørt i taarnet i 8 aar nu! Ikke rare greiene er det i Hatteng (i bunnen av Lyngfjorden) og i Øksfjord (Loppa). Hovedkirkene i Lyngen og i Tjøtta er ogsaa daarlig stelt.

Men ellers var det bra der jeg fór. *Kirkeforeningene* utretter store ting i det smaa. Ikke bare at de skaffer nytt utstyr og reparerer gammelt, men de overtar ogsaa stundom rundvask av kirkene, og ved selve sin eksistens virker de som en surdeig paa menighetsraad og herredsstyre, saa disse folk ikke blir fri minnelsen om sin plikt mot kirken.

Kirkegaardene er der opsving med flere steder. Folks ærekjærhet er vakt. Men i nogen sogn har de saa mange hjelpekirkegaarder at det blir for mye gjerder og stell for kommunen aa greie. I et sogn fantes ikke gravprotokoll og heller ikke kart. Disse ting har prestene ellers tatt sig meget av i det siste.

IV. LIV OG FORHOLD I MENIGHETENE.

3-ÅRS-OVERSIKT. 1932, 1933, 1934.

Under visitasene prøver jeg alltid aa faa et møte med menighetsraadene en dag *før* visitasgudstjenesten. Paa dette møte stiller jeg en rekke spørsmaal, ordnet i 15 grupper — det høres stridt, men det er meget nyttig for en systematisk oversikt. Det kommer alltid en hel del frem i samtalen,

som gjerne varer 3—4 timer, ogsaa ting som jeg ikke har notert paa min spørreliste. Ofte har raadenes medlemmer sagt efterpaa at slik greie paa sognets forhold har de ikke hatt før, fordi de aldri har utnyttet hverandres viden og aldri har tatt et oversyn. — Ved siden av dette materiale, som er det vesentlige, legger jeg i det følgende til grunn prestenes meddelelser, oftest gitt underhaanden, og hvad jeg ellers har sett og hørt under reisene. Paa lærermøtene erfarer man ogsaa meget om de forskjellige forhold i bygdene.

La oss først ta de 15 normale grupper. Vi starter det mere utvortes og gaar efterhvert innover.

1. *Edrueligheten.* — Mitt totalinntrykk fra bispedømmet er at det er bedre med edrueligheten enn en kunde vente, saa lett som det er aa faa fatt i spirituosa. Vi har utsalg i Bodø, Kabelvaag, og Tromsø; nu kommer ogsaa Narvik med; og saa har vi postforsendelsen, langingen, smuglingen og heimbrenningen. Det er ikke sant at Nord-Norges befolkning stort sett har særlig mye med drikk aa gjøre. Det er noe rykkevis over forholdet. For den mannlige befolkning er *Lofotfisket* det beste bevis for hvor nøktern den er. Aar efter aar hører jeg av opsynet hvor sjelden det er nødvendig aa gripe inn i anledning av fyll. Der gaar en 6—8000 mann i Svolvær, og det er næsten aldri en paavirket mann aa se. Dette vil jeg ha slaatt fast, fordi de sørgelige tilfeller og de daarligste steder vekker opsikt, mens man selvfølgelig ikke ellers merker sig alt som er all right.

For aa faa et nogenlunde sikkert billede konfererer jeg næsten alltid ogsaa med det stedlige politi om slike forhold.

Blandt de 77 sogn (herreder) som jeg har besøkt i 3-aars-perioden, har jeg notert, at der er tydelig *bedring* i 16. Betegnelsen „daarlig" er brukt om tilstanden i 3 tilfeller, derav ett hvor det er „ytterst slett" (Berlevaag). „Ikke bra" er brukt om 8 sogn. Derimot er det 21 steder hvor forholdene er *gode* og 11 hvor de er *meget* gode. — *Heimbrenning* er omtalt i beretningen fra 11 sogn; ofte er det i avsides strøk. I en bygd var der for 5 aar siden en slik overhaandtagende heimbrenning, at lærerne sa at det var 90 % av befolkningen som var innfiltret i det; paa skolen kunde lærerne ikke paatale saken, fordi de aller fleste barns foreldre var med paa trafikken eller nød godt av den. Paa dette sted var der nu tydelig bedring. Lensmannen hadde ogsaa gjort et energisk arbeide. *Festefyll* paatales adskillige steder; jeg har notert særlig 12 bygder. Det er karakteriserende at de et sted bemerker angaaende slike fester: „Det er enkelte personer som gaar igjen og ødelegger for de andre." — Beklagelig er det at det et par steder opgis at konfirmasjonsdagen, „storhelgen" som de sier, er den eneste dag da der er generende fyll. Vi har søkt aa gjøre hvad vi kan i den anledning. Det er ogsaa blitt bedre. — Tre steder er det sagt at *de unge* er „mindre stø enn de eldre."

Av surrogater nevnes flere steder „ølkok", „surke" eller „klunk", hvilket alt er det samme som sats. (Nogen sogn sier at denne trafikk er økende.) Et sted er det „dena" som er ulykken. Herredsstyret har gitt handelsmennene lisens paa altfor store kvanta denaturert sprit „til teknisk bruk". Et sted var ølagenter forderverne, men dette lykkedes det snart efter aa faa has paa.

Smuglingen foregaar dels fra traalerne, naar de er i havn, dels fra utenlandske baater i aapen sjø (Archangel-farerne), ofte da i bytte mot fisk. Jeg har i alle kyststrøkene gjort undersøkelser om dette fenomen. Det er ikke godt aa faa full greie paa det. Vi kan jo ikke ha tollvakt paa havet rundt Norge, eller i hele den lange leden. Ofte vet de lokalkjente menighetsraadsmedlemmer mer enn politiet. Mitt helhetsinntrykk er at denne smugling sikkert foregaar, men jeg tror ikke at den drives systematisk, bare tilfeldig, og ikke at det skjer i særlig stor utstrekning.

Langing og gauking fins bare i et par byer og nogen faa andre centrer. Saa gjennemsiktige som forholdene er, skulde politiet kunne lufte ut disse affærene. Politiet (og lensmennene) er for det meste virksomme. Rent ille blir det naar lensmannen eller politimesteren er kjent for aa drikke eller ikke aa være edruelig. At en frisk og djerv politimann kan utrette store ting, ser man i Vardø, hvor der siden forrige visitas var en gledelig bedring.

Byene er det ellers forskjellig med. Tromsø er ikke bra; det er nedslaaende aa erfare hvordan traaler- og bunkringstrafikk holder paa aa forsumpe en hel bydel („Nordbyen"). Der mangler bl. a. et effektivt politi (herom skrev jeg til departementet den 15. januar 1935). Bodø staar meget bedre, for der har de ikke den utenlandske trafikk. Harstad ligner Tromsø. I Narvik har de stille aar med malmutskibningen vist bedring; byens befolkning er jo av god kvalitet, men den unge generasjon synes ikke aa være saa solid som den gamle. Og nu naar monopolet har aapnet utsalg i byen, ser det ikke saa bra ut.

Om *aarsakene* til at det mange steder er blitt bedre oplyses det forskjellig: „De daarlige tider, et sterkere moralsk syn, og skjerpet politi". Det er tydelig aa merke at *folkeopinionen* nu er sundere og sterkere enn for 5—15 aar siden overfor drikken. Enkelte steder er de „høierestaaende" et sørgelig undatak i saa maate.

2. *Ungdommens forhold.* — Det høres i visse kirkelige kretse ofte tale om „nutidens ungdom" som noget der er sers daarlig. Efter folks opfatning skulde vel da menighetsraadenes medlemmer være av dem som saa mørkest paa tidens barn. Jeg tok mig derfor iaar fore aa spørre alle menighetsraadene særskilt. Istedetfor aa gjøre et sammenfattende utdrag vil jeg nedenfor opføre hvert prestegjeld med den karakteristikk som vedkommende raad gav:

Tromsø: Mye staut ungdom. Men traalerne og arbeidsløsheten er leie ting. — Ofoten: Ungdommen er ikke daarlig, men interessen for aandelige ting er sløvet hos de fleste. — Vaagan: Forlystelsessyken brer sig slemt, de aandelige interesser er ikke store. — Bodø: Voksen ungdom har en vanskelig tid, men dens forhold er meget tilfredsstillende. — Salangen: Man maa forundre sig over ungdommen, at den har holdt sig saa staut i disse tider. Litt for mye dansing. — Lyngen: Ungdommens forhold har bedret sig, baade kulturelt og moralsk. Arbeidsviljen er ikke svekket. — Skjervøy: Læstadianerne har mistet taket paa ungdommen. — Karlsøy: Tiltaksfull og arbeidsom ungdom. — Tjøtta: Sømmelig ungdom, men lite aandelige interesser. Dansen er begrenset. — Øksnes: Ingen grunn til aa klage. Men fester drar for lenge ut. —

Loppa: Godt skudsmaal. Arbeidsvillig ungdom. — Vardø: Helhetsnivaaet er høinet, efterkrigstidens opløsningsfaktorer er skrumpet inn. Dansegalskapen er avtatt (ogsaa paa grunn av pengemangel!). For Vardø er ogsaa følgende protokollert: „*Sporten* om vinteren har efter det samlede menighetsraads opfatning virket til stor bedring." — Paa den annen side kan man jo ogsaa *forstaa* dette hjertesukk fra Ankenes: „Vintersøndagen er fjellet fullt og kirken tom."

Som man vil se, var der ikke stor støtte aa finne for et mørkt syn paa de unge hos menighetsraadene. „De e' heller be're enn vi va' da vi va' ong'," sa en gammel medhjelper. Leie undtagelser har det alltid vært, la han til.

Men omtrent overalt synes man aa ha iakttatt at der er mindre aandelig (baade kulturell og religiøs) interesse hos ungdommen nu enn før. Det kristelige ungdomsarbeide har ikke lette kaar. Det klages ogsaa nesten over alt over at *lærerne* tar sig saa lite av ungdomsarbeidet. Lærerne er passive, sier folk. Undtagelsene blir desto mer gledelige. Vardø og Sulitjelma — to saa vanskelige punkter — har nogen av de beste kristelige ungdomsforeninger.

De „frilynde lag" er uhyre forskjellige i kvalitet. Hovedskillet gaar mellem de lag som staar i en distrikts- eller landsorganisasjon, og de som staar „fritt". De siste er praktisk talt alltid daarlige. Hos de organiserte er det i de siste aar blitt bedre orden, bl. a. med begrensning av dansen. Skal man i dette stykke sammenligne med de „gode gamle dager", saa kan følgende notat fra Lurøy gi noget aa tenke paa: „Dansen drives *lite*, baade i lagene og ellers. For 40—50 aar siden hersket dansen som en landeplage." — (En kuriositet: Paa Grytøya har det frilynde lag sine møter i kirken, men stedets kristelige ungdomsforening har sine i baptistkirken!)

Enkelte „politiske" ungdomslag er slemme til aa ha daarlig orden og volde adskillig forstyrrelse.

Om de unge *gaar i kirke eller ikke,* avhenger saa svært meget av hvordan presten er. Vi har nogen steder hvor der er flertall av unge i kirken; men regelen er, at de gaar lite.

Om de seksuelle forhold er det ikke lett nu aa danne sig nogen mening. Vi har sogn hvor der ingen barn fødes utenfor ekteskap, og vi har sogn med 26 % slike. Gjennemsnittet er paa omkring 14, lavest paa Helgeland, høiest i Finnmark (se de statistiske tabeller). „Løse forbindelser" later der ikke til aa være mange av. Merkelig hvordan den store propaganda for „kameratekteskap" prellet av. Konkubinater hadde vi jo før ogsaa, men de er ikke forfleret. At der blandt folk er adskillig usedelighet, er det ikke tvil om. Men det er ikke nogen grunn til aa skyte denne ting særlig over paa de unge — tvert imot.

3. *Heim og barn.* — Det er noksaa almindelig aa høre den klage i vaare dager at barna tar makten fra foreldrene, „de raar i heimene". Dette er isaafall ikke barnas skyld! Efter at jeg nu i alle aar har spurt mig fore om dette punkt, er det mitt inntrykk at det bare er nogen faa steder at der virkelig er skjedd en forskyvning paa grunn av den saakalte „tidsaand". Det mest forkastelige her nord er, at barna ikke kommer sig

i seng om kveldene. Omkring halvparten av alle sogn klager over dette. Verst er det i fiskeværene. Ikke bare om sommeren, men til og med om vinteren lar folk barna her drive ute til langt paa natt. Lærerne klager over det, undervisningen generes av at barna ikke har faatt nok søvn. Jeg fikk selvsyn for saken i Honningsvaag under barnegudstjenesten der. Aldri har jeg sett unger gjespe saa ufortrødent, — og de begynte alt før gudstjenesten var startet, saa det kunde ikke bare være min skyld. — Nogen steder faar barna være med de voksne paa fester og blir oppe til over midnatt. Eller det hender at foreldrene selv legger sig og lar barna fortsette ute. „Vanskelig aa faa ongan' til kois", sier de paa Skjervøy. — I byene har de forsøkt aa ringe med kirkeklokkene kl. 8 (om sommeren kl. 9) som tegn til at barna skal inn. I Bodø og Tromsø har det været forgjeves, i Narvik og Svolvær har det virket bra. (Det avhenger jo ikke av kirkeklokkene bare, men ogsaa av om der er en aktiv folkeopinion.)

Da jeg i et par fiskevær opdaget at der ikke fantes *fast bordskikk*, „samlet maaltid", men at barna kom og gikk eftersom det passet dem, har jeg siden spurt efter dette forhold. Det viser sig at samlet bordskikk er den overveiende regel.

Lærer barna *bordbønn* og *kveldsbønn* i heimene? Det svares ja til dette, nogen steder med en undringsfull betoning av at det skjer ogsaa i heimer hvor en aldri skulde ventet det. „Folk er nøie paa slikt" (Narvik). Paa den annen side forteller lærerne om tilfeller da barna kommer paa skolen og ikke kan hverken Fadervaar eller bordbønn. Skulde jeg vaage aa sette op en prosentsats, saa maatte jeg efter mitt inntrykk si at 95 % av barna lærer en bønn av mor.

Bruker de *voksne* bordbønn — eller har de iallfall beholdt den gamle skikk aa „kneppe hendene" før de spiser? De alt overveiende svar gaar ut paa at i heimer hvor det er smaa barn, lar man disse lese bordbønnen høit. Det er aapenbart alltid minste-barna som skal lese; saasnart de blir større, skal eventuelle mindre søsken overta det. Følgen herav er at bordbønn kommer til aa bli betraktet som noget der passer naar man er liten. For et voksent menneske aa kneppe hendene før maten er noget av en direkte bekjennelse. Jeg tror at et menighetsraad i Vesteraalen traff omtrent det riktige gjennemsnitt, da de sa: „At voksne alene knepper hendene, er nok ikke uvanlig, men heller ikke allment."

Kristendomskunnskapen hos barna er det ikke godt aa faa nogen sikker opfatning av slik som „samtalen" med dem nu arter sig paa kirkegulvet. Dessuten kan barna jo være sky, saa de tier ogsaa om det de godt vet. Katekisator lærer imidlertid efterhvert aa bedømme forholdene i saa maate, og dette tatt i betraktning, er det mitt inntrykk at det efterhvert *minker med kunnskapen;* undervisningen legger mindre enn før an paa aa lære barna noget utenat; de kan imidlertid ennu katekismen (minus Luthers forklaringer, hvor de oftest er noksaa ustø eller helt blanke). Til gjengjeld er der mange gode „tankesvar" aa faa, det er meget morsommere aa snakke med barn paa kirkegulvet nu enn det var aa „overhøre" dem for 30 aar siden. Det er svært avhengig av læreren, hvad lag han har med barna og hvad evne han har til aa undervise i religion.

Ved visitasene er barna lette aa haandtere. Er de litt frossent forsiktige til aa begynne med, saa tiner de næsten alltid fort. Jeg legger stor vekt paa *sangen.* Det er merkelig slik forskjell det er paa barna i saa maate. Noen er som havet naar de setter i. Narvik: „De druknet orgelet!" — Vardø: „Storslagen sang. *Guttene* paafallende flinke!" *(Det* er ellers ikke regelen, men det hender enkelte steder.) Andre er forsakte og elendige til aa synge, men det er allikevel sjeldent. Igjen er det lærerne det meget kommer an paa, men jeg har ogsaa gjort den iakttagelse at der hvor sangen staar høit hos de voksne, der er det en ære for barna ogsaa aa legge sig ordentlig i. Det er ogsaa meget mer barnesang der hvor de har faatt den reviderte Landstad enn der hvor de har den gamle. Barnas yndlingssalmer er nu — foruten „Milde Jesus" — „Herre Gud, ditt dyre navn og ære" og „Saa ta da mine hender".

Heldigvis er vi et syngende folk her nord. Jeg legger alltid an paa aa opmuntre til sang i *heimene.* Merkelig nok sies det at dette er det lite av selv i menigheter hvor sangen ellers er god. Det var et av de opløftende trekk inne i Lyngen: at baade eldre og unge *kunde* saa mange salmer og brukte dem ogsaa heime. Det er ellers i Norge lite *tradisjon* for aa synge heime. Men her i Haalogaland *har* vi tradisjon. „Naar me heime heldt kor", sier Blix, — det var nettop sangen til hverdags han fant dette uttrykk om.

4. *Husandakten.* — Naar *alle* menighetsraad svarer at husandakt er borte eller omtrent forsvunnet, saa mener de dermed at postillelesning til daglig ikke lenger brukes. Folk holder ikke „kor" lenger, dessverre. De faller ikke paa at det gikk an aa synge nogen salmer uten at der akkurat behøvde være en postille for haanden. Jeg tror forresten ikke at det er utsiktsløst aa arbeide for en ny form for husandakt: sang med far og mor og barna, og saa en liten bønn eller et kort skrift-stykke. Det er de voksne som er trege. Men nogen steder er det da kommet i sving. Fra et par sogn heter det: „Her er mange hus med orgel. Det drar salmesangen inn."

Men saa har vi det som her nord kaltes vangelje-lesning, — det var om søndagene naar der ikke kunde bli kirkegang. Det er ikke helt forsvunnet. Vi har bygder hvor det likefrem er regel ennu, men det er nok de eldre som holder paa skikken. Og saa har vi *radio*'en, som siden skal nærmere omtales. Den skaper husandakt baade søndag og hverdag. Er det ikke mere enn man kunde ventet, at hverdags-*formiddags*-andakten blir saa avlyttet som den blir?

Lesning av opbyggelige blad og betraktninger i lokalavisene er vel for mange en erstatning for husandakten, men her savnes fellesskapet i familien.

5. *Søndagsskoler.* — En eller annen søndagsskole er der nok i hvert prestegjeld — skjønt vi ogsaa har en del hvor det ingen er. Det er knapt 5 % av skolekretsene i Haalogaland som har noget for barna søndag. Kanskje skremmer det noget, dette uttrykket søndags-„skole". Folk gaar ut fra at skal man gaa i gang med noget saant, saa skal det særlige „krefter" og spesielle metoder til. Det er det ikke mange som synes de duger til. Men det kan jo være bra nok søndagsskole, om en mor ganske

enkelt synger med barna sine og leser en av Lundes barneprekener for dem. Det er ikke søndags-*skole* det kommer an paa, men at søndagen faar sin signatur for barna. Men vi maa være glad for alle som i organisert form gjør noget i dette stykke. I de større byene drives søndagsskolene som en avdeling av indremisjonen, det sikrer dem organisasjonsmessig ryggstø, men trekker paa den annen side en grense for tilgangen baade av lærerkrefter og av barn.

Norsk Søndagsskoleforbund har været snilde og sendt oss en nordnorsk reisesekretær, pastor E. Trosterud, et par aar (han er sluttet nu). Den som kommer ens ærend for saken og har en opøvet evne til aa stimulere folk og opspore egnede krefter, kan gjøre meget. Det trenges ogsaa at en som har litt greie paa det, veileder de lokale arbeidere. Jeg synes søndagsskolene holdes paa en forkjert tid i byene, midt paa søndagen, den eneste frie lys-tid som barna — og lærerkreftene — har hele uken om vinteren.

Av landsbygdene staar Ankenes høiest med 200 barn. Nogen faa steder er antallet stigende.

Ogsaa Frelsesarméen og flere av dissenterne er flinke til aa holde søndagsskole. Ofte gaar vaar kirkes barn paa søndagsskole hos disse. Til og med Pinsevennene har søndagsskole.

6. *Leg forkynnelse.* — Dette er et viktig moment i Haalogaland, men *kvaliteten* av emissærer staar ikke saa høit som den burde. Dette er meget aarsaken til at der er liten eller ingen fremgang i denne arbeidsgren, helst kanskje stagnasjon. Der er endog prestegjeld som noterer tydelig tilbakegang. Som aarsak opgir de gjerne: folk er blitt mer kritiske, de gaar ikke bare fordi om der er „møte".

Hyppigheten av besøk av reisende legmenn er ytterst variabel. Det er en almindelig klage, at de avsides grender ikke blir besøkt. (Her maa man delvis undskylde organisasjonene. Det er ikke slik, som folk sier: „De vil bare ha penger, og det vet de at det er lite av hos oss"; det er ogsaa dét, at det er saa dyrt aa reise til de avsides steder, hvis man ikke vil bruke dagevis eller hele uken i paavente av lokalbaater.) „Rikelig" sier man om den lege forkynnelse ved reisende bare i ett landssogn og i 2 byer. „Nok" sier man et annet sted. „Næsten ingen" sier de i fire prestegjeld. „Lite" sier de i 7.

Søkningen til denne slags møter er gjennemgaaende ennu god. Bare to prestegjeld melder „liten søkning". Men flere steder tilføies: det er mest kvinner og barn som gaar, mens det i kirken er flertall menn.

Fastboende folk er det en og annen av som ved leilighet taler i sin hjembygd. Men nær paa halvparten av sognene har ingen slike. Derimot er det overvettes av dem i de læstadianske strøk. Lyngen rapporterer: 32 fastboende predikanter (de sier aldri „emissærer" i læstadianerbygder). Lignende er forholdet i Kvænangen, Skjervøy og Ofoten. I disse sogn holdes der „samling" med postille-lesning om søndagen i hver eneste skolekrets og vel saa det. Og der er fullt hus (de holder mest til i heimene). I disse bygder taaler man ikke emissærer. „Emissærtrua er kjetteri", sier de, „den gjør det for lettvint." Dette innebærer læstadianernes Luther-opposisjon mot det metodistisk-evangeliske vesen og mot det

„tynne" følelsesbetonede innhold. Læstadianerne liker ikke „vekkelse". De setter store krav til en alvorlig omvendelse. De har flere „stor-samlinger" om sommeren, et par i Nord-Troms og et par i Ofoten. Da samler de sig om ordet og sakramentet. Saa store alterganger er der ingen steder ellers. De har sine faste stortalere som da møter op, og de faar i Ofoten ogsaa besøk av finske og svenske brødre.

7. *Gudstjeneste og kirkesøkning.* — I alle de sogn hvor fremkomsten til kirken er avhengig av aarstiden, preges kirkebesøket av „sesong". Det er juni til august og delvis ogsaa september som er kirkesesong. (I byene er til gjengjeld disse maaneder de svakeste.) En særlig svak periode har alle sjødistrikter under Lofotfisket (dels ogsaa under Finnmarksfisket), mens alle baater og mannfolk er borte fra heimene. Av disse aarsaker er kirkesøkningen i Haalogaland oftest svært ujevn. „Fra liten til voldsom", sier de nogen steder. Men tar man natur-variasjonene i betraktning, saa holder søkningen sig jevn. Tre prestegjeld melder om nogen tilbakegang, tre om tydelig fremgang. Jeg søker ved visitasene aa faa rede paa hvor mange som kommer en normal vintersøndag og hvor mange som kommer en sommerdag naar der ikke er noe ekstra paa ferde. Variasjonene er størst hvor kirkereisen av de fleste maa gjøres pr. baat. Paa de særlige dager — storhelg, festdager — er kirkene overalt mer enn fylt. Som liten betegnes søkningen i hele 10 prestegjeld; som meget god betegnes den i 6, og utmerket god i 3. Underlig at *nyaarsnatt* er blitt en saa stor gudstjenesteanledning ogsaa her oppe, saa mange steder.

Jeg spør ogsaa menighetsraadene om der er mange mennesker i sognet som hele aaret igjennem ikke kommer i kirken. Dertil svares det omtrent overalt: det er ikke mange.

En regel som ikke hittil har vist nogen undtagelse er den at naar presten kommer ut i kretsene (skolehus, bedehus o. s. v.) og holder opbyggelse, er søkningen alltid særdeles god.

Salmesangen er gjennemsnittlig *meget* god. Selv om den er tynn ogsaa her nord enkelte steder, saa er den til gjengjeld saa briljant i andre sogn, at gjennemsnittet blir høit — efter mitt skjønn høiere enn i noe annet bispedømme. Det ser ut til aa være regel at sangen er fyldigst paa øyene. Menighetssvarene i gudstjenesten er det meget mer ujevnt med. Vi har kapeller med noen faa høimesser om aaret, hvor folk synger svarene som om det var „Vaar Gud han er saa fast en borg", og vi har hovedsogn hvor menigheten er nær paa stum i svarene. Jeg nekter ikke at noen steder er dette organistens skyld. Orglet er et tveegget sverd for menighetssangen.

Salmebok-byttet gaar det ikke fort med, men det gaar da fremover. I de tre aar denne oversikt omfatter, er den reviderte Landstad innvotert i 12 sogn, mens den gamle vant ved avstemningen i 5 sogn. Ved utgangen av 1934 har vi Rev. L. i 74 sogn og den gamle i 50 (derav har de 12 ingen votering hatt). Nynorsk salmebok brukes i 1 sogn (Hattfjelldal). Helt dominerende er den reviderte i Nordland fylke; minst brukt er den i Finnmark. Her spiller baade økonomiske hensyn særlig sterkt inn og dessuten forholdet til den lappiske salmebok som høver best sammen med gamle

Landstad. Endelig er det slik at der hvor læstadianerne har makt, holder de den reviderte ute. (Man ser det paa „salmekartet" over Haalogaland: den revidertes omraade slutter braatt naar vi kommer til Ofot-strøket. I Nord-Troms er der en blokk av prestegjeld som med overveiende flertall har holdt paa det gamle.) *Skolene* har derimot nu begynt aa ta den reviderte i bruk, selv om menigheten ikke har den. — Det synes som om den tid ikke burde være altfor fjern, da den reviderte blir *paabudt* i alle de sogn som vil ha Landstad.

Orden ved gudstjenesten blir det nu bedre med alle de steder hvor det før var daarlig. Men ved konfirmasjonene er det fremdeles vanskelig mange steder.

8. *Menighetsmessig orden.* — Ytterst faa steder klages det nu over at barn ikke meldes til Fødselsregistret.

Med daap og konfirmasjon er det *opgang*. De steder hvor jeg i 1930 meldte om en „krise", synes denne aa være over. Vi har nok mange tilfeller av sen daap, men det er ikke mange barn som ikke blir døpt, til tross for dissenterpaavirkningen som ennu er sterk. I Lyngen er 80 % av all daap heimedaap, i Skjervøy 95 %! Men de kommer og blir „kirkedøpt" (stadfestet) efterpaa, om enn stundom sent. Ved undersøkelse viser det sig at der i næsten alle prestegjeld finnes et eller flere (op til 4) konkubinatforhold. Det er ellers ryddet storartet op i denne henseende i de siste aar. Nogen prester har været sers flinke.

Forstyrrelser av *søndagsfreden* er der lite klage over. Men i fisketiden er det mange problemer, især paa Finmark. Der oppe er dessverre søndagen ikke annet enn en virkedag i mange vær under fiskesesongen. Ogsaa i Lofoten blir søndag eftermiddag „ognedag" (agn settes paa linekrokene) eller garnbøtedag. Et par steder klages over søndagsarbeide ogsaa i forbindelse med sjøbruk heimefra. I nogen bygder har det været stor diskusjon om hvorvidt det er kristelig forsvarlig aa ha garn staaende i sjøen søndagen over.

9. *Foreningsarbeidet.* — I enkelte sogn har de saakalte humanitære foreninger (sanitet, tuberkulose etc.) tatt luven fra de direkte kristelige foreninger, men det er ikke saa mange steder. I ett sogn er det menighetsraadet som leder tuberkulosearbeidet i samvirke med distriktslægen — et lysende eksempel paa hvordan det *kunde* være. I 4 prestegjeld er alt kristelig foreningsliv svakt, i 2 finnes der ikke en eneste misjonsforening for noe formaal (begge er læstadianske bygder). Forøvrig er det litt op og ned. Men det er med dette som med saa meget annet: det minker med foreningsliv jo lenger nord man kommer.

Fornyelsen av de kristelige foreninger er det mange steder smaatt med, — det er de gamle som holder ut til de dør, de unge blir ikke med. „Man har ikke formaadd aa gjøre disse foreninger interessante for ungdommen", uttaler et menighetsraad. Dette er slett ikke tilfellet overalt, men det er det almindeligste. I noen prestegjeld karakteriseres foreningsarbeidet som „kraftig", „særdeles sterkt", „stort og vidt forgrenet".

Det beløp som er samlet inn ved ofring og kollekt i *kirkene* holder sig forbausende konstant. Det utgjorde i 1932 kr. 27 478, i 1933 kr. 26 403 og i 1934 kr. 27 621, — altsaa praktisk talt konstant.

Menighetskasse til bruk for menighetsraadets og kirkens særlige gjøremaal — finnes mig bekjent ikke noget sted.

Forholdet mellem de forskjellige *organisasjoner* er paa lokalstedene bra. „Konkurransen mellem dem merker man bare hos dem som reiser." I Finnmark er dette forhold anderledes. Der er det stundom ren kappestrid mellem landsorganisasjonene om aa „besette" de forskjellige viktige punkter. Dette er et blad av kirkehistorien som, naar det engang blir aapnet, ikke vil være fritt for adskillige mørke punkter.

10. *Dissentere.* — Det rolige forhold mellem dissentere og kirken — omtalt i beretningen 1930 — bestaar fremdeles. Bare i tre prestegjeld er der aggressive dissentergrupper (resp. Adventister, Baptister og frikirker), men av og til er Pinsevennene jo svært paagaaende. Det pleier være rykkevis. Fra et prestegjeld berettes om Pinsevennene: „Et øieblikk var der likefrem en slags panikk." I et par sogn har kampforholdet fra de paagaaende Baptister eller Pinsevenner ogsaa engasjert skolebarn. Baptistbarna kan si til de andre: „Dokker kommer ikkje til Jesus slik som vi." Det er ingen regel, at disse angrep av dissentere setter inn i avsides, kirkeløse strøk; men paa slike steder har de lettest for aa gjøre raskest kupp. Hvor der er læstadianere, kommer de ikke inn. Lyngen og Skjervøy svarer paa spørsmaal om dissentere: Fins ikke. Dessverre er det ikke alltid bare et godt tegn. Karlsøy svarer f. eks.: „Fritt for pinsebevegelse — som for bevegelse i det hele." Det „farlige" er ikke dissenternes *varige* arbeide, — om dette vilde jeg maatte uttrykke mig meget positivt, hvis det tilkom mig aa vurdere de andre trossamfund, — men de løsrivende raptuser. Det er betegnende for hvordan det ofte gaar mennesker som rives med av den ene bølge efter den annen, naar et menighetsraad i en av byene sier: „Der er adskillige som formelig har ambulert mellem de forskjellige samfund."

Med alt det gode jeg har aa si om den *faste* virksomhet, særlig om Frikirken og Frimisjonen, maa jeg allikevel uttale som min erfaring at den store opdeling paa et enkelt sted mellem mange samfund er et slemt fenomen. Hammerfest er den rene Noahs ark av samfund. Lille Honningsvaag er ikke langt efter; Tromsø, Narvik og Harstad har ogsaa mange samfund i virksomhet. Men det er verd aa merke, at paa disse steder gresser de fredelig side om side. Frimisjonen synes aa ha hatt mest bevegelse i de siste aar.

Paa 5 aar er utmeldelsene av den Norske Kirke i Haalogaland øket med 60 %, fra 151 i 1930 til 366 i 1934. Men som tallene viser, er utmeldelsene jo ytterst faa i henhold til folketallet. Tallet paa innmeldelser er som vanlig meget mindre. (Det skal mer til aa melde sig inn i Statskirken enn aa gaa ut av den!) Innmeldelsenes antall har i alle disse 5 aar holdt sig jevnt omkring 50. Det maa huskes at utmeldelsene ikke lenger gir noen helt paalitelig maalestokk for overgang til andre samfund, fordi f. eks. gjendaap ikke nødvendigvis følges av utmeldelse, men jo i virkeligheten betyr uttredelse av vaar kirke.

For aarene 1930-33 har jeg satt op en oversikt for aa se hvordan utmeldelsene fordeler sig:

	1930.	1931.	1932.	1933.
Til Pinsevennene	56	112	131	153
» Metodistene	18	16	37	18
» Baptistene	9	10	35	33
» Adventister	22	58	44	52
» Frikirken	17	26	18	14
» Katolikkene	5	3	4	3
» Intet samfund.....	13	28	33	38

Sist anførte aars uttredelse til Pinsevennene var fordelt paa 24 prestegjeld, Adventistenes 52 paa 11. 24 prestegjeld hadde *ingen* utmeldelse til noget dissentersamfund.

11. *Respekten for det hellige.* — Det forekommer mig at der var en bølge i efterkrigstiden, dels av likesæle, dels av kritisk eller endog haansk innstilling i visse kretser overfor det hellige, men at denne bølge nu ikke bare er paa retur, men likefrem er borte. I mine spørsmaal til menighetsraadene om dette forhold skiller jeg alltid mellem respekten for det hellige — Gud, Guds ord, Guds lov — og stillingen overfor kirke og presteskap. Overfor de siste faktorer kan der jo være — og er der — adskillig kritikk uten at det behøver aa bety vanvyrdnad for de evige verdier. I „Brochmannianismen" — som de sier her oppe — er der jo en systematisk nedrakking av kirke og presteskap. Enkelte steder har disse folk været mer høirøstet enn kommunistene.

Noen svar fra raadene er typiske: „Grunnrespekten usvekket." „Ikke usvekket, men i festning." „Ikke sunket; der var en tid da de haante og spottet her og der, men det er slutt." „En del flaaset snakk, men stort sett bra." „Der fins en rød flokk, men den er isolert og smitter ikke lenger." „Ikke fullt saa sterk som før, 200 Brochmannianerstemmer ved siste valg."

Det er aa merke at borgerlige brylluper er sjeldne (3,5 %) og at borgerlig begravelse er ukjent. Tvert imot ønsker man prestens medvirken ogsaa ved de mest „rødes" gravferd. — Et sted hadde en ung kommunistklubb høitidelig besluttet stor utmeldelse av kirken. Efter en tid kom en av dem til sognepresten og meldte sig ut. Han fortalte om beslutningen. Det viste sig at han var den eneste som effektuerte den.

12. *Naboforhold.* — I alle Haalogalands bygder viser det sig at den *gjensidige hjelpsomhet* naboer imellem er stor. Noe kan den selvsagt variere, enkelte bygdelag og grender viser et straalende samhold. Salangen: „Naboforholdet er utpreget godt — folk laaner hverandre villig baat eller hest, hjelper hverandre med onnearbeidet naar noget staar paa, samler paa lister til hverandre naar uhell har været ute." Men enkelte plasser er der adskillig nabo-*kiv*. „Mange knuter mellem folk", sier de paa et av kirkestedene. „Jevnt bra, men ett sted er det fælt." Slik nabokrangel har en egenskap til aa holde sig i aarevis, ja i generasjoner, den merker sitt sted.

Kriminaliteten er ikke verst. Et lokalt fenomen i nogen fiskevær er „guano-tyveri". Ellers er ærligheten stor for det meste. „Auskaret kan ligge i baaten." Vergeraadene har ikke stort aa gjøre. — Men om smugforbrytelsene faar vi jo ikke vite noget, hverken nordpaa eller sydpaa.

Traaler-trafikken skaper et stygt moralsk problem for Vardø, Honningsvaag, Tromsø og Harstad.

13. *Menighetsraadene.* — Det er ikke lett aa være menighetsraad her oppe, for de har saa lange veier og saa vanskelig for aa møtes. Dessverre er det noksaa typisk hvad en sogneprest uttaler: „Menighetsraadene er ikke blitt hvad de kunde og skulde bli, fordi initiativet mangler. Menighets*møtene* samler inger interesse." Det er nu ikke bare initiativet som mangler, det er ogsaa *synet* som ikke er aapent. De aller fleste raad svarer nei paa spørsmaalet om de har foretatt sig noget som helst efter lovens § 7 av kristelig arbeide. De mener ikke at det er nogen opgaver for dem. Et sted leder raadet tuberkulosearbeidet, et annet sted fattigpleien. Et raad har tatt sig av søndagsskolen.

Men naar vi ved visitasen sitter og gjennemgaar menighetens forhold, er raadene ypperlige og flinke til aa orientere mig. Nogen av dem har lett for aa bli litt hissige naar det gjelder presteansettelser, men det gaar alltid fort over. Mitt personlige inntrykk av raadene er *meget* godt.

14. *Nattverden.* — Det staar ikke saa sterkt med nattverden. I 1934 er der riktignok en stor opgang — fra 30 042 til 34 600 —, saa prosenten fra bispedømmet er steget fra 9,1 (hvad den har været i 4 aar) til 10,5. Men man maa først se om denne stigning holder sig.

Av prestegjeldene staar i 1934 Værøy høiest med en nattverdprosent paa 38,7 (det pleier ellers være Karasjok, men det har i 1934 33,5 %). Av byene har Bodø 22,6. Lavest av alle staar Flakstad med 2,5 %. Under 5 % har ialt 7 prestegjeld (derav intet i Finnmark). Statistikken er prestegjeldsvis og derved utjevnes forskjellen mellem sognene. Fra et hovedsogn (Tjøtta) oplyses at nattverdsøkningen er praktisk talt ophørt: ut over konfirmantene var der i hele aaret 8 altergjester. Til gjengjeld har man den meget store nattverdprosent i alle læstadianersogn og i prestegjeld med et rikere kristenliv (Hamarøy 22,4, Bø 20,3) eller med vekkelse (Værøy). Ved statistikken maa tas i betraktning at større kristelige *stevner* de forskjellige aar kan bety en sterkt øket nattverdprosent uten aa bety noget for prestegjeldets egen prosentsats. I enkelte sogn er der en gjennem aarene jevnt stigende nattverdsøkning (Tromsø). Avtagende meldes den ikke aa være noget sted. Sognebud forekom ikke i 4 prestegjeld, derav to med lette kommunikasjoner.

Om *aarsaken* til at ogsaa mange overbeviste kristne holder sig tilbake fra nattverden har jeg innhentet en rekke oplysninger, som jeg har samlet i en oversikt i min bok Helliggjørelse s. 57 ff.

Skrifte brukes nogen steder *alltid* (læstadianerstrøk), andre steder *vekslende,* et enkelt sted (Bø) *aldri.*

15. *Det indre liv.* — Menneskenes indre gudsliv undrar sig — heldigvis eller dessverre? — egentlig iakttagelse. Man maa bare holde sig til enkelte symptomer som kan være karakteristiske. Noget *inntrykk* har man jo ogsaa av hvordan tilstanden er. Jeg gjengir først uten sammenarbeidelse en del notater fra forskjellige steder:

„Stor og varig interesse hos folk, stabil kirkesøkning, megen ungdom i kirken. I det hele solid kirkekristendom." (Vega.)

„Her er nok mange som ber, men mange gaar ogsaa helt sløve. Natt-

verden er det smaatt med. Det er blitt som en slags skikk *ikke* aa gaa, — den og den gaar ikke, og saa gaar ikke jeg heller."

„Ganske stor religiøs interesse i sognet, men det avgjorte personlige kristenliv synes være mindre. Aapen bekjennelse er vanskelig. Folket er dog kristelig innstillet og glad i sitt gudshus. Der er et trofast arbeide for de forskjellige misjoner."

„Folk har vanskelig — selv overfor sine nærmeste — for aa tilkjennegi sine religiøse følelser. Dog merker man i handling ofte utslag av disse."

„Helsesøsteren fremhever fra sykeleiene, at *salmeboken* spiller en stor rolle i fromhetslivet."

„Menighetsraadet svarer at formodentlig er der flere som tror enn de som bekjenner. Dølenaturen er lukket. Folk vil ha sin tro som sitt privatliv. Det har ofte aapenbart sig at der har været tro der hvor ingen visste det." (Maalselv.)

Et medlem av raadet sier: „Jeg tror nok her finnes enkelte bedende kristne." En annen sier: „Her finnes kristne som hverken presten eller indremisjonen faar greie paa, de gaar som Nikodemus-kristne." (Flere gir sin tilslutning til dette.) — Der tales om „høitids-kristne" (juledag) og om „leilighetskristne" (daap, konfirmasjon, begravelse). — Et medlem hadde paa vei til møtet truffet en ungdom og sagt: Hvad skal vi si til biskopen naar han spør om korles de unge er? Svaret hadde lydt: „Innerst inne er dem gode, men utvortes er det saa mye skrammel og ubetenkt vesen."

Fra en av byene: „Der er en økende 'religiøs interesse'. Der mangler ild, men der er megen trofast sympati. Den 'kirkelige type' er fremherskende. „Et medlem fremhever at indremisjonen lever en noksaa inncirklet tilværelse, uten tilknytning til menigheten som saadan. Indremisjonens formann bekrefter dette og sier at bedehuset synes virke skremmende paa en hel del som ellers villig kommer hvis indremisjonen holder et møte i *kirken;* der er likesom blitt som en 'hinde' som isolerer indremisjonen fra byens folk. — Den noe anstrengte religiøse tone som følger med saa vidt mange dissentersamfund, Frelsesarmé o. s. v., i en saa vidt liten by, og den konsentrasjon og inncirkling som derved voldes av det mer *intense* i kristenlivet, har satt merke paa helheten; saltet blir isolert for sig selv. Og der blir mindre av helt samfund og fellesskap. — Der er ellers megen god *arv* av kirkelighet og kristenliv, uten at denne arv i senere tid kan sies aa være øket ved nye tilskudd. Til en viss grad tærer man paa arven."

„Tilstanden i menigheten er ikke god. Her er adskillig av kristelig interesse og virksomhet. Men menigheten er splittet op i partier, som gjennemgaaende staar meget steilt imot hverandre. Der tales saaledes mere om den rette lære enn om et fruktbringende liv." (Raadets erklæring fra en læstadianerbygd.)

„Man antar at det personlige gudsliv blir lite pleiet."

Der nevnes eksempler paa „skjult kristendom", men raadet er engstelig for at der er megen sløvhet og lite bønn.

„Her er meget dødt. En kunde si at der er en god del 'ønske-kristendom':

de vil gjerne være kristne, men de synes der er saa mange hindringer, og saa bryter de ikke igjennem. Den gamle *lydighetskristendom* svinner."

„Lite vakt til *helliggjørelse.* Lære og liv harmonerer ikke hos de kristne. Man synes aa greie det religiøse bedre enn det moralske.. Derfor heller ingen surdeigs-art i kristenlivet. Helliggjørelses-forkynnelse møter likefrem prinsipiell motstand fra de kristelige ledere. Beklagelig lite samhold blandt de troende."

„Der er mer indre liv enn vi vet om."

Disse uttalelser er ikke uttømmende. De er heller ikke uten videre karakteristiske for det hele, men de gir visse glott som er betegnende. Mitt inntrykk er tross alt at der er vekst i situasjonen. Det har været flere steder nu enn før hvor der har været lokal vekkelse. Folk er stort sett mere vaakne. Det var tydelig i høst da folk fikk alle beretningene sydfra om Oxford, hvordan de spisset øren. Det var som om det hadde ligget noget stille i dem som det nu var blitt rørt ved. De var ikke optatt av sensasjonene bare, men personlig engasjert. Interessen var almen — langt ned i rekkene. Det er ved dette aarsskifte tydelig at der nærmer sig en besøkelsestid.

For den som *taler* til folk er det aapenbart hvor forskjellig det kan være med tilhørernes aandelige vaakenhet. Men jeg maa for min part si at det er rene undtagelser de ganger at man merker haard mark. Regelen er oplatte sinn, rike og varme mennesker. Særskilt maa hav-folket nevnes.

11. desember 1935. *Eivind Berggrav.*

DEN NORSKE SJØMANNSMISJON I 1934.

VED

A. OLSEN.

A) *Hjemlandet.* Aarets største begivenhet var generalforsamlingen i Drammen 31. august - 2. september i forbindelse med Sjømannsmisjonens 70-aars-jubileum. Dette blev feiret paa stiftelsesdagen 31. august med et spesielt festmøte i Bragernes kirke. Generalforsamlingen bemyndiget hovedstyret til, eventuelt fra 1. januar 1935, aa overta Oslo Sjømannsmisjon om denne institusjons generalforsamling saa maatte ønske. Videre blev der besluttet, at samtlige foreninger og avdelinger i Horten fra 1. januar 1935 skulde overflyttes fra Drammens krets til Tønsbergs krets, og at Aalesunds krets fra samme tid forandrer sitt navn til Sunnmøre krets. Av hovedstyrets medlemmer utgikk efter tur fabrikkeier J. Irgens, direktør A. Vedeler, skibsreder A. Oddfjell og kommandør H. Moe. De 2 siste blev gjenvalgt. Istedetfor Irgens og Vedeler, der ikke ønsket gjenvalg, valgtes overrettssakfører Chr. Bekker og fru Aslaug Mohr. Hovedstyret bestod for øvrig av: prost John Ekeland (formann), kjøpmann Thv. Kjerland (viseformann), skibsreder O. Irgens, residerende kapellan N. J. Hanssen, residerende kapellan B. Meyer, samt generalsekretær Vilhelmsen. Dirigent under generalforsamlingen var hovedstyrets formann, prost John Ekeland, og varadirigenter fylkesmann E. Johannesen og prost Greg. Barman. Der var ca. 260 deputerte. Ved festmiddagen søndag uttalte fru Berbom, Lillehammer, „at alle Sjømannsmisjonens kvinneforeninger i landet kunde gi det, som trengtes til den nye stasjon i Constanza", og en annen dame i forsamlingen foreslo, „at Constanza blev gitt av kvinneforeningene som jubileumsgave til Sjømannsmisjonen." Dette forslag mottokes med begeistring, og det blev vedtatt, at alle kvinneforeninger skulde yde et ekstra bidrag paa 10 kroner til Constanza stasjon.

Formannen og generalsekretæren foretok vaaren inspeksjon av Hamburg, Rotterdam og Antwerpen stasjoner. Og 3.-6. september møttes generalsekretær Vilhelmsen og de andre nordiske sjømannsmisjonssekretærer i Stockholm efter innbydelse av Evangeliska Fosterlandsstiftelsens sjømannsmisjon til konferanse om spørsmaal av felles interesse.

I virksomhet herhjemme hadde Sjømannsmisjonen 25 mann i de 16 kretser, vi har i vaart land. 11 av kretsene hadde faste sekretærer. Reise-

sekretærene Loftenes og S. Henriksen reiste med „levende billeder". Fhv. generalsekretær Sv. Schartum virket meget i Oslo og omegn. Sjømannsmisjonens kor i Bergen, dirigent kasserer Rolf Jacobsen, ydet misjonen megen hjelp. „Bud og Hilsen" utkom i 11 000 ekspl., men der hvilte en gjeld paa det av 8 000 kr. Juleheftet i 30 000 eksemplarer blev utsolgt. Ca. 20 000 julegaver blev utsendt til stasjonene, og 100 nye bokkasser spredtes gjennem stasjonene paa norske baater.

Inntekten i regnskapsaaret 1934-35 var kr. 539 040,50, et underskudd paa kr. 1 381,82. Man fikk dessuten av Sjømannsfondet av 1918 et større bidrag, og ekstraordinært kr. 5 000 til den nye paatenkte virksomhet i Constanza. Et valutatap paa kr. 25 839,47 hadde man, mest paa hollandske gyllen.

Blandt Sjømannsmisjonens i aarets løp bortvandrede venner nevner vi: sogneprestene Eugène Hanssen, tidligere sjømannsprest i Antwerpen, og H. Vangensten, tidligere sjømannsprest i de franske havner, kaptein A. O. Omholt (Nedenes) og fru Josefine Stray, Kristiansand.

B) *De fremmede havner.*

a) *De skotske havner (Leith, Methil, Grangemouth* og *Glasgow).* Pastor Caspar Hennig var leder av arbeidet. En kortere tid hadde han den gode og opofrende medarbeider cand. theol. Audun Lorentzen, men han omkom ved trafikkulykke i november, bare 27 aar gammel. I Methil virket fremdeles assistent Jürgenson. Glasgow og Grangemouth hadde ukentlig besøk til skib og hospitaler av presten eller hans medarbeider. I Glasgow var der dessuten maanedlig gudstjeneste. Kvinneforeningene arbeidet med stor interesse for kirkens økonomi. Den norske flotille av marineskib, 7 i tallet, besøkte Leith, og man hadde besøk av den tidligere sjømannsprest der, pastor L. Koren, og sogneprest Ivar Welle. I Leith var besøket paa leseværelset større enn paa mange aar, 9 600, og paa leseværelset i Methil var der 4 300 besøk. Der var i Leith, Methil og Grangemouth 331 norske skibsanløp og 812 fra de 3 andre nordiske land.

b) *Shields* med *Blyth.* Leder av arbeidet var pastor Sverre Nilsen og i Shields var R. Opsahl assistent og i Blyth H. O. Mathiasen. Kvinneforeningen i Shields arbeidet trofast og hadde basar, der innbragte 40 £. En skandinavisk dameklubb i Newcastle skjenket et prektig radioapparat til leseværelset i Shields. Ved bistasjonen Blyth var der økning i trafikken. Leseværelset der var ikke stort nok. Kirken, som bare leilighetsvis blev brukt til gudstjeneste, blev forandret til leseværelse, mens det tidligere leseværelse blev omgjort til gang, garderobe og kjøkken. Besøket paa de 2 leseværelser var 11 796. I begge havner var der tilsammen 944 anløp av norske skib og 1 287 fra de 3 andre nordiske land.

c) *London* med *Gravesend.* Pastor Johs. Smidt tok i juli avskjed med London efter flere aars trofast og dyktig arbeide der. Saa var pastor L. Gulbrandsen der til september, da pastor J. Ursin overtok stillingen som Smidts efterfølger. Som assistenter virket pastor Kaare Støylen og A. Slotte, vaktmester var Andreassen og bestyrer av leseværelset frk. Olga

Olsen. I Gravesend virket assistent S. Espeland. I London var det godt besøk til gudstjenester, møter og fester. En god venn av sjømannsmisjonen, Lars Anfinset, døde. 3 norske kvinneforeninger var i virksomhet. I aarets løp hadde man flere norske prester paa besøk: L. Koren, Ivar Welle, Axel A. Andersen, Sv. Norborg og Sverre Huseby samt misjonsprestene Berggren og Bjørsvik. Man fikk flere vakre gaver til leseværelset. Sjømannspresten i London hadde ogsaa arbeidet som sekretær for „Broderkretsen paa Havet" (620 medlemmer) og redaktør av dens organ „Bud fra Havet". Besøket paa leseværelset i de 2 havner utgjorde 32 060. Der var i de 2 havner tilsammen 939 norske skibsanløp og 129 fra de 3 andre nordiske land. Da assistent Espeland var adskillig syk ved juletider, hjalp reisesekretær Markman til i Gravesend en maaneds tid.

d) *Bristolhavnene (Cardiff og Swansea).* Leder av virksomheten var pastor Aadne Høyland. Som assistenter hadde han i Cardiff T. Taraldsen og i Swansea L. Levinsen. Der var ofte stuvende fullt hus til festene paa leseværelsene, og der var adskillig vekkelse blandt sjøfolk. Det kan sies, at det var et godt aar for de 2 stasjoner. Begge blev modernisert og utbedret. Organisten, fru Eriksen (Cardiff), flyttet til Finnland. Kolonien i Swansea fikk 28. mai besøk av biskop Støylen og frue og deres sønn pastor Kaare Støylen og frue for aa hilse paa kvinneforeningen. Biskopen var i 1890-aarene sjømannsprest i Bristolhavnene. 20. november feiredes 25-aars-fest for Swansea kirkes innvielse og 25-aars-jubileum for kvinneforeningen. Paa de 2 leseværelser var der 14 422 besøk. Der var i de 2 havner 540 norske skibsanløp og 560 fra de 3 andre nordiske land.

e) *Liverpool* med *Manchester.* Pastor Alf van der Hagen var leder og fikk ut i aaret hjelp av cand. theol. Juul Johansen. I Manchester var fremdeles T. Almaas assistent. Trafikken var i økning, og besøket til kirker og leseværelser øket. Paa de 2 leseværelser var der 15 271 besøk. Den lille kvinneforening i Liverpool arbeidet trofast. Der var 471 anløp av norske skib og 167 fra de 3 andre nordiske land.

f) *Antwerpen.* Her var pastor Finn Sommer leder av arbeidet og hadde som assistent H. Hansen og som kontorassistent frk. B. Flørnæs. For en del tok man sig ogsaa av havnene Gent og Ostende. De fastboende viste stor interesse, og kvinneforeningen arbeidet trofast. Paa leseværelset var der 20 320 besøk. 661 norske baater og 1 123 fra de 3 andre nordiske land anløp havnen.

g) *De franske havner (Rouen, Bordeaux* og *Le Havre).* Leder av disse stasjoner var pastor L. Wallevik. I Le Havre var vaktmester Larsen og i Bordeaux assistent Osv. Bergstad. Erling Tronvik var ogsaa assistent i Le Havre i vintermaanedene, men reiste om vaaren tilbake til Montreal. Pastor Huseby vikarierte under Walleviks sommerferie. Fra august var cand. theol. Yngvar Castberg midlertidig prestens medarbeider. De fastboende viste stor interesse, og kvinneforeningene arbeidet trofast. Leseværelset i Rouen blev oppusset og reparert. I mai hadde man besøk av

sendemann Colban og frue. Gudstjenestene hver maaned i Paris ved pastor Wallevik samlet mange tilhørere. Rouen viste nedgang i skibsanløp. Leseværelsene var besøkt av 38 238. I de 3 havner var der 492 norske skibsanløp og 645 fra de 3 andre nordiske land.

h) *Valencia.* Assistent I. Henriksen var leder av virksomheten der. Der var 7 408 besøk paa leseværelset, 272 norske skibsanløp og 261 fra de 3 andre nordiske land.

i) *Rotterdam.* Pastor A. Salvesen var leder av arbeidet der. I april sluttet vaktmester D. Nilsen for aa gaa over i en annen stilling. Senere virket cand. theol. Leif Frøyland som prestens hjelper. Baade gudstjenester og fester var godt besøkt, og nattverdgjestenes tall var stigende. I april var hovedstyrets formann prost Ekeland og generalsekretær Vilhelmsen der paa inspeksjon. Sjømannsmisjonens 70-aars-jubileum blev feiret med en fest. Kirkebygningen var om sommeren 20 aar, og i den anledning fikk man en vakker gave fra „det Norske Forbund i Holland", idet inspektør Dahl overbragte en bankbok til kirkens utsmykning. Skibshandler Klevenberg bekostet kirken oppusset. Leseværelset var besøkt av 19 341. Der var 697 norske skibsanløp og 1 068 fra de 3 andre nordiske land.

j) *Hamburg.* Pastor Andr. Birkeland hadde fremdeles sitt virkefelt her. Assistent Larsen fratraadte ut i aaret efter 7 aars virke, idet han blev bestyrer av Bergens havnemisjon. Som hans efterfølger ansattes cand. theol. Hide. I april var prost J. Ekeland og generalsekretær Vilhelmsen der paa inspeksjon. Man hadde ogsaa besøk av en del gjennemreisende misjonærer. Ennu hadde man ikke kunnet faa begynne bygning av kirken. Kronefallet for 4 aar siden satte bom for alle planer samtidig med, at krisen satte inn for alvor. En velskikket hjørnetomt var dog innkjøpt tidligere og betalt. Nu synes det aa være ganske annerledes gunstige anledninger, idet „pengene, som innsamles i Norge til kirkebygning kan bli omvekslet i tysk mynt efter den saakalte sperrmark-kurs". De tyske myndigheter er særlig interessert i alt, som kan skaffe arbeide innen landet. Arbeidet gikk ellers godt. Mange av de fastboende viste stor interesse og en kvinneforening arbeidet. Besøket paa leseværelset var 14 687. Der var 733 norske skibsanløp.

k) *New York.* Leder av virksomheten var pastor Syllander Brekke, og som medarbeidere ved denne betydelige stasjon hadde han assistentene P. Olsen, Ths. Arnesen, H. Berven og A. Hagen, vaktmester A. Nord, forretningsfører Adolf Johannesen, og bestyrerinne av leseværelset frk. Klara Bredvik. Aaret var et rikt arbeidsaar. Ved de 56 høimessegudstjenester var der 16 145 tilhørere og ved aftengudstjenester, fester og møter 42 287. Strømmen til leseværelse og posthall var ca. 300 000. Ved 341 hospitalsbesøk blev 2 480 syke sjømenn besøkt. Der gikk mange ledige sjøfolk, og der blev ydet dem hjelp ved matbilletter, losji og klær. Av fastboende og kvinneforeningene fikk man megen hjelp. Der var 722 norske skibsanløp.

l) *Montreal.* Denne havn er kun aapen om sommeren, da den om vinteren er tilfrosset. Assistent E. Tronvik ledet arbeidet her. Der var 2 520 besøk paa leseværelset, og ca. 250 norske skib anløp byen.

m) *Philadelphia.* Leder av virksomheten var pastor J. Aardal, og vaktmester var G. Pettersen. Fru Malmgren „styrte det musikalske program". Saavel gudstjenestene som de andre møter og sammenkomster var bra besøkt. Den fastboende koloni støttet arbeidet. Og de par kvinneforeninger skaffet meget økonomisk hjelp (860 dollars). Edgar Wilson skjenket leseværelset et relieff av Roald Amundsen, der avsløredes 20. desember. Professor dr. S. Michelet og frue samt hennes søster fru Kaia Isaachsen, Aas (begge Storjohanns døtre), deltok i en fest, og Michelet prekte en dag i kirken. Man mistet et par av misjonens beste venner, fru Larsen Vestmont og fru O. Tenneson, der hadde arbeidet siden sjømannsmisjonen begynte i Philadelphia. Leseværelset var besøkt av 20 091. Der var 260 norske skibsanløp og 135 fra de 3 andre nordiske land.

n) *Baltimore.* Assistent Myhrstad var ansatt her, men stod nærmest under Philadelphia, idet pastor Aardal besøkte stasjonen en gang maanedlig og forrettet gudstjeneste. Der var voksende interesse blandt sjøfolk og fastboende. Kvinneforeningen arbeidet trofast og hadde vaar- og høstbasar for kirken. Man feiret Sjømannsmisjonens 70-aars-jubileum og stasjonens 15-aars-fest. Der var 7 923 besøk paa leseværelset, 174 anløp av norske skib og 41 fra de andre 3 nordiske land.

o) *New Orleans.* Pastor F. M. Huseby var der en tid av aaret, senere ingen prest. Assistent var A. Gjertsen og vaktmester Sverre Brun. Der var 14 491 besøk paa leseværelset. Havnen besøktes av 234 norske skibsanløp og 56 fra de andre 3 nordiske land.

p) *Buenos Aires.* Pastor S. Eika ledet arbeidet her. Som kirketjener fungerte fremdeles Pedersen. Arbeidet gikk godt, og der vistes stor interesse fra de fastboendes side. Antall besøkende paa leseværelset var 21 000. Der var anløp av 163 skandinaviske baater, paa hvilke blev avlagt 669 besøk.

q) *Durban.* Pastor Olaf Aarvold virket her. Der var 115 skandinaviske anløp mot 97 aaret før. Dessuten 17 hvalbaater i sesongen mai - oktober. Paa leseværelset var 10 521 besøk mot 7 120 i 1933. Ved gudstjenester og møter var der godt besøk. Kvinneforeningen hadde et godt arbeidsaar og skaffet 60 £. I Johannesburg arbeidet ogsaa en kvinneforening. Aarvold foretok en reise til Cape Town i mai med tanke paa aa faa et leseværelse igang der. 8 unge av den norske koloni i Durban blev konfirmert i desember.

r) *Shanghai.* Her hadde pastor Joh. Nielsen, før i Buenos Aires, sitt første arbeidsaar. Han fikk leie et hjørnehus i Yangtsepoo Road 213, som laa meget bekvemt midt i det havnestrøk, hvor de fleste norske skib

ligger fortøiet langs kaier og bøier ute i floden. Lokalet var noget trangt, og den store julefest maatte derfor holdes i leiede lokaler. Ved innvielsen av det leiede hus var 90 samlet. Norske damer hjalp til med gardiner og puter. Interesserte nordmenn gav 750 dollars, og det norske samfund i Shanghai gav et piano. Den norske generalkonsul gav gamle seilskutebilleder i glass og ramme. Og fra sjøfolkene paa et skib fikk han 175 dollars. Fra fastboende kom der inn ialt 1 700 dollars og fra sjømenn henved 4 000 dollars. Det har nærmest kun været prestens lønn, man har maattet utbetale hjemmefra. Der var ca. 500 anløp av skandinaviske skib, derav 355 norske. Og der har været jevn og god søkning, 8 380, skjønt avstandene er lange. I *Dairen* har den danske misjonær Poul Baagøe tatt sig av nordiske sjøfolk.

La oss saa til slutning gi litt samlet statistikk fra alle ovenfor nevnte stasjoner: 821 høimessegudstjenester med 42 703 tilhørere, 2 009 nattverdgjester, ved aftengudstjenester 28 984 tilhørere, ved 1 762 festlige sammenkomster og ungdomsmøter 117 481, 3 226 hospitalsbesøk hos 7 467 syke, 13 809 skibsbesøk, besøk paa leseværelser 303 088, hjemsendte penger til Norge kr. 418 444,40, og opbevarte penger for norske sjømenn kr. 543 802,47. Dessuten er hjemsendt eller opbevart betydelige beløp for danske, svenske og finske sjømenn. Siden 1915 er hjemsendt kr. 38 512 844,28 og opbevart kr. 43 910 007,99.

DE NORSKE MISJONER I 1933 OG 1934.

VED

A. OLSEN.

I. DET NORSKE MISJONSSELSKAP.

a) *Hjemlandet. 1933.* Ogsaa dette aar var økonomisk vanskelig. Misjonsvennene har dog arbeidet trofast og gitt mange beviser paa misjonskjærlighet og offersinn. Og interessen kan sikkerlig sies aa være sterkere enn nogensinne. Det vanskelige for selskapet var især pengenes ringe verdi overfor utenlandsk valuta. Aarets samlede inntekt var kr. 1 627 095,46.

Som kretssekretær i Oslo krets efter pastor Ole B. Meyer, der blev sogneprest til Halden, ansattes pastor Joh. Lid, som i 3 aar hadde virket som hjelpesekretær i kretsen. Grunnet langvarig sykdom tok misjonsprest A. Olsen i begynnelsen av aaret avskjed som sekretær i Drammens krets. Misjonsprest O. Stokstad vikarierte i stillingen til november, da kontorchef E. Aagaard overtok den uten lønn. Han fikk en kontordame som hjelp for kretskontoret, da han selv var bundet til sin stilling ved fabrikken paa Geithus. Kretssekretær R. Berge i Stavanger krets blev ansatt som hovedstyrets reisesekretær, og hjelpesekretæren, pastor M. Haga, overtok hans stilling som kretssekretær. Som hovedstyrets ungdomsarbeidere blev ansatt de 2 unge prester Sverre Stoltenberg og Sophus Nordborg. Deres virke falt vesentlig paa Østlandet.

Aarets store begivenhet var generalforsamlingen i Drammen 29. juni - 2. juli. Der møtte ca. 300 deputerte, og biskop Bjønness-Jacobsen var dirigent. Dessuten deltok biskopene Lunde og Petersen. Man behandlet selskapets økonomi, misjonærutdannelsen og et par mindre saker. Angaaende økonomien uttalte generalforsamlingen: „Generalforsamlingen slutter sig paa det hjerteligste til hovedstyrets ønske om, at arbeidet paa misjonsmarkene ikke maa innskrenkes, og ber kristenfolket om aa slaa en ring av bønn og arbeide om Herrens rikssak." Angaaende misjonærutdannelsen: „Gymnasiet ved Misjonsskolen opretholdes ikke. Misjonskandidatene skal ta sin artium ved offentlig skole, før de kommer inn paa Misjonsskolen." Som hovedstyrets formann blev gjenvalgt biskop Petersen og likeledes følgende av hovedstyret: gaardbruker Knut Aanestad, arkitekt V. Hansteen, lensmann E. Husebø og lærer B. Aksnes. Under generalforsamlingen blev, om eftermiddagen 1. juli, de 15 uteksaminerte

fra Misjonsskolen samt cand. theol. F. Birkeli ordinert til misjonsprester av biskop Lunde. Ordinanden misjonsprest Samuelsen prekte. Og søndags eftermiddag (2. juli) blev 10 vordende misjonærhustruer innviet til misjonstjenesten av pastor Schreiner. Begge disse handlinger foregikk i Bragernes kirke.

Aarets kretsmøter hadde gjennemgaaende god tilslutning, og det samme kan visst sies om fellesmøtene og sommerens stevner. Man hadde flere vellykkede kvinneforeningsstevner, bl. a. i Oslo (5 à 600 deltagere), Kristiansand (1 000), Holt (800) og Flekkefjord. Der blev holdt 5 sommerskoler for bibel- og misjonsstudium, nemlig paa Fredheim ungdomsskole paa Helgeland 15.-18. juni, Fredly ungdomsskole ved Trondheim 7.-11. juli, Volda 5.-9. juli (200 deltagere), Solborg ungdomsskole ved Stavanger 4.-9. juli (300 deltagere) og Vikens ungdomsskole ved Gjøvik 9.-13. august. Dessuten et par mindre lokale sommerstevner for Østfold og Hamar kretser. Ungdomsraadene var mere eller mindre i virksomhet. Et ledermøte for unges misjonsforeninger blev avholdt i Stavanger 7.-8. januar. Oslo og Østfold kretser hadde et felles misjonsungdomsstevne i Ski 19. februar, og Stavanger krets hadde ungdomsmisjonsstevne i Skjold 20. mai (1 200 deltagere) og i Kvinesdal 25. juni. Det aarlige raadslagningsmøte blev avholdt i Stavanger 8.-11. november, hvor representanter fra selskapets kretsstyrer og for misjonsmarkene deltok sammen med hovedstyret.

I juni maaned blev avgangseksamen holdt paa Misjonsskolen i Stavanger for 15 elever. De blev som nevnt ordinert under generalforsamlingen i Drammen. Deres navn var: Samuelsen, Meling, Kørner-Hansen, Berge, Bjørsvik, Skjæveland, Buggeland, Høimyr, Fløttum, Ruud, Haagensen, Bergrem, Gabrielsen, Nakkestad og Wirak. Man hadde da igjen kun en klasse med 12 elever. Skolens forstander var Ljostveit. I juni avsluttedes det ettaarige kursus ved Misjonsskolen for kvinner i Oslo med 7 elever — vordende misjonærhustruer. I september begynte et nytt 2-aarig kursus med 6 elever. Bestyrerinne var frk. Elvine Olsen, hovedlærer pastor Schreiner, og skolens forstanderskaps formann pastor Leisegang. Frk. Henny Dons ledet som tidligere barneforeningsarbeidet, og frøknene Storjordet og Gaarder „Husflidsringen", der sendte ut ca. 4 400 arbeider representerende kr. 5 700.

Der var 7 137 foreninger tilknyttet selskapet — en økning av 12 fra foregaaende aar — nemlig: 1 052 misjonsforeninger, 4 665 kvinneforeninger, 267 unges misjonsforeninger og 1 153 barneforeninger. Saavel kretssekretærene som kretsenes arbeidere samt hovedstyrets reisesekretærer og hjemmeværende misjonærer utførte et godt og trofast forkynnerarbeide. Nevnes kan det, at det i Bergens krets blev holdt over 3 000 møter, og ved hovedstyrets arbeidere og misjonærer blev rundt i vaart land holdt ca. 6 000 møter.

Av andre begivenheter i aarets løp kan nevnes, at Oslo kretskontor flyttet inn i nye kontorer og nytt møtelokale i Akersgaten 68, og at 30. april blev der avsløret en minnesten paa generalsekretær L. Dahles grav paa Egenes kirkegaard i Stavanger med tale av hovedstyrets formann, biskop Petersen. Frk. Margaret Brekke, bestemt som sykepleierske til Zululand, blev i Stavanger innviet 4. april til tjenesten.

Juleheftene „Hellige Jul" og „Glade Jul" og avrivningskalenderen kom som vanlig.

Blandt de i aarets løp bortvandrede arbeidere og venner nevner vi: emissær Osmund Espeland (Ølen), gaardbruker Erik Knudsen Bru (Rennesøy), lærer Knut Jonsson (Larvik), sogneprest, fhv. misjonsskoleforstander O. E. Mohr (Oslo), fabrikkeier Olaf Devold (Aalesund), lærer Kr. Størkersen (Veavaag), kirkesanger Mjaaland (Tveit), domprost Ole C. Iversen (Bergen), gaardbrukerne Kr. Oldren (Stjørna), Halvor A. Østveit (Nes, Telemark), Anders Birkeland (Fana), Hans Hjelden (Innfjord), John Kvande (Opstrinda) og Ole Skjelde (Sør-Frøya), forsorgsforstander E. Reksten (Oslo), prost Einar Borchgrevink (Fredrikstad), sogneprestene J. A. Sæther (Sortland), J. Vindenes (Bergen) og K. Fjellbu (Røyken), pastor Gunnar Tangen (Oslo) og lærer og kirkesanger A. O. Solbu (Orkdal). Ennvidere følgende kvinner: fruene Hanna Olsen og Magda Marnburg (Stavanger), Marianne Eckhoff (Stokke), Edvarda Bang (misjonsprest B.'s hustru, Rødøy), Anne Oseland (mor til misjonsprest O. Oseland), frk. Anne S. Aadnesgaard (Lyngdal) og fru lensmann Gerhardsen (Mosterhavn). Dessuten døde herhjemme 2 enker efter misjonærer: fru Agnete F. Leisegang (Zululand) og Christiane Svendsen (Madagaskar) — begge hadde en lang arbeidsdag paa misjonsmarken.

1934. Aaret skildres for misjonen som „et godt aar", „et av de beste paa lenge", tross det ikke har manglet paa økonomiske vanskeligheter. De samlede inntekter var kr. 1 547 088,00 — en nedgang paa kr. 86 000,00 fra foregaaende aar. Men det var begrunnet paa nedgang i testamentariske gaver, — i de ordinære inntekter var der en stigning paa ca. kr. 52 000,00. Utgiftene oversteg inntektene med vel kr. 56 000,00. Grunnet valutaen har selskapet de siste 3 aar hatt et underskudd paa kr. 200 000,00. Budgettene har derfor maattet reduseres og „flere ønskelige foretagender er ikke iverksatt". Arbeidernes lønninger herhjemme er igjen satt ned, og 18 hjemmeværende misjonærer, hvorav flere ikke hadde naadd aldersgrensen (67 aar), blev uten videre satt paa pensjon for aa minske utgiftene.

Hjemmesekretær, misjonsprest F. Bjertnes, fratraadte efter ønske sin stilling i oktober og tok bolig i Oslo. Efter sitt lange virke paa Madagaskar, var han kst. generalsekretær under Amdahls inspeksjon av misjonsmarkene (1928-30) og hjemmesekretær fra 1930. H. Svebak sluttet som kretssekretær i Trøndelags krets efter 20 aars dyktig arbeide, og kretssekretær i Hamar krets, misjonsprest P. O. Holthe, blev overflyttet i hans stilling. Misjonsprest Aug. Østbye blev konstituert som kretssekretær i Skiens krets efter pastor J. Gideon, der gikk over som hovedstyrets reisesekretær. Ungdomssekretær pastor S. Stoltenberg blev ansatt som kretssekretær i Hamar krets. Efter vaarsemestret fratraadte pastor Ljostveit sin stilling som forstander for Misjonsskolen, idet han var utnevnt til residerende kapellan i Larvik. I hans sted ansattes som forstander residerende kapellan i Biri Th. Boman, der tiltraadte 1. september. Reisesekretær G. Homme falt for aldersgrensen og gikk av efter 30 aars virke i selskapets tjeneste; det samme var tilfellet med de gode kretsemissærer Ths. Bakke og S. Blix i Oslo krets og J. Foss og Knut Didriksen i Bergens krets, der alle hadde arbeidet i mange aar.

For misjonen har sikkerlig vekkelsene paa Sørlandet, Vestlandet og tildels Østlandet virket godt. Det samme kan visst sies om Oxford-gruppebevegelsen, der begynte mot aarets slutning. I virksomhet for selskapet var 7176 foreninger — 1093 misjonsforeninger, 4625 kvinneforeninger, 283 unges og 1175 barneforeninger — 39 flere enn i 1933. Trist var det dog, at flere foreninger, der er stiftet for N. M. S., var begynt aa „dele med andre misjoner". Kvinneforeningsstevner under god tilslutning blev holdt i Oslo, Kristiansund, Molde, Kristiansand m. fl. steder. Leder av ungdomsmisjonsarbeidet var fremdeles misjonsprest J. Gotteberg, der besøkte flere kretser og holdt 349 møter og gudstjenester i aarets løp. Dessuten virket pastor Sophus Norborg blandt ungdommen.

Aarets kretsmøter var gode og hadde gjennemgaaende stor tilslutning. Likeledes fellesmøtene og sommerens stevner, og de mange misjonsuker i vinterens løp. Et arbeidermøte blev holdt paa Molde 24.-25. april. Sommerskoler for bibel- og misjonsstudium blev holdt paa 7 steder, nemlig paa Haugetun kristelige ungdomsskole paa Greaaker 5.-10. juli, Heimly kristelige ungdomsskole paa Finsnes 6.-9. juli, Nesna lærerskole 8.-11. juli, Bakketun kristelige ungdomsskole 11.-15. juli, Frekhaug kristelige ungdomsskole 31. juli - 5. august, Sagavoll kristelige ungdomsskole 8.-12. august og paa Setnesmoen paa Veblungsnes 8.-12. august. Dessuten en mindre paa Nordhue ved Elverum 2.-5. juli. Flere av dem hadde veldig tilslutning: paa Frekhaug 300, Setnesmoen 200 og Haugetun 200 deltagere. Om kretsenes og hovedstyrets arbeidere kan sies det samme som under 1933.

Misjonsskolen i Stavanger fortsatte med en klasse paa 12 elever, og Misjonsskolen for kvinner i Oslo med 6. Til den siste innkom som gaver i aarets løp kr. 7 883,71 og den underholder frk. Ingrid Olsen, Madagaskar. „Husflidsringen" hadde meget arbeide. I aarets løp sendt ut 4184 forskjellige arbeider, og omsetningen utgjorde kr. 5 997,33.

Ogsaa i 1934 er mange trofaste arbeidere og misjonsvenner gaatt bort. Blandt disse nevner vi: Prost A. N. Bonde (Sandar), kirkesanger Anders Olsen (Jevnaker), emissær Joh. C. Ødegaard (Jevnaker), sogneprest E. Hove (Bergen), lærer O. B. Tomsland (Nesodden), formann Andr. Olausen (Drammen), gaardbruker Tob. Oftedal (Lyngdal), skibsreder Kornelius Olsen (Stavanger), grosserer H. I. Giørtz (Aalesund), emissær Ole Langeland (Tønsberg), pastor Bjerk-Amundsen (Bergen), prost Harald E. Evje (Sandefjord), stenarbeider Bastian Haugland (Bergen), sogneprestene Johs. Børke (Askim), H. B. Klæboe (Oslo), Chr. Sommerfelt (Oslo), pastor Hermanrud (Oslo), samt Mikael Jakobsen Strøm (Drevja, Helgeland). Og av kvinner: fru Martha Wormdahl (Stavanger), prostinnene Christiane Meyer (Oslo) og Marie Schøning (Drøbak), fruene Anne M. Gjerdet (Fevaag), Lisbet T. Lærdal (Sandeid), Synneva Fordedal (Sund), Rakel Næss (Rosendal), Elisabet Vollan (Stjørna), Berthe Krumvik (Volda), Marie Jakobsen Barkost (Hillestad) og frøknene Jørgine Olsen (Berger) og M. Fredriksen (Tyristrand). Dessuten er død herhjemme: misjonsprest L. Berge (tidligere i Zululand), fru Ellen Aas, enke efter misjonsprest R. Aas (tidligere paa Vestmadagaskar) og fru

Sigrid Kopreitan (tidligere paa Madagaskar), misjonsprest O. Kopreitans hustru.

Foruten de vanlige julehefter og avrivningskalenderen blev et kart over misjonsmarken i Hunan (Kina) utgitt.

b) *Natal og Zululand. 1933.* Arbeidet gikk sin vanlige gang uten synderlige vanskeligheter. Man merket ikke saa meget til den kommunistiske arbeiderbevegelse lenger, og de mange sekter syntes ikke aa være saa paagaaende som før. Der fant adskillig utflytning sted, og mennene tok nu gjerne sine familier med, naar de drog til andre steder for aa søke arbeide. Stort sett hadde man grunn til aa glede sig over fremgang i arbeidet. Statistikken viste fremgang undtagen for de kirkesøkende, der viste en del nedgang. Man lengtet dog inderlig efter en „aandelig vekkelse" i likhet med paa Madagaskar og i Kina. Økonomisk var dog aaret tungt for befolkningen, idet det var tørke og vannmangel. Det het saaledes i en beretning: „Det er vaar herute nu, men ingen kan pløie og plante, og det er smaatt med vann." Regjeringen paabød derfor en bots- og bededag 20. september. I desember fikk man regn efter den langvarige tørke, men det kom visst forsent for plantningen. Dessuten var landet plaget av store gresshoppesvermer. Katolikkene øvet adskillig propaganda, især i Kangelani distrikt, hvor de overtalte kristne og katekumener til aa gaa over til sig.

Dog, tross tørke, gresshopper, sult og fattigdom kom der allikevel inn til selvhjelpen fra menighetene 1227 pund — en økning paa 200 pund fra aaret før (1932). Den kjente pastor Fred. Björk, der hadde besøkt misjonsmarkene paa Madagaskar og senere Natal og Zululand og ved sin forkynnelse været til stor velsignelse, døde i Johannesburg. Det aarlige kirkemøte vedtok bl. a., at menighetsarbeiderne skal være totalavholdende. Der er nemlig megen øldrikking blandt den innfødte befolkning. Et prestekursus for innfødte prester i de lutherske misjoner i Natal og Zululand blev avholdt paa Eshowe stasjon, hvori 41 prester deltok. I Ekombe distrikt blaaste en kirke ned. Skolekapeller blev tatt i bruk i Biyela (Imfule) og Eotimati, og i Nhlangwini blev et forsamlingshus innviet. I Durban tok misjonæren (M. Titlestad) sig ogsaa av de mange indiere og avla regelmessige besøk i fengslene og paa sykehusene.

I aarets løp blev 1378 døpt og der var 755 katekumener. I de 13 stasjonsdistrikter var der 127 menigheter med 15 901 menighetslemmer. I virksomhet var 13 innfødte prester og 99 evangelister. Dessuten 14 mannlige og 6 kvinnelige misjonærer (misjonærhustruene er ikke regnet med hverken her eller paa de øvrige misjonsmarker).

Der var 126 skoler med 156 lærere og 4988 elever. 46 skoler mottok statsstøtte. 268 pund kom inn som skolepenger. Aftenskolene i Durban blev drevet helt for bidrag av byens kommune. Av de sammen med andre lutherske selskaper drevne undervisningsanstalter var kun lærerskolen paa Umpumulo i virksomhet. Man flyttet inn i nye hensiktsmessige bygninger, der blev innviet 1. februar. Lærerskolen var i aaret først ledet av misjonsprest T. Leisegang, senere av misjonsprest O. Myklebust. Av de 118 elever

i 3 klasser bestod 101 eksamen. Desuten var der en forberedelsesklasse ved skolen. Industriskolen paa Eshowe var sløifet dette aar, da frk. Larsen, grunnet sykdom, først kom ut ved aarets slutning. Pikehjemmet der blev styrt av frk. Skavang, og hjemmet for misjonærenes barn var i virksomhet i Durban under fru Kure.

Sykehuset paa Mahlabatini (frk. Palm, assistent frk. Rødseth) hadde 209 innlagte patienter, og 2037 besøkte poliklinikken. En større hytte blev opført for dødssyke og dem, der led av smittsomme sykdommer. Paa Ekombe (frk. Magnussen, assistent frk. Wien) var 147 sykepatienter og 598 poliklinikkbesøk. Den nye arbeider, frk. Margret Brekke, gjennemgikk et kursus paa jordmorskolen i Kapstaden.

Tilbake til misjonsmarken efter ferie i hjemlandet kom: misjonsprest L. Aadnesgaard med familie, fru Dorothea Tvedt og frk. L. Larsen. Dessuten overflyttedes fra Vestmadagaskar misjonsprest Fykse og frue, grunnet daarlig helbred.

Hjem i ferie reiste misjonsprest Kjelvei med familie og frk. Bertha Gilje.

Tilsynsmann var misjonsprest P. A. Rødseth. Han blev i dette aar ridder av St. Olavs orden.

1934. Ogsaa i det aar var det bra arbeidskaar, og forholdene i landet var noksaa gunstige. Om rasespørsmaalet hørte man mindre enn tidligere, og noget hat fra de innfødtes side merket man litet til. Det klagedes adskillig over drikkeondet, især øldrikking. Gresshopper hadde man ogsaa plagen av det aar — især var Umpumulo, Ungoye, Esinyamboti og Empangeni distrikter hjemsøkt — og de gjorde stor skade paa markens grøde. Omkring Empangeni hadde man ogsaa adskillig malariafeber, og flom avløste tørken især i Ungoye distrikt. Katolikkene var virksomme i Eshowe, Ekombe og Kangelani distrikter.

I mai holdt dr. John Mott konferanser i Durban med representanter for de forskjellige misjonsselskaper og kirkesamfund. „Flere beslutninger blev fattet, og blir disse satt ut i livet, vil det bringe Guds rikes sak et skritt lenger frem," sies det. Paa Eshowe blev der i desember avholdt et 3 dages arbeidermøte for prester, lærere og evangelister. Misjonsprest Frøise, assistert av misjonsprestene S. Dahle og Strømme, holdt et evangelistkursus paa Umpumulo. I virksomhet var rundt paa misjonsmarken flere kvinne- og ungdomsforeninger. 3 nye forsamlingshuser blev innviet i Kangelani distrikt, og paa Eshowe var et nytt skolehus og paa Ungoye et skolekapell under opførelse. Til selvhjelpen innkom ca. 2000 pund.

Hørende til de 13 hovedstasjoner hadde man 132 menigheter med 16 434 menighetslemmer. Der døptes i aarets løp 1 308 og ved utgangen av aaret var der 756 katekumener. I virksomhet var 14 mannlige og 8 kvinnelige misjonærer. Dessuten 13 innfødte prester og 97 katekister og evangelister. Misjonsprest M. Titlestad hadde i aarets løp bl. a. 165 møter i Centralfengslet, hvor der var ca. 700 fanger. I Johannesburg, hvortil mange zuluer var flyttet og hadde arbeide, var evangelisten Dhladhla i virksomhet.

Paa den felles lærerskole paa Umpumulo inntok misjonsprest O. Myklebust prinsipal-stillingen i april. Av de 115 elever bestod 89 eksamen. I

skolepenger betaltes der kr. 28 536,60, og staten gav et bidrag av kr. 45 451,60. Der var 127 skoler i virksomhet med 157 lærere og 5 026 elever. 46 av skolene fikk statsbidrag. Industriskolen paa Eshowe (frk. Skavang, assistent frk. Larsen) hadde 10 elever. Paa hjemmet i Durban for misjonærenes barn (fru Kure) var 24 barn i alderen 7—18 aar. De gaar paa de offisielle skoler i byen, og 2 hadde stipendier. Deres lille barneforening „Regndraapen" fikk ved basar inn kr. 600 i netto til misjonen. Aftenskolene i Durban, der betales av kommunen, var besøkt av 760 unge menn.

Sykehuset paa Ekombe (frk. Magnussen, assistent frk. Wien) hadde 248 innlagte patienter og 704 behandledes paa poliklinikken. Og paa Mahlabatini (frk. Palm, assistent frk. Brekke) var innlagt 244, og 2 108 blev behandlet paa poliklinikken. Et nytt søsterhjem var under opførelse.

Hjem fra misjonsmarken reiste misjonsprest Frøise med familie. Tilbake kom misjonsprest Kjelvei med familie.

Tilsynsmann var misjonsprest P. A. Rødseth.

c) *Vestmadagaskar. 1933.* „Virkningen av den økonomiske depresjon har været meget mere følsom i dette aar enn i noget aar tidligere." De innfødte fikk bra avling, især av bønner, men prisene sank til det minimale. Det var derfor verst for landbefolkningen. En hel del av dem fra Innlandet, som i aarenes løp var flyttet vestover og drev med plantning, er vendt tilbake til dette, da det nu var umulig økonomisk aa greie sig. Og de daarlige forhold øvet naturligvis ogsaa sin innflytelse paa menighetenes ydeevner. Ikke alle de innfødte menighetsarbeidere fikk sin fulle lønn, men de viste allikevel troskap og utholdenhet.

Til selvhjelpen kom i aarets løp inn frcs. 162 431,30, noget mindre enn foregaaende aar. Gjennemsnittlig var det frcs. 29,34 pr. nattverdberettiget. Ved slutningen av aaret viste der sig vekkelse paa flere steder, og blandt vezo'ene var der bevegelse mot kristendommen, og de bad om lærere. I en del distrikter var der mangel paa arbeidere. Flere prestegjeld stod uten innfødt prest. I Morondava døde en ung lovende prest. 3 nye forsamlingshuser blev autorisert i Manja distrikt. Katolikkene fortsatte sin propaganda flere steder (Tulear, Manja), og det mere intenst enn tidligere. Og de søkte ved alle anledninger aa sverte protestantene. Fra Ankazoabo (Vest-Bara) meldtes, at der hersket adskillig røveruvesen, og en ondartet epidemi gikk over strøket, der bortrev mange.

Fruktene av arbeidet var dog gledelige. Der døptes i aarets løp 957, litt flere enn foregaaende aar, og ved aarets utgang var der 689 katekumener, en betydelig økning. I de 9 stasjonsdistrikter var der 225 menigheter med 12 011 menighetslemmer. Der var 9 mannlige og 5 kvinnelige misjonærer i virksomhet. Dessuten 28 innfødte prester og 206 evangelister og katekister. Man hadde 210 søndagsskoler med 4 701 elever. Ikke faa kvinneforeninger var igang, en del arbeidet godt, andre mindre godt. En barneforening i Tulear var flink, idet den fikk samlet inn frcs. 690.

Det almindelige skolearbeide laa meget nede grunnet mangel paa lærere. Man hadde kun 8 skoler med 13 lærere og 564 elever. Det var

dog allikevel en del økning fra aaret forut. Frk. Margrethe Arebekken kom efter opholdet i Innlandet og overtok skolearbeidet i Morondava. Der var 82 elever — flere kunde hun ikke faa autorisasjon for, da klasseværelsene var daarlige. Skolen i Tulear (frk. Tveit) hadde 135 elever. En barneskole i Belo menighet (Tsiribihina), opført vesentlig av denne, blev ferdig. Uten hjelp fra misjonen bygget menigheten i Miandrivazo skole. Bibelskolen i Morondava (Foss) hadde 17 elever, og man drev fremdeles med bygning til skolen. Paa kursene paa de forskjellige stasjoner var der tilsammen 74 elever. Vestmadagaskar hadde 11 elever paa presteskolen paa Ivory (Innlandet).

Paa spedalskehjemmet Bekoaka (frk. Nilsen) var der 28 syke. Blandt misjonspersonalet var der adskillig sykdom, saaledes misjonsprestene Helle og Skauge, fru Andresen og frk. Killie. Hjem i ferie fra misjonsmarken reiste misjonsprestene Helle og Skauge med familier samt frøknene Dahle og Killie. Tilbake kom misjonsprestene Lindeland og Sæveraas med familier, samt frk. Tveit. Grunnet sykdom blev misjonsprest Fykse og frue overflyttet fra denne mark til Zululand.

Tilsynsmann var misjonsprest Alfr. Andresen.

1934. Gjerningen gikk jevnt fremover uten nevneverdige hindringer. Og fra statens side blev misjonærene og arbeiderne vist „vennlighet, forstaaelse og imøtekommenhet." Naturligvis var ogsaa dette aar økonomisk vanskelig, og man hadde sikkerlig opnaadd enda større resultater av arbeidet, hvis man hadde hatt tilstrekkelig av midler og arbeidere. Skattene var blitt større, og lønningene i de forskjellige bransjer var nedadgaaende. Og dog maa det sies, at aarets arbeide bragte store frukter. Saaledes blev der døpt 1 057, 100 flere enn foregaaende aar, og ved aarets utgang var der 836 katekumener mot 689 aaret forut. I de 9 stasjonsdistrikter var der 220 menigheter med 12 151 menighetslemmer. At det samlede antall menighetslemmer øker saa smaatt i forhold til de mange, der døpes, er begrunnet i — som nevnt under 1933 — de mange, der grunnet de daarlige tider vender tilbake til Innlandet. I virksomhet var 30 innfødte prester og 211 katekister og evangelister, og 7 mannlige og 4 kvinnelige misjonærer. Til selvhjelpen innkom fra menighetene frcs. 167 003,75 — frcs. 4 572,45 mere enn foregaaende aar. Det blir, barn iberegnet, frcs. 12,75 pr. menighetslem. Vekkelsesevangelisten Rajaoferas besøk (fra Innlandet) virket gavnlig, og frukten av hans virke var, at mange meldte sig til daapsforberedelsene.

Det var adskillig mangel paa innfødte prester. De 220 menigheter var fordelt paa 39 prestegjeld, men 10 av disse var uten prest og maatte betjenes av naboprestene. Ogsaa paa katekister var der mangel, og i Ankazoabo maatte en del avsettes paa grunn av dovenskap. Katolikkene gjorde sterk propaganda, og bare i Tulear hadde de 800 elever i skolene, og de hadde der 3 franske og en madagassisk pater samt 8 nonner. I aarboken sies det dog: „Et gledelig trekk fra arbeidslivet (i Tsiribihana) er dette, at vaar misjonær (Lindeland) blev enig med stedets katolske prest om ikke aa søke tilhengere blandt hverandres kristne, men hver for sig arbeide blandt sine egne og blandt hedningene." I Beroraha-strøket (Fanjakana), Vestbara, hvor franske kolonister har anlagt 24 tobakksplantasjer, har

eieren av den største opført 2 kirker for sine arbeidere — en for katolikkene og en for vaare kristne.

Manombo stasjon feiret i aaret sitt 40-aars-jubileum. 7. september — ankomstdagen for de første misjonærer til Vestmadagaskar for 60 aar siden — blev grunnstenen nedlagt til en ny, stor stasjonskirke i Tulear. Den gamle er skrøpelig og for liten. Og 16. september feiret man 60-aars-jubileet og opbrente en hel del tryllemidler. Nye kirker blev innviet i Basibasy (Morombe) og i Sakaraha (Ankazoabo). Likeledes blev 2 solide kirker av sten innviet i Befandriana (Morombe) og i Belalanda (Tulear). Alle blev bygget av menighetene. 16. mai brente stasjonskirken i Morombe ned — ilden var paasatt — man begynte igjen aa opføre den mot aarets slutning. Ogsaa kirken i Ankilimalenika brente.

Skolearbeidet laa som forrige aar nede, ja gikk en del tilbake. Der var kun 6 skoler med 9 lærere og 429 elever, men saa var der 200 søndagsskoler med 4 673 elever. Et tap for skolen i Tulear var det, at frk. Tveit, grunnet sykdom, maatte overflyttes til Innlandet. Paa bibelskolen i Morondava (Foss) blev der i juli optatt et nytt kull paa 27 elever, og i oktober var der avslutningseksamen for de i 1932 optatte (17). Bestyrerboligen blev i oktober ferdig til innflytning. Paa presteskolen paa Ivory (Innlandet) var der 9 elever fra Vestmadagaskar. Paa de forskjellige stasjonskurser var der 52 elever. Spedalskehjemmet Bekoaka (frk. Nilsen) hadde 32 syke. Der var oversvømmelser i februar i flere døgn, saa de spedalske maatte forlate sine hytter og ta ophold i rishuset og apoteket.

Hjem fra misjonsmarken i ferie reiste misjonsprest Andersen med familie. Dessuten reiste misjonsprest Naastad for godt efter 37 aars arbeide. Som ny arbeider fikk man misjonsprest F. Birkeli, der var 9 maaneder i Innlandet efter sin ankomst til Madagaskar, og blev ansatt i Morombe.

Tilsynsmann var misjonsprest Alfr. Andresen.

d) *Madagaskars Innland, Baraland og Østkysten. 1933.*

Arbeidets gang i det forløpne aar adskiller sig ikke meget fra de foregaaende aar. Forholdene har været de samme. Krisen vedvarte, og det var vanskelig for den innfødte befolkning. Myndighetene har vist velvilje og imøtekommenhet, og samarbeidet med de lutherske og øvrige misjonsselskaper paa øen har været godt og broderlig. Misjonen hadde stor mangel paa arbeidere. Omkring 25 prestegjeld har staatt uten prest, og minst 140 menigheter har været uten menighetsleder (katekist). For en ikke liten del skyldtes dette pesten, der herjet voldsomt i flere stasjonsdistrikter — Masinandraina, Betafo. I Masinandraina nordlige distrikt døde presten og de fleste katekister. Og i Betafo distrikt flyktet mange av redsel vestover til distriktene i vest. En dysenteriepidemi hjemsøkte Ambohimanga du Sud, krevet mange ofre og hindret arbeidet. Flere kirker var en tid lukket. Ogsaa paa misjonærer var der mangel. Misjonsprest Haaland maatte saaledes bestyre Antsirabe, Manandona og Betafo, og misjonsprest Klepp Fihasinana, Ambato og Midongy.

Østkysten blev i mars herjet av en cyklon. I Vohipeno blev de fleste kirker og 4 presteboliger ødelagt. Kaffehøsten blev sterkt redusert, og

tørke ødela rishøsten dernede, saa det blev nød og dyrtid blandt folket. I Farafangana blev 700 hus og hytter smadret av cyklonen, og utover landet var ødeleggelsen enda større. Stasjonshuset holdt, men blev en del ramponert.

I aarets løp blev 5 503 døpt, og der var ved aarets utgang 2 410 katekumener. Under de 27 stasjonsdistrikter var der 1 051 menigheter med 105 837 menighetslemmer. I virksomhet var, foruten de 22 mannlige og 22 kvinnelige misjonærer, 135 innfødte prester og 913 katekister og evangelister. Selvhjelpen steg med ca. 70 000 frcs. fra foregaaende aar. I Ambohimanga du Sud hadde menighetene en del smaa kaffeplantasjer til støtte for selvhjelpen. Paa en del steder paa misjonsmarken var det mindre vekkelser. Ambohimanga du Sud stasjon feiret 29. september sitt 40-aars-jubileum med takke- og minnemøte. Paa 2 steder i Alakamisy distrikt fikk man autorisasjon til nye kirker. I Ihosy (Baraland) blev den nye stasjonskirke innviet i overvær av 1 200 mennesker, og i Vohipeno blev 2 nye menigheter grunnet. Mange kvinne- og ungdomsforeninger var i virksomhet — om enn iver og interesse var forskjellig. I de 932 søndagsskoler var 23 970 elever.

Der var 98 skoler med 147 lærere og 5 514 elever. Paa pikeskolen paa Antsirabe (frk. Bogevoll) var der 435 elever og 45 bodde paa internatet, og paa gutteskolen sammesteds (fru Büchsenschütz) var der 525 elever. Presteskolen paa Ivory, der drives i fellesskap med den amerikanske misjon, uteksaminerte i september et kull paa 19 teologiske kandidater, og i oktober blev et nytt paa 25 optatt. Ved aarets utgang var der 45 teologiske studerende, og med de 37 elever i det toaarige forberedelseskursus var der ialt 82 elever. Bestyrer var for N. M. S. misjonsprest L. Danbolt og for amerikanerne misjonsprest Nesdal. Elevenes hustruer blev undervist av frk. Erlandsen.

Lærerskolen paa Antsirabe (Parrot og frk. Schaanning) hadde 117 elever i 4 klasser. 11 elever stod til 1ste og 18 til 2nen statseksamen. Den av den norske misjon og Parisermisjonen i fellesskap drevne lærerskole i Fianarantsoa (frk. Ebbell) hadde 43 elever fra vaar misjon. 3 stod til 1ste og 3 til 2nen statseksamen. Katekistskolen paa Masinandraina (Ringstad) uteksaminerte i august 31 elever, og 46 blev igjen optatt. Katekistskolen i Vangaindrano (Lystad) hadde 25 elever, og katekistskolen paa Alakaminy (Skarpaas) 20 elever. Dessuten var der paa en del stasjoner nogen mindre kurser. Den høiere pikeskole (for voksne) paa Ivory (frk. Skjærvold) hadde 45 elever, fordelt paa 3 klasser. Blindeskolen paa Loharano (frk. Frøholm) hadde 17 elever, og skolen for misjonærenes barn (frk. Bøe) hadde 9 barn, fordelt paa 4 klasser.

Hospitalet paa Antsirabe (frk. Osnes, assistent frk. Meland) hadde 344 innlagte patienter og 3 435 behandledes paa poliklinikken. Doktor Rasalomona døde i juli efter 11 aars arbeide. Ny læge blev ansatt. Spedalskhjemmene (Sina Løken, assistert av 3 diakonisser) hadde 600 syke, hvorav 572 var kristne. Barnehjemmet for de spedalskes friske barn hadde 64 saadanne.

Trykkeriet og forlagsvirksomheten (Ths. Jørgensen) gikk som vanlig.

Det blev bl. a. trykt en stor veggalmanakk i 17 000 ekspl., misjonens blad „Mpamangy" i 3 125 ekspl. og dets julenummer i 4 200. Dessuten nye oplag av en del bøker samt en del trykning for den anglikanske misjon.

Blandt misjonspersonalet var der adskillig sykdom. Især var fru Strand meget syk og maatte underkaste sig et par operasjoner. Men ogsaa fru Furuly, frøknene Meland og Sørensen, misjonsprest Strande og misjonsprestene Listor's og Knudsen-Øy's var meget syke. Hjem i ferie reiste frøknene Stafseth, Høyem, Ebbell, Birkeland og Rønnevik, misjonsprestene John Nielsen's, Frisch's og Snekkenes's og Büchsenschütz med frue. Misjonsprest J. Einrem og frue reiste hjem for godt. Han hadde 41 aars virke bak sig. Tilbake efter ferie kom frk. Frøholm, søster Hanna Baastad, misjonsprestene Parrot og frue, Bøthun's og Lystad's samt kasserer S. Jørgensen's. Og som nye kom frøknene Pinderud og Ingrid Olsen samt søster Gunda Eliassen.

Tilsynsmann var misjonsprest O. Strand.

1934. Fra nyaar av gikk, efter forrige konferens's beslutning og med hovedstyrets bifall, Østkysten over til egen konferenskrets med egen tilsynsmann. Derfor vil man dette aar og senere finne Østkysten opført i „Norvegia Sacra" som særskilt misjonsmark. Og at man vil finne en nedgang paa statistikken for Innlandets vedkommende dette aar (1934) sammenlignet med ifjor er jo naturlig, naar 123 menigheter med 10 571 menighetslemmer gaar ifra.

Forholdene var ikke synderlig forandret fra foregaaende aar; dog blev 1934 betegnet „som det vanskeligste aar hittil i økonomiske oversikter fra halvt offisielt hold". Og der var arbeidsløshet og landbrukskrise. Selvhjelpen gikk en del tilbake, og en del av misjonens arbeidere maatte faa sin lønn tilgode. Dessverre tiltok de hedenske likvendingsfester og „utarmet slekter og bygdelag innen vaare eldre misjonsstrøk". Menighetslivet befinner sig for de fleste distrikters vedkommende i en bølgedal, og der var ikke saa litet av modløshet hos de kristne og arbeiderne grunnet de trykkende forhold man arbeidet under. „Myndighetene har været greie aa komme ut av det med, og forholdet til de andre misjoner har heller ikke voldt nogen særlig vanskelighet."

Det var kanskje noget mindre av pest enn foregaaende aar i Nord-Betsileo, men saa rykket den sydover til andre stasjonsdistrikter. Saaledes herjet den adskillig i Fihasinana. Bl. a. blev den gode prest der, Rajaona og hans 2 barn, bortrevet av pesten. Likeledes i Fianarantsoa, hvor en lærer og 2 elever døde. I Soatanana distrikt var der ogsaa tilfeller av pest. I Ambohimanga du Sud's distrikt hadde man i aarets begynnelse en kraftig cyklon, der bragte store ødeleggelser — ogsaa menneskeliv gikk tapt. Mange kirker og skoler blaaste ned, men da de var av bambus, blev de opbygget igjen i aarets løp. Ogsaa i det sønnenfor liggende skogdistrikt, Ifanadiana, blev flere kirker ødelagt, men igjen opbygget. Katolikkene drev et intenst skolearbeide og fikk lokket en del ungdom over til sig.

5. januar hadde man den sorg aa miste en trofast arbeider, misjonsprest Torjus Klepp, der døde paa Ambato. Likeledes døde efter en 50 aars arbeide i misjonens tjeneste den dyktige prest Rajaona paa Antsirabe.

Pastor Rabeony, Tanararive, ogsaa bekjent fra sitt besøk i Norge, tok avskjed efter et langt og trofast virke. Ennvidere tok to gamle prester, Rafaralahitsirofo i Antanifotsy, og Rajoela Raravola i Soatanana, avskjed efter en lang arbeidsdag. Der var adskillig sykdom og operasjoner innen misjonspersonalet. Soatanana-vekkelsen bragte fremdeles velsignelse med sig utover Madagaskar. I Antanifotsy og Loharano distrikter var der i mange menigheter aandelig bevegelse og fornyelse. Nosivolo, skogstrøket øst for Fandriana stasjon, besluttedes av konferensen optatt som eget stasjonsdistrikt. Der var allerede 50 menigheter. Ambohimanga du Sud stasjon overtok fra 1. juli 7 menigheter fra Pariserselskapet. Ogsaa i dette aar var der mangel paa misjonærer. Misjonsprest Borgenvik maatte styre Antsirabe, Manandona og Betafo stasjoner, misjonsprest Ringstad katekistskolen paa Masinandraina og Masinandraina og Soavina og Ambohimasina stasjoner, og misjonsprest Bøthun hele 4 stasjoner, Ambato, Midongy, Fihasinana og Ambohimanga, med tilsammen 189 menigheter. Der var ogsaa mangel paa prester og katekister. Mange kvinne- og ungdomsforeninger var i virksomhet — mange arbeidet godt, andre helst skralt. I Ambato distrikt blev 17 kirker og 2 garderier reparert. En ny og rummelig kirke blev bygget i Mandrosonoro (Midongy), og i Fanadiana holdt man paa aa bygge stasjonskirke. 2 nye kirker var ogsaa under bygning i Isalo distrikt i Baraland.

I aarets løp blev 4 495 døpt, og der var ved aarets utgang 1 758 katekumener. Der var 21 hovedstasjoner med 941 menigheter og 86 905 menighetslemmer. I virksomhet var 17 mannlige og 19 kvinnelige misjonærer samt 113 innfødte prester og 820 katekister og evangelister. I 804 søndagsskoler var 21 119 elever.

Den av N. M. S. og amerikanerne drevne felles presteskole paa Ivory (L. Danbolt og Nesdal) hadde 83 elever, 42 i de teologiske klasser og 41 i forberedelsesklassen. I den siste blev et kull uteksaminert i september og et nytt optatt i oktober. Som lærere foruten de 2 misjonærer hadde man 3 innfødte prester og 2 statseksaminerte lærere. En elev og en elevkone døde av pest. Elevkonene blev undervist av frk. Erlandsen. Lærerskolen paa Antsirabe (Parrot og frk. Schaanning) hadde 125 elever. 25 av 26 fikk 1ste statseksamen, mens kun 8 av 26 fikk 2nen eksamen. Lærerskolen i Fianarantsoa, i fellesskap med Londonermisjonen, (E. Danbolt), hadde 23 elever fra vaar misjon, og ved optagelsesprøven blev 17 optatt. 3 av 5 fikk 1ste statseksamen og 2 av 3 2nen statseksamen. Katekistskolen paa Masinandraina hadde 40 elever og den paa Alakamisy 27. De mindre kurser paa andre stasjoner hadde tilsammen 80 elever. Den høiere pikeskole for voksne paa Ivory (frk. Skjærvold) hadde 41 elever og Blindeskolen paa Loharano (frk. Frøholm) 16 elever. Skolen paa Antsirabe for misjonærenes barn (frk. Olsen) hadde 6 elever. Der var ellers 82 skoler med 123 lærere og 4 920 elever. Størst var gutte- og pikeskolen paa Antsirabe (frk. Bogevoll) med ca. 1 000 elever. 13 piker kom fra den inn paa lærerskolen.

Hospitalet paa Antsirabe (frk. Osnes, assistent frk. Meland) hadde 386 innlagte patienter og 4 211 paa poliklinikken. Der var innfødt læge

og 5 innfødte sykepleiersker. Spedalskehjemmene Mangarano (søster Ragna Indrebø, assistert av 3 norske søstre) hadde 581 syke, hvorav 547 kristne. 61 døde og 17 blev døpt i aarets løp. Barnehjemmet for de spedalskes friske barn hadde 64 barn. Adskillig kikhoste og influensa hjemsøkte dem.

Forlags- og trykkerivirksomheten i Tananarive (Ths. Jørgensen) gikk som vanlig. Flere bøker blev trykt op i nye oplag, og en ny Praktisk teologi. For Anglikanernes misjon og Parisermisjonen blev trykt en del.

Hjem fra misjonsmarken reiste for godt søster Sina Løken efter 34 aars opofrende arbeide blandt de spedalske. Efter hjemkomsten blev hun dekorert med Æreslegionen. I ferie reiste misjonsprestene J. Jørgensen's, Vik's og Haaland's, fru Strand med 3 barn og frøknene Bøe og Halderaker. Tilbake efter ferie kom misjonsprestene J. Nome og frue og Borgenvik og frue. Som nye kom misjonsprest J. Ruud og frue. Enkefru Klepp gikk over som selvstendig arbeider. Frk. Tveit blev, grunnet sykdom, overflyttet fra Vestmadagaskar.

Tilsynsmann var misjonsprest O. Strand.

e) *Østmadagaskar. 1934.* Som nevnt under Innlandet gikk Østmadagaskar fra 1. januar 1934 over til aa bli egen misjonsmark med egen konferens. Menighetsarbeidet dernede har lidt under mangel paa innfødte arbeidere og ledere, men det har allikevel været større fremgang enn aaret før. Beretningene er opmuntrende, og fra Vangaindrano sies det, at „tallmessig var aaret et kronaar". Paa statistikkens fleste poster var der stigning — saaledes i de døptes, konfirmertes (fordoblet) og nattverdsøkendes tall. Likeledes m. h. t. søndagsskolen og skolearbeidet. Til selvhjelpen innkom frcs. 49 271,60. En del menigheter er gaatt igang med smaa kaffeplantasjer.

Fra flere steder kom der bønn om aa faa kirker. Og saart er det med Midongy du Sud. I aarboken (1934) sies det: „Vi stanser ved et 40 aars minne! Det var i 1894, at kong Masitapika fra Tonampy (Midongy) kom til misjonærene i Vangaindrano, og aaret efter (1895) bad han om aa faa misjonær til sitt folk. Et trist 40-aars-minne, fordi Midongys bønn, som senere saa ofte har været gjentatt, enda ikke er opfylt, og trist fordi det fremdeles ser smaatt ut med aa kunne opfylle den." Mens man venter paa misjonær, har man dog en innfødt prest deroppe.

Der blev i aarets løp døpt 796 (638 i 1933), og ved aarets utgang var der 574 katekumener. I de 7 stasjonsdistrikter var der 123 menigheter med 10 571 menighetslemmer. Der var foruten de 5 mannlige og 2 kvinnelige misjonærer 20 innfødte prester og 95 katekister og evangelister i arbeide. I de 99 søndagsskoler var 2 957 elever. Paa katekistskolen i Vangaindrano (Lystad) var der 32 elever. Dessuten hadde man 8 elever paa presteskolen (Ivory) og 13 paa lærerskolen i Fianarantsoa. I de 8 dagskoler var 13 lærere og 624 elever.

Tilsynsmann var misjonsprest J. Værdal.

f) *Hunan, Kina. 1933.* Det kan stort sett sies, at forholdene har været bedre enn paa mange aar, og det har været rolig paa N. M. S.'s felt i Hunan.

Man har ogsaa været spart for flom og tørke. Og der har ingen særlige hindringer været fra øvrighetens eller de befalendes side. Arbeidet har saaledes uhindret kunnet utføres. Men for folket har kampen for tilværelsen været noksaa haard. Menighetene synes dog aa ha vokset i aandelig liv. Der utførtes meget frivillig arbeide, da de fleste menigheter nu er uten fast ansatt arbeider, og „det er derfor saa stort, at flere og flere lege kristne tar fatt paa arbeidet selv."

Vekkelsen, der ennu var i sin begynnelse, var sund og dyp. Den begynte først blandt de studerende paa presteskolen i Shekow og spredtes videre ved 2 unge menn fra Augustana-synodens misjon, der besøkte de fleste steder i Hunan. Og der fulgte en forunderlig aandsmakt med dem. Flere menigheter hadde ogsaa besøk av den velkjente taler Marcus Cheng. „Kolde og likegyldige kristne er blitt brennende i aanden", og fra Sinhwa stasjon sies, „at alle arbeidere er kommet med i vekkelsen". Fra Yiyang: „Gjennem vekkelsen er aandens ild tendt hos mange." 3 nye menigheter blev organisert. Der blev avholdt en hel del bibeluker samt kurser for arbeidere. Synodemøtet, som holdtes i Sinhwa, var godt og velsignet. Saavel kvinneforeninger som søndagsskoler øket i tall. Hvormeget der innkom til selvhjelpen angis ikke, men hver nattverdberettiget ydet doll. 1,74 i gjennemsnitt. Opiumsrøkning syntes aa være tiltatt, men en del av embedsstanden arbeidet energisk for aa faa den bort. Som tilsynsmann for kommende 5-aars-periode gjenvalgtes misjonsprest E. Smebye og som vikar misjonsprest Sten Bugge. Changsha stasjonsdistrikt trengte egen misjonær, da det var vel meget for tilsynsmannen ogsaa aa styre dette. Men der var mangel paa misjonærer.

I aarets løp døptes 315, adskillig mindre enn aaret forut grunnet skjerpede krav til daapskandidatene, og der var ved aarets utgang 918 katekumener. Hørende til de 7 hovedstasjoner var der 81 menigheter med 6 636 menighetslemmer. I virksomhet var 13 mannlige og 14 kvinnelige misjonærer samt 10 innfødte prester og 31 katekister og evangelister. Der var 34 søndagsskoler med 744 elever.

I de 11 skoler var 49 lærere og 835 elever. 2 bibelklasser blev holdt i Yiyang av frk. Holthe, der ogsaa ledet bibelskolen for kvinner. Ellers var i virksomhet bibelskolen for menn (Torset), barnehjemmet (frk. Tysland) med 20 barn, blinde- og vanføreskolen (Thime), synodens middelskole (Kiær) og skolen for misjonærenes barn (frk. Flatla). Dessuten den felles presteskole paa Shekow (Sten Bugge). Elevantallet ved disse er ikke angitt. Man sporet ogsaa ved disse vekkelsens velsignede frukt.

I virksomhet var de 2 hospitaler paa Taohwalun (Vogt og frue, begge læger) og i Sinhwa (doktor Nilssen). Dessuten var der 5 poliklinikker. I aarboken faar man ingen statistikk om lægearbeidet, men det sies fra Sinhwa hospital: „Besøket til poliklinikken øker jevnt, og der har været over 10 000 behandlinger." Doktor Nilssen har under sitt virke i Sinhwa ogsaa støtt paa spedalske, og ved aa sette sig i forbindelse med misjonen for spedalske i Shanghai fikk han igang et litet spedalskehospital, hvor han og pleierne gir behandling og tilsyn. Fru Kolberg var alvorlig syk i aarets løp.

Hjem i ferie fra misjonsmarken reiste doktor Margit Mortensen og

misjonsprestene Tangeraas og Kolnes. Tilbake kom søster Anna Indrebø, og som ny kom til skolen for misjonærenes barn frk. Antonie Hagen.

Tilsynsmann var misjonsprest E. Smebye.

1934. Ogsaa dette aar har det været forholdsvis rolig i Hunan. Vekkelsen fortsatte meget sterkt paa mange steder over vinterhalvaaret, men stilnet mere av ved aarets slutt. Den har dog hatt stor betydning, idet mangfoldige har „gjennemgaatt en omvendelse og fornyelse, og for vaare kinesiske medarbeidere har den været en berikelse". „De troende er kommet gjennem til større klarhet og bevissthet i sitt kristenliv," heter det fra Ningsiang, og fra Yuankiang: „I nogen menigheter er der et levende menighetsliv med samhold og ansvarsfølelse." Et tungt tap hadde man ved ingeniør Nicolai Kiærs plutselige død (drukning). „Hans arbeide har satt dype merker, og han savnes meget."

Der blev i aarets løp døpt 465, 150 flere enn i 1933, og der var ved aarets utgang 994 katekumener. I de 7 stasjonsdistrikter var der 80 menigheter (en blev slaatt sammen med en annen) med 6 743 menighetslemmer. Utenfor menighetene var der 44 prekeplasser. I virksomhet var, foruten 13 mannlige og 15 kvinnelige misjonærer, 12 innfødte prester og 33 katekister og evangelister. Der var 41 søndagsskoler med 974 elever. I selvhjelpen var der en liten stigning. 69 bibeluker og kvinnekurser blev holdt i aarets løp.

Bibelskolen for kvinner (frk. Holthe) hadde 24 elever, og bibelskolen for menn (Torset) hadde 22 elever til et kortere kursus for menighetsledere. Paa blinde- og vanføreskolen (Thime) var 28 elever. Om barnehjemmet (frk. Tysland), lærerinneskolen (frk. Holthe), skolen for misjonærenes barn (frk. Flatla) samt den felles presteskole paa Shekow (Sten Bugge) has ingen statistiske oplysninger. Skolearbeidet var vanskelig, da misjonen ikke gir bidrag til skolene utenom et litet bidrag til middelskolen. Menighetene har selv faatt igang, foruten middelskolen, 8 lavere og 4 høiere barneskoler. Disse hadde 13 lærere og 946 elever.

Paa de 2 hospitaler Taohwalun (doktor Vogt og frue) og Sinhwa (doktor Nilssen) og de 5 poliklinikker var innlagt 1 163 og behandlet 22 575 patienter. Det lille spedalskehjem i Sinhwa (doktor Nilssen) hadde 16 innlagte. Dessuten blev nogen behandlet poliklinisk.

Hjem fra misjonsmarken reiste misjonsprest Sten Bugge. Tilbake efter ferie kom misjonsprest Vika med familie og frøknene Barbra Stabell og Sara Ree, og som nye kom misjonsprestene Buggeland og frue og Samuelsen.

Tilsynsmann var misjonsprest E. Smebye.

g) *Sudan. 1933.* Arbeidsforholdene har i det hele tatt været gode, og der har ingen særlige hindringer været for arbeidet paa de 3 stasjoner, Tibati, Ngaoundere og Yoko, naar undtas en del motstand fra katolikkene og likegyldighet fra muhamedanernes side. I Ngaoundere blev saaledes møter paa gaten forbudt. Man „skyldte paa muhamedanerne, som ikke maa opegges." Søndagsgudstjenestene der var besøkt av 60-80, og om eftermiddagen holdtes søndagsskole. Morgen- og aftenandakten holdtes i kirken hver dag, og en klasse for katekumener var igang. Man fikk ferdig

stasjonshuset til bruk i august og begynte aa bygge stasjonskirke. I Tibati hadde man møter paa stasjonen og ute i byen, og søkningen til møtene øket en del. Blandt kvinnene maatte man nærmest gjøre husbesøk.

I Yoko distrikt var der aapne dører, og baade blandt høvdingene og folket var misjonæren velkommen. Og ved friluftsmøtene, med sang, musikk og lysbilleder, samlet man tusener av tilhørere. 15 nye arbeidere — evangelister og lærerer — blev overlatt av den amerikanske misjon, saa man fikk aapnet 12 utstasjoner med preken- og skolevirksomhet. Kvinnene var samlet til foreningsmøter en gang ukentlig. De innfødte tok paa egen haand fatt med aa bygge kirke i Yoko, som blev tatt i bruk 15. oktober, og samme dag blev den første blandt Wutu-stammen, en 15 aars gutt, døpt. Et stort godt uthus, der midlertidig tjente som stasjonshus, blev opført.

Fra alle 3 stasjoner har der været foretatt undersøkelsesreiser „for aa faa klarhet over mulighetene for et arbeide blandt folket i utkantene av vaare distrikter."

Skoler var i virksomhet i alle 3 distrikter. Flest hadde man i Yoko, hvor der var 100, derav 30 paa stasjonsskolen. I Tibati drev doktor Skulberg med lægearbeide, og i Ngaoundere utdelte fru Endresen 3 dager i uken om morgenen medisiner.

Gledelig var det, at Bibelen var oversatt til hausasproget. Den drivende kraft i dette har været dr. W. R. Miller, Kano, Nigeria, der har holdt paa med dette i 28 aar. 4 mannlige misjonærer var i virksomhet. Misjonsprest S. Oseland og frue reiste hjem i ferie.

Tilsynsmann var misjonsprest H. Endresen.

1934. Arbeidet gikk godt, og der blev i aarets løp døpt 27, hvorav 4 barn. Og der var ved aarets utgang 99 katekumener. Under de 3 hovedstasjoner var 22 utstasjoner med 92 menighetslemmer. I arbeidet var 4 mannlige misjonærer og 14 katekister og evangelister. Gjennemsnitt av kirkesøkende var 481. Kirken i Ngaoundere blev innviet 16. desember. Den hadde ca. 350 sitteplasser og kostet ferdig kr. 9 500. I aarets løp blev 7 nye utstasjoner aapnet. Mange byer bad om lærere, men kongen og de ledende muhamedanere var misfornøiet hermed. Arbeidet blev midt i aaret optatt blandt en stamme, Duru, som har sitt centrum paa et mellemplataa 10-14 mil nord for Ngaoundere. I 2 byer blev innskrevet 27 og 11 gutter i skolene. Der var ikke mangel paa arbeidere, „idet der var overproduksjon av lærere og katekister i den amerikansk-presbyterianske misjon, der meldte sig til vaar misjon", men man manglet midler. Nytt arbeide blev ogsaa optatt blandt Nyam-Nyam-folket i Gallim under Tibati stasjon med en lærer og en katekist. Den muhamedanske innflytelse var mindre der.

I Yoko har „katolikkene med vold og list søkt aa faa tak i barna, men den øverste myndighet satte en stopper for deres angrep". I fengslet der har man faatt øvrighetens tillatelse til efter fangenes opfordring aa holde gudstjeneste hver søndag. Der blev lagt grunnmur til nytt stasjonshus. Dessverre brente stasjonskirken julaften, saa møter maatte holdes under aapen himmel.

Der var ialt 22 skoler med 26 lærere og 346 elever. Best var stasjons-

skolen i Yoko med 60 elever, fordelt paa 3 klasser. Et nytt skolehus blev opført, da det gamle falt ned.

Sykearbeide blev utført paa alle 3 stasjoner, men fornemmelig paa Tibati, hvor doktor Skulberg virket. Av syke har 3 323 patienter været behandlet 11 309 ganger i aarets løp.

Tilsynsmann var misjonsprest H. Endresen.

Organ: „Norsk Misjonstidende" (kr. 5,00 pr. aar). Aarboken 1933 og 1934 (kr. 1,00 pr. aar).

II. DEN KRISTNE BUDDHISTMISJON.

Hjemlandet. 1933. Arbeidet gikk sin jevne gang, og misjonen har vunnet adskillige nye venner. Direktør Natvig har reist meget i vaart land og har dessuten besøkt Danmark fra 23. april til utgangen av mai og Sverige 9.-30. oktober. Buddhistmisjonens formann, prost Heyerdahl, og biskop Støylen, har ogsaa reist adskillig og talt misjonens sak. Likeledes fruene Reichelt og Natvig. I november besøkte ingeniør Hamre en del av vaare byer. Det aarlige Fiskumstevne paa Buskeruds folkehøiskole 2.-6. juli hadde over 100 deltagere fra Norge, Sverige og Danmark. 21. april holdt alle kvinneforeninger i Oslo og omegn fellesfest i Trefoldighets menighetshus. Den nordiske Hovedkomité hadde sitt møte i Oslo 4.-6. november. Fra Sverige møtte domprost G. Brundin og kyrkoherde Johs. Lindgren, fra Danmark prost H. Koch og forlagsbokhandler Fr. Gad, og fra Norge biskop Støylen, prost Heyerdahl og direktør Natvig. Driftsbudgettet blev bevilget for misjonsmarken med kr. 34 250. Dessuten kr. 15 000 til kirken, der skal opføres i 1934. Domprost Brundin og prost Koch blev gjenvalgt som formann og viseformann.

Gledelig var det, at man i dette aar fikk nye misjonærer fra Sverige i Buddhistmisjonens tjeneste, nemlig pastor Stig Hannerz og frue, der meldte sig og blev antatt. Han var forstander for diakonisseanstalten i Hernösand. Derved vil alle 3 land i Skandinavia bli representert paa misjonsmarken. Studenterkretsen for Buddhistmisjonen var i virksomhet med cand. theol. Aksel Kørner som formann. Han og student Gløersen deltok i det internasjonale studenterstevne i Edinburgh.

Buddhistmisjonen hadde i Norge 941 medlemmer og 1 551 abonnenter — i alt 2 492 — og en samlet gaveinntekt paa kr. 44 186,33. Med Sverige og Danmark ialt kr. 62 323,12. Blandt bortvandrede venner nevner vi: fru Anna Gerhardsen, mor til fru Reichelt (Mosterhavn), lærer Knut Jonsson (Larvik) og domprost Ole C. Iversen (Bergen). Som vanlig blev taler og foredrag fra Fiskumstevnet utgitt under titel: „Tanker og toner fra Fiskumstevnet 1933", og misjonsprest Thelle utgav: „De første ti aar." Nevnes kan det ogsaa, at misjonsprest Reichelt paa Aschehoug & Co.'s forlag utgav en større bok: „Mot Tibets grense."

1934. Ogsaa i dette aar gikk det bra med misjonens virke herhjemme, og tross de økonomiske vanskelige tider undgikk man underskudd. Der kom inn til misjonen fra Norge kr. 45 224,48, fra Sverige kr. 19 468,23, og fra Danmark kr. 11 605,06. Foruten direktør Natvig, der reiste meget og ogsaa besøkte Danmark 28. februar - 25. mars og Sverige i oktober,

virket som forrige aar prost Heyerdahl og biskop Støylen adskillig. Fru Reichelt besøkte i mars de fleste byer mellem Holmestrand og Bergen. Ennvidere kan nevnes, at 2 prester, sogneprest C. Finsaas og residerende kapellan H. Rønning, virket en del frivillig i Trøndelag. Pastor Hannerz holdt nogen møter i Oslo og Bergen paa vei til London, hvor han og frue skulde opholde sig en tid.

Buddhistmisjonens norske representantskap hadde møte i Oslo 1.-2. februar, hvor 32 representanter fra vaart land møtte. For fru Reichelt blev der før hennes utreise til misjonsmarken holdt en vellykket avskjedsfest i Studenterforbundets lokaler. Det aarlige Fiskumstevne 30. juni - 5. juli hadde samlet 120 deltagere, og et lignende stevne i Melhus i Gauldal 30. juni - 4. juli hadde 50 deltagere. Den nordiske Hovedkomité hadde sitt aarsmøte i Stockholm 11. - 12. mai. Fra Sverige møtte domprost G. Brundin, misjonsdirektør Dahlquist, kyrkoherde Lindgren og dr. H. Sandegren, fra Danmark stiftsprost Fog-Petersen og forlagsbokhandler Gad, og fra Norge biskop Støylen, prost Heyerdahl, fru Kari Gløersen og direktør Natvig. Til misjonsmarken bevilgedes kr. 53 490,00. Domprost Brundin og prost Koch gjenvalgtes som formann og viseformann. I de 3 land samlet man inn ekstra til hver sine misjonærer. Pastor Stig Hannerz blev innviet til misjonstjenesten i Engelbrektskyrkan i Stockholm 10. mai av biskop dr. Lönegren.

Man fikk adskillig føling med og hjelp av Oxford-gruppebevegelsen. En av misjonens venner, ingeniør Johs. Grøndahl (Hønefoss) vandret bort. Utgitt blev „Tanker og toner fra Fiskumstevnet 1934" og et foredrag av dr. Hans Ording: „Buddhistmisjonen fra innersiden."

b) *Hongkong, Kina. 1933.* Arbeidet kom i 1933 i god gjenge. Man drev paa med byggearbeider. I slutningen av mars kunde dog Thelle's, Reichelt's og Hamre flytte inn i den første misjonærbolig. Man opførte ogsaa en bryggerhusbygning (bad, vaskerum, tjenerrum og lagerrum), men arbeidet var meget hindret av regn. Og under et par tyfoner silet der meget vann inn i misjonærboligen.

Der var en del munker i undervisning paa Tao Fong Shan, og en økende skare av Shatindalens ungdom søkte inn til gudstjenestene. Ogsaa mange fastboende i Hongkong kom, og der var stadig besøk av gjennemreisende — saavel munker og pilegrimmer som europeere. Der blev ogsaa holdt skandinavisk gudstjeneste siste søndag i maaneden, dels paa Tao Fong Shan og dels i Hongkong. I aarets løp blev 6 voksne og 2 barn døpt, og ved aarets slutning var der 12 katekumener. Siden arbeidet begynte, er 53 døpt. Misjonsprest Thelle og frue kom tilbake til misjonsmarken, og ingeniør Hamre reiste hjem i ferie.

En hel del møter og stevner blev holdt. Saaledes holdtes den første konferens paa Tao Fong Shan 8.-10. april. Kristi Himmelfartsdag holdtes det første stevne for de kinesiske prester og kirkeledere i omegnen, ca. 50 møtte. Wesleyanerne hadde stevne der 7. oktober med 69 deltagere, og 13. oktober „Foreningen for vekkelse og fornyelse" i et antall av ca. 300 fra de forskjellige menigheter omkring. Der blev i Hongkong dannet en gruppe av Tao Fong Shans venner, ca. 20-30 stykker. Den blev enig

om aa samle en del penger til byggearbeidet og arrangerte stevner og foredragsrekker og utgav en brosjyre om misjonens arbeide. Biskop Hall var den drivende kraft. En lignende hjelpeforening blev stiftet i Kanton ved dr. Kunkles hjelp.

Reichelt gjorde en lengere reise nordover for aa besøke templer, klostre og legforeninger. Reisen gikk over Tsingtao til Tsinan, Taishan og Chyton. Senere var han en tur i Kanton. En tid var Reichelt alvorlig syk, hadde sterke smerter og maatte en tid ligge paa hospital i Hongkong. Der var megen malaria i Shatindalen, og flere av misjonens elever og tjenere hadde føling med den.

Om høsten kunde det første ordinære kursus aapnes for saadanne, som gjerne vilde studere religionen ut fra kristendommens grunn. Det avsluttedes nyaarsaften med 12 elever. Blandt disse var der nuværende og forhenværende munker og legbuddhistlitterater fra forskjellige provinser, ogsaa de nordligste. En av dem blev døpt juledag. Undervisningen blev besørget av Thelle, Reichelt og Wang Ching Ch'ing.

1934. Ogsaa dette aar stod under fremskrittets tegn baade hvad byggevirksomhet og misjonsvirksomhet angikk. Der var en mengde besøk. Den store gjestebok paa Tao Fong Shan utviste saaledes 1 463 navn, 999 kinesere og 464 utlendinger. Og det samlede antall til møtene i aarets løp gikk op i tusener. Man fikk restaurere det gamle bispekapell i Hongkong, hvortil „venner" (se 1933) hadde samlet inn 300 dollars, og det blev innviet 10. mai av biskop Hall. Der blev holdt møter der torsdag og søndag. Og den 23. september innviedes kirken, „Kristtemplet" kallet, likeledes av biskop Hall. Tegningen var gitt av arkitekt Prip Møller, og kirken kostet vel 15 000 kr.

Der blev i aarets løp døpt 5 voksne og 2 barn. Ialt var der nu døpt 60. Ved aarets utgang var der 18 katekumener, derav 6 i Nanking og Shanghai. „Tao Fong Shans venner" holdt høstmøter der 12. november og 9. desember, begge ganger ca. 60 deltagere. Man hadde ogsaa et Oxford-gruppemøte paa stasjonen, hvor Stanley Brown (fra England) talte. I Hengchow blev nedsatt en arbeidskomité med dr. Sturton og Mr. Tung i spissen. Til møter der har biskop Curtis overlatt sitt gamle sommersted. Chu Tao-ching, fhv. buddhistmunk, der blev døpt juledag, skulde sendes til virke der.

Et nytt kursus begynte 1. mars med 11 elever, der økedes til 15. Eksamen begynte 28. mai, og 5. juni var det avslutningsfest. Og ved høstkurset var det 20 elever i 2 klasser fra forskjellige provinser, de fleste tidligere buddhistmunker. De samme lærere som foregaaende aar. Dessuten forberedte man sekretær C. C. Wang til prestegjerningen. Reichelt og Wang Ching Ch'ing begynte utgivelsen av et tidsskrift, der utkom hvert semester og het „Tao Fong Magazine". Reichelt gjorde i juli en 5 ukers tur til Shanghai, Kuling og Henchow, og senere kortere reiser til Kanton og Macao. Ut til arbeidsmarken kom fru Reichelt, pastor Hannerz og frue samt ingeniør Hamre og frue. Hamre hadde inngaatt ekteskap i Kjøbenhavn, mens han var hjemme. Hannerz og frue reiste til sprogskolen i Peiping.

Organ: „Den kristne Buddhistmisjon" (kr. 2,50 pr. aar).

III. SCHREUDERMISJONEN.

a) *Hjemlandet. 1933-34.* Det sies om 1933: „Grunnet de meget alvorlige pengeforhold i Amerika f. t. er understøttelsen derfra blitt forminsket i en saadan grad, at dersom ikke den gunstige pengekurs hadde inntraadt nettop nu, hadde vi snart ikke kunnet undgaa aa nedlegge omtrent ⅓ av hele vaart stasjonsarbeide over hele vaar misjonsmark." Man maatte nedsette misjonærenes lønn med 20 % og de fleste innfødtes med 10 %. Professor dr. Olaf Moe kom i 1933 inn i styret efter avdøde sogneprest E. Diesen. Arbeidet gikk sin vanlige og stille gang. En del foreninger virket, og i flere kirker blev der ydet offer eller kollekt til misjonen. Man hadde ingen emissærvirksomhet — kun gjennem organet „Zuluvennen". Frk. Caroline Astrup, der i 1934 kom hjem fra misjonsmarken, besøkte dog flere steder. Man fikk i 1933 to større gaver til misjonen — kr. 8 000 og kr. 10 000. Til misjonen, der ledes fra Amerika, innkom i 1933 kr. 30 490,65 og i 1934 kr. 31 267,83. Misjonens formann var skoleinspektør S. Svensen og generalsekretær Chr. Dons.

b) *Zululand. 1933.* I det ytre var aaret bedre enn de foregaaende, idet man var forskaanet for tørke og malaria. En del gresshopper var det dog her og der. Utsiktene for arbeidet var ogsaa gode, men hindredes adskillig ved, at man maatte arbeide med reduserte stasjonsbudgetter — like ned til det halve. En del ødelagte kapeller trengte nyopførelse eller reparasjon. Ny skolebygning var under opførelse paa Entumeni. 9. juli blev en kirke innviet paa utstasjonen Ekunjaneni ved Kwamtolo, og 2 kapeller blev innviet i Entumeni distrikt, nemlig ved Ekulangazeni 8. oktober og ved Ebenezer 12. november.

I aarets løp blev 747 døpt og ved aarets utgang var der 456 katekumener. I de 26 menigheter var der 10 287 menighetslemmer. Der var i virksomhet 10 mannlige, hvorav en uordinert, og 4 kvinnelige misjonærer, samt 12 innfødte prester og 38 evangelister. Man hadde 3 regjeringsskoler, 10 høiere og 51 lavere skoler, 16 autoriserte lærere, med tilsammen 2 408 elever. Kwahlabisa pikehjem kunde i begynnelsen av aaret feire sitt 30-aars-jubileum. Siden 1928 har søster Petrine Solvik været hjemmets bestyrerinne. Paa guttehjemmene var der 309 gutter og paa pikehjemmene 69 piker. Der blev regelmessig preket i fengslet for ca. 120 fanger. Inntektene av Untunjambili misjonsland var £ 167. 1 300 blev behandlet paa Entumeni poliklinikk (frk. Guttormsen).

1. februar blev, som nevnt under N. M. S., de nye bygninger for den felles lærerskole paa Umpumulo innviet. Som Schreudermisjonens lærer ved skolen var pastor Rindahl. Tilsynsmann var misjonsprest Johs. Astrup.

1934. Arbeidet gikk bra, men mere midler til aa drive det hadde været ønskelig. Man nevner, at der var meget av gresshopper, der ødela mais og sukkerrør. I aarets løp døptes 731, og der var ved aarets utgang 447 katekumener. Det samlede antall menighetslemmer var 10 864. Der var i virksomhet 9 mannlige, hvorav en uordinert, og 4 kvinnelige misjonærer. Dessuten 12 innfødte prester og 38 evangelister.

Man hadde 3 regjeringsskoler, 9 høiere skoler og 59 sogneskoler. 19

autoriserte lærere. Antall elever i de høiere skoler var 981 og i sogneskolene 1 463, tilsammen 2 444.

Til selvhjelpen innkom £ 492-4-2. Paa de 4 poliklinikker behandledes 2 120 syke. Fru doktor Johs. Astrup var en tid alvorlig syk, og fru pastor Farup maatte underkaste sig en operasjon i Durban. Den forløp dog heldig. Frk. Caroline Astrup reiste hjem i ferie.

Tilsynsmann var misjonsprest dr. Johs. Astrup.

Organ: „Zuluvennen" (kr. 2,00 pr. aar).

IV. DET NORSK LUTHERSKE KINAMISJONSFORBUND.

a) *Hjemlandet. 1933.* Aarets største begivenhet var generalforsamlingen i Aalesund 29. juni - 2. juli. Som ordstyrer blev valgt borgermester Solem og som viseordstyrer skolebestyrer Osnes. Der var 2-300 deputerte. Den viktigste sak, der behandledes, var misjonærutdannelsen. Man enedes om aa sette skoletiden til 6 aar. Første avdeling av denne, som varer 2 aar, fører elevene frem til middelskoleeksamen, og annen avdeling, som varer 4 aar, blir undervisning i teologiske og misjonsfag. Men skolearbeidet skal kun regnes til 8 mdr. — resten anvendes til praktisk forkynnerarbeide. Der bevilgedes til Kristelig Gymnasium en støtte paa kr. 3 500. Misjonær Karstad gav en oversikt over „Stillingen nu paa Forbundets gamle mark", og skolebestyrer Osnes talte om „de nye marker i Manchuria og Turkestan". Misjonær Torvik skulde fremdeles faa være i Turkestan og drive forsøksarbeide. Ut av fellesstyret gikk bakermester Kasper Andresen og fhv. stasjonsmester A. Østbye. Som nye blev innvalgt Ludvig Hope, N. Belland, T. Vaagen og E. Osnes.

Senere valgte fellesstyret Ludvig Hope som formann og N. Belland som viseformann. Som medlemmer for ungdomskomitéen for kommende 3 aar valgtes cand. T. Vaagen, sekretær David Aas og gaardsbestyrer Ivar Ørka. Til medlemmer av skoleraadet de samme som tidligere, nemlig: N. Belland, E. Osnes, Kasper Andresen, K. Borgersrud, R. Mugaas, Olav Risan og Johs. Solem.

I alle kretser syd for Trondheims, ogsaa denne innbefattet, meldtes om vekkelser, og Gud brukte flere av Forbundets arbeidere som middel til disse. Kretsene hadde 128 faste arbeidere. Dertil fellesstyrets 35 mann (25 emissærer, 7 hjemmeværende misjonærer, sekretær, forretningsfører og redaktør). Dessuten 24 lærere ved Forbundets skoler. Tilsammen 187, samme antall som i 1932. Mange av emissærene hadde dog kun nogen maaneders virke om aaret. Dessuten utførtes der i kretsene meget frivillig forkynnerarbeide. Annenlærer ved Nærbø ungdomsskole, Alb. Haga, blev kirkesanger i Nærbø, og i hans sted som annenlærer ansattes den tidligere styrer G. Wigerstrand.

Kretsenes aarsmøter var overmaate godt besøkt og rike paa velsignelse. I Agder krets hadde man kvinnestevner i Kristiansand og Lyngdal under stor tilslutning. I Kristiansund hadde man det felles høstmøte 8.-9. august. Man hadde 3 sommerskoler eller kurser paa Rødde, Kvaas og Nærbø

med mange deltagere, især det siste med 220. 31. august - 1. september hadde man det 4de elevstevne paa Fjellhaug, og 21.-22. september var det ledermøte paa Fjellhaug for ledere og arbeidere i Oplands, Oslos og Drammens kretser. Ennvidere et kursus sammesteds for barneforeningsledere 22.-25. juni. Paa Kleive i Romsdalen hadde man et leder- og høstmøte 2.-5. november. Misjonskurset pr. brev hadde 1 600 deltagere.

Antall foreninger kan ikke opgis, da man manglet statistikk for Nord-Norge, men der blev stiftet adskillig nye i aarets løp, bl. a. 11 i Drammens krets, 9 i Oslos og 9 i Skiens kretser. Nordlands krets blev, efter henstilling fra siste aarsmøte der, opløst — og istedet dannedes 2 fellesforeninger: Nordlands og Helgelands. Aarets samlede inntekter var kr. 661 960, ca. 14 000 kr. mindre enn i 1932.

Elevene ved Misjonsskolen paa Fjellhaug avsluttet i vaarhalvaaret sin skolegang ved Kristelig Gymnasium. Alle 16 blev optatt ved Misjonsskolens efterkursus, som begynte i september og skal vare i 2 aar. Senere blev 3-4 optatt, derav en fra den Norske Lutherske Frikirke og en fra det Lutherske Misjonsforbund (Danmark). 1ste oktober var der aapningsfest for ungdomsskolen og bibelskolen paa Fjellhaug. Der blev optatt 59 paa den første og 30 paa den annen, og dessuten 25 paa handelsavdelingen. Og saa hadde man altsaa 20 paa Misjonsskolen. Aldri har der været saa stor tilstrømning før. For aa skaffe plass maatte man leie 3 rum utenfor skolen. Paa Kvaas ungdomsskole optokes høsten 80 elever og paa Nærbøs 64.

Kinamisjonsforbundet mistet i aarets løp ved døden en hel del av sine beste venner og medarbeidere. Vi nevner: kjøpmann Hans Eriksen (Krokstadelv), boktrykker B. T. Warhus (Drammen), fhv. misjonær Henr. Seyffart (Nordstrand), emissær J. Søgnen (Sunnfjord), handelsbestyrer S. Røyter (Halden), Ivar Ødegaard (Molde), kjøpmennene Edv. Otterholm (Aandalsnes), A. Alme (Stovne) og H. Asklund (Trondheim), Chr. Ladstein (Finnøy), grosserer Fr. Molstad og frue (Oslo), Andr. Sveaas (Modum), Ludv. Gulbrandsen (Oslo), skomakermester B. Grønningseter (Kristiansund), fabrikkeier Olaf Devold (Aalesund), kjøpmann Johs. Blindheim (Bergen), gaardbruker Mons Lindaas (Lindaas), Kr. H. Eide (Hemne), agent Chr. Varloff (Oslo), Per Jamt (Røros), handelsgartner T. Dalene (Porsgrunn), maler Erik Fagerhaug (Opdal), Tidemand Fodnes (Valdres), Mons Mikkelsen (Manger) og Ivar H. Dybvad (Laanke). Og av kvinner: fruene Ina Klevjer (Horten), Anna Pettersen (Lierstrand), Margrethe Nilsen (Trondenes), Anna Aamot (Kvelle), Elise Dalen (Konnerud), Marit Michaelsen (Trondheim), Lina Thorvaldsen (Oslo), Tonetta Tronrud (Bagn), Ane Jakobsen (Sirevaag) og Lisa Kaape (Nykirke) samt frk. Ingebjørg Berge (Ose, Sætesdal).

1934. Økonomisk var aaret ikke lett, saa man maatte ty til laanemidler for aa klare de løpende forretninger. Dog kunde regnskapet ved aarets slutt avsluttes med en liten overskuddsbalanse. Hovedkassens samlede inntekter var kr. 442 331,47, ca. 100 kr. mere enn i 1933. Bruttoinntekten gjennem kretskassererne var kr. 585 406,18, og fratrukket deres utgifter var nettobidraget kr. 372 273,02, ca. 25 000 kr. mere enn i 1933.

Paa flere steder rundt i vaart land var der vekkelser ved Kinamisjons-

forbundets arbeidere. Ved aarets utgang hadde kretsene 135 faste arbeidere. Fellesstyret hadde 36 mann — 23 emissærer, 10 hjemmeværende misjonærer, sekretær, forretningsfører og redaktør — i sin tjeneste. Dessuten 26 lærere ved misjonens skoler. Flere av kretsenes og fellesstyrets arbeidere virket dog kun nogen maaneder av aaret. Ogsaa en del frivillige arbeidere virket. Antall foreninger vites ikke, høiest synes Stavanger krets aa staa med 466 foreninger. I Skiens krets kom 18 nye til og i Nordmøre 22. Misjonsvennene arbeidet iherdig og maalbevisst. En stor del ungdom har sluttet sig om denne misjon.

Aarsmøtene og andre møter var meget godt besøkt. Der holdtes ogsaa kvinnestevner i Agder krets — i Kristiansand, Evje og Lyngdal. I september hadde man et arbeidermøte paa Nærbø for Stavanger, Sunnhordland og Bergens kretser, og i november likeledes der et kursus for barneforeningsledere. 6 sommerskoler blev avholdt: i Kvaas 12.-17. juni, Rødde 14.-17. juni, Langevaag 28. juni - 1. juli, Frekhaug 27. juni - 1. juli, Fjellhaug 26. juni - 1. juli og Nærbø 5. - 12. august, med god søkning. Misjonskurset pr. brev hadde 1 500 deltagere.

Oslo fellesforening av Kinamisjonsforbundet kjøpte ifjor en eiendom i byens centrum, Tullinsgt. 4. En del av eiendommen blev solgt, men foreningen beholdt en tomt paa 1 060 kvm. Denne er overdradd aktieselskapet Tullinsgt. 4, som nu bygger. Det blir en bygning paa 8 etasjer, 36 leiligheter à 1-3 værelser, og forsamlingssaler.

Ved Misjonsskolen paa Fjellhaug hadde man de samme 20 elever som foregaaende aar. Bibelskolen og ungdomsskolen med teoretisk avdeling og praktisk avdeling for gutter og piker hadde god søkning, og der meldte sig flere enn man kunde ta. De nye kurser for de 2 siste begynte 3. oktober. Handelsavdelingen paa Fjellhaug hadde eksamen 5.-10. mars. Alle 25 elever, gutter og piker, bestod denne. Cand. theol. Øivind Andersen blev lærer paa Fjellhaug istedetfor cand. T. Vaagen; ellers lærere som før. „Fjellhauglagets julehilsen" kom i 22 000 eksemplarer. Fjellhaug elevlag og andre venner har startet forlags- og papirforretningen „Gry", som har lokaler i Grensen 19, Oslo, til støtte for skolene paa Fjellhaug.

Ogsaa dette aar vandret mange av Forbundets trofaste venner og medarbeidere bort. Vi nevner: kjøpmann A. Thoresen (Drammen), Torstein Svedal (Leikanger), Julius Devik (Namdal), kjøpmann Karl Pettersen (Lierstrand), ingeniør Thv. Larsen (Oslo), Eivind Moy (Bygland), kjøpmann Hartvig Sørlie (Oslo), Martin Viksetra (Konnerud), Ole P. Opsahl (Vinjefjorden), A. B. Dingør (Bergen), Karl Eriksen (Larvik), snekker Joh. Aasen (Klinga). Ennvidere fruene Sigrid Tofte (Dovre), Olga Stene (Namdal), Randi Bjørseth (Flaa), Aslaug Nilsen (Oslo), Agnethe Dyrud (Gjøvik), Inger Sandvik (Halsnøy), Signe Bjaaen (Edland, Telemark), fhv. misjonær Sara Espeland (Austad), lærerinne Marit Langset (Straumsnes) og frk. Anna Olsen (Kristiansund).

b) *Hupeh og Hunan, Kina. 1933.* Aaret maa sies aa ha været et godt arbeidsaar. Det blev bra høst, og man var nogenlunde fri for røvere. Der har neppe tidligere været saa mange døpte som dette aar, nemlig 431, og der gikk 2 300 til daapsundervisning. Man har ikke hatt nogen stati-

stikk paa 7 aar (1926), og ca. 1 000 menighetslemmer er i den tid blitt borte: Nogen er døde, andre er blitt drept eller bortslept, mange flyttet eller falt fra troen. Menighetslemmenes tall var gaatt ned til 2 159 (2 500 i 1927). Flere distrikter har faatt aapnet nye virkeplasser dette aar. Der gikk megen vekkelse over stasjonsdistriktene, især Laohokow, dog en del blev grepet av pinsebevegelsen. Vekkelsen var ellers dyp, og der var sterk vidnetrang. Hvert stasjonsdistrikt hadde sitt aarlige „stormøte", hvor kristne og katekumener samledes 3-4 dager med 3-4 møter pr. dag. Der var megen virksomhet ved teltlag, især høst og vaar. I virksomhet var 60 misjonærer og 106 kinesiske arbeidere. I søndagsskolene var 643 elever.

Man drev meget med kurser, der naturligvis optok adskillig av misjonærenes tid og kraft, men de viste sig nyttige og velsignelsesrike. De var av forskjellig varighet, fra 2 til 4 uker, gjerne et à to paa hvert sted, saavel for kristne som katekumener. Ungdomskursene, hvor man ogsaa hadde almindelige skolefag, slo saa godt an, at man begynte med saadanne, et for hver provins. Kurset var paa 6 maaneder, men fordelt paa 2 vintre, og man hadde 30 elever i søndre og over 40 elever i nordre distrikt. En bibelskole for hele feltet, 2-aarig med 9 maaneders undervisning hvert aar, blev oprettet. Fra forstanderskolen blev 12 elever ferdige i februar. Bibelskolen for kvinner (frk. Ruspergard) i Laohokow hadde 13 elever, ungdomsskolen for kvinner (frk. Orset) i Sichwan 30 elever, og evangelistskolen (Samset og Tiltnes) i Tengchow 30 elever. Ved blindeskolen i Künchow var 10 elever.

Paa misjonshospitalet i Laohokow (doktor Lende) var i aarets løp innlagt 1 010 patienter, og der utførtes 258 operasjoner. Ellers var der ved poliklinikken 27 045 sykebehandlinger. Der var en del sykdom blandt misjonspersonalet, saaledes var misjonærene Hoaas og Tiltnes samt frk. Eikeskog syke.

Hjem i ferie reiste misjonærene Karstad og Lie med familier, fru Nordhaug med barn og frk. Helga Friestad. Tilbake efter ferie kom doktor Olaf Olsen med familie, misjonær Andestad, fru Mjelve og frøknene Haakonsen og Solemdal. Som nye arbeidere kom frøknene Mjelve, Dischler og Riise. Misjonær Peder Bredvei, tidligere i den Norske Kinamisjon, blev antatt som arbeider i Kinamisjonsforbundet.

Tilsynsmann var misjonær Olav Espegren.

1934. Ogsaa dette aar var et godt og fruktbringende arbeidsaar. Vekkelsene fortsatte dels i menighetene, dels paa stormøtene og dels mere stille paa kursene. Og tilsynsmann Espegren sier: „Det var lett aa arbeide dette aaret — utad landefred og billig mat, innad fortsatt vekkelse og fremgang." Der døptes i aarets løp 429, flest i Lushan og Tengchow, og der var ved aarets slutning 3 212 katekumener. Menighetslemmenes tall var 2 607. I søndagsskolene var der 975 elever. Der var med misjonærhustruene 63 misjonærer og 118 kinesiske medarbeidere. Ved døden mistet man en misjonær, frk. Karen Eikeskog, Nanyang. Teltlagene var i virksomhet, dog ikke synderlig paa nye steder. Man fikk dog allikevel 13 nye møteplasser. Et eller flere stormøter blev aarlig holdt paa hver stasjon til „vekkelse og fornyelse" under stor tilslutning. Paa Lushan var der saaledes 1 100 deltagere. Flere av de kristne er begynt aa feire jul hjemme.

Det tidligere brente og ødelagte stasjonshus i Lushan blev gjenopbygd. Ogsaa i Fanghsien og Künchow blev misjonærboligene satt i stand efter ødeleggelsen.

I de fleste stasjonsdistrikter blev der drevet iherdig paa med undervisning, kurser, skoler, søndagsskoler og klasser av forskjellig slags. I Honan blev der gjennemgaaende holdt 17 kurser i hvert stasjonsdistrikt med en samlet undervisningstid av 56 uker og 4 500 deltagere. I Hupeh var der 7 kurser i 19 uker med 86 deltagere pr. stasjonsdistrikt, ialt 2 680 deltagere. De fleste stasjoner hadde et ungdomskursus, der varte fra 4 til 8 uker og hadde mellem 18 og 70 elever, ca. 40 i gjennemsnitt. Paa ungdomsskolene gikk 60 gutter og 30 piker. Og paa den 2-aarige bibelskole for menn (Fredriksen) blev i januar optatt 43 unge kristne, og paa den for kvinner 24. Paa forstanderskolen (Tiltnes) blev 3. september optatt 8 elever. I barneskolene var 222 elever og paa blindeskolen i Künchow (Straume) 15 elever.

Paa hospitalet i Laohokow (doktor Lende og doktor Olsen) var innlagt 1 243 patienter, og 250 operasjoner blev utført. 29 821 behandledes paa poliklinikken. En innfødt læge var ogsaa ansatt ved hospitalet, og man hadde faatt røntgenapparat, der virket godt. Da der nu var 2 læger, drev de vekselvis „ambulansearbeide". De startet i Honan og hadde en sykepleierske med. Under denne blev 129 operasjoner og 10 400 behandlinger foretatt. Fraregnet de norske lægers lønn bærer hospitalet og ambulansen sig.

Hjem i ferie reiste misjonær Høyland med familie, og tilbake kom igjen frk. Staurseth. Dessuten kom de 4 nye: frøknene Kristine Bøe, Gerda Nødtvedt, Sigrid Ormestad og Kristine Seime.

Tilsynsmann var misjonær O. Espegren.

c) *Manchuria. 1933.* Misjonærene besøkte flere steder med evangeliet, men mest arbeide blev dog nedlagt i byen Tsitsihar. Der hadde man leiet lokale i en av byens mest beferdede gater og hadde møter der for- og eftermiddag samt søndagsskole. Senere paa høsten blev virksomheten utvidet til 2 nye byer. Chalantun i vest og Noho i nord. I den førstnevnte var der allerede en liten flokk kristne og lærlinger, og man samledes til møter og undervisning. Arbeidet saa i det hele tatt lovende ut paa denne mark. Der var med misjonærhustruene 6 misjonærer. Frk. Friestad blev syk og maatte forlate misjonsmarken efter faa maaneder. Ennu hadde man ikke nogen kinesiske arbeidere.

Tilsynsmann var misjonær August Vik.

1934. Arbeidet gikk meget lovende. Der var ingen hindringer fra det nye styres side. Man har saavel i Chalantun som Tsitsihar merket begynnende vekkelse. I Chalantun øket tilslutningen til møtene, og „nogen kom til liv i Gud". Der var ogsaa før en liten flokk kristne. Under det første stormøte blev de 2 første døpt. I juli blev de 5 første døpt i Tsitsihar og i julehelgen ytterligere 15. Man fikk ogsaa der igang kvinneforening (kvinnelag). Megen virksomhet blev utført ved husbesøk og avholdelse av kurser. Paa hver stasjon, Tsitsihar, Noho og Chalantun, holdtes hvert halvaar „stormøte". De kristne i den nye utstasjon, Gannan, bygget sig

forsamlingshus, vesentlig gave fra troende venner i Shangdung. Man leiet ogsaa hus for virksomheten i byene Lisandien og Bokutu, og før jul blev de første 8 døpt i Lisandien. I Busi (en by i nærheten av Noho) optokes virksomhet. En bibelskole (Kjos) var igang med 16 elever.

I aarets løp blev ialt døpt 49, 38 voksne og 11 barn. Dessuten sluttet 33 innflyttede kristne sig til menighetene. Det samlede antall menighetslemmer var 82. I april fikk man forsterkning fra de gamle marker i Kina i frøknene Hanna Hovda og Ingeborg Haakonsen samt 2 kinesiske evangelister og 2 bibelkvinner. Senere kom frk. Laura Riise. Misjonærenes antall var 9.

Tilsynsmann var misjonær Aug. Vik.

d) *Kinesisk Turkestan. 1933.* Dette er kun forsøksvirksomhet ved en enkelt misjonær Torvik. Der var forholdsvis ro. Han hadde tilhold i Kuldja, hvor han i juli flyttet inn i et nytt hus, han hadde leiet, med plass til kirke, skole og beboelse. Han kunde da sette igang et mere planmessig arbeide i Ilidalen. Fellesstyret foreslog for generalforsamlingen i Aalesund (1933), at han inntil videre kunde fortsette derute.

1934. Der er ikke noget særlig aa meddele. Torvik hadde mange farer og vanskeligheter paa reiser, og der var urolig. Muhamedanerne lukket hans skole, saa hans virksomhet nærmest blev aa paavirke den enkelte.

Organ: „Kineseren" (kr. 5,00 pr. aar). Aarboken 1933 og 1934 (kr. 0,50).

V. DEN NORDISKE SANTALMISJON.

a) *Hjemlandet. 1933.* Om enn aaret i aandelig henseende var godt, især siden en vekkelsens aand bleste over store deler av vaart land, saa var dog ikke aaret lett økonomisk for denne misjon som for de andre. Hjelpen fra Amerika uteblev praktisk talt. Man maatte for en del innskrenke arbeidet ute paa misjonsmarken. Fra Danmark kom det ogsaa mindre enn beregnet. Misjonsvennene herhjemme arbeidet dog trofast og var offervillige, og man hadde dyktige folk i hjemmearbeidet. Aarets samlede inntekt var kr. 406 637,40, kr. 12 897,18 mindre enn i 1932.

Sommerens aarsmøter var godt besøkt og meget vellykkede og var sikkerlig til gavn og velsignelse for misjonen. Ogsaa om stevner kan det samme sies. Man hadde 3 sommerskoler: paa Bakketun ungdomsskole 29. juni - 2. juli, Haugetuns ungdomsskole 5.-9. juli og Halsnøy ungdomsskole 12.-16. juli. Best besøkt var den paa Haugetun med 175 deltagere. Nevnes kan det ogsaa, at man Kristi Himmelfartsdag hadde et ungdomsstevne paa Kolbotn.

30. mars var det ekstraordinær generalforsamling i A/S Santalgaarden, Holbergs plass 7, Oslo, i anledning nedskrivning av aktiekapitalen fra kr. 160 000 til kr. 145 000. Formannen, skolebestyrer H. Høeg, deltok 8.-9. juni i Dansk Santalmisjons aarsmøte i Aalborg. Den nyansatte misjonær, cand. theol. Petter Pedersen, var en tid paa Livingstone College i Eng-

land. Han og cand. theol. Arne Strønstad blev ordinert i Vaar Frelsers kirke 21. juni til misjonsprester av biskop Lunde. For Pedersen, den første av disse, der skulde reise ut til Santalistan, blev der i Lærerskolens sal holdt avskjedsfest 28. desember. Tidligere, 3. september, holdtes avskjedsfest i Hausmannsgatens bedehus for misjonsprest Kr. Ofstad og frue, der har været hjemme i ferie, samt for den nye arbeider, frk. Marie Aasland, der ogsaa blev innviet til tjenesten. Fellesstyret utgav 7 misjonsprekener av professor Karl Vold under titel „Jesu Kristi kongeherredømme", som denne hadde forært til inntekt for misjonen.

Blandt bortvandrede santalmisjonsvenner og arbeidere nevner vi: emissær Karl Aadland (Fana), lærer Omund Kalberg (Time), Ulrik Bolivardsen (Borge), misjonsprest Einar Gimnes (se necrologium), reisesekretærene frøknene Anna Johne (Kvelle) og Emma Dahle (Oslo) samt fru Dina Pedersen (Bergen).

1934. Hvad der er sagt i begynnelsen om 1933, kan ogsaa sies om dette aar. Aarets samlede inntekt var kr. 401 533,20, kr. 5 104,50 mindre enn i 1933.

Sommerens kretsmøter var gode og hadde god tilslutning. 3 sommerskoler for bibel- og misjonsstudium blev holdt: paa Rauma ungdomsskole 21.-24. juni, Framnes ungdomsskole 27. juni - 1. juli (100 deltagere) og Danvik ungdomsskole 4.-8. juli. Misjonen hadde i Norge 2 507 foreninger: 463 misjonsforeninger, 844 kvinneforeninger, 144 unges misjonsforeninger, 429 barneforeninger (gutter og piker), 40 gutteforeninger, 339 pikeforeninger og 219 bøsseforeninger. I sin tjeneste hadde Landsstyret, foruten generalsekretæren, 5 reisesekretærer, 3 emissærer, og dessuten 2 emissærer som delvis arbeidet for styret. Ennvidere frk. Milde, der ledet barnearbeidet, og 4 kvinnelige reisesekretærer. Dessuten god hjelp i de hjemmeværende misjonærer. „Santalen" hadde 6 000 abonnenter og „Barnebladet" 4 100.

1. mars hadde man den aarlige generalforsamling i A/S Santalgaarden, Holbergs plass 7, Oslo. Regnskap, aarsberetning, valg m. m. 16. september var det avskjedsfest (og innvielse) for misjonsprest Strønstad og frue (f. Fotland) og frk. Sigurdsen i Hausmannsgatens bedehus. Norges eldste kvinneforening for Santalmisjonen — Aals kvinneforening i Faaberg — feiret 5. september sin 60-aars-fest paa Lysgaard i Faaberg. 4. november var der i Bibelskolens sal avskjedsfest for frk. Buttedahl, der efter ferie herhjemme igjen skulde vende tilbake til misjonsmarken. Emissær Kr. Falkenberg (Arendal) blev ansatt som arbeider i Skiens krets.

Blandt bortvandrede venner og arbeidere nevner vi: Ole Asker Enger (S. Sand), emissær A. O. Thime (Stavanger), jordmor Anna Vasvik (Egersund), fruene Retzine Slettebø (Stavanger), Guro Mysane (Rjukan) og Agnethe Dyrud (Gjøvik).

b) *Santalistan. 1933.* Aaret var, hvad arbeidet og frukter angikk et godt aar. Det er bare beklagelig, at man ikke i selskapets organ faar en samlet aarsstatistikk slik, som de fleste selskaper pleier aa gi. Det fremgaar dog, at der i aarets løp blev døpt 1492, og den aandelige vekkelse ut i aaret bar gode frukter. Det var især i Saldoha og omegn, den begynte, men virkningene viste sig ogsaa andre steder, f. eks. Maharo, hvor pike-

skolens elever og kvinnene i landsbyene blev grepet. Og i flere distrikter var der mange hedninger i undervisning. Der var dog flere steder mangel paa arbeidere, saaledes blandt bengalene. Gaorang stasjonsdistrikt manglet misjonær, mens misjonsprest Kristiansen var hjemme. Og dette hadde 17 menigheter. Gledeligvis kom dog de kristne i menighetene med i arbeidet for aa vinne deres venner og slektninger for Gud.

Under de gode arbeidsforhold var det trist, at man grunnet de økonomiske forhold maatte nedskjære budgettene og redusere saavel de innfødte arbeideres som misjonærenes lønninger. Ofte maatte man be de innfødte vente med sin lønn. En del maatte man avskjedige for aa faa budgettet ned, og en del eldre blev pensjonert. Der kom nemlig til misjonsmarken 50 000 rupees mindre fra hjemlandene enn beregnet. Som anført under hjemlandet kom der fra Amerika kun en brøkdel av det, man pleiet aa faa, og meget mindre fra Danmark grunnet valutastillingen. Det var ogsaa krisetider derute, og den innfødte fattige befolkning rammedes haardt.

I dette aar begynte menighetene aa delta i det vanskelige arbeide aa legge budgett for menighetenes utgifter. Det var noe nytt, som de svære tider tvang misjonen inn i. I Malda vilde man gjerne faa en misjonsstasjon, i hvilket distrikt der er ca. 1 million mennesker, mest bengaler. Man hadde ogsaa et fond med det formaal for øie, men det maatte brukes annetsteds. Misjonsprest Kampp maatte ta sig av arbeidet der og dessuten føre tilsyn med Cooch Bihar — en stat med ca. 600 000 innbyggere paa grensen av Assam og Bengalien — tilhørende svensk misjon, mens pastor Brandt var hjemme. Cooch Bihar laa en dagsreise med jernbanen fra Narainpur. Blandt hinduene og muhamedanerne i Dumka by hadde man en virksomhet, der lededes av Daniel Ojha.

En del større møter blev avholdt, saaledes i Haripur med 6-700 deltagere og et stort kristelig vennestevne i Joema med ca. 1 000 deltagere. 5. mai døde en av de eldre og mest kjente innfødte prester, Kambo Murmie, efter 40 aars arbeide, derav 17 som prest. 29. oktober blev menighetslederen i Dhorumpur, Johan Hasdak, ordinert til prest, og 3. desember blev 2 lærere ved bibelskolen, Ruben Murmu og Mongol Hembrom, ordinert til prester. Pikeskolen i Maharo (frk. Diesen) hadde 230 elever. Industriskolen i Nankar (Trømborg) hadde over 50 unge gutter og menn. Ved trykkeriet der var 14-15 mann i arbeide, bl. a. blev 4 000 sangbøker trykt. Tehaven i Assam hadde 6-700 faste arbeidere.

Spedalskekolonien i Saldoha hadde over 300 spedalske. 24 syke blev sendt friske hjem og nye inntatt. Og der og ved utstasjonen behandledes dessuten 400 syke ukentlig, der kom fra sine hjem. Da Eli Bøeg og frue reiste hjem, blev styrelsen i Saldoha overtatt av Bagger's. Misjonshospitalet i Benagaria, der lededes av doktor Østergaard, bistaatt av doktor Banerjee og frk. Holten, hadde 964 innlagte patienter og 23 000 paa poliklinikken. Fra Mohulpari hospital (doktor fru Bodding) foreligger ingen rapport. Misjonær Gertz og frue var meget syke.

Hjem fra misjonsmarken i ferie reiste: tilsynsmann Rosenlund og frue, Eli Bøeg og frue samt frøknene Buttedahl og Møller. Tilbake igjen kom: misjonsprest Kr. Ofstad og frue, diakon Bagger og frue, misjonsprest

Kristiansen, fru Signe Kampp og 2 barn, og de nye arbeidere frøknene Marie Aasland, E. Krohn og Sømming.

Tilsynsmann var misjonsprest Johs. Gausdal.

1934. Ogsaa i dette aar var der gode arbeidskaar i Santalistan. Hertil bidrog ogsaa den velsignede vekkelse, man fremdeles fikk opleve flere steder. Misjonsprest Trømborg sier ogsaa fra Benagaria: „1934 var et godt aar, et av de beste vi har oplevet i misjonsarbeidet herute." Og fra Nankar meldtes, at evangeliet hadde vunnet inngang i flere landsbyer, hvor det tidligere ikke var kristne. Aldri var der i Nankar døpt saa mange noget tidligere aar, nemlig 74, foruten 44 barn av kristne foreldre. I Joema distrikt blev 80 døpt og i den lille by Asanbani døptes 17 før jul. Paa mange steder var der folk i undervisning.

Katolikkene arbeidet meget energisk blandt boroene og fikk dessverre en del kristne over. Bibelen trengtes haardt paa borosproget, og misjonsprest Kristiansen gikk igang med aa oversette Mattæus evangelium. Under hans stasjon, Gaorang, blandt boroene var der ialt 1 582 menighetslemmer og 250 i undervisning. I Kharigami, der hører under Gaorang, bygget man en stor kirke, der blev innviet nyaarsdag. Nyaarsdag holdtes ogsaa det aarlige stevne i Grahampur, Assamkolonien, hvor ca. 3 000 var samlet. Et kvinnemøte i Koroya samlet 172 deltagere.

Der var 21 misjonsstasjoner, 33 misjonærer, 439 innfødte arbeidere, og menighetslemmenes tall var 20 974. Der var omkring 100 skoler med noget over 2 000 elever. De største var pikeskolen i Maharo (frk. Diesen) med ca. 200 elever, gutteskolen og pikeskolen i Benagaria med henholdsvis 130 og 107 elever. Paa industriskolen i Nankar (Trømborg) var ca. 20 elever. Presteskolen (A. Thu) var igang — elevenes tall vites ikke. Likeledes arbeidet trykkeriet, der ogsaa hadde en del arbeide for andre misjoner.

Paa hospitalet i Benagaria (doktor Østergaard) blev i aarets løp utført 995 operasjoner og 19 674 syke behandledes paa poliklinikken. Spedalskekolonien Saldoha (Bagger) hadde vel 300 syke. Det var ikke saa lett med dens økonomi, da saavel statens som misjonens bidrag var satt ned.

Angaaende Mornai tehaver (Eie) kan nevnes, at det var vanskelig aa faa teen solgt, da verdensmarkedet har været overfylt. Kirke- og skolearbeidet der ledes av misjonsprest Bjerkestrand. I aarets begynnelse (15. januar) hadde man et sterkere jordskjelv. Det foraarsaket store ødeleggelser paa mange steder i India, men misjonens eiendommer i Santalistan slapp nogenlunde heldig fra det. I Dumka revnet kirketaarnet fra langveggen helt ned, foruten mindre revner. Nalhati kirketaarn var sterkt medtatt, og Saldoha bungalow slog store revner.

Hjem fra misjonsmarken reiste for godt misjonsprest Bodding (efter 44 aars virke) og frue. Fruen fikk kongens fortjenstmedalje i gull for sitt trofaste og opofrende arbeide som læge. Dessuten reiste misjonsprest Arne Thu og familie. Tilbake kom tilsynsmann Rosenlund og frue, fru Kristiansen og en ny arbeider, frk. Bessie Fischer fra Danmark.

Tilsynsmann var først misjonsprest Johs. Gausdal, senere Rosenlund.

Organ: „Santalen" (kr. 3,00 pr. aar).

VI. DEN NORSKE ISRAELSMISJON.

a) *Hjemlandet. 1933.* Arbeidet har gaatt sin stille gang herhjemme, støttet av trofaste venner og foreninger. Adskillige ofringer og kollekter har funnet sted i kirkene, men ikke i den grad som ønskelig kunde være. Godt vilde det være, om man vilde følge Landsstyrets opfordring om aa gjøre 10. søndag efter Trefoldighet til aarlig offerdag i vaare kirker. Sogneprest Hexeberg som landssekretær reiste en del til større møter, ellers var sekretær K. Ødegaard misjonens emissær. Et kortere besøk (med nogen møter) av pastor dr. Otto von Harling.

Aarets største begivenhet var det 5te landsmøte, der holdtes i Stavanger 25.-27. august, hvortil der møtte 66 deputerte. Evangelist Isaac Feinstein og søster Olga Olausen fra Galatz deltok. Professor dr. Ihlen var dirigent. Der blev holdt foredrag av prost Kløvstad om „Hvorledes skal vi fremme interessen for Israelmisjonen herhjemme", av sogneprest Skagestad: „Israelmisjonen og den kristne menighet", og sogneprest Hexeberg: „Nye veier i misjonsarbeidet". Professor dr. Ihlen gjenvalgtes som formann og som medlemmer av landsstyret: biskop Lunde, høiesterettsassessor Næss og fru Karen Moe. Evangelist Feinstein, der før han kom til Stavanger, hadde været en tur i England i studieøiemed, foretok efter landsmøtet — sammen med søster Olga — en lengere emissærtur til Sørlandet, Bergen, Kristiansund, Trondheim og Oslo.

En nordisk israelskonferens blev holdt i Kjøbenhavn 20.-22. januar, hvor bl. a. sogneprestene Hexeberg og Skagestad holdt foredrag. Oslo krets hadde sitt aarsmøte i Oslo 24. september. Hexeberg, der hadde været landssekretær siden 1919, sluttet ved aarets utgang, idet han blev sogneprest til Veldre. Blandt kjente israelsvenner, der gikk bort, nevner vi: sogneprest Martin Hollum (Melhus), pastor A. Bjerk-Amundsen (Bergen) og fru Hanna Olsen (Stavanger).

Man fikk en del testamentariske gaver i aarets løp: fra avdøde distriktslæge Lund, Sunnmøre, kr. 10 000, en anonym kr. 8 000, og halvdelen av de av biskop Hognestad innsamlede penger til „krigsherjede barn i Bethlehem" kr. 7 000. Dette hjalp godt paa økonomien, men blir disse trukket fra de ordinære inntekter 1. april 1933 - 31. mars 34, kr. 45 319,79, blir der ca. 3 000 kr. mindre i disse enn foregaaende aar. „Misjonsblad for Israel" hadde kr. 1 900 i underskudd. Til hjemmemisjonen innkom kr. 5 308,23. Formann var professor dr. Chr. Ihlen, kasserer fru pastor Greve.

1934. Israelmisjonen kunde i dette aar feire sitt 90-aars-jubileum. En festgudstjeneste blev avholdt i Vaar Frelsers kirke 25. november, hvor kst. domprost Johs. Ø. Dietrichson intimerte og professor dr. Ihlen prekte. Videre kan nevnes, at 2. juledag feiret Tønsbergs israelsmisjonsforening sitt 25-aars-jubileum. I møte 22. januar ansatte Landsstyret hjelpeprest i Aalesund Nils Rosef som landssekretær efter sogneprest Hexeberg. Han tiltraadte i juli og reiste meget utover høsten paa Sørlandet og i Trøndelags, Telemarks og Oslo kretser. Sekretær K. Øgreid besøkte Sørlandet og senere sammen med ingeniør Albert Hiorth Vest- og Nord-Norge. Og søster Margit Berg foretok 19.-26. januar en tur til Ringerike, hvor hun

talte misjonens sak og viste lysbilleder. Juletrefesten i Oslo 8. januar samlet proppfullt hus.

Hjemmemisjonens vaarutlodning i Oslo 5.-10. mars innbragte kr. 526,90 og ved en landsutlodning for hovedmisjonen innkom kr. 3 071,00. I Oslo hadde man daap av en jødekvinne. Kretsmøtet for Stavangers krets holdtes paa Nærbø 9.-10. juni, for Skiens krets i Kragerø 26.-27. mai, for Kristiansand krets i Lillesand 19. august og for Oslo krets i Horten 16. september. Alle var gode og velsignelsesrike møter. En offeruke holdtes i Skien 23.-28. oktober. „Misjonsblad for Israel" bar sig dette aar. Inntekten for aaret 1. april 1934 til 31. mars 1935 var kr. 47 973,46 + legatrenter kr. 1 103,81. Formann professor dr. Chr. Ihlen, kasserer fru pastor Greve.

b) *Budapest. 1933.* Pastor Gisle Johnson virket her fremdeles, og han hadde 7. august været 30 aar i Israelmisjonens tjeneste. Gudstjenestene gikk sin vanlige gang undtagen i sommermaanedene, da de falt bort. Istedet holdt Johnson en del tyske i den indre bydel. Der var i Budapest ca. 20 menighetslemmer, men der kom flere anmodninger fra jøder om daap. En krets av særlige venner av misjonsarbeidet ordnet med stevner og foranstaltninger som ramme om foredrag. De holdtes dels i menighetshus eller byens „kasino", dels i kirkene — i et tilfelle i raadhussalen. Til et møte hadde Johnson fullpakket hus i den største evangeliske kirke — i hele det gamle østerriksk-ungarske monarki — der rummer tusener. Omkring en tiendedel var vel jøder. Han holdt ogsaa 4 foredragsserier og talte over forskjellige emner. Et par smaaskrifter blev utgitt. Nevnes kan, at han hadde diskusjonsmøter hjemme hos sig angaaende spørsmaalet „om og under hvilke betingelser en ny jødisk jødekristen menighet eller kirke vil være mulig nu for tiden".

1934. Ogsaa dette aar gikk gjerningen med gudstjenester sin jevne gang. En ny slags sammenkomster kom igang ved aarets begynnelse — hver siste søndags eftermiddag i maaneden — baade for jøder og kristne for aa lære hverandre aa kjenne og utveksle meninger. Og de var godt besøkt — dog flere jøder kunde ikke beherske sig og gikk angrepsvis tilverks. Johnson holdt ogsaa det aar en del offentlige foredrag, dels i byen, dels paa landsbygden. Et litet skrift „Tvekamp" blev utgitt. Ved ekstrabevilgning fra Landsstyret har man hjulpet til med utgivelsen av et ungarsk skrift om den saakalte „Kristustroende jødebevegelse" i Budapest. Der var „vaar misjon, der gav støtet til det hele." I aarets løp blev 2 jøder døpt.

c) *Galatz* (Romania). *1933.* Arbeidet gikk godt saavel i Galatz som i den mindre by Reni, hvor man ogsaa hadde regelmessig virksomhet. Møtene var særdeles godt besøkt, likeledes julefestene, og bibler, testamenter og skrifter blev solgt. Der var megen nød blandt jødene, idet de var sterkt rammet av den økonomiske krise. Arbeidet blandt kvinnene i Galatz kom inn i mere tilfredsstillede spor. Hver lørdag eftermiddag samles jødebarn til sabbatskole. I Galatz og Reni var aftenskoler. Fru Feinstein hadde engelsk aftenkursus i Galatz, og frk. Aniksdal kurser i Reni. Evangelist Feinstein fikk igang et sangkor, og han utgav fremdeles bladet „Prietenul" (1 000 eks.) og barnebladet „Prietenul Copülor". Han

oversatte en bok paa 192 sider: „Reiseforer fra døden til livet" (150 fortellinger, trykt i 3 000 ekspl.).

1934. Der er ikke meget aa si om dette aar, da all virksomhet foregikk som ovenfor nevnt. Man hadde en del reparasjoner paa bygningene efter jordskjelv. Det nyutvidede lokale i Reni blev innviet 7. mai. Evangelist Feinstein besøkte en del mindre byer — Ivesti, Cahul og Leova. Foruten ham og fruen virket fremdeles frk. Aniksdal og søster Olga Olausen der.

d) *Sofia* (Bulgaria). *1933.* Arbeidet blev stanset der, da pastor Glückmanns ekteskap gikk istykker.

Organ: „Misjonsblad for Israel" (kr. 3,00 pr. aar).

VII. DEN NORSKE KINAMISJON.

(Ass. C. I. M.)

a) *Hjemlandet. 1933.* Gjennemgaaende var det et godt arbeidsaar herhjemme, dog følte de økonomiske kaar trykkende. Misjonsvennene i Oslo og ellers i landdistriktene arbeidet trofast gjennem foreninger og bønnegrupper. Et par nye arbeidsgrupper kom til i aarets løp. En del større misjonsmøter og sommerstevner blev avholdt under god tilslutning. De hjemmeværende misjonærer, Rinvold og frk. Fredriksen, virket meget. Rinvold utgav en bok: „Under Guds beskyttelse". Aarsmøtet blev holdt i Oslo 23.-24. april. Inntekten i aarets løp var ganske bra, kr. 52 612,85, ca. 3 000 kr. mere enn i 1932. Misjonshjemmet Lofthus paa Grefsen tok imot gjester og var i drift hele aaret under fru L. Støps ledelse. Det hadde kr. 1 335,68 i overskudd paa sin drift. Misjonens raad bestod av Alb. G. Lunde (formann), Thorsten Berger, Aksel Haug, O. Jorud og R. Gornitzka. Kasserer var Johs. Gulbrandsen.

1934. Dessverre viste inntektene en del nedgang fra foregaaende aar. Der kom inn kr. 49 791,93, kr. 2 802,92 mindre, og man maatte redusere en del av arbeidets drift. Heldigvis slapp man underskudd. Men misjonsvennene har tjent „trofast i forbønn og lydig offer". Foreninger av misjonsvenner har man kun paa 18-20 steder i vaart land, ellers spredte venner andre steder. Der blev avholdt sommerstevner paa Roa, Trøgstad, Fetsund, Rødenes og Hønefoss m. fl. steder, dessuten misjonsmøter i Oslo og ute i bygdene, alt under god tilslutning. En misjonsuke blev avholdt i Kristiansand, og aarsmøtet var i Oslo 15.-16. april. Misjonshjemmet Lofthus paa Grefsen var ogsaa dette aar igang, og misjonærer og misjonsvenner har søkt ferieophold og hvile der. Bestyrerinne var fru L. Støp. Det samme misjonsstyre som foregaaende aar. Alb. Lunde var en tid meget syk. En del av misjonsvennene vandret bort. Vi nevner: Ole Kringler (Nannestad), frk. Agnes Dahl (Trondheim), og fruene Harda Haug Olsen (misjonær Haugs mor, Oslo), Elise Steen (Oslo) og Hanna Falck Pedersen (Oslo).

b) *Shansi provins i Kina. 1933.* Det var paa alle steder av arbeidsmarken et bra aar, selv om de døptes tall kun var 17. Men de økonomiske forhold i Shansi var fortvilede. Der var stor nød blandt befolkningen, saa det var ikke lett aa fremme selvhjelpen. Gledeligvis var man noksaa fri for røvere. Man fikk aapne virkecentrer i flere større landsbyer eller markedssteder. Der klagedes over, at bruken av opium tok til, især blandt ungdommen. En del vekkelse sporedes i Yungning, og man ventet med lengsel denne utover arbeidsmarken. Et par stasjoner var uten fastboende misjonær.

Flere bibelklasser for kvinner blev holdt paa 10-14 dager bl. a. i Yungning. 16.-24. september hadde man den aarlige leder- og bibelkonferens for misjonen i Linhsien, og en hel del menighetsstevner og sommerstevner blev holdt rundt paa misjonsmarken. I Linhsien fikk man igang en industriskole og en pikeskole i Hinghsien. Den 2-aarige bibelskole for kvinner paa Linhsien (fru Hole) hadde 20-25 elever. Der var 8 hovedstasjoner, 11 utstasjoner, 25 misjonærer (menn og kvinner) og 29 frivillige innfødte arbeidere. Menighetslemmenes tall var 558. 5 skoler med 116 elever og 7 søndagsskoler med 315 elever. Til selvhjelpen innkom 369 dollars.

Da tilsynsmann Nils Engebretsen var alvorlig syk av nervesykdom, maatte han til Peping for aa behandles av læge. Grunnet hans sykdom blev misjonær Haakon Ingwardo valgt til tilsynsmann. Ogsaa frk. Asta Kvamme maatte innlegges paa det tyske hospital i Peping for et maveonde. „Kinaraadet" bestod av misjonærene Ingwardo, Hole, Haug, Torjesen og Holt. Ut til misjonsmarken kom efter ferie misjonær Rinvold og frue og frk. Kristine Fredriksen. Som ny kom frk. Elida Engen.

1934. Der begynte adskillig vekkelse i flere av stasjonsdistriktene. Især blev det en god tid under frk. Jean Grahams besøk paa feltet. Hun er misjonær fra New Zealand og hadde arbeidet i Kina i 20 aar. Mest vekkelse og fremgang var det i Linhsien. Paa mange steder benyttet man telt til virksomheten. I Hinghsien aapnet man et litet opiumsasyl med 20 patienter. 24. mai avsluttedes den 2-aarige bibelskole for kvinner med 25 elever, og 10. september begynte et nytt 2-aarig kursus. Man hadde ogsaa en del andre kortere kurser, bl. a. i Hinghsien. I Holan distrikt var der adskillig propaganda fra katolikkenes side. Den utmerkede evangelist Ch'ias Wusheng døde i Hinghsien av tyfus.

Industriskole hadde man faatt igang i Linhsien med 27 elever og i Paoteh med 23 elever. En bibelskole for menn sammesteds hadde 12 elever. Der blev i aarets løp døpt 124, og menighetslemmenes tall ved aarets slutning var 651. Man hadde 8 hovedstasjoner, 14 utstasjoner, 22 misjonærer (menn og kvinner) paa feltet, 5 gutteskoler med 118 elever og 2 pikeskoler med 40 elever. I 9 søndagsskoler var der 441 elever. 66 kinesiske medarbeidere (menn og kvinner), hvorav 27 arbeidet frivillig, var i virksomhet. Til selvhjelpen innkom 529 dollars. Misjonær Hole maatte ha blindtarmoperasjon i Peping. Hjem i ferie reiste misjonær N. Engebretsen med familie og frk. Anna Svendsen.

Tilsynsmann var misjonær Haakon Ingwardo.

Organ: „Kinamisjonæren" (kr. 2,00 pr. aar).

VIII. DET NORSKE MISJONSFORBUND.

a) *Hjemlandet. 1933.* Aaret var „rikt velsignet av Gud med aandelig velsignelse og fornyelsens kraft." Det stod i vekkelsens tegn, især i forbindelse med Frank Mangs's virke. Det hørte til Misjonsforbundet 61 menigheter og 41 ungdomsforeninger samt nogen misjonsforeninger, der ydet til dets virke. Misjonsforbundet holdt sin 49. aarskonferens i Bergen 28. juni - 2. juli under ledelse av Aug. Abell, og 80 utsendinger var tilstede. 20. mars hadde menighetene sin vanlige offerdag for misjonen i Kina og Afrika, og 22.-29. oktober hadde de sin aarlige høstofferuke. Søndagsskolene hadde sin innsamling 29. oktober - 5. november. Vellykkede pinsestevner hadde man i Askim og Kristiansund og en bibeluke i Drøbak 11.-16. juli. Misjonær J. Nordmo, der kom hjem fra Kina, efter aa ha stanset en tid i Amerika, virket en del i slutningen av aaret.

1934. Ogsaa dette aar var et rikt arbeidsaar, idet den sterke vekkelsesbevegelse, som gikk over landet, kanskje i sterkere grad berørte det Norske Misjonsforbund enn noget annet selskap. Frank Mangs virket ogsaa det aar meget. Misjonsforbundet feiret, i forbindelse med sitt aarsmøte, 50-aars-jubileum 28. juni - 1. juli i Oslo under stor tilslutning. Misjonsmarken i Afrika var representert ved misjonær K. Salvesen og frue og Kina ved misjonær J. Nordmo og frue. Der var ogsaa representanter fra Sverige, Finnland og Danmark. Dirigent var Aug. Abell. I anledning jubileet blev utgitt et festskrift „Det Norske Misjonsforbund gjennem 50 aar" av D. Brændeland. Som foregaaende aar hadde Misjonsforbundet 61 menigheter. Medlemsantallet var 4 690. Misjonær Nordmo virket hele aaret og besøkte de fleste vennegrupper, mens misjonær Salvesen, hvis helbred var mindre god, virket en del i Oslo og omegn.

Der kom i aarets løp inn til de forskjellige misjonsgrener kr. 72 946,34; en jubileumsinnsamling innbragte kr. 7 926,97. Disponent Svindland og frue forærte kr. 10 000 til en lægemisjonsstasjon. Hvis det ikke innen 5 aar er realisert med misjonslæge og stasjon, benyttes beløpet til en ny misjonsstasjon i Kina. Menighetene holdt sin aarlige høstofferuke 21.-28. oktober og søndagsskolene sin innsamlingsuke til Afrikamisjonen 4.-11. november. D. Brændeland blev fra 1. oktober redaksjonssekretær i „Misjonsbladet". Ved det nordisk-europeiske misjonsledermøte i Göteborg var som representanter D. Brændeland, Aug. Abell og P. Hurlen. Misjonær Arthur Jensen, leder av Skandinavisk Alliansemisjon, var i Oslo og hadde 11. september konferanse med D. N. M.'s komité i anledning samarbeidet i Afrika. Komitéen er nedsatt av landsstyret for aa utrede Afrikamisjonens fremtidsspørsmaal. Avskjedsmøte holdtes 6. november i Bethlehem, Oslo, for Skandinavisk Alliansemisjons misjonærer Chr. Christiansen og frue samt fru Lohne. Samme misjons arbeider, Joh. Svendsen, døde i Oslo 28. november.

b) *Shensi, Kina. 1933.* Der er ytterst faa og sparsomme meddelelser i Misjonsforbundets organ fra misjonsmarkene i 1933-34, og man finner ingen statistiske oplysninger. Der var svært urolige tider grunnet røver- og kommunisthorder, ogsaa hungersnød, men man merket allikevel en

stigende interesse blandt befolkningen for evangeliets budskap. Stedlige kristne begynte aa bære menighetens byrder, og mange begynte aa reise og preke uten fast lønn. Flere stormøter blev holdt under god tilslutning, saaledes var vaarmøtet i Hsingping besøkt av 1 200. I slutningen av juni fikk man besøk av den verdensberømte dr. Samuel Zwemer. Han talte ogsaa ved det 10 dages kursus for kinesiske ledere. I Feng-Huang-Tsuei under Shanyang stasjon leiet man hus til virksomhet. En av misjonens evangelister blev fanget av røvere, men sluppet fri efter en tid, dog ribbet for alt han eide. Frk. Marie Syltevik kom tilbake til den ødelagte stasjon Lungchuchai for aa begynne reparasjoner. Hun hadde mistet en mengde saker samt medisiner og instrumenter. Hjem i ferie reiste misjonær J. Nordmo og familie.

1934. Der er ikke saa meget aa berette. Aaret var et nogenlunde rolig og bra arbeidsaar. Folket lyttet til evangeliet som aldri før. Man fikk et nytt telt til aa virke med, og det sies, at „150 sjeler er vunnet ved dette telt." Paa flere stasjoner sporet man vekkelse. Vellykkede bibelkurser hadde man ogsaa. Der var 5 misjonærer og 32 innfødte arbeidere. Menighetslemmenes tall var 648.

c) *Natal, Zululand og Swaziland. 1933.* Arbeidet gikk godt og bragte velsignelse med sig — og hadde man hatt mere av midler til innfødte evangelister og lærere, vilde meget mere ha kunnet utføres. Nytt kapell blev 4. juni innviet paa Gingendhlovu (Glendale) i Natal. Konferansen holdtes i Glendale 7.-9. juli. Paa flere steder hersket adskillig malariafeber. Misjonsforbundets misjonærer L. A. Tveitan og frue, Pinslie og frue og frk. Borghild Frogner har virket i samarbeide med den Skandinaviske Alliansemisjon i Swaziland.

1934. Heller ikke dette aar er der stort av meddelelser. Et nytt kapell blev langfredag innviet paa hovedstasjonen Ekutandaneni. Paa dette sted virket misjonær Pinslie og frue, mens Salvesen's var hjemme. Man var adskillig plaget av gresshoppesvermer. Misjonær Tveitan's og Borghild Frogner virket fremdeles i Swaziland i samarbeide med Skandinavisk Alliansemisjon. Til aa utrede spørsmaalet om det fremtidige misjonsarbeide i Afrika har styret nedsatt en komité. Misjonsforbundet hadde 9 misjonærer og 28 innfødte arbeidere, men tar man Skandinavisk Alliansemisjon sammen med dette, er der 36 misjonærer og 75 innfødte evangelister, 2 poliklinikker med 3 utdannede sykepleiersker og en diakon, bibelskole med 50 elever (3 europeere og 2 innfødte lærere) og 45 skoler i Swaziland og 45 i Natal og Zululand med tilsammen 3 000 elever.

Organ: „Misjonsbladet" (kr. 6,00 pr. aar).

IX. DEN NORSKE MISJONSALLIANSE FOR NORD-KINA.

Tidligere: Den Norske Alliansemisjon.

a) *Hjemlandet. 1933.* Misjonens fremtidige navn blir nu ovenstaaende, fordi Storm-Monsen i aarrekker har kalt sin virksomhet „den Frie Evangeliske Alliansemisjon". Et par nye foreninger blev i aarets løp stiftet

Hovedstyret kjøpte gaard — St. Olavs plass 4, Oslo — for kr. 185 000, formidlet ved høiesterettsadvokat S. Halbo. I eiendommen er anbragt de kr. 45 000, misjonen tjente ved salg av misjonshjemmet paa Stabekk. Der blev innredet kontor, ekspedisjonslokale, misjonshospits og møtelokale. Misjonssalen i det nye bygg blev tatt i bruk 21. desember.

Hovedstyret antok doktor Kristoffer Fotland som læge for sitt misjonshospital i Kalgan (Kina). Generalsekretær H. Hjelm-Larsen virket meget, hadde en serie misjonsmøter paa Jæren sammen med sogneprest Tønnesen (Aalgaard) og sammen med misjonær frk. Hedvig Andresen paa Sør- og Vestlandet. Dessuten virket hun meget paa Sunnmøre. Likeledes virket ingeniør Alb. Hiorth i Oplandsbyene og det Trondheimske. Han og Julius Lie hadde 16. mars et stort misjonsmøte i Calmeyergatens misjonshus, der var besøkt av ca. 3 000 mennesker.

Misjonens styre var det samme som foregaaende aar, og representantskapet bestod av: lektor Ewald Sundberg (Ask), grosserer Karl Gerrard (Kristiansand), sogneprest T. Tønnesen (Aalgaard), lærer H. Skagen (Minde), bankkasserer Olaf Grimstvedt (Trondheim), fru Anna Tønnesen (Farsund) og fru grosserer Sagedahl (Moss). Generalsekretær var redaktør H. Hjelm-Larsen.

1934. Arbeidet gikk som vanlig herhjemme. Doktor Kr. Fotland var i Glasgow, hvor han besøkte Moody Bible Institute og gjorde forberedende studier for utreisen til Kina. Der blev holdt en del vellykkede sommerstevner. Misjonær frk. Hedvig Andresen virket meget for misjonen i vaart land. Sekretær Andreas Gjøsund virket en del paa Nordmøre. Ennvidere besøkte generalsekretær H. Hjelm-Larsen og ingeniør Alb. Hiorth Møre og senere Østfoldbyene sammen. Hjelm-Larsen besøkte ogsaa Sørlandet og skolebestyrer Iversen Hønefoss og omegn. Som nye medlemmer til forsterkning av representantskapet valgtes: gartner Ove Eriksen (Fetsund), og grosserer G. Skofteland (Mandal). Blandt misjonens avdøde venner i aarets løp kan nevnes: fru sogneprest B. Buch (Oslo) og salmaker Hans Chr. Hagen (Bærum). Aarets inntekt var kr. 47 950.

b) *Chahar, Kina. 1933.* Aaret var preget av svære uroligheter, grunnet røverhorder og japanernes besettelse av naboprovinsen. Især var røverne paa ferde omkring Lungmen. Diakon Alfsen med familie maatte i kulde og under mange besværligheter flykte fra Chi-Cheng til Kalgan under japanernes krig i Jehol provins. Byen blev bombardert av en japansk flyvemaskin; 11 blev drept, derav en av misjonens innfødte arbeidere. Den blev ogsaa i aarets løp beleiret av røverbander. Juledag blev stasjonen der røvet. Alfsens var da i Peping. Heldigvis blev ikke stasjonen ødelagt, og heller ingen av misjonens innfødte arbeidere skadet.

Der var, naar det var nogenlunde rolig, god søkning til møtene. Man fikk ny stasjonsbygning i Hwai-an, og i Lungmen fikk mann nytt lokale. I Pao-Tai, en utstasjon til Pasanchow, leiet man hus til virksomhet. Pasanchows navn blev forandret til Tsohluhsien. En bibelklasse var igang der. I Kalgan hadde misjonærene virksomhet i fengslet. 1.-9. september hadde Kalgan besøk av „Bethel Band", en gruppe kinesere, der reiste rundt og holdt vekkelsesmøter. Ogsaa der hadde man et bibelkursus,

der varte en maaned. Frk. Guri Odden anskaffet sig et telt til møter omkring i landsbyene. Diakon Norland hadde poliklinikk i Tsohluhsien. Misjonær Bredvei og frue gikk efter 4 aars virke over i det Norsk Lutherske Kinamisjonsforbunds tjeneste i Hupeh. Ut til misjonsmarken efter ferie kom frøknene Rachel Ystrøm og Guri Odden.

Misjonens formann var diakon Edin C. Alfsen.

1934. Der var forholdsvis ro paa feltet, og flere steder var der en del vekkelse. Flere bibelklasser var igang — saaledes i Kalgan for kvinner, i Lungmen og Tsohluhsien. I Hsia-Hua-Juan, hvor ny stasjon var opprettet, hadde frk. Ystrøm bibelkursus i november for kvinner og større piker. Hun besøkte ogsaa landsbyene, hadde gatemøter og hadde evangelisten Chow og hustru til hjelpere. Frk. Odden drev som foregaaende aar med teltvirksomhet. I Lungmen stasjonsdistrikt blev 10 000 bibeldeler spredt. Langfredag døptes i Hwai-an 20, og 25 i aarets løp i Lungmen. Hvor mange paa misjonsmarken i aarets løp kan ikke opgis. Menigheten i Lungmen blev organisert 31. desember og midlertidig styre valgt. I søndagsskolen paa Hsia-Hua-Juan var 64 barn. Paa dette sted raste en flekktyfus-epidemi. Diakon Edin C. Alfsen blev av det norske Kirkedepartement gitt tillatelse til aa utføre ministerielle handlinger paa misjonsfeltet i Nord-Kina.

En ny poliklinikk blev aapnet i Lungmen av misjonær Melaaen med en av diakon Alfsens disipler som hjelper. Frk. Ystrøms klinikk i Hsia-Hua-Juan var besøkt av 16-17 syke daglig. Klinikken i Tsohluhsien, som blev aapnet av diakon Norland ifjor med private midler, var nu selvunderholdende, hvad kjøp av medisiner angikk. Der var 9 stasjoner med 13 misjonærer og 45 innfødte medarbeidere.

Misjonens formann var diakon Edin C. Alfsen.

Organ: „Misjonsvennen" (kr. 2,00 pr. aar).

X. LÆRERINNENES MISJONSFORBUND (L. M. F.).

1. oktober *1933* - 30. september *1934*. Arbeidet har gaatt som tidligere, og „det har vært et rikt og lykkelig arbeidsaar". Medlemstallet var 1 447, derav var 120 æresmedlemmer. I aarets løp innmeldtes 33 og 18 gikk ut, 4 blev strøket, en reiste til misjonsmarken, og 18 medlemmer døde. L. M. F. underholdt eller støttet følgende kvinnelige misjonærer paa misjonsmarkene: I Zululand lønnet man frk. Emilie Larsen i N. M. S. paa industriskolen (Eshowe) samt støttet frk. Caroline Astrups virke i Schreudermisjonen paa Entumeni stasjon. I Kina lønnet man frøknene Villa Vinsnes og Barbra Stabell, begge i N. M. S. og ansatt i Changsha, Hunan. Ennvidere frk. Aagot Bjørnstad i det Norsk Lutherske Kinamisjonsforbund i Shiwagai, Hupeh. Paa Madagaskar frøknene Marie Pinderud (Betafo) og Margrethe Arebekken (Morondava) samt de innfødte lærerinner Elisabetha (Betafo) og Ranoro (Antsirabe), alle i N. M. S.'s tjeneste. I Santalistan frk. Nancy Diesen (Maharo) og den innfødte lærerinne Elisabeth.

Herhjemme hadde man 32 grupper og 343 spredte medlemmer. Dessuten er der L. M. F.-grupper i Kina, paa Madagaskar og i Santalistan. Siste lørdag i maaneden er de fleste L. M. F.-gruppers møte- og bønnedag. Man har staatt i forbindelse med misjonsmarkene, dels gjennem misjonærbesøk og dels gjennem brever derutefra. Tilsluttet L. M. F. er 39 barneforeninger — „Solstraaleforeninger" — der arbeider for barn ute paa misjonsmarken og blandt Israel. Av hjelpefondets renter blev 800 kr. gitt til L. M. F.'s arbeider paa Eshowe til bedre hus. Resten av rentene blev lagt til kapitalen. Frk. Elvine Olsen var L. M. F.'s representant i Norsk Misjonsraad, og i Norske Kvinners Nasjonalraad er det representert ved frk. Dora Westergaard (Bergen) og fru Kissi Eggen (Drammen). Styret bestod av Henny Dons (formann), Olga Bredal, Kaja Clausen, Sofie Jensen, Sigrid Løken, Jonette Nergaard, Ragnhild Olsen, Aagot Rognaas (kasserer) og Clara Hvistendal.

Aarets samlede inntekt var kr. 29 297,04. Hjelpefondet var paa kr. 58 054,34. Der ydedes N. M. S. kr. 12 425, Santalmisjonen 3 968,50, det Norsk Lutherske Kinamisjonsforbund kr. 2 300, Schreudermisjonen kr. 1 990, Israelsmisjonen kr. 573,10, og Misjonsskolen for kvinner kr. 600.

Aarsberetning for aaret 1934-35 kommer med i næste aargang.

Organ: „Misjonshilsen" (kr. 4,00 pr. aar).

XI. SYKEPLEIERSKENES MISJONSRING (S. M. R.).

1933. S. M. R.'s medlemsantall var ved aarets utgang 477, en tilvekst av 79 fra foregaaende aar. Dessuten er der paa de forskjellige misjonsmarker 61 norske sykepleiersker, der staar tilsluttet. 3 nye grupper blev dannet herhjemme, saa der var 14 saadanne. Inntekten var kr. 4 361,29, en liten stigning. Der blev sendt N. M. S. kr. 2 250 — lønn til søster Borghild Magnussen i Zululand og en kinesisk sykepleierske. Dessuten kr. 300 til søster Jenny Gransjøens arbeide i Swaziland (den Norsk Lutherske Afrikamisjon). Søster Johanne Høeg er formann og frk. Aslaug Heggenhougen kasserer.

1934. Medlemsantallet var 502, øket i aaret med 39. 7 blev utmeldt, og 5 strøket grunnet ukjent adresse. Paa misjonsmarkene var 59 tilknyttet S. M. R. En av disse, Karen Eikeskog i Kina, døde. Der var grupper som før i Oslo, Hamar, Tønsberg, Sandefjord, Larvik, Stavern, Skottfoss, Mandal og omegn, Stavanger, Haugesund, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø. Bergensgruppen feiret 7. april sitt 10-aars-jubileum. Inntekten var kr. 4 362,20, omtrent som foregaaende aar. Som nevnt under 1933 lønnet man ogsaa dette aar søster Borghild Magnussen (Zululand), støttet søster Jenny Gransjøens arbeide i Swaziland og underholdt en kinesisk sykepleierske ved Sinhwa hospital (Kina), og paatok sig aa lønne en kinesisk medhjelperske i det ambulerende lægemisjonsarbeide som Kinaforbundet har tatt op. Formann var fremdeles søster Johanne Høeg og kasserer Aslaug Heggenhougen.

Organ: „Misjonsringen" (kr. 1,50 pr. aar).

XII. KVINNELIGE MISJONS-ARBEIDERE (K. M. A.).

1933. K. M. A. holdt sin aarsfest 15. mars i Trefoldighets menighetshus i Oslo. Om enn inntektene gikk nogenlunde bra inn, saa gjorde valutaen, at pengene til frk. Biørns arbeidsfelt sank i verdi. Formann for K. M. A.'s virke var frk. Marie Anker. Frk. Nico Hessen saa sig nødt til, grunnet helbreden, aa slutte som kasserer for K. M. A.'s Santalarbeide. Dette blev overtatt av frk. Ertshus, Ullevaalsveien 49, Oslo. Armeniakomitéens kasserer var frk. Margrethe Steen, der ogsaa var K. M. A.'s sekretær. Hun reiste ogsaa en del og besøkte foreningene.

Frk. Bodil Biørn fortsatte sitt store og opofrende arbeide i Aleppo, tok sig av de mange ulykkelige armeniere i flyktningsleirene og hjalp dem aandelig og legemlig. Der var megen nød og mange syke. Og bolignøden blev stor, da alle de daarlige hytter i leirene blev revet. En meslingepidemi herjet i campene. I sitt barnehjem hadde frk. Biørn 12-13 barn. Til hjelp hadde hun en bibelkvinne, der bl. a. underviste i en aftenskole, og 37 elever uteksaminertes fra denne. I Norashjen, en landsby med 6 000 innbyggere, blev der leiet et større rum for møter. Frk. Biørn hvilte en tid i august i landsbyen Biskinta paa Libanon. I Santalistan lønnet K. M. A. 2 bibelkvinner.

1934. K. M. A.'s aarsfest blev holdt 13. mars. Samme formann og kasserere som ovenfor nevnt. Til arbeidet i Armenia innkom kr. 12 612,70, derav til avhjelp av nød gjennem „For Fattig og Rik" kr. 4 244,55, og til Santalmisjonen kr. 2 607,60. Frk. Margit Steen og frk. Bodil Biørn reiste en del og besøkte foreningene. Den siste kom nemlig hjem for godt ut paa sommeren efter 28 aars stridt og anstrengende arbeide blandt armenierne. Heldigvis hadde misjonen faatt en søster, Alette Andreassen fra Lillesand, til aa fortsette hennes arbeide blandt syke barn og i flyktningsleirene i Aleppo. Der var megen nød og arbeidsledighet blandt befolkningen. I barnehjemmet hadde hun 18 barn.

Organ: „K. M. A. Kvartalshilsen" (kr. 1,50 pr. aar).

XIII. NORGES KRISTELIGE UNGDOMSFORBUNDS UNGDOMSMISJON.

1933. Landsmøtet for Norges Kristelige Ungdomsforbund i Bergen valgte ny komité for Ungdomsmisjonen, der bestod av følgende: frk. Henny Dons (formann), generalsekretær Sande, misjonsprest Hertzberg, bokholder Kessel, overlærer Holsvik, fru Dagny Johnson, frk. Susanne Nordstaa og frk. Ragnhild Castberg. Det er altsaa ungdomsforeningene, der støtter denne misjon. Som regel er et av deres maanedlige møter misjonsmøter med kollekt. En del ungdomsforeninger har kvinneforeninger. Som nevnt tidligere var ingeniør Nicolai Kiær avgitt som arbeider til N. M. S., men Ungdomsmisjonen skulde fremdeles betale alle utgifter ved hans virke. Aarsinntekten var kr. 10 291. Kiær arbeidet blandt ungdommen paa Taohwalun stasjon i Kina, ved middelskolen og de andre skoler, saaledes ogsaa den norske skole for misjonærenes barn, hvor han underviste i gymnastikk

og fysikk. Han hadde en sommerleir for gutter i Nanyoh som foregaaende aar, og han var med paa et kristelig studentermøte der. I august hadde man besøk av den bekjente muhamedanermisjonær dr. Samuel Zwemer. Kiær lot middelskolen reparere og fikk saaledes ogsaa nye og bedre klasseværelser der. En del vekkelse sporedes blandt elevene. — Ungdomsmisjonen støttet ogsaa ungdomsarbeidet i Madagaskars hovedstad, Tananarive. Aaret før (1932) bad Vestmadagaskars misjonærkonferens om aa faa et ungdomshjem i Tulear. Man vaaget ikke dette, men generalforsamlingen i Bergen (1933) bevilget aarlig kr. 800 til dette. Foruten meddelelser gjennem „Den Unges Venn" utsendte frk. Ragnhild Castberg 300 trykte brever fra Kiær 3-4 ganger om aaret til ungdomsforeninger, der støttet misjonen.

1934. Samme komité herhjemme som foregaaende aar og samme arbeidsmaater innen foreningene. Ingeniør Kiær fortsatte sitt dyktige og opofrende virke i Kina til 29. mai, da han plutselig omkom ved drukning. Ungdomsmisjonen hadde saaledes ingen arbeider resten av aaret derute. Inntekt kr. 10 289.

Organ: „Den Unges Venn" (kr. 5,00 pr. aar).

XIV. PINSEVENNENES MISJONER.

1933-34. Som nevnt tidligere er Pinsevennenes selskap „Norges Frie Evangeliske Hedningemisjon" opløst, og man er gaatt over til, at hver enkelt menighet eller flere menigheter underholder sin eller sine misjonærer. Hver misjonær har saa sin kasserer herhjemme. De misjonærer, der ennu ikke har nogen utsendermenighet, faar de til dem bestemte gaver gjennem O. Ekornes, Lilleaker, som kasserer. Det er ingen lett sak aa holde sig à jour med alle disse spredte misjonærer i 3 verdensdeler, og der kommer stadig nye til. Den samlede inntekt til dem alle kan vel anslaaes til ca. 100 000 à 110 000 kr. aarlig.

a) *Argentina.*

1. — *1933.* Frk. Signora Dragland hadde sitt virke i Calle Plaza 1581, Belgrano, Buenos Aires. Hun har ingen utsendermenighet bak sig og støttes vesentlig fra Nord-Amerika og en og annen misjonsvenn i Norge. Under store ofre og vanskeligheter arbeidet hun og har ikke været frisk. Tildels har hun maattet ta huspost for ikke aa falle nogen til byrde, men har ved siden hatt husmøter. Hun manglet et lokale. — *1934.* Fra dette aar haves ingen meddelelser om hennes virke.

2. — *1933.* Misjonær Erling Andresen og frue optok igjen sin virksomhet i Rio Tercero, efter at de hadde avlagt besøk i Norge. Mens de var hjemme, tilsaa den svenske misjonær Gustavson arbeidet. Det var trangt og smaatt for dem, saa han sier i et brev: „Iblandt har det ikke været nok til smør paa brødet," og det kan man forstaa, naar inntektene i et kvartal sjelden overstiger kr. 300. En søndag blev der døpt 4, og der var 4 daapskandidater. — *1934.* Fru Andresen var meget syk. Arbeidet blev utvidet til et par smaabyer, og man hadde 3 utposter. Der døptes 13 i

aarets løp. Aarets inntekt til dem var kr. 3 537,03, en betydelig økning. Menigheten i Haslum understøttet dem nu. Kasserer var Odd Thoresen, Borgenruten, Sarpsborg. En ung mann, Kaleb Hansen, reiste ut for aa virke sammen med Andresens. Senere er det hans tanke derute aa virke som kolportør og selge bibler. Hans kasserer er Emil Olsberg, Lillehammer.

3. — *1933.* Misjonær Birger N. Johnsen og frue virket som tidligere i Embarcacion, Salta. Til deres virksomhet innkom i aarets løp kr. 1 521,50. — *1934.* Johnsen bygget et nytt forsamlingslokale, og arbeidet gikk frem. Der døptes 40 i aarets løp. Aarets inntekt var kr. 1 603,40. Kasserer var begge aar H. Sønstebø, Oterholt, Telemark.

4. — En ny mann, Rolf Westlie med frue, tenker aa reise ut til Argentina, og deres kasserer er Michael Hansen, Hakadal st.

b) *Portugisisk Østafrika.*

1933. Ingrid Løkken virket som gjennem flere aar i Lourenço Marques, province de Mosambique. Hun blev nyaarsaften 1932 gift med den engelske misjonær Chawner og vil for fremtiden bli benevnt fru Ingrid Løkken Chawner. Hun utførte et opofrende arbeide og foretok mange reiser. — *1934.* Fru Ingrid Løkken Chawner fortsatte sitt virke og foretok reiser til de 11 utstasjoner og andre steder. Grunnmur til ny kirke blev lagt i Sihaheni. Der døptes 26 i aarets løp, og der var 100 i daapsundervisning. Menighetslemmenes tall var 90. I virksomhet hadde hun 13 evangelister, hvorav nogen helt blev underholdt, andre delvis. 40 barn var i skole om formiddagen og 60 menn om aftenen. I juli holdtes en bibeluke for evangelistene. Distriktet blev meget hjemsøkt av gresshopper. Fru Løkken Chawner fikk 2 norske hjelpere i april, frøknene Marta Nilsen og Elisabeth Pedersen. De var utsendt fra „Evangeliesalen" i Oslo og tilbragte en tid i Portugal for sprogets skyld. Og efter ankomsten til misjonsmarken maatte deres arbeide nærmest bli sprogstudium, men senere ledet de skolearbeidet. Til fru Løkken Chawners virksomhet innkom det aar kr. 992,88. Hennes kasserer var skreddermester O. Andersen, Sehestedsgate 3 a, Oslo, og for frøknene Nilsen og Pedersen Ragnvald Pedersen, Bjergstien S IV, Oslo.

c) *Swaziland.*

1. — *1933.* Frk. Anna Østreng, Ebenezer stasjon, er overtaft av pinsevenner i Østerdalen, og menigheten i Bellingmo staar som utsendermenighet. Hun kom tilbake til arbeidet efter at ha været hjemme. Til stasjonen hørte 10 utstasjoner. Hun begynte opførelse av et nytt forsamlingslokale. Under kvartalsmøtet 19.-20. august blev 7 døpt og ved et kvartalsmøte paa Enyatini likeledes 7. En ny arbeider, Gunda Solheim, gjorde sig ferdig til aa reise ut for aa hjelpe henne. Ogsaa frk. Anna Christensen virket paa denne stasjon, dog mest paa utstasjonen Ekupileni. Pinsemenighetene i Fredrikstad, Moss og Tofte underholdt henne. — *1934.* 2. februar innviedes et stort nytt forsamlingslokale, der rummer 700. Men der trengtes aa bli bygget paa utstasjonene. Paa 2 av disse holdt man dog paa aa bygge. Der var 11 utstasjoner med evangelister og lærere. Distriktet hjem-

søktes av gresshopper. Til Anna Østrengs arbeide innkom i 1934 kr. 6255,06 og til Anna Christensen kr. 1 553,75. Frk. Østrengs kasserer var Gustav Knutsen, Bellingmo, og frk. Christensens Norwall Nilsen, Kulsaasveien 3, Fredrikstad. I mai reiste frk. Gunda Solheim ut for aa hjelpe frk. Østrem. Hennes kasserer er Ole Nordheim, Gjerstad pr. Risør.

2. — *1933.* Frøknene Hilma Hermandsen og Laura Strand virket paa New Haven stasjon. Der er intet særlig aa berette fra det aar, men arbeidet gikk godt fremover. Frk. Hermandsen var dog meget syk en tid. — *1934.* Der var stor søkning til skolen, ca. 100 barn, og til møtene. Skolehuset var forlitet, saa nytt maa bygges. 23. juni blev 36 døpt, og der gikk mange til daapsundervisning. Gresshopper hjemsøkte distriktet. Ut for aa hjelpe frøknene Strand og Hermandsen kom frk. Sigrid Gasmann. Hennes kasserer var Hans Gustavsen, Fjellstuen. Der innkom til frk. Hermandsen kr. 1 301,20, og hennes kasserer var Ole Krogstad, Solli, Relingen. Frk. Strands kasserer var O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker, og der innkom til henne kr. 1 600,29.

3. — Ennvidere virket frøknene Julie Høgebøl og Borghild Eriksen derute paa Betania stasjon. Kasserer for den første var O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker, og for den siste H. Lillethun, Vossestrand, til hvem der innkom kr. 1 434 i 1934.

d) *Kongo.*

1933. Misjonær Tollefsen og frue, der lenge har arbeidet i Kongo, blir nu, grunnet sin helbred, hjemme for godt. Filadelfia-menigheten i Oslo, der har understøttet dem, er saaledes løst fra Kongomisjonen, og hele feltet med eiendommer og alle rettigheter i forbindelse med misjonærene blev overlatt til menigheten i Skien, der staar som utsendermenighet for misjonærene, understøttet av menighetene i Arendal, Askim, Drammen, Hurum og Mjøndalen. Der var 2 stasjoner derute, Nia Kaziba og Moganga. Paa disse to var der 140 barn i skolene. Den belgiske regjering innvilget 3 nye konsesjoner. En ny utstasjon, Nia Lundja, blev aapnet under Nia Kaziba stasjon. Arbeidet gikk godt, og bl.a. fant en daap av 36 menn og kvinner sted paa Nia Kaziba. Misjonær John Brynhildsen og frue, der hadde været hjemme, kom igjen tilbake til stasjonen Moganga. En ny misjonær, Karl Eriksen og frue, reiste i desember fra Norge for aa virke paa Moganga stasjon. Som deres utsendermenighet staar Volda pinsemenighet og kasserer er overlærer B. Solstad, Volda. Til deres utreise innkom kr. 3 356,70. Paa Nia Kaziba stasjon virket frøknene Agnes Thorp og Birgit Aaen. Den siste kom ut efter en ferie i Norge. Saavidt vites virket ogsaa misjonær Alb. M. Christiansen og frk. Alma Andersen i Kongo. En ung mann, Ole P. Lindstad, forberedte sig til aa reise ut til Kongo og hadde faatt konduktør Sigv. Sjølie, Ski stasjon, som sin kasserer. Hjemme i Norge var fremdeles misjonær Sven Karlsen og frue, hvis kasserer var J. Christoffersen, Tyholmen, Arendal. Til misjonær Brynhildsen's innkom i 1933 gjennem kasserer Bjarne Amundsen, Skien, kr. 3 134,24, til barnearbeidet kr. 343,40, til stasjonsdrift paa de 2 stasjoner kr. 604,92, og til misjonsbil kr. 110. Frk. Thorp har samme kasserer. Til Birgit Aaen innkom gjennem hennes kasserer Hilmar Kristiansen, Mjøndalen, kr. 703,56.

Misjonær Alb. Christiansens kasserer var Erling Syvertsen, Ø. Danvik, Drammen.

1934. Brynhildsen sier, at arbeidet paa Moganga gikk godt fremover, nye utstasjoner blev grunnlagt, og „der var fremgang over hele linjen." Paa utstasjonen Bugou bygdes skole- og forsamlingshus. Der blev plantet 500 nye kaffetrær for lønn til 2 evangelister, og man solgte kaffe for kr. 500. Paa Nia Kaziba, hvor frøknene Birgit Aaen og Agnes Thorp virket, var husene meget daarlige. Der trengtes blikktak, for naar det regnet, maatte man gjøre bruk av paraply. Agnes Thorp var en tid meget syk. Misjonærene hadde de samme kasserere som ifjor. Til Brynhildsen's innkom i 1934 kr. 5 177,88, til stasjonsdrift og barnearbeide kr. 4 880,09, og til misjonsbil kr. 565. Til Birgit Aaen innkom kr. 1 302,60.

e) *India.*

1. — *1933.* Efter aa ha været hjemme en tid, reiste misjonær Cornelius med familie ut til Chopda, Khandesh, 300 engelske mil nordøst for Bombay, hvor han overtok misjonær Trældals tidligere stasjon. Byen Chopda har ca. 22 000 innbyggere, og der er ca. 150 landsbyer i distriktet. Den svenske misjonær Gustavson hadde ført en slags tilsyn med arbeidet. Stasjonshuset var uferdig, da Trældal reiste hjem, og hadde lidt meget, og nu trengtes der kr. 7 500 til fullførelse og reparasjoner. Dessuten hvilte der en gjeld paa bygget paa kr. 2 874,42. Han fikk kjøpt en bil, hvortil der var innsamlet penger hjemme. En søndagsskole med 50 barn blev begynt. Der var 40 menighetslemmer. Sammen med Cornelius's virket frk. Klara Myhre. Hun og fru Cornelius behandlet ca. 4 000 syke det aar. — *1934.* Cornelius fortsatte med byggearbeide og reparasjoner, men manglet oftere penger. Stasjonen, undtagen kjøkkenbygningen, blev ferdig mot aarets slutning. Der begyntes innsamling derute til kapell, og man ønsket gjerne aa faa en barnehjemsbygning for de 15 barn, de hadde hos sig. I distriktet var der megen sykdom — kopper, pest og kolera. „Filadelfias blad- og traktatmisjon" paatok sig aa underholde en evangelist, Salve. Søndagsskolen gikk frem, og i de 2 søndagsskoler var der over 100 barn. 3 evangelister og en bibelkvinne arbeidet trofast. 30 landsbyer blev besøkt med evangeliet. Fru Cornelius og frk. Myhre behandlet ogsaa det aar ca. 4 000 syke og lidende. Dessuten virket den siste meget i Zenanamisjonen. For Cornelius var O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker, kasserer, og for frk. Myhre Sigurd Engen, Valset. Hun understøttes av menigheten i Valset, og der kom inn til henne i 1934 kr. 1 768,00. En ny misjonær, Sverre Bartnes, kom ut til Chopda i mars. Hans kasserer er ogsaa O. Ekornes.

2. — Frøknene Maren Iversen og Valborg Valla, Bharari, Simla, N. India, hadde ingen regulær stasjonsvirksomhet, men utførte saavel i 1933 som 1934 en beundringsverdig og opofrende reisevirksomhet, ofte under store farer, i Simlas bjergegner. Deres kasserer er O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker.

3. — Frk. Rachel Edvardsen, Karwi, Banda. Begge aar var hun i travl virksomhet med besøk i landsbyene og zenanaarbeide. Og dag efter dag gikk der 5 smaa grupper, hver paa to, for aa ha møte i byene. 2 søndagsskoler var igang. I 1934 kom hun hjem paa besøk. Til hennes virksomhet

innkom i 1933 kr. 1 953,20 og hennes kasserer var Hans Hansen, Kongsberg.

4. — Frk. Borghild Nordli hadde sin virksomhet i Katrasgarh, Lancer Lodge, Landour Mussoorie, ca. 4 timers jernbanereise fra Calcutta. Hun hadde leiet hus der og hadde egen stasjon. Et ektepar hjalp henne som evangelist og bibelkvinne. Selv reiste hun meget, talte og solgte bibeldeler. I 1933 innkom kr. 1 619,62 og i 1934 kr. 2 289,53 til hennes virksomhet. Kasserer var Dankert Jørgensen, Narvik.

5. — Frk. Alfhild Holmsen, Alicks village, Kürseng, hadde som kasserer skreddermester Olaf Andersen, Lille Grensegate 2 B, Oslo. I 1933 innkom kr. 984,65.

— Hjemme fra India var misjonær Edw. Trældal og frue, fru Dagmar Engstrøm og frk. Karen Nordby. Kall til India hadde frk. Elna Andersson, der skal ha Kolbotn pinsemenighet som utsendermenighet, frk. Ingeborg Aarre, og Olav Trygve Carlsen, med Harald Haugen, Askim, som kasserer.

f) *Kina.*

1. — *1933.* Misjonær Henry Gulbrandsen og frue, Yüchow, Chahar. Der blev i aarets løp døpt 44 — det største antall siden misjonen begynte der. Der blev holdt 4 stormøter samt en bibelklasse i desember. Paa utstasjonen Nuanchuen var der god fremgang. I landsbyen Hsiao-tæ-ko bygget de troende et nytt lokale. Paa markedsplassen, Tai-Wang-Chen, blev virksomhet optatt. Man fikk et telt for virksomheten i distriktet. Røvere var paaferde i distriktet, og megen kolera herjet. Der innkom til G.'s virksomhet kr. 1 729,81, og hans utsendermenighet var pinsemenigheten i Tønsberg og kasserer J. Brun Gulbrandsen, Tønsberg. Hans hustru, Dagny, hadde menigheten paa Grorud som utsender med Kaia Berge, Grorud, som kasserer. — *1934.* Arbeidet gikk godt fremover. Der arbeidedes under fredelige forhold, og man var spart for røvere. Megen virksomhet utførtes ved telt. I aarets løp døptes 39.

2. — *1933.* Misjonær Parley Gulbrandsen (bror av ovennevnte H. G.) og frue hadde sin virksomhet i Sinpaoan, Hopei. Arbeidet her gikk godt. Menigheten sendte 2 og 2 ut som vitner i landsbyene. I juli hadde man et bibelkursus, og der døptes 8 under dette, og ved et senere stormøte 13. Ialt døptes 42 i aarets løp. Gulbrandsen virket meget med telt. Der blev aapnet utstasjonen i Shing-Tang-Fang. Stasjonen i Sinpaoan var sprengt, og man vilde gjerne faa utvide ved kjøp av nabogaarden. Røverne huserte svært i distriktet. En av utstasjonene, Nuanchuan, blev plyndret. De tok med sig 2 unge kristne gutter og bokselgeren Ti, men slapp ham fri efter aa ha pint ham i 4 dager. Fra evangelistene tok de 30 dollars og deres klær. Sammen med Gulbrandsens virket frk. Signe Øiestad, og hun beretter om megen vekkelse paa utstasjonen Chimingye. — *1934.* Fru Gulbrandsen var meget syk av kopper i begynnelsen av aaret. Der raste en koppeepidemi, der bortrev mange, især barn. I et av lokalene maatte møtene innstilles. Et 3 maaneders bibelkursus blev avsluttet i mars. Man bygget lokale paa utstasjonen Hwang-Chwang, der innviedes 6. juni. Paa 12 steder blev Guds ord forkynt. Et bibelkursus i september og høststevnet hadde god tilslutning. Der blev aapnet en ny utstasjon, en prekenplass,

samt et kvinnelokale i Sinpaoan. Med teltet utførtes megen virksomhet. I aarets løp blev 38 døpt. Man begynte med et maanedlig „menighetsbrev", der tryktes og sendtes om til menighetslemmene paa de 8-9 utstasjoner. Frk. Signe Øiestad var slitt og trengte hjemreise. Kasserer for Gulbrandsen's og frk. Øiestad er O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker.

3. — *1933.* Frøknene Ruth Pedersen og Ester Herugstig (tidligere navn Pettersen) har sitt virke i byen Süanhwafu, Chahar, men var hjemme i 1933. Byen har ca. 40 000 innbyggere. De har egen stasjon, ca. 1½ mil fra Sinpaoan. Mens de var hjemme, førte misjonær Parley Gulbrandsen tilsyn med arbeidet, der utførtes av kinesere. — *1934.* De 2 damer forlot Norge i april, reiste over Amerika, og kom frem til sin stasjon i september. De fikk meget aa reparere, da husenes tak var ødelagt og en veldig haglstorm knuste rutene paa stasjonen. 2 utstasjoner hørte til under deres stasjon, og de virket ved barne- og kvinnearbeide, besøkte landsbyene og kolporterte bibeldeler. Ogsaa hjelpefengslene besøkte de. Tidligere var de understøttet av venner i Norge og Amerika, men fra 1934 blev Filadelfia i Oslo utsendermenighet med O. Ekornes, Jarveien 11, Lilleaker, som kasserer.

4. — *1933-34.* Frk. Marie Askje virket i byen Sacheng, Chahar. Hun virket ute i landsbyen, delte ut traktater og solgte bibeldeler. Hennes huser var i daarlig forfatning. Der innkom i 1934 kr. 2 100,12 gjennem hennes kasserer Bj. Amundsen, Skien, hvor menigheten staar som utsender. Sammen med henne eller i nærheten virket frøknene Inga Johansen og Agnes Moy, vesentlig understøttet av skandinaviske pinsevenner i Amerika, men nu har de Ragnv. Pedersen, Bjergstien 8 IV, Oslo, som kasserer.

5. — *1933-34.* Misjonær Willy Rudolph og frue er f. t. hjemme, men har sin virksomhet i Tao-Hwa, Hopei. Arbeidet har været varetatt av kinesiske medarbeidere. En innfødt evangelist gav et hus til lokale. Røverne huserte i distriktet, og et kristent hjem en mils vei fra stasjonen blev plyndret. Baade stasjon og utstasjon blev dog spart. 3 blev i 1934 døpt under et stormøte. A. Grøndahl, Hønefoss, var kasserer og Hønefoss menighet deres utsendermenighet. I 1933 innkom til dem og deres virksomhet kr. 2 664,94 og i 1934 kr. 4 190,86.

6. — *1933-34.* Fru Alida Bottolfsen, Tsingtao, Shantung. I august 1933 flyttet hun inn i et nytt lokale, der rummet 250. Der døptes 26. 30. oktober overlot hun virksomheten, grunnet økonomiske vanskeligheter, til nye ledere, Mr. og Mrs. Slager. I 1934 synes hun aa virke i Minchow, Kansu. Hennes kasserer var Karin Hagen, Hans Nielsen Hauges gt. 23, Oslo, og der kom inn kr. 835,63 i 1934 til hennes virksomhet.

7. — *1933-34.* Frk. Aagot Andersen virket i Changping Hsien, Hopei. Nærmere oplysninger savnes. Menigheten i Enebakk er hennes utsender, og Margit Solhaug Norheim, Enebakk, kasserer. Frk. Gudrun Nilsen er reist ut til Kina 21. november 1933; hvor hun virker, er mig ennu ukjent. Utsender er menigheten Filadelfia, Toten, og kasserer Ole Kvaksrud, Bøverbru.

8. — *1933-34.* Frk. Marie Mortensen, Changping Hsien, Hopei, 4 mil nord for Peiping. Hun fikk leie hus i 1934 og hadde fullt hus til møtene. I distriktet var der 500 landsbyer med ca. 300 000 innbyggere. Gjennem

hennes kasserer, skreddermester Olaf Andersen, Lille Grensegate 2 B, Oslo, innkom i 1934 kr. 1 493,15. Frk. M. inngikk ekteskap med den svenske misjonær Högberg.

9. — *1934.* Frk. Karen Othilie Heyer var hjemme i 1933, men reiste ut i 1934. Hun har Lunner bønnering, menigheten paa „Dokkens Minde", Eidsvoll, og bønneringene i Nes paa Hedmark og i Gran som utsender, med Aksel Aarstad, Lunner, som kasserer.

10. — En frk. Kirsten Aas føler kall til Kina.

Organ for de fleste: „Korsets Seier" (kr. 6,00 pr. aar).

XV. FRELSESARMEENS HEDNINGEMISJON.

1933. Som nevnt tidligere aar kan der ikke gis nogen egentlig oversikt over denne virksomhet. Alt Frelsesarmeens misjonsarbeide er internasjonalt og sorterer under det internasjonale hovedkvarter i London, og statistikken føres der. I de ca. 130-140 korps der fins i Norge, blev der i 1933 ydet kr. 51 133,59, litt stigning fra foregaaende aar. Naar det gjelder inntektene til misjonsarbeidet, saa gaar en del av selvfornektelsesukens innsamling til dette, men disse penger gaar gjennem det internasjonale hovedkvarter i London. Der var paa de forskjellige misjonsfelter 55 norske offiserer, der fordelte sig saaledes: Java 17, Syd-Amerika 12, Syd-Afrika 8, Kina 2 og India 16. Det sies, „at det stort sett gaar fremad, og vi merker, at Herren legger sin rike velsignelse til de anstrengelser, som gjøres, og sjeler frelses". Misjonens chefsekretær var oberst J. Møklebust.

1934. Hvad der er sagt om ledelsen i 1933 gjelder ogsaa for dette aar. Der innkom til hedningemisjonen kr. 51 393,00. Der var paa de forskjellige misjonsfelter 54 offiserer, 1 mindre enn foregaaende aar, nemlig 17 paa de Ostindiske øer, 6 i Afrika, 17 i India, 2 i Kina og 12 i Syd-Amerika. Og arbeidet gikk bra frem til sjeles frelse. Misjonens chefsekretær var oberst J. Møklebust.

Organ: „Krigsropet" (kr. 8,00 pr. aar).

XVI. DEN NORSK LUTHERSKE FRIKIRKES HEDNINGEMISJON.

a) *Hjemlandet. 1933-34.* Komitéen for denne misjon avgir nu „toaarsrapport til synoden" og ikke som tidligere hvert aar.

Misjonskomitéen har gjennem toaaret hatt 9 møter. Misjonær Sommernes virket meget og besøkte omtrent alle Frikirkens menigheter. Han og frue vendte i august 1934 tilbake til misjonsmarken i Kina. Forstander Petter Bye virket som tidligere aar i Finnmark og Nordland 5 mdr. pr. aar. Eldste Gunnar Eikeland virket paa Sørlandet og i Telemark 1½ md. pr. aar, og forstander Gunnar Sørensen virket i siste vinter i Østfold og Vestfold ca. 2½ md. Dessuten har formannen (Johs. P. Jensen) virket henholdsvis 6 og 7 mdr., tilsammen 13 mdr. paa Sør-, Vest- og Nordland samt Oplandene. Flere stevner er blitt avholdt.

Synodemøtet i Fredrikstad i 1933 vedtok: 1) Der oprettes et grunnfond for samfundets Kinamisjon. Til dette fond henlegges allerede skjenkede testamentariske gaver, utgjørende med renter et samlet beløp av kr. 5 318,21, samt de beløp, som herefter maatte bli skjenket spesielt til dette øiemed. 2) Fondets midler skal tjene til dekkelse av ekstraordinære utgifter, som maatte opstaa for misjonen, f. eks. hvis misjonærene i tilfelle av krig skulde maatte hjem fra feltet, eller i tilfelle ødeleggelse av misjonens eiendom ved naturkatastrofer, krig eller overfall av røvere. 3) Grunnfondets kapital skal anbringes i sikre rentebærende obligasjoner. Kapitalen maa ikke angripes uten efter uttrykkelig beslutning av Synoden eller forutgaaende innstilling av misjonskomitéen. 4) Fondets renter tillegges kapitalen. Dog skal rentene for et enkelt aar under ekstraordinære forhold efter beslutning av misjonskomitéen kunne anvendes til dekkelse av et eventuelt underskudd i aarets regnskap.

Inntekten var i 1934 ca. 32 500 kroner. Misjonskomitéens formann var Johs. P. Jensen, og kasserer S. Pettersen, Universitetet, Oslo.

b) *Kina. 1933-34.* Misjonen har sin virksomhet i byen Hsingan og omegn i Shensi provins. Byen skal nu kalles Ankang. Arbeidet gikk bra, og man merket „Herrens aand til vekkelse og fornyelse". Evangeliet har været forkynt i kirke og gatekapell, i privathjem, paa gater og i fengsel. I søndagsskolen paa 3 steder i byen var ca. 170 barn. Dessuten hadde menighetene en dagsskole, drevet helt for dens regning. Menigheten bestod av 38 voksne og 11 barn. Misjonærenes antall var 9: 3 mannlige og 3 kvinnelige misjonærer samt 3 misjonærhustruer. Dessuten hadde man 2 evangelister og en bibelkvinne. Stasjonskirken blev ferdig og innviet. Man har igjen begynt virksomhet i byen Hanyin. Misjonær Johansen og frk. Heimdal var alvorlig syke, men kommet i arbeide igjen. Tilsynsmann var misjonær O. A. Sommernes.

Organ: „Budbæreren" (kr. 6,00 pr. aar).

XVII. METODISTKIRKENS HEDNINGEMISJON.

1933-34. Dens arbeide er nærmest internasjonalt og ledes fra Amerika. I de senere aar har man dog faatt et par misjonærer i Kina og India fra Norge. Ungdomsforeningene støtter misjonsarbeidet i Afrika; det bærer navnet „Fyrtaarnet". De underholder nemlig en del innfødte misjonsarbeidere i Umtali distrikt i Rhodesia. Likeledes i India, ialt begge steder 14. De har ogsaa virksomhet i Kina, idet de understøtter søster Serene Lølands virksomhet i Kutien i provinsen Fukien, hvor hun har bestyrt et sykehus. Som nevnt foregaaende aar er „Kvinnenes Ytre Misjonsselskap" kommet til, tilsluttet den skandinaviske avdeling, som ledes av bispinne Wade. Det hadde i 1934 i vaart land 41 foreninger med 1 433 medlemmer. Man betaler en maanedlig kontingent og samles til møte for misjonen en gang maanedlig. Formann var fru pastor Sandberg og sekretær Edith Hassing. K. Y. M. har sin egen misjonær, frk. Agnes Nilsen, der har sitt virke ved en pikeskole i Hissar, India. Hun deltok ogsaa ellers i misjons-

arbeidet og besøkte landsbyene. I 1935 er det meningen hun skal gaa helt over som misjonær for byen Hissar og Patiala distrikt. I dette distrikt er 3 millioner mennesker, og hun er eneste misjonær der. Der er anskaffet bil for hennes virke. Søster Serene Løland var en tid hjemme (1934) og virket da adskillig for misjonen. Likeledes hadde flere foreninger besøk av den svenske misjonær Winnie Gabrielsson. Hun samlet mange mennesker og vakte interesse ved sine ypperlige foredrag. Og kineseren Gilbert Nee's besøk flere steder var „et varmt levende pust fra Kinas kirke". De samlede inntekter til misjonen var i 1933 kr. 22 882,00 og i 1934 kr. 19 499,00.

Organ: „Kristelig Tidende" (kr. 8,00 pr. aar); for K. Y. M: „Kvartalshilsen" (kr. 1,00 pr. aar).

XVIII. DE NORSKE BAPTISTERS KONGOMISJON.

1933-34. Samfundets menigheter støtter misjonen, og der er ogsaa en del kvinne- og barneforeninger i virksomhet. En god og virksom prest i Baptistsamfundet, S. Ingv. Kristoffersen, vandret bort. Inntekten var i aaret 1934-35 kr. 27 440. Man hadde i Kongo som tidligere de 2 stasjoner Bondo og Monga. Arbeidet gikk godt, og man hadde ca. 2 500 menighetslemmer. I virksomhet var i 1934 8 misjonærer og 42 innfødte arbeidere.

Organ: „Banneret" (kr. 6,00 pr. aar).

XIX. DEN NORSK LUTHERSKE AFRIKAMISJON.

1934. Denne virksomhet har tidligere undgaatt min opmerksomhet, men vil for fremtiden bli tatt med. Den drivende kraft i den er „Oslo Lille Indremisjon", men den støttes ogsaa av andre vennegrupper, især paa Østlandet. Omtrent paa samme maate som det Norske Misjonsforbunds virksomhet i Afrika, er misjonen tilknyttet den Skandinaviske Alliansemisjon, der har sitt hovedsete i Amerika. Virkefeltet er Swaziland, Transvaal og Natal, og man har 4 misjonærer der og en del innfødte arbeidere. Leder av arbeidet var bakermester Carl Breidin, Oslo, og inntekten i 1934 kr. 10 496,47.

Intet organ.

XX. LÆGERNES FORENING FOR LÆGEMISJON.

Vi skal gi nærmere oplysning om den næste aar. Doktor Borchgrevink hadde i 1884, saavidt erindres, stiftet „Komitéen for norsk lægemisjon". Gjennem mange aar gjorde den et godt arbeide og støttet med midler læge- og hospitalsvirksomheten paa de norske misjonsmarker. Til sist sygnet den omtrent hen. I de siste aar er der blitt mere interesse blandt yngre troende

læger. Efter et foredrag i „Kristelig Medisinerkrets" av doktor Ragnhild Gotteberg i 1927 om „Lægemisjonens berettigelse" blev „Lægers Forening for Lægemisjon" stiftet. Den holder et par møter aarlig og har som medlemmer ca. 35 læger og medisinske studenter samt 10 lægemisjonærer. Formann er doktor Gordon Johnson.

NECROLOGIUM.

Misjonsprest *Einar Gimnes* var født 27. juni 1894. I 1916 kom han til bevisst liv i Gud og blev snart klar over sitt misjonskall. Da hans far, sekretær Lars Gimnes, var arbeider i Santalmisjonens tjeneste, blev det dit han droges. Han gjennemgikk for Santalmisjonens regning Misjonsskolen i Stavanger, blev ordinert 1924 og ankom til Santalistan 1925. En kortere tid studerte han sproget paa Kaerabani, utførte saa kontorarbeide i Dumka og hadde senere overopsyn med Dhorompur distrikt. Blev saa forflyttet til Basetkundi stasjon, hvor han var i 3 aar. Han kom hjem til Norge i ferie 1932, men blev meget syk og døde 18. mai 1933.

Gimnes skildres som en, der i all sin ferd hadde noe „lyst og mildt, noe vennlig og kameratslig over sig, som drog mennesker til ham". Han hadde et „kjærlig og taktfullt vesen, var en god og fortrolig raadgiver". Kom i „kontakt med folk paa gater, veier og jernbaner, i hjem og paa arbeidsplass — alltid kom han inn paa de dypeste ting, og var sikkert til velsignelse for mange".

Misjonsprest *Torjus Klepp* var født i Byggland i Setesdal 30. mars 1889. Han gjennemgikk folkeskolen, derpaa i 1905 et kursus ved Setesdals landbruksskole og vinteren 1906-07 paa Voss folkehøgskule. I 1907 søkte han og kom inn paa ingeniørvaabenets underoffiserskole i Kristiania, men var der kun nogen maaneder. Høsten 1908 blev han optatt paa Kristiansands lærerskole og tok eksamen vaaren 1911. I 1911-13 var han lærer i Iveland og Greipstad. Han blev i januar 1914 optatt paa Misjonsskolen i Stavanger og uteksaminertes derfra sommeren 1918. Under generalforsamlingen i Kristiansand blev han 30. juni 1918 ordinert av biskop Støylen.

Fra Stavanger reiste han 9. mai 1919 til Frankrike for aa studere fransk, derfra videre i februar 1920 til Madagaskar. Efter en tids sprogstudium bestyrte han Manambondro stasjon paa Østkysten 1921-22. Han tok dog for litet hensyn til sig selv, og følgen var, at han blev angrepet av en av de farligste former av malariafeber. Og han fikk et knekk, som han aldri forvant. Han maatte da forflyttes til Innlandet, stelte med byggearbeider paa Antsirabe 1923-24, hadde tilsyn med Betafo og et par andre stasjoner 1924-25 og bestyrte Masinandraina stasjon og den derværende katekistskole fra november 1925 til 1929. Efter ferie hjemme i Norge 1929-31 blev han ansatt som bestyrer av Ambato stasjon, men døde der av feber 5. januar 1934.

Klepp var en dyktig, iherdig og praktisk misjonær, avholdt av medarbeidere og de innfødte kristne.

Sekretær *Nicolai Kiær* var født i Oslo 2. april 1888. Han tok artium 1906 og gikk saa inn paa Kristiania tekniske skole, hvor han tok maskineksamen i 1911. I 1912 reiste han til Kina som utsending for Norges Kristelige Ungdomsforbund. Han arbeidet saa som sekretær i Changsha K. F. U. M. til 1927, kun avbrutt ved et par hjemreiser. Virket en tid som ungdomssekretær i Bergens krets. Fra 1930 av var han Ungdomsmisjonens utsending i Kina, knyttet til N. M. S. Han bodde først ½ aar i Changsha, men flyttet høsten 1930 til Taohwalun. Der arbeidet han som lærer ved middelskolen og leder av det kristelige arbeide ved denne. Han hadde ogsaa timer ved den norske barneskole og lærerskolen. Under den store flom i 1931 var han inspektør for hjelpearbeidet i hele Hunan provins. Han døde ved drukningsulykke i Yiyang 29. mai 1934.

Kiær var utmerket skikket som arbeider blandt ungdommen. Og han var i høieste grad avholdt av den kinesiske ungdom og hadde en sterk posisjon blandt dem. Og der var sorg blandt dem og misjonærene, da han saa plutselig blev rykket bort. Betegnende er det ogsaa, at „da stormen mot utlendingene brøt løs i 1927, og misjonærene maatte forlate stasjonene, kunde Kiær uhindret fortsette sitt arbeide. Lederne for de røde arméer hadde gitt ordre om, at ingen maatte røre ham."

Misjonsprest *Lars Larsen Berge* var født paa gaarden Rønneli i Høgsfjord prestegjeld 13. februar 1851. Senere flyttet han med foreldrene til Gjestal, hvor han som liten gutt var gjeter. Han gjennemgikk folkeskolen samt et kort kursus paa en privat fortsettelsesskole, som hans farbror, kirkesanger Reier Berge, drev i 1869. Allerede i 16-aars-alderen var han begynt som omgangsskolelærer. Han underviste om vinteren, og om sommeren var han til fjells og gjætet eller arbeidet som dagarbeider. I 1872-74 var han omgangsskolelærer i Søndre Fjellbygdens krets i Høylands prestegjeld.

I 1874 kom han inn paa Misjonsskolen i Stavanger, hvorfra han blev uteksaminert i slutningen av 1879. Han blev ordinert i Kristiansand domkirke av biskop Jørgen Moe 17. mars 1880 og reiste samme aar ut til Zululand. Paa Inhlazatshe stasjon var han ansatt ved siden av misjonsprest Larsen 1880-84, derpaa paa Eshowe (under krigsuroligheter) 1885-87 og saa igjen paa Inhlazatshe 1887-90. Efter en hviletur i Norge 1890-92 var han 1893-96 paa Imfule stasjon og 1896-98 paa Umpumulo stasjon (Natal). Paa grunn av sin hustrus sykdom maatte han reise hjem (1898) og tok saa avskjed. Han forsøkte med en liten handel i Stavanger, men da det ikke vilde gaa, fikk han i mars 1900 ansettelse som N. M. S.'s emissær i Hamar krets og virket som saadan i 12 aar. Siden 1914 vikarierte han til ut i 1920-aarene, grunnet prestenøden, i en hel del prestekall: Vestre Toten, Romedal, Løten, Vestre Slidre, Engerdalen, Aasnes, Herrefoss og Holum m. fl. De siste aar bodde han paa Hisøy ved Arendal. Han døde 11. november 1934.

Berge var en stillfarende og beskjeden mann, der utførte sin gjerning paa misjonsmarken og i hjemlandets kirke med troskap. Han var kanskje ikke av de begavede forkynnere, men som den prøvede mann han var, var hans forkynnelse preget av dypt alvor og grundighet.

NORVEGIA SACRA

AARBOK OG SKRIFTER TIL KUNNSKAP OM DEN NORSKE KIRKE I FORTID OG SAMTID

utgitt efter tiltak av den Norske Kirkes biskoper,

redigert av

professor dr. *OLUF KOLSRUD.*

AARBOK. Steenske forlag, Oslo.

FØRSTE AARGANG. 1921. Kr. 7.50.

Med bidrag av *Oluf Kolsrud, Fredrik Paasche, H. Wiers-Jenssen, R. Slaattelid, H. G. Heggtveit, Jørgen E. Sivertsen.* — Innhold: St. Olavs gjerning. Fra den norrøne kristendoms eldste historie. De liturgiske skuespill i Norden og deres siste utløper, stjernespillet. Hans Egede og Grønland. Ophevelsen av konventikelplakaten. Sogneprest Hans Landstads biografi. Salmedikteren Magnus Brostrup Landstads selvbiografi. Det religiøse og kirkelige liv i Troms fylke. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1920. 237 sider.

ANDRE AARGANG. 1922. Kr. 10.00.

Med bidrag av *Thor Kielland, Absalon Taranger, Fredrik Paasche, Oluf Kolsrud, Ragnvald Gjerløw, O. Olafsen, Kristian Nissen, O. Forstrøm, W. M. Schjelderup, R. Slaattelid, H. G. Heggtveit, H. Leganger, Anders Bugge, Fred. Tybring, Einar Johs. Nilssen, Knut Mollestad, G. W. Wulfsberg, G. O. Kløvstad, P. St. Koren, Nils C. Christie, I. Flønæs, L. M. Hol, Hans Smith.* — Innhold: St. Olavs skrin, med 10 billeder. Kong Magnus Erlingssons privilegium for den Norske Kirke. To samtaler oversatt fra det gamle sprog. Stavanger bispestol, bispedømmets grenser, bispestolens flytning og gjenreisning. Interiør fra en vestlandsk prestegaard i 1680-aarene. Biskop Peder Krogs visitasreise i Finnmarken 1708. Norske presters slektsnavne. Av altergangens historie i det gamle Fredrikshald. Erindringer av og om stiftsprost J. B. Flottmann. Ordskiftet i 1840-aarene om en norsk kirkeforfatning. Indremisjonæren Jacob Traasdahl, med portrett. Et pastoral-teologisk reponsum av biskop J. C. Heuch. Vestlandsk kristendomstype. Kirkens kunst før og fremover. Et kirkeprogram. Livsskildringer med portretter av Gabriel Baardsen, Jakob Gregusson, August Mollestad, Børre Bomhoff, Jacob Anderssen, Jens Tandberg, Gustav Dietrichson, Hans Domaas, Jens Otterbech. Selvbiografier av biskopene Johan Lunde og Mikkel Bjønness-Jacobsen, med portretter. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1921. 357 sider

TREDJE AARGANG. 1923. Kr. 10.00.

Med bidrag av *Johan Meyer, Jón Helgason, O. M. Sandvik, O. Olafsen, J. Jørgensen, J. Qvigstad, Oluf Kolsrud, Anders Gimse, O. C. Breda, Kris Wold-Torne, Thomas Barth, P. Sandvik, Mikael Hertzberg, E. Diesen, S. Bretteville Jensen, H. G. Heggtveit, Aug. B. Jahnsen, Th. Freihow, K. F. Hagene, Olaf Moe, J. B. Gilhuus, Karl Marthinussen, Fred. Tybring, Einar Amdahl, Anders Bugge, D. Hvoslef, A. Olsen, W. P. Sommerfeldt.* — Innhold: Vore fedres valg av kirkested. Den islandske kirkes kaar under katolicismen. Nogen gammelkirkelige melodier i Hans Thomissøns Psalmebog av 1569. Kirkebøkene i vaart land betraktet fra et kulturhistorisk synspunkt. Folkeundervisningen paa landet i Norge omkring 1739. Lars Jakobsen Hættas beretning om de religiøse og moralske forhold i Kautokeino før den læstadianske vekkelse. Hans Nielsen Hauges fangenskap, dokumenter fra aarene 1804-1814. Haugianeren og demokraten Mikkel Grendahl. Lars Skrefsrud i Bodsfengslet. Om biskop N. J. Laache, med portrett. Livsskildringer med portretter av Arnoldus Hille, Jørgen Jørgensen, Gustav Jensen, Einar Skavlan, Jørgen Løvland, Sigvald Blaker, Vilhelm Sommerfelt, Aasulv Bryggesaa, Halfdan Wennevold, Edvard Sverdrup, Ole Theodor Moe, Carl Konow, Andreas Aamot, Jørgen Edvin Nilssen. Selvbiografi av biskop Jens Gleditsch, med portrett. Gjenreising og nyskaping i nyere norsk kirkekunst, en oversikt for aarene 1900-1923, med 20 billeder. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1922. Kirkelig statistikk 1922. De norske misjoner i 1922. Ekteskap og skilsmisse, kirkelige forslag og uttalelser 1921-23. Kirkelig bibliografi 1922. 470 sider.

FJERDE AARGANG. 1924. Kr. 10.00.

Med bidrag av *Oluf Kolsrud, Jón Helgason, A. Halvorsen, O. Olafsen, A. Schøning, Ludvig Selmer, Ivar Welle, A. F. W. J. Prytz, Hans Woll, K. Petersen, Olaf Moe, K. E. Riise, M. J. Stolee, K. O. Kornelius, Olai Skulerud, D. Hvoslef, A. Olsen.* — Innhold: St. Olavs kristenrett. Erkebiskop Olav Throndsson av Nidaros, med 4 billeder. Islands kirkelige utviklingsgang siden reformasjonen. Fra den første Talvik-prests tid. Erik Røring, sogneprest i Veøy, med 2 billeder. Vaar Frelsers kirke i Drøbak, med 17 billeder. Skriftprinsippet i norsk teologi i det 19de aarhundrede. Arne Garborgs religion, med portrett. Livsskildringer med billeder av Ole Tobias Olsen, Albert Landstad, August Weenaas, Peder Nordsletten, Oscar Moe, Ivar Sælen, Erik Kristian Johnsen, Olafia Johannsdottir, Ludvig Eriksen. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1923. Utredning om Haalogaland bispedømmes deling. Kirkelig statistikk 1923. De norske misjoner i 1923. 328 sider.

FEMTE AARGANG. 1925. Kr. 9.00.

Med bidrag av *Jón Helgason, Joh. E. Brodahl, Oluf Holck, Andreas Seierstad, O. Stavem, A. F. W. J. Prytz, M. Syltevik, K. Petersen, Ingvald B. Carlsen, J. Qvigstad, Ole C. Iversen, Jonas Myhre, A. Olsen, Oluf Kolsrud, W. P. Sommerfeldt.* — Innhold: Jón Ögmundsson den hellige, biskop i Hólar. Prestevalget i Støren 1654, med 5 billeder. Norsk salmediktning i annen halvdel av det 17. aarh. Presten i norsk folketradisjon. Livsskildringer med billeder av Karl Titlestad, Johan Willoch Erichsen, Edvard Liljedahl, Ole Gjerløw, Anders Forfang, Hersleb og Jakob Walnum, Nils Ursin, Carsten Hansteen, Halfdan Møller. Selvbiografi av biskop Jacob Christian Petersen, med portrett. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1924. Kirkelig statistikk 1924. De norske misjoner i 1924. Kirkelig bibliografi 1923. 318 sider.

SJETTE AARGANG. 1926. Kr. 9.00.

Med bidrag av *Oluf Kolsrud, Joh. E. Brodahl, W. Neumann, N. R. Heyerdahl, J. Qvigstad, Johannes Gausdal, M. Syltevik, Thorbjørn Frølich, Karl Vold, Eugène Hanssen, A. Olsen, W. P. Sommerfeldt.* — Innhold: Kollats i den Norske Kyrkja. Prestekunstnere i Norge paa 1600-tallet, med billeder. Prost Jens Colstrup, med billede, Et kristelig vennebrev fra 1777. Bidrag til Finnmarkens kirkehistorie (Erindringer 1825-49 av Anders Persen Bær). Menighetsdannelsen i Santalistan. Livsskildringer med portretter av Christian Martin Eckhoff, Christopher Bruun, Lars Dahle, Ole Moe, Olaus Breda. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1925. Oslo biskops innberetning om hans reise i Amerika 1925. De norske misjoner i 1925. Kirkelig bibliografi 1924. 256 sider.

SYVENDE AARGANG. 1927. Kr. 8.00.

Med bidrag av *Absalon Taranger, Hartvig C. Christie, A. Olsen, Oluf Kolsrud.* — Innhold: Prestenes bekjennelsesplikt i den Norske Kirke, betenkning avgitt til det Kgl. Kirke- og Undervisnings-Departement, 1927. Før 1739, et bidrag til folkeundervisningens historie i Norge. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1926. De norske misjoner i 1926. Kirkelig bibliografi 1925. 201 sider.

OTTENDE AARGANG. 1928. Kr. 8.00.

Med bidrag av *S. A. Sørensen, Halkild Nilsen, P. C. Astrup, A. Otsen.* — Innhold: Bidrag til Herrnhutismens historie i Norge. Salmediktning og salmesamling i Norge i tiden fra 1814 til 1869 (bortsett fra Landstads og A. Hauges salmeboksarbeide), en kirkehistorisk og hymnologisk undersøkelse og vurdering. (I). Læstadianismens særpreg. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1927. De norske misjoner i 1927. 242 sider.

NIENDE AARGANG. 1929. Kr. 10.00,

Med bidrag av *Hermann Norendal, Just Bing, N. S. Magelssen, O. Olafsen.* — Innhold: Salmediktning og salmesamling i Norge i tiden fra 1814 til 1869 (bortsett fra Landstads og A. Hauges salmeboksarbeide), en kirkehistorisk og hymnologisk undersøkelse og vurdering. (II). Provst Claus Frimann, bidrag til hans biografi (Claus Frimann og Hans Nielsen Hauge; Tale ved Claus Frimanns jordeferd). Tre kirkehistoriske livs- og tidsbilleder fra det nittende aarhundrede: legpredikanten og presten Elling Eielsen; sogneprest Hans Jæger

i Vikøy; prost Anton Elias Smitt, sogneprest paa Voss, med billede. Selvbiografi av biskop Eivind Berggrav, med portrett. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1928. Bispevalgene i Nidaros og Haalogaland 1928. De norske misjoner i 1928. 331 sider.

Originalbind til aarbøkene I—IX kr. 2.00.

TIENDE AARGANG. 1930. Kr. 20.00. Innbundet kr. 23.00.

Nidaros og Stiklestad. Olavs-jubileet 1930. Minneskrift redigert av *Oluf Kolsrud.*

Med bidrag av *Arne Fjellbu, R. Haugsøen, Olaf Platou, Johan Bruun, Nils Sivertsen, Leif Moksnes, Peder Christensen, H. Irgens, Olav Bergersen, Claus Hjelte, J. Jervell Grimelund, John Tverdahl, John Stene, Anders Bugge, Oluf Kolsrud.*

Innhold: Hellig Olavs minne 1930. Den Norske Kirkes 900-aars-Olsok i Nidaros og paa Stiklestad. — Den Katolske Kirkes Olsok-fest i Nidaros og paa Stiklestad 1930. — Hilsener i skrift og tale til den Norske Kirkes 900-aars-Olsok 1930. — Kantater til Olsok 1930. — Olavsjubileets Historiske Utstillinger 1930. — Trøndelagsutstillingen 1930. — Aaret 1930 i Nidaros og paa Stiklestad. Dagregister. — Olsok 1930 i utlandet. Fra Savonlinna til Vancouver. — Bibliografi. — Register over personnavn. — XXVI + 728 sider. 80 sider billeder.

ELLEVTE AARGANG. 1931. Kr. 8.00. Innbundet kr. 10.50.

Med bidrag av *J. Ursin, H. Ostermann, A. Olsen.* — Innhold: Alterlysenes historie og symbolikk. En norsk Grønlands-missionær, Jørgen Sverdrup, 1732-1810, med portrett. Amerika og Norge, tre dokumenter. Selvbiografi av biskop James Maroni, med portrett. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1929. Kirkebyggende planer i Haalogaland 1930. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1930. Bispevalget i Agder 1930. De norske misjoner i 1929. De norske misjoner i 1930. 232 sider.

TOLVTE AARGANG. 1932. Kr. 8.00. Innbundet kr. 10.50

Med bidrag av *Kristen Valkner, A. Skrondal, Thomas Barth* †. — Innhold: Landstads og Hauges salmebøker, tilblivelseshistorie og hymnologisk karakteristikk. Striden um norsk maal i kyrkjesalmen, Magnus Brostrup Landstad. Omkring Professor Gisle Johnson. Selvbiografi av biskop Andreas Fleischer, med portrett. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1931. Bispevalget i Bjørgvin 1931. 211 sider.

TRETTENDE AARGANG. 1933. Kr. 6.00. Innbundet kr. 8.50.

Med bidrag av *Finnur Jónsson, Chr. A. Bugge, A. Olsen.* — Innhold: Jón Arason, Islands sidste katolske Biskop. Erindringer fra Videnskaben, af Dr. theol. Chr. A. Bugge, 1853-1928, med portrett. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke 1932. De norske misjoner i 1931 og 1932. 176 sider.

FJORTENDE AARGANG. 1934. Kr. 6.00. Innbundet kr. 8.50.

Med bidrag av *P. St. Koren, A. Brune, Kristian Nissen, H. Andresen, A. Olsen.* — Innhold: Tilbakeblik over mit Presteliv, af P. St. Koren, 1844-1931, med portrett. Bidrag til Finnmarkens kirkehistorie (Den levende kristendom i Vadsø; Redegjørelse for læstadianernes tro og lære). Legpredikanten Paul Gerhard Sand, med portrett. Selvbiografi av biskop Henrik Hille, med portrett. Bispevalget i Hamar 1934. Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1933. Den Norske Sjømannsmisjon 1930-1933. 166 sider.

FEMTENDE AARGANG. 1935. Kr. 6.00. Innbundet kr. 8.50.

Med bidrag av *Leiv Amundsen, Oluf Kolsrud, Asbjørn Hernes, Kristian Nissen, A. Olsen.* — Innhold: Tre brev fra presten H. P. S. Krag (1824-50). Henrik Wergeland foran teologisk embedseksamen. Vaar fyrste koralbok (fem brev fraa Ole Andreas Lindeman, 1834-1841). Brev fra presten Peder Bjørnson til prost Carl Wulff, 1871 Til forstaaelse av Læstadianismen (et brevskifte mellem prinsesse Eugénie og P. O. Grape, 1880). Biskopenes beretninger om den Norske Kirke i 1934. Den Norske Sjømannsmisjon i 1934. De norske misjoner i 1933 og 1934. 167 sider.

SEKSTENDE AARGANG. 1936. Under utgivelse.

SYTTENDE AARGANG. 1937. Under utgivelse.

ATTENDE AARGANG. 1938. Under utgivelse.

SKRIFTER. Bibliotheca Norvegiæ Sacræ.
A/S Lunde & Co.s forlag, Bergen.

FØRSTE BIND. 1922 B.

Carsten Hansteen: Av det norske kristenlivs psykologi.
226 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

ANDRE BIND. 1923 B.

Andreas Seierstad: Kyrkjelegt reformarbeid i Norig i nittande hundreaaret. Fyrste bandet. (Avhandling for doktorgraden i teologi.)
343 sider. Pris kr. 12.00, innbundet kr. 14.50.

TREDJE BIND. 1923 C.

Ludvig Selmer: Oplysningsmenn i den Norske Kirke. Et bidrag til forståelsen av oplysningsbevegelsens utvikling i Norge. (Avhandling for doktorgraden i teologi.)
226 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

FJERDE BIND. 1924 B.

Daa Noreg var misjonsmark. Minneskrift um Mostertinget i aar 1024. Av *Peter Hognestad, Absalon Taranger, Knut Robberstad, Johan Meyer.* Med 16 bilæte.
96 sider. Pris kr. 4.50, innbundet kr. 6.50.

FEMTE BIND. 1927 B.

O. Olafsen: Norsk prestegårdsliv. Kulturhistoriske skildringer fra våre prestegårde. Med hundre billeder.
205 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

SJETTE BIND. 1928 B.

Thorstein Gunnarson: Dommedagsventing. Millennismen og dens innslag i norsk kristendom. Med 18 billeder.
296 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

SYVENDE BIND. 1929 B.

Anders Skrondal: Grundtvig og Noreg. Kyrkje og skule. 1812-1872. (Avhandling for doktorgraden i teologi.)
340 sider. Pris kr. 12.00, innbundet kr. 14.50.

OTTENDE BIND. 1935 B.

H. Blom Svendsen: Norsk salmesang. I. Arven fra gammel tid.
301 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

NIENDE BIND. 1933 B.

H. Blom Svendsen: Norsk salmesang. II. Landstad og Hauge.
157 sider. Pris kr. 10.00, innbundet kr. 12.00.

TIENDE BIND.

H. Blom Svendsen: Norsk salmesang. III.
Utkommer senere.

ELLEVTE BIND. 1935 C.

Johannes Gausdal: Contributions to Santal Hymnology.
101 sider. Pris kr. 5.00, innbundet kr. 7.00.

TOLVTE BIND. 1935 D.

Livserindringer fra Norge og Amerika af Provst *August Weenaas* (1835-1924). Med billeder.

280 sider. Pris kr. 8.00, innbundet kr. 10.00.

TRETTENDE BIND. 1936 B.

Anders Skrondal: Grundtvigianismen i Noreg. Kyrkje og skule. 1872-1890.

195 sider. Pris kr. 8.00, innbundet kr. 10.00.

FJORTENDE BIND. 1937 B.

Jens Holdt: Niels Johannes Holm. 1778-1845. Et Blad af Brødremenighedens Historie. (Afhandling for Doktorgraden i Theologi.) — Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, Kjøbenhavn. A/S Lunde & Co.s forlag, Bergen.

387 sider. Pris d. kr. 6.75, innbundet d. kr. 9.25.

FEMTENDE BIND. 1938 B.

S. Sondresen: Norsk-amerikanerne.

179 sider. Pris kr. 6.50, innbundet kr. 8.50.